

Zlatko Vidačković

SVIJET NA PRIJELAZU STOLJEĆA

**Međunarodni odnosi, diplomacija, mediji i društvo
1998. – 2001.**

zbirka novinskih članka

Zlatko Vidačković

SVIJET NA PRIJELAZU STOLJEĆA

Međunarodni odnosi, diplomacija, mediji i društvo
1998. – 2001.

zbirka novinskih članka

THE WORLD AT THE TURN OF THE CENTURY

International Relations, Diplomacy, Media and Society 1998 – 2001

collection of newspaper articles

Met

Umjetnička organizacija
Metropolis

Zagreb, prosinac 2024.

SADRŽAJ

Uvod

Sigurnost za cijelu Europu

I. Jutarnji list

A) Intervjui

1. Umberto Ranieri, pomoćnik ministra vanjskih poslova Italije	11
2. Lamberto Dini, ministar vanjskih poslova Italije	13
3. Janez Drnovšek, premijer Slovenije	13
4. Jiri Kudela, veleposlanik Češke	14
5. Igor Primorac, profesor Hebrejskog sveučilišta u Jeruzalemu	16
6. Egidije Živković, tajnik Austrijske biskupske konferencije	17
7. Colin Andrew Munro, veleposlanik Ujedinjenog kraljevstva	18
8. Claus Ahnfeld Mollerup, bivši predstavnik vrhovnog zapovjednika NATO-a	20
9. Tommy P. Baer, predjednik međunarodne židovske organizacije B'Nai Brith	22
10. Carl Bildt, posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a za Balkan	24
11. Anton Tus, bivši načelnik Glavnog stožera oružanih snaga RH	26
12. Keith Vaz, zamjenik ministra vanjskih poslova Ujedinjenog kraljevstva	28
13. Robin Cook, ministar vanjskih poslova Ujedinjenog kraljevstva	29

B) Analize

15. Pedeset godina Sjevernoatlanskog saveza	30
16. Europske se kompanije udružuju da bi konkurirale američkim	32
17. 11 kandidata za brže širenje EU	34
18. Hrvatska na europskoj periferiji	35
19. Oporba i diplomacija	36
20. Izvješće Odbora Vijeća Europe o desničarskim ekstremističkim strankama	38
21. Hrvatske zaklade i njemačke zaklade u Hrvatskoj	39
22. Mitrohinova arhiva	40
23. Tibet i Dalaj-lama – četrdeset godina progonstva	42
24. Međunarodni status hrvatskih političkih stranaka	44

C) Portreti

25. Laurent-Désiré Kabila, predsjednik Konga	45
26. Željko Ražnatović Arkan, srpski ratni zločinac	46
27. Helmut Kohl, bivši njemački kancelar	48
28. George Robertson, glavni tajnik NATO-a	49
29. Moamer el Gadafi, vođa Libije	50
30. Claude Jorda, predsjednik Međunarodnog suda za ratne zločine	51
31. Michael Portillo, britanski konzervativni zastupnik	51

D) Članci

32. Fijasko njemačke špijunaže	52
33. Najmlađi politički zatvorenik na svijetu	53
34. Schroder mora glavom kroz zid	54
35. Austrijance su umorili stari političari	55
36. Amerika ukida frazu „imate pravo na šutnju“	56
37. Kandidati za predsjednika Europske komisije	57
38. EU spiskao 10 milijardi maraka	58
39. Proširenje saveza politička je odluka	59
40. KGB je falsificirao dokumente o upletenosti CIA-e u ubojstvo predsjednika J .F. Kennedyja	60

II. Globus i drugi listovi

41. Presuda Microsoftu	62
42. Big Brother: najgledaniji je program u povijesti RTL-a	66
43. Hillary postaje senatorica	68
44. Pravni aspekti Elanova slučaja	71
45. Premijer Blair danas je popularniji nego ikad	72
46. Predsjednik Svjetske banke	75
47. Monako, carstvo perača novca	76
48. Propast duhanske industrije	80
49. Radikalne desne stranke u Europi: Proboj po desnom krilu?	83
50. Globalizacija: između da, molim i ne, hvala	89
51. Dalaj-Lama: vođa, učitelj, superstar	95
52. Terorizam: dugi jezik kratkih cijevi	101
53. Nafta: trese li nas apstinencijska kriza?	106
54. I moć stvori ženu...	111

Iz časopisa *The New Federalist*, 2/98

Esej

Sigurnost za cijelu Europu

Zlatko Vidačković

UVOD

„Cijela Europa” — zašto naglašavamo riječ „cijela”? Zato što se sigurnost u Europi može zajamčiti samo ako su sve njezine države integrirane u strukture koje osiguravaju mir, sigurnost i suradnju. Najveći je izazov to što su neka od potencijalno najnesigurnijih područja trenutačno izvan tih struktura.

Dok se Europska unija (EU) usredotočuje na unutarnja pitanja, Sjevernoatlantski savez (NATO) preuzeo je inicijativu u proširenju, već je pozvao tri države da se pridruže kao punopravne članice i uspio integrirati gotovo sve ostale europske države (čak i Švicarsku, koja nije članica Ujedinjenih naroda) u program „Partnerstvo za mir”.

Kao što je svojedobno napisao prof. Radovan Vukadinović, NATO se može smatrati najvećim zapadnim „blefom” u povijesti: pokazao je moć Zapada bez konkretnog iskorištavanja te je bio pobjedonosan bez ijedne stvarne bitke. Međutim, NATO je i dalje najjača struktura za zadržavanje i odvratanje koju je čovječanstvo stvorilo. Imao je veliko značenje tijekom Hladnog rata, kada je „ljepilo antikomunizma” držalo Zapad na okupu. Ali što je NATO danas? Tko mu je neprijatelj, koja je njegova svrha? Ima li on ulogu u integraciji zemalja bivšega istočnog bloka u zapadne strukture?

U početku su države srednje i istočne Europe pokušale razviti koncept europske sigurnosti utemeljen na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS). Međutim, stvarnost se pokazala drukčijom od očekivanja, pa je za većinu tih država ulazak u europske institucije postao glavni cilj vanjske politike. Izravno povezivanje sa zapadnoeuropskim sigurnosnim strukturama (NATO i Zapadnoeuropska unija – ZEU) činilo se najboljim rješenjem.

EU I ZEU

Jedno od često predlaganih rješenja za sigurnost u Europi bila je integracija Zapadnoeuropske unije u strukturu Europske unije. Ta je ideja, međutim, ostala tek teoretska: četiri neutralne zemlje članice EU-a — Austrija, Švedska, Finska i Irska — potpuno su joj se usprotivile jer strahuju da bi to ugrozilo njihovu neutralnost. Iako se može tvrditi da neutralnost danas nema jednako značenje kao u doba podjele na dva bloka, spomenute se države ne može jednostavno prisiliti na promjenu njihova tradicionalnog međunarodnog statusa. Važno je istaknuti i to da zemlje srednje i istočne Europe ZEU ne doživljavaju ni približno toliko ozbiljno kao NATO.

Početkom ovoga desetljeća EU je tek počela pokušavati povećati političku težinu uspostavljanjem Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP). Jedna od polaznih zamisli bila je da nove države članice mogu aktivno sudjelovati tek nakon što postanu punopravne članice Unije, što se neće dogoditi još dugi niz godina.

Instrumenti ZVSP-a pojavili su se prekasno da bi riješili najteže krize koje su godinama prijetile kontinentu, primjerice rat u Bosni. Kritičari smatraju da ZVSP ionako nije bila spremna nositi se s tako složenim sukobom. Uostalom, može li savez koji se temelji na konsenzusu tadašnjih 15 (danas 27) šefova država biti vojno djelotvoran? Osobno u to sumnjam.

Nikada ne bismo smjeli zaboraviti primjer Bosne, države u srcu Europe, u kojoj je europski angažman doživio potpuni neuspjeh, a mir je uspostavljen tek nakon vojne intervencije Sjedinjenih Američkih Država (bombardiranja i projektila Tomahawk usmjerenih na položaje bosanskih Srba) i američkog diplomatskog pritiska (Daytonski i Washingtonski sporazum).

Važno je imati na umu da je u Europi u ovom desetljeću doista bjesnio rat, a europske se organizacije pokazale nemoćnima da ga zaustave. Europske vlade nisu se uspjele dogovoriti o djelotvornoj zajedničkoj politici prema Bosni. „Veliki brat” s druge strane Atlantika morao je intervenirati kako bi okončao krizu.

Također valja istaknuti da većina vojnih baza u Europi ovisi o američkoj opremi. Jedno je od ključnih pitanja jesu li europske zemlje voljne i sposobne uložiti novac u izgradnju nove obrambene strukture bez sudjelovanja SAD-a. Riječ je o golemoj investiciji — i to u trenucima kad se Europa suočava s temama poput Agende 2000 te velikim proračunskim deficitima (čak i u Njemačkoj). Smatram da bi to bilo pri dnu ljestvice prioriteta. Francuska je, primjerice, otkako ju je Charles de Gaulle povukao iz vojnih struktura NATO-a, potrošila milijarde dolara na vlastiti obrambeni sustav. Danas francuski predsjednik Jacques Chirac, shvaćajući manjkavosti takve politike, nastoji pronaći način da Francuska ponovno postane ravnopravna članica NATO-a, a da pritom ne naruši vlastiti ugled.

NATO

Početkom ovoga desetljeća činilo se da je NATO dosegnuo svoj konačni cilj: Varšavski je pakt nestao. Glavno pitanje s kojim se Savez suočavao bilo je njegovo vlastito opravdanje. Bilo je presudno prilagoditi NATO novoj, političnijoj ulozi. Već 1991. NATO je prepoznao potrebu da se državama bivšega Varšavskog pakta pomogne u prijelazu i eventualnome budućem članstvu. Tako je u prosincu 1991. osnovano Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju, zaduženo za razvoj suradnje s novim državama te pomoć u pripremi i planiranju snaga za očuvanje mira. Međutim, kako su potrebe zemalja srednje i istočne Europe brzo nadilazile okvir tog tijela, javila se ideja o novoj inicijativi koja bi im omogućila postupno približavanje NATO-u, ali bez punopravnog članstva. Nakon dugotrajnih priprema i brojnih vojnih, strateških i znanstvenih analiza, NATO je u prosincu 1994. pokrenuo program „Partnerstvo za mir”, predviđajući redovite konzultacije, zajedničke vojne vježbe i suradnju u slučaju krize. Napokon, prošle su godine Poljska, Mađarska i Češka pozvane da pristupe Savezu kao punopravne članice.

NATO ističe kako ne postoji unaprijed određena potreba za stacioniranjem savezničkih trupa ili nuklearnog oružja na teritoriju novih članica. Većina zemalja srednje i istočne Europe pridružuje se NATO-u s velikim entuzijazmom, ne samo zbog sigurnosnih jamstava nego i zato što vjeruju da će im takav status privući investicije. Postoji i snažan psihološki učinak ulaska u „zapadnoeuropsku obitelj”. Financijski trošak prilagodbe oružanih snaga standardima NATO-a bit će znatan, no sve su te države spremne na to.

Završetak Hladnog rata otvorio je jedinstvenu priliku za izgradnju boljeg sigurnosnog okvira u cijelom euroatlantskom prostoru, bez ponovnog stvaranja linija razdvajanja. Proširenje NATO-a trebalo bi pridonijeti većoj stabilnosti i sigurnosti u euroatlantskome području jačanjem demokratskih reformi, osobito civilne i demokratske kontrole vojske. Time se dodatno potiču integracija i suradnja u Europi.

U prosincu 1997. imao sam priliku razgovarati s Garyjem L. Robinsonom, međunarodnim tajnikom Mladih demokrata Amerike (mlađega krila Demokratske stranke predsjednika Clintona). Samo je tjedan dana ranije sudjelovao u delegaciji koja je s predsjednikom Clintonom raspravljala o raznim temama. Jedno od mojih pitanja bilo je: „Hoće li SAD nastaviti svoju ukl-

jučenost u europsku sigurnost?" Njegov je odgovor bio vrlo zanimljiv: „Sve više ljudi u našoj stranci svaki dan dovodi u pitanje smisao NATO-a i ekstremne troškove koje SAD snosi za obranu Europe. Zašto bismo mi plaćali Europljanima? Oni su dovoljno bogati da si to priušte. Naravno, američki interes u Europi ostaje važan, ali u posthladnoratovskom razdoblju on poprima drugačije značenje. SAD će poduprijeti europske napore da razviju vlastitu zajedničku vanjsku i obrambenu politiku. Bili bismo sretni kada bi europski dio NATO-a ojačao i preuzeo svoj dio tereta.“ Najveće je pitanje, međutim, može li se Europa politički dovoljno ujediniti i pronaći dostatna financijska sredstva za takve projekte.

Mnogi ljudi poistovjećuju NATO s američkim vojnim intervencijama diljem svijeta. Istina je da je prva i jedina vojna misija NATO-a u pola stoljeća bila misija uspostave mira u Bosni.

SIGURNOST U EUROPI

Sigurnost je, poput ekologije (sjetimo se Černobila) i ekonomije (sjetimo se raznih financijskih kriza), sve globalnija tema. Ne možemo se zatvoriti u "tvrđavu Europu" i tek promatrati događanja izvan njenih granica. Svako sigurnosno rješenje mora uključivati i zemlje Sredozemlja i Bliskog istoka. Neke od njih, vrlo blizu Europe, imaju diktatorske režime i golema skladišta kemijskog, biološkog ili nuklearnog oružja. Varšavskog pakta više nema, ali i dalje postoje brojne ozbiljne prijetnje europskoj stabilnosti. Nije isključeno ni da se komunisti vrate na vlast u Rusiji, gdje već imaju većinu u parlamentu. Ne možemo znati kakva će biti politika buduće ruske vlade ili predsjednika. Europa mora biti spremna suočiti se sa svakim mogućim izazovom.

Pacifizam je lijepa stvar, ali nas ne štiti od agresije. Chamberlain je također bio pacifist i govorio o miru dok je Hitler zauzimao srednju Europu. Mnogo je onih (pa i unutar JEF-a) koji vole o sigurnosti razmišljati samo teorijski, no stvarnost često ne dopušta takav pristup. Ne možemo o miru i sigurnosti promišljati samo akademski — potrebna su konkretna i učinkovita rješenja. Dosadašnje iskustvo pokazuje da je NATO najuspješnije jamstvo mira i sigurnosti na europskome tlu. Vijeće Europe i KESS svakako imaju važnu ulogu, ali nažalost nemaju dovoljnu snagu za učinkovito osiguravanje stabilnosti. NATO možda nije savršen i nije federalistički zamišljen, možda ga ne volimo, ali zasad je najučinkovitiji sustav koji imamo.

Mnogi ljudi u zapadnoj Europi podcjenjuju važnost NATO-a i sigurnosti općenito. Toliko su navikli na stabilnost da je uzimaju zdravo za gotovo. Anne-Else Højberg iz Političkoga odjela NATO-a svojedobno mi je rekla: „Sigurnost je poput kisika — ljudi se sjete da im je potrebna tek kada ga ponestane.“ Kao netko tko dolazi iz Hrvatske, želim vam svima da nedostatak sigurnosti nikada ne postane razlog zbog kojega ćete je tek početi cijeniti.

JutarnjiLIST

UMBERTO RANIERI, POMOĆNIK MINISTRA VANJSKIH POSLOVA ITALIJE ZA SREDNJU I ISTOČNU EUROPU I MEĐUNARODNI TAJNIK VLADAJUĆEG PDS-a

Razgovarao Zlatko Vidačević

S pomoćnikom talijanskog ministra vanjskih poslova Umbertom Ranierijem razgovarali smo u četvrtak u Zagrebu tijekom njegova sudjelovanja na summitu zemalja Srednjoeuropske inicijative, o političkoj situaciji u Italiji, Europskoj uniji i odnosima s Hrvatskom. Čak i o svojim političkim protivnicima u Italiji on govori s velikim poštovanjem, njegove riječi pune su tolerancije i uvažavanja. S optimizmom gleda i na razvoj odnosa Italije i Hrvatske.

Umberto Ranieri rođen je u Napulju 1947., a nakon završenog studija filozofije karijeru je započeo kao novinar. 1992. godine izabran je za senatora na listi PDS-a, Stranke demokratske ljevice (bivše Komunističke partije). Od 1996. obavlja dužnost međunarodnog tajnika PDS-a i člana nacionalnoga predsjedništva stranke, a 28. listopada ove godine izabran je na dužnost pomoćnika ministra vanjskih poslova Italije, zaduženog za srednju i istočnu Europu.

Italija ima novu vladu, na čijem je čelu po prvi put premijer iz PDS-a: Massimo D'Alema. Kako ocjenjujete stabilnost nove vlade i kakva je suradnja sa strankama Talijanskih komunističkih Armanada Cossutte i UDR-om Francesca Cossiga, novim koalicijskim partnerima vaše stranke?

- Čini mi se da je ovaj put Italija dobila vladu koja se temelji na jednoj stabilnoj većini u parlamentu, koja je istodobno samodovoljna i široka, i omogućuje vladi da dobro radi i da se suoči s problemima koji se pojavljuju na gospodarskom i socijalnom planu. Osobito je važno da se nova vlada može usredotočiti na aktivno sudjelovanje u jačanju Europske unije. Italija je u posljednje dvije godine, tijekom kojih je vladu vodio Romano Prodi, učinila goleme napore na stabiliziranju financijske situacije, smanjivanju proračunskoga deficita, inflacije i javnoga duga te se uspjela priključiti krugu devet zemalja Europske unije koje uvode euro kao zajedničku valutu. Te će napore odlučno nastaviti i nova vlada na čijem je čelu Massimo D'Alema. Nova vlada je vlada lijevog centra, ali u njoj su i dvije stranke desnog centra, Narodna stranka koja je članica Masline i UDR bivšeg predsjednika Cossiga.

U kontekstu talijanskih odnosa sjever-jug, kako ocjenjujete djelovanje Lega Nord Umberta Bossija, koja je nedavno odustala od proglašenja nezavisne države Padanije na sjeveru?

- Lega Nord je imala svoju snagu samo u određenim regijama na sjeveru, ali je danas njezin utjecaj oslabio i Lega to mora shvatiti. Mislim da je Lega Nord ozbiljno potcijenila snagu jedinstva Italije. Prošle godine Lega je predviđala da talijanska vlada neće uspjeti uvesti zemlju u krug zemalja eu- ra, te će da nakon tog neuspjeha u klimi nezadovoljstva uspjeti nametnuti temu proglašenja Padanije. Srećom, stvari su se odvijale drukčije i posljedica toga je i pad utjecaja Lega. Mi mislimo da se Lega može vratiti među utjecajne snage na talijanskoj političkoj sceni, čak i na pozitivan način, ako potpuno odustane od ideja o secesiji i preusmjeri svoje djelovanje na promicanje jednoga demokratskog oblika federalizma u Italiji, ako postane stranka koja će predstavljati razvijeno poduzetništvo Sjevera, ali na jedan demokratski način. U protivnom joj slijedi pro-

INTERVIEW

Nova talijanska vlada podržat će ulazak Hrvatske u EU i NATO

Izmjene hrvatskog zakonodavstva omogućile bi veća ulaganja talijanskih poduzeća • SDP postaje respektabilna moderna, europska socijaldemokratska stranka • Romano Prodi mogao bi biti novi predsjednik Europske komisije • Europskoj uniji treba veći stupanj ujedinjenja i čvršće središnje institucije • Silvio Berlusconi mora se odreći medijskog imperija ako želi biti respektabilan političar

past, ali prema posljednjim izjavama Bossija rekao bih da se Lega uistinu mijenja.

Kakva je situacija sa strankom Forza Italia Silvija Berlusconi, koji je istodobno vlasnik jednog cijelog medijskog imperija?

- Forza Italia, kao i cijeli desni centar prolazi kroz situaciju oslabljenja i krize, zbog različitih razloga, jer je izabrao put vođenja nekonstruktivne oporbe, a postoji i problem vodstva, jer je šef opozicije Berlusconi ujedno i vlasnik tri najjače televizijske stanice. Polo delle Libertà (Pol sloboda - koalicija stranaka desnog centra) nije uspio riješiti taj problem konflikta interesa, što ga prema mojem mišljenju čini slabo uvjerljivim.

Je li druga jaka članica Pola, postfašistička stranka Alleanza Nazionale (AN) Gianfranca Finija, prema Vašem mišljenju izvršila svoju transformaciju i uistinu postala demokratska desna stranka s kojom biste vi mogli surađivati?

- Mogu reći da se AN uistinu trudi transformirati u jednu modernu, europsku stranku. Nekad se vide pokušaji povratka na staro, ali mislim da je u cjelini talijanska desnica danas sve bliža centru, a ne smijemo zaboraviti ni da je desnica bila i na čelu vlade. Sama AN nastoji presjeći veze sa svojim autoritarnim i totalitarnim korijenima koji je vezu za fašističku prošlost, a to se najbolje vidi i u izjavama njihova predsjednika Finija.

Kako komentirate prijedlog kandidature Romana Prodi na mjesto predsjednika Europske komisije koju je iznio bivši talijanski predsjednik Francesco Cossiga?

- Mislim da Romano Prodi ima sve karakteristike, sposobnosti i iskustvo temeljem kojih bi mogao preuzeti tu odgovornost. Italija već dugo godina nije imala čovjeka na toj odgovornoj dužnosti. Do tog izbora treba proći još nekoliko mjeseci, odnosno kandidature će se podnositi nakon što završe izbori za Europski parlament, nakon čega će se oko prijedloga morati postići konsenzus predsjednika vlada Europske unije, a izbor mora, prema novim pravilima predviđenim Amsterdamskim sporazumom koji je zamijenio sporazum iz Maastrichta, potvrditi i Europski parlament. Prema nepisanim pravilima među političkim skupinama na europskoj razini, vodi se računa i o stranačkoj pripadnosti kandidata, pa bi s obzirom na to da je dosadašnji predsjednik bio demokračanin bio red na socijaldemokratima da predlože svog kandidata. Prodi to nije, on pripada jednom katoličkom krugu desnog centra, ali mislim da je riječ o osobi koja bi svojom političkom kulturom i iskustvom mogla biti jako dobro prihvaćena i u socijalističkoj obitelji. On ima posebno dobar osjećaj za gospodarski razvoj i socijalna pitanja te stoga smatram da se oko njegove kandidature mogu okupiti brojne snage u Europi kako s lijeva tako i s desna.

Kako vidite daljnji razvoj Europske unije. Zalažete li se za veće jedinstvo ili smatrate da bi trebalo stati s prenošenjem nacionalnoga suvereniteta u Bruxelles?

- Europskoj uniji trebaju političke i institucionalne reforme koje središnjim institucijama vlasti Europske unije moraju omogućiti da funkcioniraju bolje, posebno u svjetlu proširenja Europske unije.

nastavak na sljedećoj stranici

Umberto Ranieri u razgovoru s našim novinarom u zagrebačkom hotelu Sheraton

Europske unije bit će otežano, jer određeni mehanizmi već stvaraju velike probleme sa 15 država članica, a možemo zamisliti kakve bi to posljedice izazvalo na Uniji od 20 ili 25 članica. Europska komisija, odnosno buduća europska vlada, mora biti učinkovitija i jača. U Italiji postoji snažna europska tradicija i intelektualni europski krugovi pokrenuli su proces stvaranja nacrtu jednog europskog ustava kojim bi se te sve čvršće institucije i definirale. Talijanska ljevica prati taj proces i razmišlja o njemu te smatra da je riječ o ozbiljnom i respektabilnom prijedlogu.

U prvome krugu proširenja NATO-a našle su se tri zemlje, Poljska, Češka i Mađarska, od kojih ni jedna ne graniči s Italijom. Što je sa Slovenijom?

- Istina je da je neulaskom Slovenije Italija na neki način ostala odsječena od tih zemalja neutralnom Austrijom i Švicarskom, a i sama Mađarska kao nova članica ne graniči ni s jednom državom članicom Saveza. No smatram da bitka za ulazak Slovenije nije izgubljena. Italija će u slijedećem krugu podržati pristupanje Slovenije i Rumunjske, dviju zemalja koje je Italija i predložila za ulazak u punopravno članstvo NATO-a. Osim toga, mislim da bi ulazak Rumunjske u NATO bio znatan doprinos NAT-a stabilnosti u regiji. Proširenje Saveza mora se nastaviti. Italija podržava daljnje širenje, kao i mnoge članice Saveza, poglavito Francuska.

Kako vidite odnose Hrvatske i Europske unije i gdje vidite prepreke daljnjem razvoju odnosa, u prvome redu ulasku u program PHARE te kakva je službena politika nove talijanske vlade po tom pitanju?

- Hrvatska može računati na potporu nove talijanske vlade u procesu ulaska u europske i euroatlanske integracije, poglavito EU i NATO. Evidentno je da se u realiziranju tog procesa moraju ispuniti određeni uvjeti. Hrvatska mora sve više dostizati europske standarde po pitanju demokratskog

funkcioniranja institucija, problemi ekonomskog restrukturiranja moraju biti izvedeni brzim prelaskom na siguran, stabilan a ne improviziran sustav tržišnoga gospodarstva i mora biti evidentan doprinos Hrvatske na rješavanju problema koji su se javili kao posljedica rata, odnosno ojačati napore na pomirbi Hrvata i Srba u Hrvatskoj te rješavanju problema povratka prognika u njihove domove.

Kako ocjenjute hrvatsko-talijansku gospodarsku suradnju i zašto nema više talijanskih investicija u Hrvatskoj?

- Italija je najjači hrvatski vanjskotrgovinski partner. Već sada postoje brojne tvrtke koje intenzivno djeluju na području Hrvatske, a smatramo da se ta suradnja treba i povećati, u prvome redu što se tiče nazočnosti srednjih i malih talijanskih poduzeća u vašoj zemlji.

Gdje vidite prepreke povećanju takvih investicija?

- Postoje problemi sa zakonodavstvom, problemi normativne prirode, postoje problemi prilagođavanja hrvatskom načinu poslovanja koje onemogućuju veća ulaganja talijanskih tvrtki u Hrvatsku. No smatram da se ti problemi mogu s hrvatske strane brzo i uspješno riješiti.

Kao međunarodni tajnik PDS-a, kako vidite suradnju vaše stranke s hrvatskim socijaldemokratima, SDP-om?

- Hrvatski socijaldemokrati sudjeluju u radu Socijalističke internacionale, iako nisu punopravni članovi. Upravo je PDS u Internacionali naglasio potrebu da se uspostave čvršći odnosi s hrvatskim socijaldemokratima. Kod SDP-a smo primijetili snažan napor da daju svojoj stranci obilježja jedne moderne, europske socijaldemokratske stranke, koja je angažirana na ostvarenju velikih ciljeva slobode, demokracije i jednakosti za koje se zalaže europska socijaldemokracija. Smatram da te napore treba cijeniti te da SDP predstavlja osnovnu snagu novog hrvatskog demokratskog života i nadam se tako misli i većina hrvatskih građana.

Ponedjeljak 14. 12. 1999.

Jutarnji LIST

7

POLITIKA

SUMMIT EUROPSKE UNIJE BEČ OZNAČIO KRAJ JEDNE ERE U EUROPSKOJ POVIJESTI

Intervju s Lambertom Dinijem, ministrom vanjskih poslova Italije

Kada Hrvatska ispuni uvjete, podržat ćemo njezin ulazak u Europu

Italija smatra Hrvatsku prijateljskom zemljom s kojom dijeli mnogo toga i u našem je interesu da se Hrvatska što više približi Europskoj uniji, ali mi ne možemo ništa učiniti po tom pitanju ako Hrvatska ne ispuni Kopenhagenske kriterije, koji vrijede jednako za sve države

Razgovarao Zlatko Vidačković

S talijanskim ministrom vanjskih poslova razgovarali smo nakon završetka summita Europske unije u Beču. Dini, bivši talijanski premijer, izabran je u parlament na vlastitoj nezavisnoj listi koja je djelovala u krugu koalicije Maslina. Na dužnost ministra stupio je već prije dvije godine u vladi Romana Prodića.

• **Gospodine Dini, Europska unija odlučila se širiti na zemlje istočne Europe u dva kruga a Hrvatska nije ni u jednom. Što Italija namjerava učiniti kako bi pomogla da Hrvatske uđe u europske integracije?**

- Hrvatska mora u prvome redu pomoći samoj sebi. Sve države koje su kandidati za ulazak u Europsku uniju, kako onih šest u prvom tako i preostalih pet u drugom krugu, prošle su kroz dug i težak put te su morale ispuniti mnoge kriterije da bi došli do statusa kandidata. Sukladno Kopenhagenskim kriterijima usvojenim 1993., sve države koje žele postati kandidati za ulazak u Europsku uniju, pa tako i Hrvatska, moraju pokazati stabilnost institucija koje garantiraju demokraciju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i zaštitu manjina; uspješno djelovanje tržišnog

gospodarstva, kao i sposobnost da se suoči s konkurencijom i tržišnom utakmicom u Europskoj uniji te konačno sposobnost da preuzme obaveze članstva, uključujući i privrženost ciljevima političke, gospodarske i monetarne unije. Hrvatska te uvjete ne ispunjava, i to je jednostavno činjenica, te stoga još ne može biti govora o početku pregovora o priključivanju vaše zemlje Europskoj uniji. Italija smatra Hrvatsku prijateljskom zemljom s kojom dijeli mnogo toga te je i u našem interesu da se Hrvatska što više približi Europskoj uniji. Ali Italija ne može ništa učiniti po tom pitanju ako Hrvatska ne poduzme korake prema reformama i ispuni kriterije potrebne za priključenje koje sam vam naveo. Kad Hrvatska to sama učini, Italija će biti sretna da može podržati hrvatski zahtjev za priključenjem pregovorima o pristupu Europskoj uniji.

Značajni pomaci

• **Hrvatska uživa povlastice trgovinskih preferencijala, ali njezino članstvo u PHARE programu zamrzuto je nakon akcije oslobađanja okupiranih područja. Kad se može očekivati pozitivna promjena po tom pitanju?**

- Mora se priznati da je Hr-

vatska učinila značajne pomake, ali oni na žalost nisu dovoljni da bi Europska unija razmatrala unapređenje odnosa. Europska unija svakih šest mjeseci razmatra odnose s Hrvatskom kao i mnogim drugim zemljama. I zasad stoji odluka prema kojoj se neće unaprediti odnosi EU i Hrvatske dok ne dođe do daljnjih pomaka s hrvatske strane.

Krenuti putem Slovenije

• **Kako ocjenjujete napredak susjedne Slovenije i smatrate li da su se u tom slučaju primijenila ista pravila?**

- Da. Ti isti kriteriji vrijedili su za Sloveniju i ona ih je ispunila. Kako vidite, danas je Slovenija u prvom krugu proširenja Europske unije. Ona tu ni-

je zbog nećijih simpatija ili lobiranja, već zato što se uspjela prilagoditi kriterijima koji su jednaki za sve države. Slovenci su učinili goleme korake u prilagodavanju zakonodavstva i putu prema stabilnom tržišnom gospodarstvu. Nakon toga je i Italija snažno podržala uključivanje Slovenije u pregovore o pristupu uniji. Smatram da Hrvatska sa svojim prirodnim i gospodarskim potencijalima ne zaostaje za Slovenijom. Bilo bi mi osobito drago da i Hrvatske može krenuti putem Slovenije i kad dođe do napretka Hrvatske u ispunjavanju Kopenhagenskih kriterija, tada i Hrvatska može računati na snažnu talijansku potporu. Dakle, vaše približavanje Europskoj uniji ovisi u prvome redu o vama samima.

Europa bez lidera

Nakon summita Europske unije u Beču, sve je više očito kako je odlaskom Helmuta Kohla Europska unija izgubila najjačeg lidera. Dok je bivši njemački kancelar uvijek bio spreman žrtvovati kratkoročne nacionalne interese za dobrobit i napredak Europske unije, novi socijaldemokratski njemački kancelar Schröder mnoge je ovog vikenda, zahtijevajući smanjenje njemačkih doprinosa proračunu EU, podsjetio na bivšu britansku premijerku Margaret

Thatcher, koja je 1984. lupila torbom po konferencijskom stolu uz uzvik: "Hoću natrag svoj novac!". Unatoč svemu tome, Helmut Kohl može otići zadovoljan ostvarenim: Europska ekonomska zajednica za njegova je mandata postala Europskom unijom, uvodi se zajednička europska valuta, schengenskim sporazumom ukinute su granice među članicama EU, a Agendom 2000 određen je ritam proširenja EU na većinu zemalja srednje i istočne Europe.

INTERVJU Janez Drnovšek, premijer Slovenije
Slovenija će ubrzo postati punopravnom članicom EU

Čeka nas dugotrajan proces pregovaranja i usklađivanja našeg zakonodavstva s europskim, no uvjereni smo u uspjeh

Slovenski premijer Janez Drnovšek već uspješno godinama kormilari Slovenijom na putu prema Europskoj uniji, a neki politički analitičari tvrde da će Slovenija biti čak i prva zemlja koja će biti primljena u EU. Drnovšek je boravio u sobotu na summitu na vrhu Europske unije u Beču, pozvan kao gost.

• **Kako ocjenjujete rezultate summita i odnose Slovenije s Europskom unijom u cjelini?**

- Slovenija je vrlo zadovoljna sadašnjim odnosima s Europskom unijom, prije svega činjenicom da je uključena u prvi krug proširenja EU. Međutim, pravi posao nas još očekuje. Pred nama je dugotrajan proces pregovaranja i usklađivanja našeg zakonodavstva s europskim. No uvjereni smo da ćemo u tome uspjeti i da će Slovenija za nekoliko godina biti punopravna članica Europske unije.

• **Što savjetujete Hrvatskoj**

ako želi biti poput Slovenije?

- Malo ste me zatekli s tim pitanjem. Uistinu nisam razmišljao o tome. Slovenija je uložila mnogo truda u reforme u cilju približavanja Europskoj uniji, kako na političkom, tako i na gospodarskom planu. Bilo bi nam drago da nam se na tom putu pridruži Hrvatska, da i vaša zemlja bude uključena u tu skupinu.

• **Kako ocjenjujete hrvatsko-slovenske odnose i smatrate li da će se sadašnji problemi između dvije države brzo razriješiti?**

- Iskreno se tome nadam. Moram reći da je raspoloženje vrlo pozitivno na obje strane i postoji vrlo snažan osjećaj da se nešto konkretno mora učiniti. Ne želim podizati očekivanja previsoko, ali dosta mislim da napokon mogu izraziti jedan realističan optimizam o stvarnom napretku naših odnosa.

• **Kad očekujete da bi Hrvatska mogla postati članica CEFTA-e i kani li Slovenija podržati Hrvatsku u tome?**

- Ugovor sa Slovenijom samo je mali korak na putu ulaska Hrvatske u CEFTA-u. Hrvatska mora postati i članica Svjetske trgovačke organizacije (WTO), potpisati bilateralne trgovinske sporazume sa svim članicama CEFTA-e te sklopiti ugovor o suradnji s Europskom unijom. Stoga vas čeka dugačak put, ali možete računati na to da će vam Slovenija pružiti svu moguću podršku. (Z. V.)

INTERVJU Dr. Jiri Kudela, veleposlanik Republike Češke u Hrvatskoj

Unatoč malim ovlastima, predsjednik Havel uveo je Češku u NATO i doveo do EU

Razgovarao Zlatko Vidačковиć

Snimio Damjan Tadić

Češki se turist promijenio

• Zašto se, prema vašemu mišljenju, smanjio broj čeških turista u Hrvatskoj?

• Istina je da se posjet čeških turista smanjio u odnosu na 1997. godinu za oko 17 posto, prema podacima vašeg Ministarstva turizma. Tu ima razloga i s češke i s hrvatske strane. Zbog ekonomskih teškoća Česi su manje putovali u inozemstvo nego godinu prije. No, hrvatski turistički radnici moraju shvatiti da češki turisti nisu ono što su bili u vrijeme socijalizma. Prema njima se treba odnositi kao i prema zapadnim turistima. Česi iskreno vole Hrvatsku, tradicionalno su privrženi vašoj zemlji i to bi trebalo poštovati.

Bio sam deset dana na Mijetu. Vaša obala je jednostavno predivna. To je raj. Međutim, moram reći da je općenito kvaliteta hrvatskih turističkih usluga na razini 70-ih ili 80-ih godina, što je tada bilo izvanredno za češke turiste, ali danas ih ne zadovoljava. Veliki hoteli socijalističkog tipa, masovni turizam, to nije ono što želi češki turist. On traži veću privatnost, modernije hotele. Hrvatska tu još uvijek znatno zaostaje.

Pisac predsjednik Havel honorare daruje djeci

• Kolik predsjednik Havel zarađuje kao pisac? Hrvatski predsjednik se obogatio prodajom svojih knjiga.

• Nakon baršunaste revolucije kod nas su knjige predsjednika Havela, feljtoni i pripovjetke, bile tiskane u tiraži od više od 200.000 primjeraka i bile su u potpunosti rasprodane. On sada zbog svog zdravstvenog stanja više ne piše drame i slična djela, već samo svake godine jedna izdavačka kuća izdaje njegove govore, od kojih se proda 80 posto primjeraka. Većinu svoje zarade predsjednik Havel daje u humanitarne svrhe. Pokrenuo je i jednu zakladu za pomoć nezbrinutoj djeci i u nju ulagao velike iznose vlastitog novca. Naš predsjednik je dobio mnoge književne nagrade i sav taj novac dao za humanitarne svrhe te za obnovu praškoga zamka i praške galerije. Havel danas živi u kući u rezidencijalnoj četvrti Praga, koja je predivno uređena, u skladu s njegovim osjećajem za lijepo, i to je sva njegova imovina. Njegova obitelj bila je jedna od najbogatijih praških obitelji prijeratne Čehoslovačke pa su u sklopu denacionalizacije i restitucije dobili veliku imovinu i novčana obeštećenja. Havel je, međutim, sve nekretnosti i većio dio novca prepisao humanitarnim zakladama ili u druge dobrotvorne svrhe.

Havel na Kanarima

• Za ulazak vaše zemlje u euroatlanske integracije značajnu je ulogu nedvojbeno odigrao i vaš predsjednik Vaclav Havel, koji je na Zapadu vrlo popularan. No posljednjih nekoliko godina sa zabrinutošću pratimo njegovo zdravstveno stanje. Kako je njegovo zdravstveno stanje?

• Predsjednik Havel ima problema s plućima, a imao je i perforaciju debelog crijeva, ali sada je njegovo stanje stabilizirano. Trenutačno se, prema savjetu liječnika, odmara na Kanarskim otocima. Njegovo stanje je rezultat njegova bivšeg načina života. On je bio strastveni pušač, ali on je i nekoliko godina svog života proveo po komunističkim zatvorima i tamo je dobio svoje prve tegobe s plućima. No uvjeren se da će se oporaviti i dalje biti značajan čimbenik stabilnosti češkog društvenog života.

Zahvaljujući PHARE programu ostvareni su mnogi infrastrukturni programi: sagrađene su ceste i vodovodi, uređeni granični prijelazi i slično. To je velik novac, koji iz proračuna nismo mogli osigurati

Nakon što je Češka preuzela od Hrvatske predsjedavanje Srednjoeuropskom inicijativom, posjetili smo češkog veleposlanika u Republici Hrvatskoj, dr. Jiri Kudele. Tridesetogodišnji Kudela, povjesničar koji se, među ostalim, specijalizirao za međunarodne odnose na Balkanu, već je ostvario šestogodišnju političku karijeru. Od 1993. godine radi u Uredu predsjednika Češke Republike, a od 1997. godine je u češkom ministarstvu vanjskih poslova. U siječnju 1998. imenovan je za veleposlanika Češke u Republici Hrvatskoj te Republici Bosni i Hercegovini.

• Prošloga ljeta dugogodišnja konzervativnu vladu premijera Vaclava Klause zamijenila je socijaldemokratska vlada Miloša Zemana, prva ljevičarska vlada u postkomunističkoj Češkoj.

• Češka danas ima manjinsku socijaldemokratsku vladu, koja djeluje na temelju tri opozicijskog ugovora između Socijaldemokratske stranke premijera Zemana i Gradanske demokratske stranke bivšeg premijera Klause. Te dvije stranke po tom su ugovoru jedinstvene u svijetu. One su nakon izbora, kad nijedna skupina nije imala većinu u parlamentu, u interesu stabilizacije Češke Republike i češkog društvenog života potpisale ugovor kojim se točno navodi što svaka od te dvije stranke, najjače u parlamentu, smije, a što ne smije. Gospodin Klaus izabran za predsjednika parlamenta, a GDS je dobila i dosta značajne dužnosti u parlamentarnim odborima.

• Kakve promjene je nova socijaldemokratska vlada donijela u političkom životu?

• Nova vlada je na unutarnjem i gospodarskom planu nesumnjivo stavila veći naglasak na socijalna pitanja. U proteklom razdoblju u Češkoj su se pogoršali neki ekonomski parametri, pao je bruto domaći proizvod, povećala se inflacija i nezaposlenost, oslabio je dotok stranog kapitala.

• Gdje vidite razloge tom padu interesa?

• Razloga ima mnogo. Došlo je do trgovinskog deficita, pala je trgovinska razmjena, pala je proizvodnja, kruna je bila destabilizirana. Tu su i objektivni razlozi. Godine 1996. i 1997. imali smo velike poplave, a 1996. je bila poplavljena jedna trećina Češke Republike. To je za nas bila prava katastrofa.

• Kakva je promjena nova

vlada učinila na vanjskopolitičkom planu?

• Na tom području nije došlo do većih promjena. Češka će ove godine dobiti punopravno članstvo NATO-a, a također je i pridružena članica Europske unije predviđena za prvi krug proširenja EU.

Kroz PHARE smo uštedjeli

• Kakva su iskustva u korištenju PHARE programa?

• Vrlo dobra. U sklopu tzv. euroregije Šumava, gdje ja živim (planina, nacionalni park, granica između Češke i Njemačke) ostvareni su mnogi infrastrukturni programi: sagrađene su ceste i vodovodi, uređeni su granični prijelazi i sl. Toliko mnogo novca nismo mogli osigurati iz proračuna. Takvih programa ima u svim graničnim regijama i slobodnim europskim zonama te u gradovima spomenicima kulture. Uz pomoć PHARE-a Češka je uštedjela mnogo novca.

• Kako biste ocijenili razvoj pregovora o članstvu Češke u Europskoj uniji?

• Moram reći da u posljednje vrijeme Češka ima velike probleme na mnogim područjima, ali je najveći češki uspjeh jačanje demokracije i učvršćivanje civilnog društva. To je ocjena koju nam je dala i Europska unija. Danas možemo objektivno reći da smo se približili zemljama Europske unije. Po bruto društvenom proizvodu i kupovnoj moći dostižemo i neke zemlje na njezinu "repu" poput Portugala i Grčke, a među tranzicijskim zemljama smo na drugom mjestu iza Slovenije.

• Europska komisija imala je ozbiljne primjedbe u vezi s procesom pripreme Češke za članstvo u EU.

Još se raspravlja treba li ulagati u modernizaciju naših aviona MiG 21, ali sve se više misli da su ti avioni smeće kojim se ne može braniti država. Nikakva im modernizacija ne može pomoći

• Te primjedbe se ponavljaju. Najveći problemi su institucije: pravosuđe, uredi. Zamjerili su nam da nemamo financijsku policiju, niti kontrolu tržišta kapitala, i da za nas ima još "posla" u pravosuđu i državnim službama. To su, dakle, prije svega bile institucionalne

primjedbe. Mi se moramo hitno prilagoditi standardima Europske unije po tom pitanju.

• Kakav je značaj CEFTE za gospodarstvo Češke?

• Ta je organizacija u 1997.

Bio sam uhićenik jugovojске

• Doznali smo da ste ste se u mladosti bavili planinarstvom i posjećivali tadašnju Jugoslaviju, što vas je jednom dovelo u veliku nepriliku.

• Godine 1981. planinariosam po planinama Kosova i Makedonije, kada su se na Kosovu odvijale demonstracije. Tada sam se penjao preko Šar planine i Koraba. No, kada sam se spustio u Kosovo, bio sam uhićen. Uhitila su me dva vojnika preobučena u policijske uniforme. Držali su me dva dana. Tada sam bio student i to sam shvatio kao sjajnu pustolovinu. Drugi put su me jugoslavenski policajci ispitivali kad sam se penjao na masiv Triglav, na koji sam se uspeo ukupno tri puta. Tada su me pitali namjeravam li prijeći u Austriju, što meni, naravno, u tom trenutku nije bilo ni na kraj pameti, ali ta je misao bila podsvjesno u meni, kao i u svakom drugom Čehu tih godina.

godini bila za Češku vrlo značajna. Mi smo u zemlje CEFTE plasirali 22 posto ukupnog izvoza, a udio u uvozu bio je 15 posto.

• Hrvatska pridaje veliko značenje Srednjoeuropskoj

žbom na političkoj razini. Sada smo preuzeli predsjedavanje od Hrvatske, koja je, moram reći, sjajno radila na tom području. Hrvatska nije previše uključena u drugu multilateralu, kao što ste i sami naveli, pa je stoga stavila veliki naglasak na tu suradnju. Smatramo da je Srednjoeuropska inicijativa model moguće konkretne suradnje između zemalja koje su već članice EU, onih koje su pridružene članice i onih koje to nisu, kao Hrvatska.

Nismo nacija Švejk

• Kakve su češke pripreme za ulazak u NATO? Što je Češka sve promijenila kako bi mogla ove godine postati njegovom punopravnom članicom?

• Dosta toga. Morali smo promijeniti mentalitet, osjećaj prema vojsci. Neki nas stranci smatraju nacijom Švejk. To, naravno, nije točno, ali ima u tome ipak i nešto istine. U vrijeme komunističke vladavine izgubili smo pozitivni osjećaj prema vojsci. To je bilo prvo što smo trebali promijeniti kako bi vojska dobila respektabilni položaj u društvu. Morali smo promijeniti i mnogo tehničkih stvari. Nije tajna da se pripremamo za ulazak u NATO već godinama. Na tom je putu mnogo trnja, i još će ga biti. Trebali smo potpuno transformirati vojsku prema standardima NATO-a. To je bio velik posao i još nije završen. Puno nam je pomoglo to što smo mogli sudjelovati u akcijama UN-PROFOR-a, SFOR-a i IFOR-a jer smo tako isprobali suradnju s Amerikancima i Britancima u Bosni i dobili povjerenje naših budućih partnera.

• Koliko je češka vojska depolitizirana? Ima li u njoj

inicijativu. Jednoj od rijetkih europskih multilateralnih organizacija čiji je punopravni član. Koji je značaj SEI za Češku?

• Kao što CEFTEU smatramo svojevrsnom vježbom za ekonomsku pitanja prije ulaska u EU, tako SEI smatramo vje-

stranačkih dužnosnika?

• U Češkoj postoji potpuna sloboda političkog izražavanja i udruživanja, ali je gotovo nemoguće da čelne funkcije u vojsci zauzimaju neki aktivni članovi bivše komunističke partije, kao i suradnici naše UDBE, agenti, špijuni ili sl.

Četvrtak 14. 1. 1999.

POL

Časnici se mogu potpuno slobodno opredijeliti žele li biti članovi neke političke stranke, ali nije mi poznato da je neki istaknuti časnik ujedno i visoki dužnosnik neke stranke. Mislim da takvi slučajevi ne postoje.

• Je li češki vojni proračun javan i kakva je parlamentarna kontrola?

- Većka i jaka. Češki parlament ima potpuni uvid u sve vojne stavke. Vojni proračun ukupno iznosi 1,7 posto BDP-a i čini 5,6 posto državnog proračuna. Proračun iznosi 650 milijardi kruna (130 milijardi kuna), što znači da se za vojne rashode izdvaja 36 milijardi kruna (7 milijardi kuna). NATO-a nam je preporučio da povećamo udio za vojsku u BDP-u na dva posto kako bismo dosegli razinu ostalih članica NATO-a. No, mi još nemamo dovoljno novca za takvo povećanje.

Dijaspora zvuči plemenski

• Koliko je, prema vašoj procjeni, Češku stajao ulazak u NATO?

- O tome se puno spekulira u našim novinama. Morate uvijek usporediti cijenu ulaska i cijenu neulaska. Ulazak, naravno, ima veliku cijenu, ali neulazak može u nekim okolnostima imati još veću. Neulazak znači nesigurnost. Ući ćemo u NATO kako bismo završili jedno nevjerojatno dugo razdoblje u kojem smo bili igračka Istoka i Zapada, bolje reći igračka Istoka. S druge strane, ionako bismo morali modernizirati našu vojsku.

• Jeste li zbog ulaska u NATO morali kupovati moderno naoružanje?

- To nije bio uvjet, ali nam je modernizacija nedvojbeno potrebna. Danas se još raspravlja o tome treba li ulagati u modernizaciju naših aviona MiG 21, ali sve više prevladava mišljenje da su oni smeće kojima se ne može braniti država, a kamoli sudjelovati u NATO-ovim akcijama. Tim avionima nikakva modernizacija ne može pomoći. Mi moramo kupiti nove i moderne avione, što će nam biti omogućeno upravo ulaskom u NATO. Još važniji su za nas moderni protuzrakoplovni sustavi.

• Kakve su ustavne Vašeg predsjednika?

- Vrlo male. Predsjednik Havel ima veliki utjecaj u našem društvu, ali on proizlazi iz njegova ugleda i popularno-

sti u narodu, a ne iz njegovih ustavnih ovlaštenja. To je tradicija iz češke prijeratne povijesti.

• Smatrate li da je takav sustav za Češku dobar?

- Mislim da je. Iako sam bio

Češka nema državnu televiziju, nego javnu. Njezin generalni direktor Puchalsky ima samo 29 godina, a izabran je na javnom natječaju temeljem ponudjenog programa

savjetnik predsjednika Havela, uvjeren sam da je za jednu malu srednjoeuropsku zemlju najbolja jaka parlamentarna demokracija s uravnoteženom vladinom ulogom.

• Kolika je češka dijaspora i je li ona zastupljena u parlamentu?

Granić u siječnju u Češkoj

• Kako ocjenjujete bilateralne odnose Češke i Hrvatske?

Smatram da su oni vrlo dobri, a radimo na tome da se još više prodube i pojačaju. Dana 22. siječnja očekujemo vašeg ministra vanjskih poslova gospodina Granića. Mislim da je to ozbiljan posjet koji će uvelike pridonijeti jačanju naših odnosa. Tom prigodom potpisat će se neki važni bilateralni ugovori. Moram naglasiti da izuzetno dobro surađujemo s vašim veleposlanstvom u Češkoj, koje se znatno pojačalo dolaskom gospodina Pičuljana na mjesto veleposlanika. Gospodarska suradnja također stalno jača, svake godine povećava se trgovinska razmjena, a za ovu godinu očekujemo da će dosegnuti 300 milijuna dolara. Na žalost, moram reći da Hrvatska ima deficit, ali kad se uračunaju turističke usluge taj deficit i nije toliko velik.

- Mi ne koristimo izraz dijaspora, nego kažemo da su to češke manjine u drugim zemljama. Dijaspore nam zvuči previše plemenski iako potpuno shvaćamo da se u drugim zemljama to različito doživljava, kao primjerice u Poljskoj. Češke su manjine velike, a ti-

kva je i ona u Hrvatskoj. Smatra se kako izvan Češke živi više od milijun Čeha, ali oni nisu posebno zastupljeni u parlamentu i nemaju nekakvu posebnu listu. Na izborima mogu glasovati samo građani Češke

Republike, dakle oni koji žive u Češkoj ili dođu u Češku na dan glasanja, i to pod istim uvjetima kao i ostali građani.

• Kako su regulirana primanja čeških državnih dužnosnika i moraju li oni prijavljivati podatke o svom imovinskom stanju?

- U Češkoj imamo sustav koeificijentata. Zastupnici u parlamentu s koeificijentom 1 imaju plaću od 33.000 kruna (6600 kuna), dakle dvostruko veću od najbolje plaćenog činovnika. Ministri imaju dvostruko, a premijer trostruko veću plaću. Predsjednik ima koeificijent 3,6, što znači da mu je plaća 120.000 kruna (24.000 kuna). Predsjednik još dobiva 120.000 kruna za reprezentaciju, ali te troškove mora objasniti i za njih priložiti račune. Predsjednik Havel redovito podnosi detaljno izvješće o svom imovinskom stanju.

• Kolike su prosječne plaće i mirovine u Češkoj?

- Prosječna mirovina u Češkoj je 5360 kruna (1070 kuna), a plaća 11.500 kruna (2300 kuna). No, moram istaknuti da su cijene osnovnih proizvoda više nego dvostruko manje od onih u Hrvatskoj, posebice kad je riječ o hrani.

• Kolika je sloboda medija u Češkoj?

- Kod nas postoji potpuna sloboda medija. Već četiri godine nismo dobili nikakav prigovor od EU ili Vijeća Europe. Sve su novine u privatnom vlasništvu i nema državnih. Češka nema državnu televiziju, nego javnu. Generalni direktor javne televizije Puchalsky ima 29 godina, a izabran je na javnom natječaju temeljem ponudjenog programa. Upravno vijeće televizije čine stručnjaci: scenaristi, pisci, pravnici, stručnjaci za medije, uglavnom ljudi bez stranačke pripadnosti. Najgledanija televizija nije javna, nego privatna TV postaja Nova s gledanošću od 60 posto, a javna 25 do 30 posto.

Ponedjeljak 6. 9. 1999.

Jutarnji LIST

7

POLITIKA

EKSKLUZIVNO Igor Primorac, profesor Hebrejskoga sveučilišta u Jeruzalemu, o uspostavi diplomatskih odnosa Hrvatske i Izraela

Predugovori s izraelskom vojnom industrijom najvjerojatnije su bili presudni u uspostavi diplomatskih odnosa s Republikom Hrvatskom

Dok se Wiesenthal ne ispriča za izjave o ratu Srbije i Hrvatske, hrvatska se javnost nema razloga zabrinjavati zbog njegovih kritika, a direktor njegova centra u Jeruzalemu Zuroff poznatija je ličnost u Hrvatskoj nego u Izraelu

Razgovarao Zlatko Vidačević

S Igorom Primorcem, profesorom filozofije na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu, razgovarali smo za njegova kraćeg boravka u Hrvatskoj, gdje sudjeluje na nekoliko znanstvenih skupova.

Igor Primorac rođen je u Moskvi 1945. godine, studirao je filozofiju na Sveučilištu u Beogradu, gdje je sedamdesetih i predavao, a od 1981. živi u Jeruzalemu. Bavi se poglavito etikom i filozofijom politike i prava, a u znanstvenom su svijetu poznate njegove knjige "Opravdavanje zakonske kazne" te "Etika i seks".

Pomaci na hrvatskoj strani

• Koji je, po vama, bio ključni potez Hrvatske što je doveo do uspostave diplomatskih odnosa s Izraelom?

- To je teško prosuditi jer nije zapravo sasvim jasno koji su sve bili uzroci, odnosno nesko-

likvu promjenu u odnosu prema Hrvatskoj u odnosu na Netanyahuovu? - Ne, niti se za tu vladu to uopće postavljalo kao značajna tema. Od trenutka kada su udareni temelji normalizaciji hrvatsko-izraelskih odnosa, stvari su počele ići prirodni tokom. Za Izrael je u međuvremenu bilo neusporedivo urgentnijih problema. Uostalom, Barakova je vlada još relativno nova, tako da se u vezi s tim još nije raspravljalo, a uspostava međudržavnih odnosa, kao rezultat odluke prijašnje vlade, nije dovedena u pitanje.

• Kakvu sliku izraelski mediji u posljednje vrijeme daju o Hrvatskoj?

- U posljednje je vrijeme, za razliku od prije, ona korektna, objektivna. Ako iskrusu neki problemi, zacijelo će se rješavati normalnom komunikacijom, bez predrasuda i iracionalnih animoziteta koji su bili vezani za prijašnje razdoblje, što je velikim dijelom bio učinak vrlo in-

ustaški pokret i ono što je u to vrijeme počinjeno. Svojedobno je u Izraelu proces Eichmannu iskorišten ne samo da se jednom optuženiku sudi, nego da se pošalje određena moralna i odgojna poruka Izraelskoj, ali i široj javnosti.

Medutim, koliko sam ja to mogao pratiti, naravno uz izvjesnu ogradu jer sam to činio samo fragmentarno i povremeno, proces je dobio relativno minorne dimenzije. Pretpostavljam da će biti primijenjen postojeći zakon i da će presuda biti pravedna. No, mislim da se moglo poduzeti i nešto više, a imam dojam da nije.

Utjecaj srpskog lobija

• Kako je u Izraelu odjeknula kosovska kriza, prvo protjerivanje Albanaca te bombardiranje NATO-a?

- To je pitanje na neki način u vezi s prvom temom što smo je dotaknuli. Koliko je god srpski lobi postigao zavidne uspjehe u utjecaju na javno mnijenje, pa i na neke političke strukture u Izraelu, posebice na one što su odlučivale o vanjskoj politici, tijekom srpskoga pohoda na Hrvatsku, a onda i na BiH, kad je došlo do Kosova, više se nije moglo dalje. Kosovo je na Izraelskoj televiziji prikazivano na mnogo sustavniji i objektivniji način od bilo čega što je tome prethodilo. Mislim da je to što su Srbi radili na Kosovu, što se Izraela tiče, možda bio smrtni udarac tom lobiju. Dok je čak i u vrijeme rata u Bosni bilo mnogo ljudi koji su govorili da zapravo ništa ne shvaćaju, da nisu kadri razlikovati "dobre momke" i "loše momke", danas gotovo nitko, osim onih koji tome prilaze sa snažnim i duboko ukorijenjenim predrasudama, ne govori da ne shvaća ono što se događa. Tijekom svih tih događaja srpski se lobi gotovo i nije čuo. Što se pak tiče stava prosječnoga Izraelca, on se gotovo isključivo rukovodi elementarnom reakcijom na te strahote, zločine, teror, i etničko čišćenje. Prvi su se put u relati-

Profesor Igor Primorac iznosi svoje poglede o odnosima Hrvatske i Izraela, otkrivajući brojne nove detalje

vno širokom opsegu pravile analogije između onoga što je činjeno Albancima na Kosovu i nekih aspekata sudbine Židova i drugih u Drugome svjetskom ratu.

• Kako je odjeknulo podizanje optužnice protiv Miloševića?

- Ta optužnica nije imala poseban odjek, primljena je kao nešto što se zapravo moglo očekivati. Ako su neki srpski političari ili intelektualci prije računali da će Izrael biti jedna od onih zemalja, poput Cipra, Grčke ili Rusije, gdje će oni imati neku vrstu utočišta, mislim da su nakon toga te nade nestale.

• Koja je vaša procjena o razvoju situacije u Jugoslaviji. Dolazi li kraj Miloševiću?

- Možda sam manje nego mnogi drugi impresioniran srpskom oporom jer ih vidim u svjetlu njihova odnosa prema Kosovu. Budući da je njihov

istaknuti srpski intelektualac Dimitrije Tucović tako je za vrijeme balkanskih ratova mogao srpskoj javnosti otvoreno govoriti o zločinima koje je srpska vojska činila protiv albanskoga stanovništva na Kosovu.

Knjige ne treba uništavati

• Centar Simona Wiesenthala zatražio je da se u Hrvatskoj zabrani tiskanje knjige Mein Kampf. Kako vi to komentirate?

- Kad u ovom kontekstu spominjete Wiesenthala, ne mogu a da se ne sjetim njegovih skandaloznih izjava na temu Hrvatske i Srbije za rata u Hrvatskoj. Mislim da se dokle god Wiesenthal i svaka institucija koja se naziva Wiesenthal centrom to ne povuče i za to se ne ispriča, hrvatska javnost nema razloga uopće obazirati na bilo kakve njihove izjave, kriške ili poruke. Rekao bih da je Zuroff, inače direktor

i apologetski način. "Mein Kampf" je važan tekst za studiju europske povijesti, povijesti njemačkoga naroda, povijesti antisemitizma, rasizma, nacionalne nesnošljivosti i mržnje. Medutim, trebalo ga je prezentirati žtetelju s informacijama koje će mu omogućiti da shvati o čemu se tu radi, s nekim pojedinostima o povijesnom kontekstu.

• Jeste li čuli za inicijativu novoga predsjednika Židovske općine koji je za obnovu sinagoge u Praškoj ulici?

- Parkiralište na tom mjestu ne priključiti grad u Zagreb i njegovoj povijesti. Treba li to biti sinagoga ili neka druga zgrada Židovske zajednice, to ne mogu prosuditi, ali ovo stanje doista ostavlja osjećaj nelagode.

• Kako komentirate odnos nekih hrvatskih političara prema haškim optuženicima, od kojih su neki i na hrvatskim sudovima proglašeni kao kriminalci, a oni ih smatraju nacionalnim herojima i identifikiraju ih s cijelim hrvatskim narodom?

- Takve su mi reakcije potpuno nerazumljive. Dokle god se zna da su počinjeni ratni zločini na hrvatskoj strani, tijekom Domovinskog rata, kao i u BiH, a nisu procesuirani, dotle postoji mogućnost da se bilo što od toga stavlja na teret Hrvatskoj vojsci, državi i narodu. Interes je da narod i država to spriječi. Može li nekome biti potpuno svejedno kakva je moralna i povijesna slika o Domovinskom ratu i ratu u Bosni? Očekivano bih od svakoga kome je do hrvatskoga naroda i države da će pomoći svaku inicijativu da se stvari raščiste, da se istina utvrdi i pravda izvrši. Time se staje na kraj kolektivnim objedama protiv hrvatskoga naroda koje se onda talože kroz povijest i, kao što znamo, nanose štetu i nepravdu Hrvatima.

To što su Srbi činili na Kosovu, što se Izraela tiče, možda je bio smrtni udarac njihovom lobiju. Tijekom tih događaja srpski se lobi gotovo i nije čuo

nosti Izraela, da se oni ne uspostave. Na Izraelskoj se strani u tom kontekstu baratalo s nekim, po mome sudu, irelevantnim objašnjenjima koja su poprimila određenu političku težinu. Bez pomaka na hrvatskoj strani, recimo gleda knjige predsjednika Tudmana "Bespuća povijesne zbiljnosti", nije se moglo napredovati. Što je nakon toga dalo posljednji poticaj, teško je reći. Govorilo se o nekim kontaktima u oblasti gospodarstva i s izraelskom vojnom industrijom. O tome, naravno, ne mogu suditi jer nemam dovoljno podataka, ali me ne bi iznenadilo da je to doista bio jedan od bitnih činitelja.

• Jesu li izraelski mediji pratili sudenje Dinku Šakiću, je li se o tome pisalo i kakve su bile reakcije na taj proces?

- Pisalo se, i to informativno i korektno, onako kako se posljednjih godina možda ne bi očekivalo. Naravno, taj je proces i dalje u toku i najzanimljivije će reakcije biti na njegov završetak. No, doista se ne mogu sjetiti da je bilo nekih animoziteta ili ne-korektna prikazivanja stvari.

• A kako vi ocjenjujete vođenje toga procesa?

- Kada je prvi put najavljen, mislio sam da bi to mogla biti vrlo dobra prilika za Hrvatsku da se za njegova trajanja na dnevni red stave neke temeljne povijesne teme vezane uz rat, NDH,

tenzivne djelatnosti srpskoga lobija u posljednjih desetak godina.

• Jesu li izraelski mediji pratili sudenje Dinku Šakiću, je li se o tome pisalo i kakve su bile reakcije na taj proces?

- Pisalo se, i to informativno i korektno, onako kako se posljednjih godina možda ne bi očekivalo. Naravno, taj je proces i dalje u toku i najzanimljivije će reakcije biti na njegov završetak. No, doista se ne mogu sjetiti da je bilo nekih animoziteta ili ne-korektna prikazivanja stvari.

• A kako vi ocjenjujete vođenje toga procesa?

- Kada je prvi put najavljen, mislio sam da bi to mogla biti vrlo dobra prilika za Hrvatsku da se za njegova trajanja na dnevni red stave neke temeljne povijesne teme vezane uz rat, NDH,

Zagovornik smrtne kazne jer je pravedna

- Liberalizam ne znači shvaćanje društva i države kao nečega što se temelji isključivo na utilitarističkim kriterijima. Moguć je i liberalizam koji se temelji na ideji pravde. Kad je riječ o kazni, ključni moment mora biti kriterij pravde. A pravda, kada je riječ o kažnjavanju, znači jednostavno to da svatko dobije po zaslugi. Po mom sudu, smrtna je kazna zaslužena, pravedna, pa onda i moralno opravdana kad se dosuđuje i samo kad se dosuđuje za umorstvo. Naravno, riječ je

o ubojstvu bez ikakvih olakotnih okolnosti, izvršenom s punom odgovornošću. Smrtna kazna nipošto ne znači brutalnost, patnju kažnjениka i sve se više izvršava na što bezbolniji način.

U nekim državama SAD-a imate izvršavanje smrtne kazne injekcijom. Nadalje, mislim da bi trebalo razmotriti mogućnost da osuđenik na smrt sam izvrši smrtnu kaznu, kao što je nekada Sokrat sam popio otrov.

Parkiralište na mjestu sinagoge ne priliči Zagrebu i njegovoj povijesti. Teško je prosuditi što tamo treba sagraditi, ali ovo stanje ostavlja dojam nelagode

odnos prema Kosovu bio u temelju isti, premda ne u svim pojedinostima i na svim razinama, ne mislim da bi svijet trebao odahnuti, pogotovo zemlje i narodi u toj regiji, ako bi, recimo, sutra umjesto Miloševića došao Vuk Drašković. Smatram da će sve dosadašnje, a možda i potencijalne žrtve te velikosrpske pošasti, moći odahnuti i početi na Srbiju gledati kao na normalnog susjeda jedino pod uvjetom za koji mi se čini da nije vrlo vjerojatno da će se ispaniti. Riječ je o tome da ne samo da treba doći do smjene vlasti, nego ta zemlja i taj narod moraju proći kroz neku vrstu pročišćenja, analognog procesu denacifikacije.

toga centra u Jeruzalemu, neusporedivo poznatija i značajnija ličnost u Hrvatskoj nego u Izraelu. Što se tiče same knjige, sklon sam dalekosežnoj slobodi mišli, govora i tiska. Ne vidim neki uvjerljivi argument za sudsku zabranu. Uostalom, ta se knjiga može kupiti, recimo u Engleskoj, koja je jedna od klijevki zapadnoga liberalizma i demokracije. Ono što se može, treba riješiti na drugoj razini: ne kaznama, povlačenjem i uništavanjem knjiga, nego primjerenom reakcijom intelektualaca, kulturnih i odgojnih ustanova. Koliko sam obaviješten, ona je hrvatskoj javnosti podastrijetna na potpuno nekritički, a pomalo

Dr. EGIDIJE ŽIVKOVIĆ, GRADIŠČANSKI HRVAT, TAJNIK AUSTRIJSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, GOVORI O IZAZOVIMA KATOLIČKE CRKVE DANAS, ODNOSU CRKVE I DRŽAVE, VJERE I NACIONALIZMA TE ETIČKIM DVOJBAMA MODERNOG EUROPSKOG DRUŠTVA

Razgovarao Zlatko Vidačković

Početkom veljače gradišćanski Hrvat dr. Egidije Živković (36), dotadašnji župnik u Železnom (Eisenstadtu), preuzeo je, nakon jednoglasnog izbora početkom siječnja, dužnost tajnika Austrijske biskupske konferencije sa šestogodišnjim mandatom u trenutku velikog raskola konzervativne i liberalne struje u Katoličkoj crkvi u Austriji. U austrijskoj javnosti čulo se da je njegov prethodnik podnio ostavku jer je bio optužen zbog prevelike bliskosti liberalnoj struji i zatajivanja nekih važnih podataka pred Biskupskom konferencijom. U tim napadima prednjačio je biskup Krenn, poznati konzervativac koji vrlo često izražava ultrakonzervativne stavove u javnosti, koji nisu usuglašeni sa stajalištima Biskupske konferencije, a politički je vrlo blizak nacionalističkoj Heiderovoj stranci.

S dr. Živkovićem razgovarali smo u njegovu novom uredu u nadbiskupskom dvoru u Beču.

U čemu vidite najveće izazove na svojoj novoj dužnosti?

- Moja nova dužnost ima nacionalnu pa i svjetsku dimenziju i neusporedivo se razlikuje od dužnosti mjesnog župnika. No, tko je ikad živio u Gradišću može znati da je dužnost izgradnje mostova među dr-

EUTANAZIJA
Čovjek je dobio život od Boga i jedino ga on ima pravo uzeti. Nijedan liječnik, a još manje čovjek sam, ima pravo to učiniti. Bez obzira na to kolike su njegove patnje

- Mislim da je Crkva u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini po pitanju rata slijedila dobar put. Katolička crkva se nije dala uvući u prijavštinu rata i politike u BiH. Možda su to neki pokušavali, ali mislim da nije bila riječ o vjerskom ratu. No, jesu li doista sve crkve na tim prostorima na to pitanje tako gledale, to je već drugo pitanje.

Ima li Katolička crkva u Austriji poseban odnos prema nacionalnim manjinama?

- Austrija je po svome geograf-

Katolička crkva dobro se ponijela u ratu u Hrvatskoj i BiH, no pitanje je jesu li i ostale

žavama i narodima nama, gradišćanskim Hrvatima, urođena. Mislim da je ta vrijednost povezivanja Katoličkoj crkvi u Austriji danas jako potrebna: povezivanje unutar Katoličke crkve, povezivanje unutar društva i, konačno, povezivanje s Vatikanom. U samoj Crkvi najvažnije je da se sadašnja napeta situacija smiri, da se počne triležno gledati na činjenice. Imamo nekoliko otvorenih pitanja i propise koje nam je odredio Rim. Veliki je izazov tu situaciju riješiti.

Smatrate li da se Katolička crkva treba modernizirati ili snažnije vratiti izvornim kršćanskim vrijednostima?

- U bitnim pitanjima Crkva mora gledati svoj izvor kako bi mogla krenuti pravim putem, ali moramo uvijek, a to je i odluka Koncila, prilagođavati se vremenu u kojem živimo.

Mislite li da je prikladnije da se vjeronauk predaje u školama ili to treba biti prepušteno Crkvi?

- Imamo jako dobra iskustva s vjeronaukom u školama. To je predmet koji je više od same etike, on se odnosi na oblikovanje cijelog čovjeka i njegovu opću naobrazbu. Mislim da u kontekstu svih drugih školskih predmeta ima vrlo važnu ulogu i mjesto.

No, smatrate li da je dobro da se učenici, koji mogu biti različitih vjeroispovijesti a sve ostale predmete slušaju zajedno, pri održavanju sata vjeronauka dijele i na neki način segregiraju prema vjerskoj, a time ponekad i prema nacionalnoj pripadnosti?

- Mislim da to nije negativno. Važno je da svatko svoju vjeru pozna-

je, ali i da tuđu cijeni i poštuje. Mislim da svaki vjeronauk ima u svom konceptu i nešto o drugim vjerama, te je važno da se one objektivno prikazu i taj duhovni vidokrug proširi. Jako je važno međusobno upoznavanje jer se pomoću njega ostvaruje i određeni dijalog, suživot, koji je danas možda potrebniji nego ikad.

U Austriji se danas vodi velika polemika o piluli za pobačaj. Kakav je vaš stav o tome?

- Moramo zaštititi život od začeca do prirodne smrti i Crkva neće nikada od tog stava odstupiti. Međutim, ono što se u vezi s tim pitanjem često krivo tumači jest to da Crkva ne osuđuje ženu koja to čini, nego taj čin. Država svojim zakonodavstvom nije dovoljno razvila uvjete za pomoć ženama koje imaju problem neželjene trudnoće i to se mora jače razviti.

Traži li Katolička crkva u Austriji zakonsku zabranu pobačaja ili edukativnu borbu protiv njega?

- Koliko vidim, Crkva više ističe edukativne mjere. Ona se ne zauzima za kazne i suđenja, nego za pomoć. Mi imamo organizacije koje s takvim majkama pričaju i rade da vide kakva je njihova situacija kako bi se sprječilo da do pobačaja uopće dođe.

Polemizira li se u Austriji o eutanaziji?

- Moram reći da se danas o tome ne polemizira. Nekad je bilo više rasprava o eutanaziji. Stav Crkve u vezi s tim vrlo je jasan. Mi smo apsolutno protiv eutanazije.

No, danas postoje bolesti od kojih čovjek, možda i uzoran vjernik, nekoliko mjeseci umire u teškim patnjama. Postoje li ne-

ke okolnosti pod kojima Crkva može odobriti da osoba zatraži od liječnika da joj skрати muke ili da to sama učini?

- Ne. Čovjek je dobio život od Boga i jedino ga on ima pravo uzeti. Nijedan liječnik, a još manje čovjek sam, ima to pravo učiniti.

Bez obzira na to kolike su njegove patnje?

- Jasno.

Kakav je stav Katoličke crkve u Austriji prema homoseksualizmu i kako se Crkva odnosi prema takvim ljudima?

- Stav prema homoseksualnosti danas je u Austriji veliko pitanje. Mislim da se homoseksualce ne može jednostavno osuditi. Smatram da im treba pokazati kako to nije od Stvoritelja dan prirodni način života, ali ipak treba imati razumijevanja za njih i duhovno im pomoći. Katolička crkva priprema jedan simpozij koji će se baviti upravo tim pitanjem. Dakle, raspravljat ćemo kakav je u svijetu odnos ravnopravnosti između takvih zajednica, odnosno takvih brakova i, ako se to tako može na-

zvati, normalnih brakova.

Kakav je odnos Crkve prema nacionalizmu i naciji uopće?

- Crkva je danas u velikoj opasnosti, osobito na ovim prostorima. Povezao bih to s jednim danas vrlo aktualnim pitanjem. Od kardinala Alojzija Stepinca tražilo se da se Katolička crkva u Hrvatskoj odvoji od Vatikana i postane nacionalnom crkvom. To, hvala Bogu, nije uspjelo. Mislim da je ta svjetska dimenzija jako važna i da je to za samu Crkvu određeni korektiv. Čovjek je danas u velikoj opasnosti da postane preveliki nacionalist. Kao kršćanin znamo da pripadamo jednom narodu, da ga moramo voljeti i podržavati, ali i da smo svi koji imamo istu vjeru u sobi na neki način povezani. Crkva je uvijek u opasnosti da politički dopusti da je uvuče u te stvari.

Rat u Bosni i Hercegovini mnogi su nazivali vjerskim ratom jer je bila riječ o sukobima pripadnika različitih vjera. Što mislite, kakva je bila uloga crkve u BiH tijekom rata?

VJERONAUK U ŠKOLAMA
Imamo jako dobra iskustva s vjeronaukom u školama. To je predmet koji je više od same etike, odnosi se na oblikovanje cijelog čovjeka i njegovu opću naobrazbu. Mislim da u kontekstu svih drugih školskih predmeta ima vrlo važnu ulogu i mjesto

skom položaju i po svojoj prošlosti, od vremena kad je bila monarhija do danas, uvijek bila prostor gdje je živjelo mnogo različitih naroda. Zato se Crkva za te narode mora brinuti. Gradišćanskih Hrvata danas ima oko 40.000, a Crkva je još od njihova doseljenja prije 500 godina bila uz njih. Bečkom nadbiskupu i svim našim biskupima bilo je izuzetno važno da danas, kad Europa ulazi u novo tisućljeće, kad se Europska unija širi prema istoku, na mjestu tajnika imaju čovjeka koji ima vrlo otvoren pristup i prema drugim narodima. Moje imenovanje nije čast samo meni, nego i cijeloj našoj manjini, i to ne samo hrvatskoj, nego i manjinama u Austriji uopće, ali osobito hrvatskoj manjini i cijelom hrvatskom narodu.

Danas demokratske stranke u Europi gube birače. Kako to objašnjavate?

- Mislim da je to jedan prirodni, logički fenomen. Ako je neka stranka primjerice 16 ili 20 godina na vlasti, mora doći i vrijeme kad će biti u opoziciji. Mislim da je to normalna stvar, a možda je i dobro da se u opoziciji neke stranačke stvari 'protresu', da se stranačka politika preispita i poboljša. To je možda i zdrava stvar.

Kakav je u Austriji odnos između crkve i države? Konkordat postoji još iz tridesetih godina, no kakav je konkretno danas taj odnos?

- Smatram da je, uz sve polemike, odnos između crkve i države u Austriji jako dobar. Bitne stvari iz Konkordata još uvijek stoje i mislim da je on mnogo pridonio pozitivnom razvoju Austrije, bilo u političkom, bilo u crkvenom smislu.

COLIN ANDREW MUNRO, VELEPOSŁANIK VELIKE BRITANIJE U HRVATSKOJ, GOVORI O ODNOSIMA HRVATSKE S EUROPSKOM UNIJOM I NATO-om, O TONYJU BLAIRU, O REFORMI MONARHIJE, O EURU...

Piše Zlatko Vidačković

Kad je početkom ove godine cijela Europa slavila radanje eura, Britanci u tome bili definitivno najsuzdržaniji. Za razliku od Švedske i Danske, u kojima se javnost brzo okrenula prema zajedničkoj valuti, Britanci se i dalje tvrdoglavo suprotstavljaju napuštanju funte. U mnogočemu se Britanci opiru promjenama. Tek na kraju dvadesetog stoljeća nasljedni lordovi izgubili će članstvo u Domu lordova. Na vanjskopolitičkom planu UK još uvijek sebe smatra velesilom, igračem na svjetskoj pozornici, i ne propušta nijednu priliku da to dokaže, od nedavnog rata u Bosni, preko Iraka, do krize na Kosovu. O svim tim temama razgovarali smo s veleposlanikom UK u Hrvatskoj, Colinom Andrewom Munrom, 53-godišnjim diplomatom škotskog podrijetla, iz kojeg je impresivna karijera. Svoju diplomatsku službu započeo je u Bonn, a obavljao je visoke dužnosti u diplomatskim predstavništvima u Kuala Lumpur, Bukureštu, Berlinu te Frankfurtu. U ministarstvu vanjskih poslova UK bio je načelnik Odjela za zapadnu Europu te Odjela za OESS i Vijeće Europe. Na dužnost veleposlanika u Hrvatskoj imenovan je 1997. godine.

Događaj koji je obilježio početak 1999. u Europi svakako je bio uvođenje eura. Zašto se Velika Britanija nije priključila zajedničkoj europskoj valuti?

- Premijer Blair je naglasio da će učiniti sve što je u njegovoj moći kako bi euro uspio jer, neovisno o tome je li UK unutar ili izvan zone eura, u našem je interesu da EU ima čvrstu i stabilnu valutu. Britanski su poslovni krugovi u različitim gospodarskim ciklusima od onih na kontinentu i nisu

Francuska je samo od revolucije 1789. imala pet republika. Politički sustav UK razvijao se s procesom evolucije, a ne revolucije. U zemljama koje imaju kopnene susjede, npr. Italiji, Sloveniji i Austriji, ideja transgranične suradnje čini se posve prirodnom i te zemlje izvršno surađuju iako je riječ o pripadnicima triju sasvim različitih skupina naroda.

Kako u tom kontekstu komentirate prijedlog parlamentarne komisije za reforme za izradu nacrtu ustava EU?

- Roy Jenkins, predsjednik te komisije, jedan je od idejnih očeva pro-europskog pokreta u Velikoj Britaniji, ali mislim da je za većinu zastupnika to još prerudikalni prijedlog.

Koliko ulazak u sve ujedinjeni-

ga mnogi u UK govore: "Mi smo za jedno, a Bruxelles je za drugo", "- Bruxelles nam želi nametnuti nešto protiv naše volje", no to nema nikakvog smisla. Mi smo također dio tog Bruxellesa!

Kako biste ocijenili značaj Zapadnoeuropske unije (WEU) za UK i mogućnost njezinog spajanja s Europskom unijom?

- WEU je ustanovljena nakon neuspjeha inicijative stvaranja Europske obrambene zajednice, koja je propala jer Francuzi nisu bili spremni prihvatiti ideju da francuski i njemački vojnici koračaju u istim postrojbama. No, upravo je pod kišobranom WEU Velika Britanija odlučila stalno stacionirati dio svojih trupa u Njemačkoj. Moram istaknuti

ni državnu politiku prema ulozi EU u sigurnosnim i obrambenim pitanjima. Uvijek smo naglašavali gospodarsku i socijalnu komponentu sigurnosti, ali danas smo spremni koristiti i WEU operativnije za pitanja vojne sigurnosti više nego dosad. Također imamo dobru bilateralnu vojnu suradnju, prije svega s Francuskom.

Kako ocjenjujete značaj inicijative Blair - Chirac sa sastanka u St. Malou o zajedničkoj europskoj obrani?

- Bio sam osobno uključen u projekt francusko-britanske vojne suradnje još u njegovim začetcima. Tu je svojedobno bilo određenih problema, poglavito nakon što je Francuska u vrijeme de Gaullea istupila iz vojnog

HRVATSKA I NATO
Vojne sposobnosti Hrvatske vojske i njena borbeni spremnost apsolutno ne predstavljaju nikakav problem. Da je to kriterij, Hrvatska bi već odavno bila u Partnerstvu za mir. Problem je demokratska kontrola nad oružanim snagama

Rusijom. Partnerstvo za mir je jedan izvrstan projekt, a NATO ima vrlo važnu ulogu u akcijama uvođenja mira, što će biti iskorišteno kako bi se uspostavio mir na Kosovu.

Zašto je Velika Britanija sudjevala u napadima na Irak?

- Smatramo da je Saddam Husein prava prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti, a prije svega susjednim državama, kroz svoju težnju da održava i obnavlja kemijsko, biološko i nuklearno naoružanje. Udari su bili usmjereni na smanjivanje napadačkih sposobnosti Iraka i uništenje oružja za masovno uništenje i u tome

Tvrđenje da EU želi regionalnim pristupom obnoviti Jugoslaviju potpuna su besmislica!

spretni na priključenje. Zbog oklijevanja prijašnje vlade, britanska javnost nije u ovom trenutku za uvođenje eura, što je osobito važno ako znamo da je vlada premijera Blaira obećala referendum. Mislim da je iznimno važno da po pitanju eura, koji predstavlja najznačajniji projekt EU od njenog osnutka, narod u potpunosti podrži eventualno priključenje UK.

Namjerava li i kako vlada premijera Blaira utjeriti Britance da glasuju za euro?

- Mislim da za uspjeh referenduma nije toliko važna kampanja britanske vlade, koliko uspjeh i stabilnost samog eura. Mnogi protivnici eura u UK tvrde da ulazak u monetarnu uniju znači gubitak nacionalne nezavisnosti, no ja smatram da je to neistina. Može li se nakon uvođenja eura reći da Francuska više nije nezavisna država? To bi bilo smiješno. Vlada UK obavlja potrebne pripreme i informira javnost i poslovne krugove o pozitivnim stranama eura.

Je li britanska vlada za federalnu Europu ili Europu nacija kao model budućnosti EU?

- Britanci nemaju povijesna iskustva slična nekim europskim kontinentalnim zemljama. Naša zemlja nije mijenjala temelje svog ustavnog poretka nekoliko stotina godina.

Ju EU znači gubitak dijela nacionalne suverenosti?

- Sve zemlje EU, uključujući i UK, prenijele su ovlasti na transnacionalne institucije EU u razmjerima koji bi, prije samo stotinu godina, bili označeni kako potpuni gubitak nacionalne suverenosti. UK je punopravni član EU, što znači da ima svoje predstavnike u svim institucijama EU, a u Europskoj komisiji, koja je izvršna vlast EU, ima dva člana. U odnosima s EU se, međutim, javlja problem koji dolazi iz tradicionalne britanske političke kulture. Dok u većini zemalja parlamentarci sjede u polukružnim dvoranama, u Britaniji oni sjede jedni nasuprot drugih. Riječ je o kulturi suprotstavljanja, koja ima osnovu u pravnom sustavu UK. Stoga

WEU nije imala operativnu važnost u doba hladnog rata jer je NATO, sa snažnom američkom ulogom, brinuo o europskoj obrani i sigurnosti. Danas je vrlo jaka tendencija da WEU postane obrambeno-sigurnosna struktura EU.

EU postupno postaje sve čvršća i njene članice shvaćaju da je potrebno da sve više surađuju u svim područjima, i to poglavito na vojnom području. Jer, iako smo na primjeru BiH vidjeli da je gotovo nemoguće razriješiti probleme takve vrste bez pomoći SAD-a, a mi i želimo da SAD bude i dalje uključen, činjenica je da je ovo Europa i dužnost je Europljana da riješe krize u vlastitom dvorištu.

Nova britanska vlada je promije-

nila NATO-a. De Gaulle je svojedobno spriječio ulazak UK u EU jer je smatrao da je UK marioneta SAD-a u Europi. Ne bih rekao da francuska i britanska vojska nisu surađivale, ali njihova suradnja nije bila tako dobra kao što je trebala biti.

S vremenom su UK i Francuska spoznale brojne zajedničke veze i interese na vojnom i sigurnosnom planu: obje su članice Vijeća sigurnosti UN-a, obje su nuklearne sile, obje imaju sposobnost i želju da se angažiraju na svjetskoj razini, a ne samo u svom neposrednom susjedstvu. Shvaćamo da je za rješavanje kriznih situacija ponekad nužna vojna sila. UK i Francuska imaju povijesno iskustvo u rješavanju problema na svjetskoj pozornici, za razliku od, primjerice, Njemačke i Italije. Sastanak Blair - Chirac je, u tom kontekstu, ojačao suradnju UK i Francuske kao velikih sila te donio i brojne konkretne projekte suradnje na vojnom planu.

Kakva bi trebala biti uloga NATO-a u posthladnoratovskoj Europi?

- Nakon završetka hladnog rata glavna je NATO-ova uloga širenje zone sigurnosti i stabilnosti na sve veće dijelove Europe, razvitak dobrosusjedskih odnosa sa zemljama koje neće postati njegov dio, prije svega s

su bili prilično uspješni.

Kako objašnjavate neuspjeh Europe u zaustavljanju rata u BiH, u čije su rješavanje bili uključeni i neki ugledni britanski političari poput lorda Carringtona i lorda Owena?

- Ne bih rekao da je Europa doživjela neuspjeh u BiH. Za rat i sve što se dogodilo u BiH odgovorni su isključivo narodi u bivšoj Jugoslaviji, a ne Europa. Mi nismo napravili apsolutno ništa što bi pospješilo rat. Pokušali smo ga spriječiti. Kad je to propalo, nastojali smo ga zaustaviti. Konačno, a mislim da smo u tome i uspjeli, nastojali smo dostaviti što više humanitarne pomoći civilnom stanovništvu. Nekoliko smo puta bili vrlo blizu završetku rata, prije svega onda kada je prihvaćen Vance-Owenov plan, ali su to tada spriječili bosanski Srbi. Nema sumnje da Amerikanci nisu bili osobito zagrjani za taj projekt, a bosanski Muslimani su smatrali da mogu dobiti više teritorija. Tek kada je svim stranama u sukobu postalo jasno da neće moći ishoditi ništa više borbom, prije svega nakon vojnih akcija i političkog pritiska Amerikanaca, došli smo do konačnog rješenja.

Gdje vidite konačno rješenje kosovskog problema?

- Smatram da su principi rješava-

ALTERNATIVA MILOŠEVIĆU
Ne vidim alternativu Miloševiću. Ne vidim na srbijanskoj političkoj sceni racionalnog političara koji bi bio državnik poput većine drugih u Europi. No, to ne znači da on neće nikad postojati

nja tog problema upravo u dokumentima OESS-a, a jedan od najvažnijih principa je da se granice mogu mijenjati samo mirnim putem. To je temeljna odredba Helsinškog sporazuma, koja je svojedobno omogućila ujedinjenje Njemačke iako Sovjetski Savez nije bio za to. Dobar primjer mirnog odcjepljenja države je odvajanje Češke i Slovačke. Također je i raspad Sovjetskog Saveza prošao relativno mirno iako je bila riječ o velikom broju dobro naoružanih država. Tko je mogao pomisliti da će Rusija dopustiti mirno odcjepljenje baltičkih država? Do rata u bivšem Sovjetskom Savezu nije došlo zato što su se u tim državama, prije svega u Rusiji, zahuktavali snažni demokratski procesi. Demokratske države međusobno ne ratuju. Rješenje problema na Kosovu najviše ovisi o eventualnom stvaranju moderne, miroljubive političke kulture u samoj SRJ, prije svega u Srbiji, o stvaranju vlade koja će voditi računa o dobrosusjedskim odnosima i pravima manjina u skladu s načelima OESS-a i Vijeća Europe.

Ali, gdje vi vidite alternativu Miloševiću? Miloševiću dojučerašnji najveći protivnici, Draškoović i Sešelj, koji su, uostalom, veći nacionalisti od samog Miloševića, sada su s njim u koaliciji.

Mislili smo da je za sada nema. Ne vidim alternativu Miloševiću. Ne vidim na srpskoj političkoj sceni racionalnog političara koji bi bio državnik poput većine drugih u Europi. No, to ne znači da on neće nikad postojati. Mislili smo da će se Srbija osloboditi opsesije nacionalizmom tipa onog iz devetnaestog stoljeća.

Na području bivše Jugoslavije bilo je nekoliko ratova u kojima je Milošević imao ključnu ulogu na strani agresora. Ne mislite li da je došlo vrijeme da ga se izvede pred Haški sud?

Mislili smo da je to pitanje u rukama Haških tužitelja. Za sada nemam nikakvih informacija da će taj proces biti pokrenut.

Kako biste opisali tzv. politiku trećeg puta laburističke vlade, balansiranje tržišnog i socijalnog?

Mislili smo da je Tony Blair u korijen promijenio način vođenja politike u UK. Laburističkoj stranci bilo je sasvim jasno da bi u slučaju da je ostala stranka privrženica staromodnom socijalizmu, usko povezana sa sindikatima, njihova podrška naglo opala. Ona bi tada ostala ograničena na samo jednu klasu skupinu glasača. Stoga je Blair ispravno procijenio da treba proširiti privlačnost stranke i mislim da je u tome bio vrlo uspješan. Blair je očito naučio osnovnu lekciju: ako ljevičarska stranka u Europi želi uspjeh, mora se politički približiti centru. Može se reći da su konzervativci za vrijeme Margaret Thatcher otišli previše desno. Britanci, kao i drugi europski narodi, najviše vole ako im je vlada bliska političkom centru, bilo s desna ili lijeva. I, konačno, u pobjedi laburista ne može se unaniti važnost činjenice da je sam Blair karizmatičan i popularan vođa.

Smatrate li da je nedavni niz ostavki ministara Blairove vlade značajno oslabio laburiste?

Nema sumnje da je to izazvalo određene teškoće, ali to su normalne stvari u životu svake političke stranke. Vlada je u vrlo snažnoj poziciji, ima uvjerljivu većinu u parlamentu, a istraživanja javnosti pokazuju da konzervativci nisu profitirali na problemima Blairove vlade. No, prvi pravi test popularnosti biti će izbori za europski parlament u lipnju.

Kako komentirate proces o izručenju Augusta Pinocheta?

Mislili smo da je Pinochet imao pošten proces. UK se kao država zasniva na vladavini zakona. Najzanimljivije je pitanje imaju li šefovi država imunitet. Osobno smatram da šefovi država ne mogu a priori biti izuzeti od pravne odgovornosti za ono što čine tijekom svoga mandata. Jer, kad to ne bi bilo tako, značilo bi

da, primjerice, Hitler ne bi snosio nikakvu odgovornost za svoja djela.

Nakon dodjela Nobelovih nagrada za mir tvorcima mirovnog sporazuma u Sjevernoj Irskoj, IRA je objavila da neće vratiti oružje. Kako, u tom kontekstu, vidite budućnost mirovnog procesa u toj regiji?

Koliko mi je poznato, IRA-i se ideja o vraćanju oružja izvorno nikad nije svidjela i to je oduvijek bio jedan od najvećih problema u mirovnom procesu. No, mislim da je jasno da je došlo do povjerenja i preokreta te vjerujem i da će razvoj međusobnog povjerenja među katolicima i protestantima doći do stupnja na kojem će IRA predati svoje oružje. To je sigurno naš cilj. U međuvremenu, mi ćemo težiti očuvanju primirja.

Nedavno je, izmjenama temeljnih zakona UK, Škotska dobila svoj parlament, u kojemu jaku ulogu ima Škotska nacionalna stranka (SNP). Da li postoji opasnost da pokret za nezavisnost ode predaleko?

Kako osobno dolazim iz Škotske, ta pitanja me jako zanimaju. Mislim

da je prethodni sustav, dakle centralizirana vlada koja upravlja iz Londona, postao neodrživ. U posljednjih dvadeset godina stanovnici Škotske glasovali su protiv centralističkih stranaka. SNP, prema istraživanjima javnosti, ima u Škotskoj gotovo jednaku popularnost kao i Laburistička stranka, a program SNP-a predviđa potpunu nezavisnost Škotske! No, treba voditi računa da u Škotskoj djeluju i konzervativci i liberalni demokraci koji imaju oko 30 posto glasača, a protiv su Škotske nezavisnosti, kao i laburisti. Škotski narod je dobio ono što je želio: vlastiti regionalni parlament, koji mu osigurava određenu lokalnu samoupravu, slično bavarskom ili katalonskom.

Reforme parlamenta UK predviđaju ukidanje prava glasanja nasljednih lordova u Domu lordova. No, čuju i prijedlozi, prema kojima bi se Dom lordova pretvorio u Senat, čiji članovi bili birani.

Nasljedni lordovi uistinu su potpuni anakronizam, no moram naglasiti nešto što svi priznaju, da je Dom lordova kvalitetan dom stručnjaka. U njega Kraljica na prijedlog vlade uglavnom imenuje zaslužne političare i druge istaknute osobe. Zakoni se iz Doma lordova uvijek vraćaju Donjem domu znatno poboljšani. Članovi Doma lordova uglavnom nisu stranački dužnosnici te zakone proučavaju sa stručnog aspekta i vrlo ih kvalitetno popravljaju.

Osobno mislim da će uspostavljanje regionalnih parlamenata u Škotskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj dovesti do značajnog preispitivanja parlamentarnog sustava uopće, prije svega zato što Engleska nema svoj regionalni parlament. Postoje ideje da

reformirani Dom lordova postane mjesto gdje bi sjedili predstavnici regija.

Sadašnji većinski izborni sustav pogoduje samo dvjema najvećim strankama. Koliko je izgledno da će doći do uvođenja razmjernog izbornog sustava?

Sadašnja vlada ima vrlo jaku većinu u parlamentu, dobivenu prema većinskom izbornom sustavu, i laburisti će se teško odlučiti za njegovu izmjenu. Moram naglasiti da o tom pitanju postoje podijeljena mišljenja i u samoj laburističkoj vladi. Osobno smatram da je proporcionalni sustav jako dobar. Prednost sadašnjeg sustava je da je svaki zastupnik izabran u posebnoj izbornoj jedinici i odgovara biračima iz te jedinice. Proporcionalni bi sustav smanjio tu vezu.

Vođa liberalnih demokrata Paddy Ashdown provodio je vrlo konstruktivan odnos prema laburistima u sklopu dogovora s Blairom, prema kojem su laburisti zauzvrat obećali referendum o proporcionalnom sustavu. Hoće li nakon njegove ostavke doći do sla-

ne ugrožava demokratski proces na koji način. Ona ima pravo da je se konzultira, da daje savjete i da upozorava. I mora se priznati da ona to čini vrlo učinkovito. Vrlo je važna i u svijetu, među državama Commonwealtha, u mnogima gdje je ona još formalno šef države. O tom njenom statusu danas se intenzivno raspravlja u Australiji i donekle u Kanadi. Morate znati da je ona prikupila količinu iskustava i znanja tijekom svojega vladanja, koja se teško može usporediti s iskustvom bilo kojeg vladara u Europi. Elizabeta II. je vladala zajedno sa svim britanskim premijerima, od Winstona Churchilla do Tonya Blaira.

Kakva je uloga Engleske crkve u društvu te modernizira li se ona ili je i dalje konzervativni stup društva?

Moram naglasiti da je Engleska crkva vrlo široka, postoje mnoge struje unutar Crkve, od onih koje su sličnije Katoličkoj crkvi do onih koje su bliže Metodističkoj. Stari vic kaže da je Engleska crkva molitelj konzervativne stranke, no danas to više nije slučaj. Engleska crkva danas

HRVATSKA I EU
Pregovori o pristupu Hrvatske u pridruženo članstvo EU mogli bi biti otvoreni odmah nakon što Hrvatska ispuni uvjete navedene u izvješću. Kad bi Hrvatska udovoljila uvjetima koje je preuzela pri ulasku u Vijeće Europe, u vrlo kratkom roku bio bi joj otvoren i put prema Europskoj uniji.

ima vrlo jaku socijalnu svijest. Biskupi su govorili o socijalnim pitanjima na način koji je bio neugodan za bivšu konzervativnu vladu. Formalno je Engleska crkva još državna crkva, čiji je poglavar kraljica. Razlog za to potječe još iz 16. stoljeća, kada je Henrik VIII. odvojio Englesku crkvu iz papine jurisdikcije i proglasio se crkvenim poglavarom.

Kako ocjenjujete odnos bivše vlade UK prema Hrvatskoj? UK nije bio među zemljama koje su podržavale nezavisnost Hrvatske, za razliku od Austrije i Njemačke.

Potpuno je točno da je UK oklijevao s priznanjem Hrvatske. No, to je učinio samo zato što se bojao početka rata. U to vrijeme, upravo nakon ujedinjenja Njemačke, kad se nakon hladnog rata Europa na jedan mirnodopski način transformirala, a demokracija bujala diljem srednje i istočne Europe, Jugoslavija je bila stabilna zemlja između Istoka i Zapada. Nismo željeli da stabilnost u Europi bude ugrožena ratom. Ali to je prošlost. Nakon što smo priznali nezavisnost Hrvatske, naša je politika bila podrška stabilnoj, miroljubivoj i demokratskoj Hrvatskoj kao dijelu europske obitelji. I svi naši napori danas su također usmjereni u tom pravcu. To je bila politika posljednje konzervativne vlade premijera Majora, kao i Blairove vlade.

Kako ocjenjujete ulogu Margaret Thatcher u potpori Hrvatskoj?

Ono što bih želio naglasiti iz posjeta Margaret Thatcher Hrvatskoj njena je izjava kako je najvažnije za svaku zemlju da bude zasnovana na vladavini zakona, što Nijemci zovu rechtstaat. Takva država može po-

stojati samo ako nitko nije iznad zakona. Naravno, razlog zbog kojeg je ona ovdje toliko popularna je taj što je optužila Miloševića zbog njegove agresivne politike, ukazala svijetu na masakar u Ovčari i rušenje Vukovara. Osobno je vrlo cijenim zbog onoga što je učinila.

Kako ocjenjujete današnje odnose Britanije i Hrvatske?

Mislili smo da su oni dobri, ali i da postoji još puno prostora za njihovo intenziviranje. Britanski ministar trgovine za dva tjedna posjetit će Hrvatsku. Pripremamo se u Hrvatskoj uspostaviti hrvatsko-britansko vijeće za suradnju poput onog kakvo je veleposlanik Kojaković uspostavio u Londonu. Odlično suradjujemo s Uredom za europske integracije, a dobra je i suradnja s Hrvatskom vojskom po pitanju razminiranja i jezičnog obrazovanja časnika u UK.

Hrvatski dužnosnici često govore da je Hrvatska spremna za Partnerstvo za mir. Kako ocjenjujete napredak Hrvatske u približavanju standardima NATO-a?

Vojne sposobnosti Hrvatske vojske i njena borbeni spremnost apsolutno ne predstavljaju nikakav problem. Da je to kriterij, Hrvatska bi već odavno bila u Partnerstvu za mir. Problem je demokratska kontrola nad oružanim snagama. Uvjet za članstvo u NATO-u je da vojska bude u potpunosti pod demokratskom kontrolom, a uvjet za prijam u Partnerstvo za mir je vidljivi iskreni napor zemlje da stavi vojsku pod demokratsku kontrolu. To, međutim, nije slučaj u Hrvatskoj. Savjeti koje je Hrvatska dobila bili su ignorirani.

Kako ocjenjujete napredak Hrvatske u rješavanju problema navedenih u posljednjem izvješću Europske komisije?

Citirao bih posljednje izvješće OESS-a, koje koristi izraz "stagnacija". Istina je da postoji napredak na nekim područjima, prije svega po pitanju povratka izbjeglica. Već se više od 50.000 izbjeglica vratilo u svoje domove, ali nije bilo napretka u kritičnim područjima, što dovede u pitanje predanost hrvatske vlade europskim standardima. Kao najvažnije, spomenut ću izmjene izbornog zakona i slobodu elektroničkih medija. Lakmus papir za Hrvatsku je definitivno suradnja pri provedbi Daytonskog sporazuma.

Kako komentirate tvrdnje da Europa želi regionalnim pristupom gurnuti Hrvatsku u neke nove balkanske integracije?

Ta je tvrdnja potpuno besmislena! Čuo sam od jednog hrvatskog dužnosnika da bi EU, navodno, željela da se zemlje obuhvaćene regionalnim pristupom prvo ujedinje, a da tek nakon toga budu primljene u EU. To je notorna neistina! U regionalnom pristupu nema ničeg, ponavljam, apsolutno ničeg o međusobnom udruživanju država obuhvaćenih tim pristupom, a kamoli o tobožnjoj obnovi Jugoslavije. Svaka od zemalja u skupini ide svojim putem i svojom dinamikom, neovisno o tome što se događa u drugima. Nema ni govora o tome da bi se napredak međusobno uvjetovao.

Koliko bi vremena trebalo Hrvatskoj, u slučaju promjene vlasti ili zaokreta u državnoj politici, za ulazak u pridruženo članstvo EU?

Teško je govoriti o datumima, ali s punom odgovornošću mogu poručiti da će Hrvatska, ako riješi ključne probleme navedene u izvješću Europske komisije, biti vrlo brzo uključena u europske integracijske tokove. Kad se jednom riješe ti problemi, EU će ukloniti svoje rezerve prema Hrvatskoj i tada sve ovisi samo o vašoj brzini prilagođavanja pravnom i gospodarskom sustavu EU. Pregovori o pristupu Hrvatske u pridruženo članstvo EU mogli bi biti otvoreni odmah nakon što Hrvatska ispuni uvjete navedene u izvješću. Kad bi Hrvatska udovoljila uvjetima koje je preuzela pri ulasku u Vijeće Europe, u vrlo kratkom roku bio bi joj otvoren i put prema Europskoj uniji.

azin

Jutarnji LIST

CLAUS AHNFELD MOLLERUP, UMIROVLJENI VOJNOM ODBORU SAVEZA, GOVORI O MOĆI

Razgovarao Zlatko Vidačković

Sa Clausom Ahnfeldtom Mollerupom, danskim general bojnikom u mirovini, bivšim predstavnikom vrhovnog zapovjednika NATO-a u Europi u Vojnom odboru Saveza, razgovarali smo tijekom konferencije "Transatlantic link for a new millennium", koja je održana krajem veljače u danskom parlamentu. Na konferenciji su predstavnici najutjecajnijih država članica NATO-a, u povodu 50. godišnjice Saveza, govorili o NATO-ovim perspektivama u poslijehladnoratovskoj Europi.

Claus Ahnfeldt Mollerup bio je jedini predavač koji je, temeljem svojeg iznimnog iskustva u oružanim snagama, govorio o toj temi s vojnog aspekta. U njegovoj izuzetno uspješnoj vojnoj karijeri četverogodišnja dužnost predstavnika vrhovnog zapovjednika NATO-ovih snaga u Europi (u NATO-ovoj terminologiji poznatiji kao SACEUR - Supreme Allied Commander in Europe) u Vojnom odboru NATO-a bila je najveći izazov. Svoju dužnost počeo je obavljati 1994., kada je dužnost SACEUR-a od generala Johna Shalikashvilija preuzeo general George Joulwan, a napustio nekoliko tjedana nakon što je 1998. za SACEUR-a izabran general Wesley Clark. Dužnost SACEUR-a od njegova uvođenja obavljaju američki generali (prvi SACEUR bio je general Dwight Eisenhower), a njihov je predstavnik u Vojnom odboru naizmjenično danski ili norveški časnik. Vojni odbor NATO-a vrhovno je vojno tijelo Saveza, koje čine zapovjednici glavnih stožera svih zemalja članica NATO-a (osim Islanda, koji nema vlastitu vojsku) ili njihovi predstavnici, koji gotovo stalno zasjedaju u Bruxellesu. Hijerarhijski iznad Vojnog odbora samo je Vijeće NATO-a, koje zasjeda na različitim razinama, preko veleposlanika pri Savezu i ministara obrane do šefova država ili vlada.

Kako vidite budućnost Sjevernoatlantskog saveza?

- NATO se pokazao kao vrlo uspješna organizacija, u sklopu koje europski narodi nisu nikad kao danas u tolikoj mjeri surađivali kako bi se održao trajni mir. Mogu sa sigurnošću reći da su Europska unija i NATO najvažnija dostignuća u europskoj povijesti. Važnost NATO-a je i nakon završetka hladnoga rata velika, a iznimno bitna je prije svega njegova uloga u rješavanju regionalnih kriza poput bosanske i kosovske. Najveća je iluzija da nakon hladnoga rata dolazi vrijeme sigurnosti. Današnji svijet je nestabilan i potreba za organizacijom poput NATO-a je veća nego ikad.

Mislím da se obrambena i sigurnosna politika u NATO-u još neko vrijeme neće mijenjati.

godine. Francuska pokraj Focha sada gradi novi nosač aviona Charles de Gaulle i to će biti jedini nosač aviona na nuklearni pogon izvan SAD-a. Velika Britanija ima tri nosača aviona. Sve zemlje svijeta, osim SAD-a, imaju ukupno 11 nosača aviona, a Sjedinjene države imaju 12 nosača. Osim količine nosača, morate usporediti i njihovu kvalitetu. Uzmite za usporedbu jedan britanski i jedan američki nosač aviona, primjerice nosače Invincible i Dwight Eisenhower. Invincible ima istisninu od 20.000 tona, a Eisenhower od gotovo 100.000 tona. Invincible može nositi oko 16 aviona tipa Harrier, a Eisenhower više od 80 najmodernijih lovaca bombardera različitih tipova. Ako tome dodamo i borbenu spremnost posada na američkim nosačima aviona, koja omogućuje polijetanje jednog aviona svakih trideset sekundi, dolazimo do zastrašujućih podataka o američkoj vojnoj premoći. Vojna moć SAD-a višestruko nadilazi sve europske vojne potencijale. Nijedna europska zemlja nema mogućnost primjene svoje vojne sile u svijetu kao što to ima SAD.

Europa nije i ne može biti ravnopravan partner SAD-u u vojnim pitanjima. Moramo biti realni i priznati da će i u sljedećem stoljeću vodeću ulogu i dalje imati zapadna strana NATO-a. Pritom ne mislim na Kanadano. Moramo shvatiti da Amerikanci mogu izvesti bilo kakvu vojnu operaciju bilo gdje u svijetu bez pomoći europskih saveznika.

No, Velika Britanija ipak je uspjela pobijediti u Falklandskom ratu.

- Velika Britanija u Falklandskom ratu uspjela izvesti odličnu vojnu akciju. Na toj galemi udaljenosti od Britanskih otoka do južnog Atlantika, uspjela je tamo prebaciti dvije brigade ljudi, pri čemu je i putnički brod Queen Elizabeth korišten za prijevoz vojnika. To je odličan primjer korištenja civilnih potencijala države u slučaju ratnih operacija. Argentinske snage bile su znatno slabije opremljene, no imale su veliku prednost blizine matične zemlje, za razliku od Britanaca. No, kad su okupirali Falklandske otoke, Argentinanci nisu vjerovali da bi Britanci mogli poslati trupe iz sjevernog Atlantika u vojnu intervenciju i nisu bili spremni za taj rat.

Na koji način Europa može ojačati svoju vojnu ulogu unutar NATO-a?

- Jedna od najvažnijih stvari je vojna efikasnost. Kada se stvarao Eurocore, govorilo se da će se on zasnivati na iskustvima francusko-njemačke brigade. Ta brigada je u početku bila totalni vojni neuspjeh. Kako bi se riješilo pitanje jezika, koje je primarno kad je u pitanju zapovijedanje, obje su zemlje uzimale vojnike

ZRAČNI UDARI NA SRJ
Mislim da ne treba podcjenjivati srpsku protuzračnu obranu. Ona je vrlo jaka i na tu opasnost NATO svakako treba računati. Ali, kao što se pokazalo i u Zaljevskom ratu, trupe zemalja članica NATO-a vrlo su jake i ako bude donesena odluka o zračnim udarima na Srbiju, upoče ne sumnjam da će svi borbeni zadaci biti uspješno izvedeni

i časnike iz dvojezičnih područja uz francusko-njemačku granicu. Ubrzo se pokazalo da se iz njihovih redova nije mogla popuniti brigada. Kada je brigada stvorena, počelo se javljati mnogo problema na terenu. Francuski vojnici nisu mogli jesti njemačke porcije hrane, a njemački vojnici su gladovali na francuskoj kuhinji, a o problemima standardizacije da i ne govorimo. Dok smo streljivo u Europi uspjeli relativno brzo standardizirati, za komunikacije je trebalo mnogo vremena. Tenkove ni do danas nismo uspjeli standardizirati. Standardizacija aviona Eurofighter ozbiljan je pokušaj, koji bi možda mogao uspjati. Europski utjecaj u NATO-u ovisi o dvije stvari: o sposobnosti Europljana da postignu političku suglasnost o sigurnosnim pitanjima u vojnim situacijama te o europskoj spremnosti i želji da osigura prije svega kopnene snage, dobro uvježbane, dobro integrirane i dobro opremljene.

Kako bi Europa trebala usmjeriti razvoj

Na čemu SAD temelji svoju toliko jaku ulogu u svijetu u odnosu na europske zemlje?

- Najjače sredstvo za efektivno vojno djelovanje u svijetu je nosač aviona. No, što Europa ima? Italijani imaju nosač aviona Garibaldi, u vezi s kojim postoji zanimljiva priča. On je dovršen 1985., ali se mornarica i zrakoplovstvo nisu mogli dogovoriti pod čijom će nadležnošću biti sve do 1989. godine. Kad su se napokon uspjeli dogovoriti, trebalo je još nekoliko godina da ga stave u vojnu pripravnost. Za vojno djelovanje postao je spreman tek 1994.

GENERAL BOJNIK, BIVŠI PREDSTAVNIK VRHOVNOG ZAPOVJEDNIKA NATO-a U EUROPI U ČUĆNOSTI ZRAČNIH UDARA NA SRJ, O PROŠIRENJU NATO-a I ODNOSIMA S HRVATSKOM

svog naoružanja?

- Europa mora raditi na jačanju svojih kopnenih trupa, a ne natjecati se u nosačima aviona i transportnim avionima jer je to bacanje novca. Apsurdna je ideja o pokušaju izjednačavanja s Amerikom. Europa nema za to ni novca niti političke volje. Nabava novih nosača aviona mogla bi biti dobra za prestiž pojedinih europskih država, ali bila bi to i dalje samo kap u moru u usporedbi s "velikim bratom". Ona mora razviti profesionalne, najmodernije opremljene kopnene trupe. Te trupe moraju biti posebno obučene za antiterorističko ratovanje i operacije očuvanja mira. Iza njih moraju stajati i jake tajne službe, koje će im pružati najvažnije informacije. Oprema tih vojnika mora sadržavati visoku tehnologiju, oni moraju imati maske za noćno promatranje, najmodernije šifrirane komunikacijske uređaje i svu drugu najsvremeniju opremu. Za trupe na terenu izuzetno je važno i djelovanje AWACS-a, zrakoplova za nadziranje tla. Sve to nije ni jedno-

kete, kao i Francuzi, ali pogrešno bi bilo stvarati protutežu Rusima. To je zadatak za Amerikance.

Kako procjenjujete mogućnosti suradnje NATO-a s Rusijom?

- Ozbiljna suradnja može početi tek kada Rusi uspostave red u vlastitoj kući. Situacija u ruskoj vojsci danas je katastrofalna. Vojnici ne dobivaju plaće. Borbeni gotovost je na vrlo niskoj razini, brodovi i nuklearne podmornice trunu u lukama. Često su i slučajevi da vojnici plaćaju lokalne vlasti, te su stoga ti vojnici i časnici odani lokalnim političarima, a ne središnjoj vlasti. U takvim uvjetima teško je ostvariti suradnju. Gospodarska pomoć Rusiji nešto je poput bacanja novca u crnu rupu.

Kakve su perspektive daljnjeg proširenja NATO-a?

- Mnoge europske zemlje danas žele ući u NATO jer u njemu vide trajno jamstvo za svoju nacionalnu sigurnost. Pritom je poglavito važan članak 5 Povelje NATO-a, koji kaže da je napad na neku članicu Saveza ujedno i napad na sve članice.

INTERVIEW

Hrvatska ne može u NATO dok ne razriješi svoje probleme s BiH

stavno niti jeftino.

Smatrate li da je potrebno da male države sudjeluju u velikim vojnim operacijama?

- Mislim da takva potreba postoji. U kriznim situacijama i jedan bataljun više može značajno pomoći. To je i za pojedine male države važno jer na tako njihove trupe stječu važna vojna iskustva, što je bitno i u političkom smislu. Ako neka zemlja želi imati politički utjecaj u svijetu u sigurnosnim pitanjima, mora odvojiti jedan dio svojih trupa za međunarodne operacije. Te snage moraju biti dobro uvježbane jer su slabo uvježbane trupe potpuno beskorisne.

Je li za manje države prikladna opća vojna obveza ili profesionalna vojska?

- Mislim da si profesionalnu vojsku mogu priuštiti samo velike države. Francuska će vjerojatno u tome uspjeti. Ako mala država, koja ionako ima malu vojsku, ukinu službu vojnog roka i uvede profesionalnu vojsku, njezine oružane snage bit će beznačajno slabe. Prije petnaest godina Danska je pokušala uvesti profesionalnu vojsku. Vojni sindikati su tražili mnogo, a vojnici su radili sve slabije. Morala je vratiti regrutaciju. Danas profesionalnih vojnika ima manje u sklopu vojnih snaga, a njihovi zahtjevi su razumniji.

Kako gledate na budućnost nuklearnog oružja u Europi?

- Danas NATO više nema potrebu za nuklearnim naoružanjem u Europi. U vrijeme hladnog rata snage Varšavskog ugovora imale su znatnu nadmoć u konvencionalnom naoružanju i mogle su nas u kratkom roku pregaziti. Tada su nam nuklearne rakete u Europi bile izvjesna vrsta zaštite i mi smo se osjećali sigurnijim. Danas nema prijetnje napadom na zapadnu Europu pa je zato taj sustav nepotreban.

Ako Europljani žele imati mogućnost da ispalje nuklearne rakete na Gadsfija u slučaju da on ponovno napadne neki talijanski otok, to je u redu. Britanci imaju nuklearne ra-

Na summitu u Madridu pregovaralo se i o većem proširenju Saveza. Italija je lobirala za Sloveniju, Francuska za Rumunjsku, a Danica za baltske zemlje, no ipak je postignut konsenzus samo u vezi s Poljskom, Mađarskom i Češkom. Ostale su zemlje ostavljene za sljedeće krugove širenja Saveza. Drugi krug proširenja će, po službenoj formulaciji, obuhvatiti više od tri zemlje, a mislim da će to potvrditi i summit u Washingtonu u travnju. Koje će to zemlje biti, još nije određeno.

Kako je došlo do NATO-ova udara u Bosni, prve ratne akcije u njegovoj povijesti?

- Bio sam najzavršnije uključen u te operacije u glavnom stožeru NATO-a u Bruxellesu. Do prvih zračnih udara došlo je nakon topovskog napada na sarajevsku tržnicu. Raspravljalo se o tome tko je ispalio granate, ali je NATO sa sigurnošću utvrdio da je bila riječ o srpskom napadu. Donesena je politička odluka da će bosanski Srbi biti bombardirani ako se ne budu pridržavali preklada vatre u Sarajevu. Zapovjednik NATO-a u Europi nije ni morao tražiti odobrenje Vijeća NATO-a za zračne udare. Načelna je odluka već bila donesena i on je imao ovlasti da počne napade. Tako je NATO izveo svoj prvi napad u ratnim uvjetima u svojoj povijesti.

Koliko su napadi bili učinkoviti?

- Mislim da su bosanski Srbi bili iznenađeni magnitudom udara. Oni su očekivali da će biti bačena jedna bomba tu ili tamo, ali NATO je izveo masovne zračne napade, kojima je uvelike uništena srpska protuzračna obrana i, što je bilo mnogo gore po njih, uništena su mnoga njihova komandna mjesta te komunikacijski uređaji koji su povezivali njihove jedinice. Mislim da je rezultat bombardiranja bio znatno jači nego što su bosanski Srbi očekivali.

Uvjeran sam da Daytonski sporazum nikad ne bi bio postignut da NATO nije proveo tu silovitu demonstraciju vojne moći.

Jesu li se bosanski Srbi brzo

NATO I HRVATSKA

Situacija Hrvatske danas je previše neizvjesna, prije svega u odnosima s BiH. NATO ne prima nove članice kako bi ih stabilizirao i rješavao njihove sigurnosne probleme, bilo unutrašnje bilo one sa susjednim državama, već prima stabilne i demokratske države koje će mu pozitivno pridonijeti

oporavili od zračnih udara?

- U početku su Srbi pretrpjeli velike štete. No, za nekoliko mjeseci bosanski Srbi zamijenili uništene komunikacijske sustave novima, koji su bili skriveni tijekom zračnih udara. Moram priznati da su pokazali prilično veliku sposobnost obnove vojne strukture.

Kakva je tada bila suradnja s Hrvatskom?

- Imali smo dobru suradnju s Hrvatskom u vrijeme uspostavljanja zone zabrane letenja. Svi pregovori s Hrvatskom nisu bili laki, ali smo uspjeli doći do sporazuma koji su omogućili našim avionima da prelijeću preko hrvatskog teritorija kroz određene koridore. Također smo imali vrlo uspješan sporazum s Hrvatskom kad je NATO imao ulogu zaštite belgijskog bataljuna u istočnoj Slavoniji.

Koliko bi eventualni zračni udari na Jugoslaviju bili, u vojnom smislu, teži zadatak za NATO od zračnih udara na položaje bosanskih Srba?

- Mislim da ne treba podcijenjavati srpsku protuzračnu obranu. Ona je vrlo jaka i na tu opasnost NATO svakako treba računati. Ali, kao što se pokazalo i u Zaljevskom ratu, trupe zemalja članica NATO-a vrlo su jake i ako dođe do odluke o zračnim udarima na Srbiju, upoće ne sumnjam da će svi borbeni zadaci biti uspješno izvedeni. S druge pak strane, smatram da smo naučili i u Za-

ljevskom ratu i u Bosni da svaka vojna operacija takvog tipa može donijeti određene gubitke. To ne treba smatrati općim pravilom i treba uvijek nastojati da do takvih gubitaka ne dođe, ali oni su neizbježni. NATO je izgubio nekoliko zrakoplova tijekom rata u Bosni, naši piloti su bili zarobljeni i bilo ih je vrlo teško osloboditi. Stoga, u slučaju napada na Jugoslaviju, NATO mora računati na moguće gubitke.

Gdje vidite izazove za NATO u slučaju da dođe do mirovnog sporazuma između jugoslavenskih vlasti i kosovskih Albanaca i, u skladu s tim, do raspoređivanja kopnenih snaga NATO-a na Kosovu?

- Ako dođe do raspoređivanja NATO-ovih trupa na Kosovu, to će biti moguće samo uz pristanak jugoslavenske vlade. Mislim da će u tom slučaju situacija biti slična onoj u Bosni i Hercegovini. Bit će spremni za najgore, što je, među ostalim, razlog zbog čega je NATO išao i u Bosnu s jakim trupama. Ako dodemo na Kosovo s jakim trupama, šanse da će one biti napadnute su manje. Srećom u BiH je bilo malo incidenata u kojima je NATO morao primijeniti silu. NATO je koristio silu praktično samo u slučajevima uhićenja ratnih zločinaca, koji su predani Međunarodnom sudu za ratne zločine u Haagu.

U BiH Daytonskim su sporazumom bile određene granice među entitetima i bilo je jasno koje se granice među dotad sukobljenim

stranama trebaju očuvati. No, koje će granice NATO čuvati na Kosovu, gdje nema razgraničenja između kosovskih Albanaca i Srba?

- Mislim da će biti nekoliko granica koje će se morati štititi. Prije svega riječ je o granici između Kosova i ostatka Srbije kako bi se spriječio dolazak novih srpskih trupa. Zatim bi NATO trebao čuvati granicu između Albanije i Kosova kako bi se spriječio krijumčarenje oružja. Konačno, trebalo bi čuvati granicu između Kosova i Makedonije kako bi se izbjeglo širenje sukoba i na tu državu. S druge strane, srpska manjina na Kosovu čini samo deset posto stanovništva i tamo će biti lakše osigurati mir nego u Bosni. No, i u Bosni najveći problem nije bilo očuvanje granice među entitetima, već osiguranje da unutar pojedinih entiteta pripadnici različitih naroda žive zajedno.

S obzirom na zemljopisni položaj Hrvatske, smatrate li da bi eventualno članstvo Hrvatske u NATO-u pridonijelo većoj stabilnosti u regiji?

- Situacija Hrvatske danas je previše neizvjesna, prije svega u odnosima s BiH. Mislim da je prijeke potrebno očuvati suradnju koju s Hrvatskom NATO ima već duže vrijeme i nastaviti je i u buduću. Smatram da prije svake rasprave o članstvu treba postojati neka stabilnost, koja bi se trebala čuvati. Ne mislim da članstvo u NATO-u donosi stabilnost, ali smatram da ako stabilnost postoji, članstvo ili partnerstvo s NATO-om može pridonijeti da se ta stabilnost održi. Ne smatram da bi jedna od država članica NATO-a danas podržala drukčiji pristup.

NATO ne prima nove članice kako bi ih stabilizirao i rješavao njihove sigurnosne probleme, bilo unutrašnje bilo one sa susjednim državama, već prima stabilne i demokratske države koje će pozitivno pridonijeti Savezu. To pravilo ne vrijedi samo za Hrvatsku, nego i za sve ostale zemlje koje žele postati članicama Sjevernoatlantskog saveza.

Subota 6. 3. 1999.

DOGAĐAJI DANA

Razgovarao Zlatko Vidačković

S Tommyjem P. Baerom, počasnim predsjednikom međunarodne židovske organizacije B'nai B'rith koji u Zagrebu prati suđenja Dinku Šakiću, razgovarali smo jučer neposredno nakon njegova sastanka s predsjednikom Tuđmanom te zamjenikom županijskoga državnog odvjetnika kojem je predao nove dokaze o Šakićevim zločinima.

• **Vi i vaša organizacija pronašli ste Dinka Šakića u Argentini. Kako ste ga uspjeli otkriti?**

- Dinka Šakića počeli smo tražiti još početkom 1995. godine. Prvu informaciju dobili smo iz povjerljivog izvora. U

srpnju 1995. godine razgovarao sam i s predsjednikom Tuđmanom na Brijunima i on mi je rekao da će se Hrvatska pobrinuti o pitanju ratnih zločinaca nakon konačnog završetka rata u BiH. Imamo vrlo dobar dosje o Šakiću. Razgovarali smo i s dužnosnicima triju vlada: Hrvatske, Argentine i SAD-a tijekom tri godine. Napokon sam 6. travnja 1998. godine osobno zatražio Šakićevo uhićenje. Te večeri bila je emitirana i emisija na argentinskoj televiziji u kojoj se pojavio Šakić. Odmah sam kontaktirao s CNN-om i dao im intervju u kojem sam objasnio tko je Šakić, rekao sve o njegovoj ulozi u Jasenovcu te zatražio njegovo uhićenje i izruče-

RAZGOVOR Tommy P. Baer, Tuđman nije ni vođenjem

Predsjedniku sam skrenuo pozornost na antisemitske izjave gospođe Branke Šeparović i na riječi izgovorene tijekom mise koju je pater Lasić služio za Antu Pavelića. Rekao mi je da je riječ o glupim izjavama koje nisu smjele biti izrečene

nje Hrvatskoj. Predsjednik Menem odmah je izdao nalog.

• **O čemu ste 1995. godine na Brijunima razgovarali s predsjednikom Tuđmanom?**

- Razgovarali smo o Šakiću, odnosima Hrvatske s Izraelom, a posebice o važnosti toga da Hrvatske pokaže svijetu da nema nikakva kontinuiteta s fašističkom NDH. To je naročito bilo važno za SAD i Izrael. On mi je tada jamčio da Šakiću neće nikad biti dopušteno da uđe u Hrvatsku kao privatni građanin.

Nema zavjere protiv RH

• **O čemu ste sada razgovarali s dr. Tuđmanom?**

- Jedna od glavnih tema bila je suđenje Nadi Šakić. On nije bio zadovoljan s rezultatom suđenja Nadi Šakić niti s načinom kako je vođeno. Predsjednik Tuđman mi je rekao da je bio iznenađen oslobođajućom presudom Nadi Šakić. Jasno sam mu stavio do znanja da B'nai B'rith nije bio ni na koji način uključen u

proces Nadi Šakić. Nismo bili zainteresirani za taj proces.

• **Zašto?**

- Naš interes za nju prestao je nakon njezina uhićenja i izručenja te smo smatrali da treba ostati usredotočen na znatno važnije suđenje Dinku Šakiću.

• **Kako je predsjednik Tuđman reagirao na vaš prijedlog za uspostavljanjem međunarodnog tima koji bi tijekom suđenja nadgledao zdravlje Dinka Šakića?**

- Predsjednik Tuđman složio se s mojim stavom da nezavisni liječnik treba ispitati Šakićevo zdravlje kako bi se uklonila svaka sumnja da nije riječ o taktici odgađanja. Postoji i stručnjak kojega bismo mi preporučili da dođe u Hrvatsku i ispita Šakića. Predsjedniku Tuđmanu naglasio sam neizmjerenu i povijesnu važnost toga suđenja za Hrvatsku. Hrvatska može postati primjer kako zemlja razračunava sa svojom nacističkom prošlošću. Naučiti lekciju iz toga razdoblja kroz

Subota 6. 3. 1999.

DOGAĐAJI DANA

predsjednik međunarodne židovske organizacije B'nai B'rith zadovoljan rezultatom slučaja Nade Šakić

ovo suđenje znači veliki korak naprijed. Za ovu i buduće generacije važno je da znaju što se u nacizmu događalo.

Naglašavam da to apsolutno nije nikakva međunarodna zavjera protiv Hrvatske, ni zavjera židovskog naroda, niti pritisak na Hrvatsku. To je poruka koja se mora jasno čuti. Riječ je o stvarnim događajima za vrijeme ustaškog režima u Hrvatskoj. Ali ja znam, i to sam rekao i predsjedniku Tudmanu, za snažan partizanski antifašistički pokret u Hrvatskoj za vrijeme rata i smatram da ga Hrvatska mora znatno jače promovirati u svijetu kako bi se razbile predrasude o Hrvatima.

• **Koja je bila uloga vaše organizacije prilikom uspostavljanja diplomatskih odnosa između Hrvat-**

ske i Izraela?

- Mi smo poticali poboljšanje odnosa. Rekli smo Izraelcima da smatramo to suđenje testom hrvatskih napora da se distancira od dijela svoje prošlosti. Nadam se da se ništa neće ispriječiti na budućem razvoju tih odnosa.

• **Upravo je B'nai B'rith svojedobno uvjerio dr. Tudmana da izmijeni dijelove o stradanjima Židova u njegovoj knjizi "Bespuća".**

- Priznajem da smo bili najizravnije uključeni u taj slučaj. Predsjednik Tudman iskoristio je organizaciju B'nai B'rith kako bi se ispričao svijetu. Uvjerio nas je da će ta poglavlja biti izbačena ili izmijenjena što je i učinio. On mi je na današnjem sastanku rekao da snažno osuđuje antisemitizam.

Obećao mi je da neće dopustiti da antisemitizam ikad više bude jak u ovoj zemlji. On želi posjetiti Izrael i mislim da mudro educira hrvatski narod o opasnostima antisemitizma i nacionalne mržnje ne samo protiv Židova, nego i protiv bilo kojega drugog naroda.

Predali smo nove dokaze

• **Jeste li s predsjednikom Tudmanom razgovarali o antisemitskim pojavama u Hrvatskoj?**

- Predsjedniku sam skrenuo pozornost na antisemitske izjave gospode Branke Šeparović i na riječi izgovorene tijekom mise koju je pater Laslić služio za Antu Pavelića. Rekao mi je da je riječ o glupim izjavama koji nisu smjele biti izrečene.

• **Kolika je, prema vašim**

informacijama, izravna odgovornost Dinka Šakića za ustaške zločine počinjene u Jasenovcu?

- Imamo nebrojene dokaze o njegovoj zapovjednoj odgovornosti tijekom deset mjeseci koliko je bio zapovjednik Jasenovca i ranije dok je bio zamjenik zapovjednika logora. Po njegovim narednjima ubijeno je na tisuće ljudi, pretežno Židova, Srba i Roma. Imamo izjave ljudi koji su bili izravni svjedoci njegovim naredbama o ubijanjima.

• **O čemu ste danas razgovarali s zamjenikom županijskoga državnog odvjetnika?**

- On je prihvatio našu preporuku da se angažira nezavisni liječnik ako se zato pokaže potreba, prije svega ako se suđenje bude ponovno odgađalo zbog preporuke sudskih liječnika, uz napomenu u da o tome mora odlučiti sud. Razgovarali smo i o novim svjedocima koje smo pronašli, o načinu njihova dovođenja u Hrvatsku i njihovu svjedočenju.

• **Jeste li predložili neke nove dokaze?**

- Da. Predložili smo izjavu jednog asvjedoka koji je bio u Jasenovcu četiri godine.

• **Kakvi su odnosi B'nai B'ritha s Centrom Simona Wiesenthala?**

- Nikakvi!

Genocid je teško dokazati

• U hrvatskoj javnosti veliku je pozornost izazvala vaša izjava kojom ste podržali oslobađanje Nade Šakić.

- Riječ je o pogrešno prenesenoj izjavi. Kako sam i sâm bio savezni tužilac u SAD-u, samo sam rekao da mogu razumjeti odluku suca koji je odbacio optužbu ako je nijedan od 26 svjedoka nije mogao ni na koji način izravno povezati sa zločinima počinjenim u to vrijeme u logoru.

• **Smatrate li da je optužnica protiv Dinka Šakića ispravno napravljena?**

- Mislím da je optužnica dobro napravljena. Da bi se mogao utvrditi genocid, mora se dokazati da je postojala namjera optuženoga da uništi cijeli jedan narod ili pripadnike jedne religije. To je moguće izvesti, ali je mnogo lakše i sigurnije bilo optužiti Šakića zbog zapovjedne odgovornosti i ubijanja civila.

I Miloševiću treba suditi

• **Hrvati su osjetljiviji na ratne zločine počinjene u neposrednoj prošlosti, nego na one prije pola stoljeća.**

- Smatramo da se svi svi zločini moraju kazniti, neovisno o nacionalnosti. Mi smo javno osudili srpsko bombardiranje Zagreba.

• **Smatrate li da Slobodana Miloševića, kao pokretača četiri rata u bivšoj SRJ, treba dovesti pred sud?**

- Idealno rješenje koje mi želimo jest da se promijeni vlast u Srbiji pa da mu se suđi u samoj Srbiji. Nisam siguran u nadležnost Međunarodnoga suda.

Franjo Tuđman obećao nepristrano suđenje

ZAGREB - Hrvatski predsjednik Franjo Tuđman primio je jučer Tommyja Baera, bivšeg predsjednika međunarodne židovske organizacije B'nai B'rith, s kojim je razgovarao o suđenju Dinku Šakiću, bivšem zapovjedniku koncentracijskog logora Jasenovac. Tijekom razgovora o slučaju Šakić, predsjednik Tuđman je rekao da će suđenje biti nepristrano i objektivno, priopćeno je iz Ureda Predsjednika. Tuđman je ponovio da je demokratska Hrvat-

ska osudila sve zločine počinjene za vrijeme ustaškog režima, istaknuvši da je u isto vrijeme u Hrvatskoj postojao razmjerno najjači antifašistički pokret u tadašnjoj Europi, dodaje se u priopćenju. Tommy Baer je rekao da mu je poznata snaga i razmjeri antifašizma u Hrvatskoj te dodao kako se te činjenice premalo ističu. Osim predsjednika Tuđmana, na susretu su bili Vesna Škare-Ožbolt, Slobodan Lang i Julienne Bušić. (H)

Intervju: Carl Bildt, posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a za Balkan i predstavnik UN-a u Paktu za stabilnost jugoistočne Europe

KOSOVO ĆE POSTATI NEZAVISNA REPUBLIKA

Razgovarao Zlatko Vidačković

Sbivšim švedskim premijerom i mirovnim posrednikom Carlom Bildtom razgovarali smo u njegovu uredu u Ženevi, u zgradi UN-a, u kojoj je na svom novom zadatku sarajevsku ratnu svakodnevicu zamijenio idiličnim pogledom na Ženevsko jezero.

• **Može li Pakt o stabilnosti jugoistočne Europe doista riješiti probleme u regiji?**

- Mislim da on ne može riješiti probleme, ali može pomoći u njihovom rješavanju. Dugoročno rješenje za koje se zauzimam je uključivanje svih tih zemalja u Europsku uniju i uvjeren sam da će se s vremenom to i ostvariti. Pakt o stabilnosti može ubrzati taj proces povećavajući međusobnu gospodarsku i svaku drugu suradnju među članicama te između članica i zapadnih zemalja.

Jugoslavija je bila jedno veliko integrirano tržište, iako donekle izolirano od zapadnih tržišta. Bivše republike bile su najznačajniji trgovinski partneri i jako je važno da trgovinske veze ojačaju. S povratkom stabilnosti i međusobne suradnje intenzivirat će se i trgovina s članicama EU, a doći će i do izravnih stranih ulaganja.

• **Zauzimate li se za obnovu neke vrste jugoslavenske zajednice?**

- Apolutno ne. Jugoslavija je mrtva. Ako se zauzimam za ulazak zemalja tog područja u neku integraciju, onda je to ona čiji je glavni grad Bruxelles, a ne Beograd. U svijetu danas nema nijednog relevantnog pojedinca i institucije koji se zauzimaju za stvaranje neke nove jugoslavenske ili balkanske države. Ta ideja zauvijek pripada povijesti.

Zanimljivo je da je povijesno Jugoslavija tijekom svojega osnutka bila prije svega ideja hrvatskih političara, a manje srpskih. Hrvati su dobrovoljno ušli, dapače, bili suosnivači obje Jugoslavije. Srpskim nacionalistima se osobito nije sviđala socijalistička Jugoslavija u kojoj je Tito, koji je bio Hrvat, sustavom ravnopravnosti naroda sprečavao dominaciju Srba u jugoslavenskom političkom životu, do koje bi inače, s obzirom na njihov broj, vrlo brzo došlo.

Istina je da sam se oduvijek zauzimao za regionalnu suradnju kao pripremu za europske integracije. Ne može se postati članom EU ako niste sposobni surađivati ni s vlastitim susjedima. Ako sve te zemlje budu uključene u EU, a uvjeren sam da je to samo pitanje vremena, više neće biti granice između Hrvatske i Srbije. Objе zemlje će se naći u istom savezu država, u ujedinjenoj Europi. Dakle, zauzimam se za integraciju tih država u europskom, a ne u jugoslavenskom kontekstu. Najveći je problem u tom procesu Srbija i smatram da je njegov napredak

uvjetovan smjenom vlasti u Srbiji.

• **Što ako neke zemlje, prije svega Srbija, ostanu zarobljene u svojem nedemokratskom sustavu, a ostale države ostvare značajan napredak? Hoće li onda EU prijeći s regionalnog na individualni pristup?**

- EU se obično širi u krugovima, uključujući u svoj sastav pojedine regije, a za to postoji mnoštvo praktičnih razloga. Prvo sljedeće proširenje EU vjerojatno će biti za pet, drugo za deset, a treće za petnaest godina. Vjerujem da će se navedene zemlje naći u trećem krugu proširenja.

Jedna složna regionalna skupina država koje međusobno surađuju imala bi znatno više izgleda za istovremeni ulazak nego međusobno posvađane zemlje za pojedinačni. Međusobna suradnja na svim područjima bila bi dokaz da su te zemlje spremne za suradnju kakva postoji u EU.

U vezi s vašom bojazni, mislim da će glavni problem biti otklonjen odlaskom Miloševića, što će se dogoditi uskoro. Tada će se moći pokrenuti dugotrajni i mukotrpan proces reformi nužnih za ulazak u EU. No, pitanje priključenja tih zemalja ionako će se najvjerojatnije razmatrati tek za desetak godina, kada se završi proces širenja EU na sadašnjih dvanaest država kandidata.

• **Smatrate li da je za Hrvate moguća suradnja i prijateljstvo s onima koji su im nanijeli toliko zla?**

- Predsjednik Tudman je svojedobno napisao knjigu o skandinavskim zemljama, u kojoj podupire njihov model suradnje. No, naši narodi su stoljećima bili krvni neprijatelji. Ti su sukobi bili brutalniji i krvaviji od bilo čega viđenog na Balkanu tijekom posljednjega desetljeća. Mi danas živimo mirno, imamo svoju regionalnu zajednicu, i kada bi netko spomenuo rat između Švedana i Danaca, ljudi bi se počeli smijati. Naša djeca i danas uče o danskom kralju koji je odrubio glavu svim plemićima u Stockholmu, no to nam nije razlog za mržnju.

Moram pohvaliti Hrvatsku zbog suđenja zapovjedniku Jasenovca. Vrlo je teško za jednu zemlju suočiti se s najtamnijom stranom svoje prošlosti, no mislim da je to jedini način da se zaliječe rane i krene prema pomirbi.

Smatram da će od povratka stabilnosti i suradnje u regiji najviše profitirati upravo Hrvatska. Ona ima izvrstan položaj za trgovinu u regiji, a i turizam će 'procvjetati'. Mogućnosti koje za turizam pruža preljepa hrvatska obala trenutačno je potpuno neiskorišten.

• **Koja je, prema vašemu mišljenju, glavna prepreka približavanju Hrvatske Europskoj uniji?**

- Možda će vas iznenaditi moj odgovor, ali smatram da je glavni problem gospodarskog značaja. Mislim da je hrvatsko gospodarstvo u

POLITIČAR ZALJUBLJIVA SRCA

Carl Bildt rođen je prije pedeset godina u švedskom gradu Halmstadu kao čukununuk švedskoga premijera Gilsa Bildta. Političku karijeru započeo je kao predsjednik Mladih europskih federalista Švedske, postavivši si za cilj ulazak Švedske u Europsku uniju, što mu je dvadeset godina poslije kao premijeru i pošlo za rukom. Nakon europske karijere na čelu EDS-a (Europskog saveza demokrataških studenata) sa trideset godina vraća se u nacionalnu politiku kao zastupnik u parlamentu. Vodstvo Umjerene stranke preuzima 1986., a pet godina kasnije postaje premijer. Godine 1995. imenovan je za predstavnika EU za bivšu Jugoslaviju i supredsjedatelja Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji na mjesto Lorda Owena. Bio je i supredsjedatelj Daytonskih pregovora, a nakon toga i visoki predstavnik međunarodne zajednice za provedbu sporazuma. Nakon braka sa kćerkom vođe Umjerene stranke Mijom Bohman, s kojom ima dvoje djece, uslijedio je razvod. Iako mu je žuti tisak pripisivao vezu s paljanskom novinarkom Jugoslavom Šiljak, Carl Bildt se u Bosni zapravo zaljubio u talijansku diplomatkinju i bogatu zemljoposjednicu Anna Mariju Corazzu (35) s kojom se tajno vjenčao u Sarajevu u listopadu 1997. godine.

Kofi Annan imenovao je Bildta posebnim izaslanikom UN-a za Balkan. U sklopu posjeta regiji u drugom tjednu studenoga Carl Bildt namjerava posjetiti Zagreb i Prevlaku, što će biti njegov prvi posjet Hrvatskoj nakon oproštajnog susreta s Tudmanom 1997. Prije nekoliko dana sudjelovao je i na sastanku Radnog stola Pakta o stabilnosti kao predstavnik UN-a u Paktu

tako lošem stanju da se uopće ne može razmišljati o priključenju EU. Osim toga, vrlo je važno pitanje povratka izbjeglica koje su pobjegle iz Hrvatske nakon akcije Oluja.

• **Da je netko u vrijeme dok ste bili švedski premijer napao vašu zemlju, okupirao četvrtinu njezine teritorije, rascijepio je na dva dijela te bombardirao sjedište vlade i šefa države, što biste učinili? Biste li vojno intervenirali ili biste zatražili pomoć Ujedinjenih naroda?**

- Branio bih svoju zemlju. No, vaša usporedba nije primjenjiva na Hrvatsku jer je u njezinu slučaju bila riječ o nacionalnoj manjini koja je živjela na njezinoj teritoriji. Ta manjina nije bila zadovoljna svojim statusom u novoj hrvatskoj državi. Da se to pitanje na zadovoljavajući način riješilo tijekom stvaranja hrvatske države, da se stvorilo povjerenje između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, možda do rata u Hrvatskoj ne bi došlo. No, sporazumno rješenje nije postignuto zbog više razloga i sada treba prihvatiti postojeću situaciju, uz uvjet da se svim srpskim izbjeglicama omogući povratak u njihove domove.

Navešću vam jedan primjer iz skandinavske povijesti: pitanje švedske manjine u Finskoj, koja živi na strateški važnim otocima između Švedske i Finske, gotovo je prouzročilo rat između dviju država. Kada se Finska 1917. odvojila od Rusije, 90 posto stanovnika tih otoka

izjasnilo se za priključenje Švedskoj. Švedska je vlada inzistirala na priključenju, no rješenje je nađeno pregovaranjem, nakon čega su ta područja ostala u sklopu Finske, ali s vrlo velikom autonomijom. I danas ćete na tim otocima naći više švedskih nego finskih zastava, no to nikoga ne zabrinjava. Posrednik u tim pregovorima bila je Liga naroda.

• **No, i Daytonski sporazum te sporazum o Kosovu postignuti su nakon žestokih NA-**

Novinar Jutarnjeg lista razgovarao je s Carlom Bildtom u njegovu uredu u Ženevi

TO-ovih bombardiranja srpskih ciljeva, nakon što se pokazalo da je jezik oružja, nažalost, ipak onaj koji srpski ratni vođe najbolje razumiju. Kako vi sada kao predstavnik međunarodne zajednice rješavate problem srpske manjine na Kosovu?

Subota 30. 10. 1999.

MAGA2

- Mnogo Albanaca ima korektan odnos prema Srbima, no dosta je i pojedinaca koji izazivaju ekscite. Vrlo sam zabrinut stanjem ljudskih prava na Kosovu i odnosu prema manjinama, i to ne samo prema srpskoj. Upoznat sam i s teškom situacijom Hrvata na Kosovu, koji se iseljavaju s tog područja. Nije bolja ni situacija s Turcima i Romima. Dvjesto tisuća Srba s Kosova u Srbiji su velik potencijalni problem za stabilnost u regiji.

• Zašto se odbili dužnost civilnog upravitelja na Kosovu?

- Smatrao sam se kako je bolje da na Kosovo ode netko tko nije opterećen iskustvima iz BiH. Mislim da je jako dobro što je na to mjesto došla osoba koja dosad nije bila izravno uključena u napore međunarodne zajednice u regiji.

Moram istaknuti da je situacija u BiH bila znatno drukčija od kosovske. U BiH su ljudi živjeli zajedno, išli su u iste škole. Govorili su istim jezikom, iako će se sada tvrditi da je riječ o tri različita jezika. Kod Srba i Albanaca riječ je o dvije posve različite kulture koje se u povijesti nikad nisu potpuno saživjele kao što se dogodilo u Bosni. Stoga je kosovski problem znatno teži.

• Kakav će biti konačni status Kosova: autonomna pokrajina, republika ili trajni međunarodni protektorat?

- Ne vjerujem da se može uspostaviti trajni međunarodni protektorat. U poglavlju o balkanskim državama, u zaključcima versailleskih pregovora, stoji da će policija u Albaniji biti pod kontrolom Nizozemske. Kako znamo, taj je protektorat brzo odbačen. Takav nedefinirani status Kosova institucionalno bi spriječio uključivanje te regije u europske integracije.

Siguran sam da će Kosovo biti republika. Ono više nikad neće ući u sastav Srbije i taj koncept zauvijek pripada prošlosti. Republika Kosovo bi u postmiloševićevskom razdoblju mogla biti dio reformirane demokratske jugoslavenske federacije zajedno s Crnom Gorom i Srbijom, te ući u europske integracije zajedno s drugim državama u regiji. No, to je već pitanje budućnosti. Naš cilj osigurati uspostavljanje republike Kosovo, koja će funkcionirati prema europskim standardima demokracije, ljudskih prava, tolerancije i gospodarstva.

• Kako će međunarodna zajednica reagirati na eventualno odcepljenje Crne Gore?

- Iskustvo nam govori da je svaki pokušaj dezintegracije neke države na Balkanu neizbježno popraćen potocima krvi. Stoga se iskreno nadam da će se reforma jugoslavenske federacije uspjeti provesti na miran način. Platforma koju je predložila crnogorska vlada čini mi se vrlo dobra.

• Predviđate skorašnji Miloševićev kraj. Smatrate li da će ga uvjetovati prosvjedi, izbori ili puč?

- Miloševićeva era bliži se kraju. Vrlo skoro Srbija će se naći pred izborima, a vrijedno je podsjetiti da Miloševićeva popularnost opada unatoč kontroli svih medija. Miloševićeva će stranka sa svojim satelitima vrlo vjerojatno izgubiti sljedeće izbore. Srbija ipak nije staljinistička diktatorska država, ona ima neke elemente demokratskog sustava i ne vjerujem da će Milošević silom zadržati vlast ako doživi izborni poraz.

Osobno sam razgovarao sa srpskim oporbenim vodama i mislim da je svaka alternativa Miloševiću dobro rješenje. Naravno, tada rješavanje problema tek počinje.

• Je li Daytonski sporazum doista uspio i predstavlja li konačno rješenje za BiH?

- Mislim da Bosna polako, ali sigurno ide prema konačnoj realizaciji Daytonskog sporazuma. Jedino je rješenje za BiH postojanje dvaju entiteta koji će surađivati i izgrađivati zajedničke institucije.

• Je li ideja podjele Bosne i Hercegovine definitivno pokopana?

- Ne smatram da na Balkanu ima nešto što bi se moglo smatrati definitivnim. To je ideja koja je kroz povijest bila prisutnija u Zagrebu i Beogradu nego među samim bosanskim narodima. No, ako uspijemo proširiti područje europske integracije i na tu regiju, ta će ideja postati besmislena.

• Zašto Radovan Karadžić i Ratko Mladić nisu uhićeni i izvedeni pred Haški sud?

- Do ljeta 1997., do kada sam bio na dužnosti u Bosni, znalo se gdje se Karadžić nalazi. Mladić se znatno bolje skrivao i čuvao. Tada sam zatražio

• Bi li Haški sud trebao istraživati akcije Bljesak i Oluja?

- Haški je sud nedvojbeno nadležan za te akcije, sukladno mandatu koji mu je dalo Vijeće sigurnosti UN-a. To shvaćaju svi osim hrvatske vlade. Hrvatska vlada tvrdi da su to bile legalne vojne akcije na državnom teritoriju, što je točno, ali i u slučaju Kosova je jugoslavenska vojska bila na svojem teritoriju, no to nije spriječilo Sud da upravo zbog Kosova podigne optužnicu protiv Miloševića. Ovdje nije riječ o mojem stavu, nego o činjenicama.

• Postoji li mogućnost da hrvatsko državno vodstvo bude optuženo pred Haškim sudom?

- Na to pitanje može odgovoriti samo haško tužiteljstvo. Ja mogu samo primijetiti da je zbog zločina na Kosovu optužnica podignuta protiv najviših jugoslavenskih i srbijanskih dužnosnika, a da još nije optužen nijedan zapovjednik na terenu. Može se raspravljati o tome je li to ispravan pristup ili ne, ali je očito da se haško tužiteljstvo odlučilo početi "od vrha".

• Jeste li bili upoznati s djelovanjem Mladena Naletilića tijekom svojega mandata u BiH?

- Dobro sam upoznat s Naletilićevim djelovanjem u zapadnom Mostaru za vrijeme rata i tijekom mog mandata, ali bih to prepustio Haškom sudu. No, važno je istaknuti da optužba ne znači nužno i osudu. Odluku može donijeti samo Sud nakon procesa u kojem se optuženik može braniti. Stoga se nitko tko je nevinn ne bi trebao bojati Haškog suda. Uvjeren sam da će ga Hrvatska izručiti unatoč zastoju prouzročenom njegovim zdravstvenim problemima.

• Podupirete li novu koncepciju NATO-a, koji je postao oružani čuvar mira u cijeloj eurolatlantskoj regiji?

- Oprezan sam u proklamiranju doktrina jer se nikad ne zna što će biti sljedeća situacija. Danas u Čečeniji Rusi koriste zračne udare nastojeći se boriti protiv onih koje oni nazivaju teroristima, u Če-

Još sam član parlamenta, ali sam se odlučio povući s mjesta predsjednika stranke i s nacionalne političke scene kako bih se mogao potpuno posvetiti mirovnim naporima međunarodne zajednice

mu ima istine, ali način na koji to rade potpuno je neprihvatljiv. No, NATO zbog toga neće bombardirati Moskvu. Taj primjer pokazuje da su doktrine opasne i da djelovanje treba prilagoditi pojedinačnom slučaju.

Dobro je što je NATO danas spreman posredovati u kriznim situacijama. No, smatram da je važno ostvariti bolju koordinaciju vojnoga i političkog djelovanja.

• Kakvo je stajalište švedske vlade, a kako vaše stranke o proširenju EU?

- Vrlo pozitivno, u oba slučaja. Postoji konzenzus o tome jer se integracija smatra čimbenikom mira u Europi. U Švedskoj postoji osobit interes za proširenje EU na zemlje koje su nam zemljopisno bliske, Estoniju, Letoniju, Litvu i Poljsku, no podržavamo i ulazak ostalih zemalja srednje i istočne Europe.

• Napušta li Švedska tradicionalnu neutralnost i smatrate li da bi se trebala priključiti NATO-u?

- Tradicionalni koncept neutralnosti imao je smisla prije deset godina kada je Europa bila podijeljena u dva bloka, no danas je taj koncept potpuno irelevantan. Za Švedsku je najveći korak u tom smislu bio ulazak u EU, a nakon toga pristupanje Partnerstvu za mir. Smatram da bi ulazak u NATO trebao biti sljedeći logičan korak. No, to je pitanje u Švedskoj vrlo kontroverzno. Socijaldemokrati, koji su danas na vlasti, su konzervativni tradicionalisti i još im je draži stari koncept neutralnosti. Oni su vrlo nevoljko pristali i na ulazak Švedske u EU, o čemu je pregovore završila moja vlada. No, budući da su odluku o pristupanju EU građani Švedske potvrdili na referendumu mjesec dana nakon završetka mog mandata, i oni su to morali prihvatiti.

U povijesnom i ideološkom smislu to je apsurdno jer bi socijaldemokrati trebali biti internacionalisti, a mi nacionalisti. No, u posljednjem je desetljeću upravo Umjereni stranka bila nositelj europske integracije Švedske.

• Zašto Švedska nije ušla u zonu eura?

- Glavni je razlog strah socijaldemokrata prema tome. Ankete pak pokazuju da je većina građana za uvođenje eura. Ja sam siguran da će se Švedska priključiti euru, samo je pitanje hoćemo li biti zadnja članica EU koja će to učiniti. Od članica EU koje još nisu prihvatile euro Grčkoj bi moglo biti odobreno pristupanje sljedeće godine, danska je vlada za ulazak i namjerava raspisati referendum o tome, a i britanska je vlada za euro te planira organizirati referendum o euru nakon sljedećih izbora.

poduzimanje mjera prije svega protiv Karadžića jer je upravo on neprestano kočio politički proces, dok je Mladić nakon rata nestao sa scene. Mislim da je velika pogreška što Karadžić i Mladić nisu tada uhićeni te da bi zbog kredibiliteta Haškoga suda oni morali biti uhićeni što prije.

magazin

Subota 27. 3. 1999.

str. 32

Mato Arlović:
Predsjednikovi odbori, savjetnici i Agencija za sanaciju banaka čine paralelnu vlast

str. 34

Zlatko Canjuga:
'Vratite nam Dinamo' zapravo znači vratite nam Jugoslaviju

GENERAL ZBORA ANTON TUS ANALIZIRA POTENCIJALE VOJSKE JUGOSLAVIJE I UČINKE PRVA TRI DANA NATO-ove AKCIJE SAVEZNIČKA SNAGA

NATO neće poslati kopnene snage na Kosovo

Piše Zlatko Vidačković

Kada je JNA potpuno stavljena pod Miloševićevu kontrolu i je li SR Jugoslavija od tada nabavila neko značajnije, modernije naoružanje?

- Od 1990. Srbija je u procesu raspada Jugoslavije uspjela postupno Jugoslovensku narodnu armiju preokrenuti da se ona pojavljuje kao njezina vojska. To se 1991. godine posebno očitovalo u početku sukoba u Sloveniji, zatim u ratovima u Hrvatskoj i BiH, a sada i na Kosovu.

Jugoslavija je završavala ciklus svoje modernizacije sa '90-ih godina i trebala je preći na novo naoružanje, a to se nije dogodilo. JNA je zadržao tehnološki nivo '90-ih koji ni tada nije bio blistav, jer je trebao pretrpiti znatne promjene. No, iz Rusije su uvezeni MiG-ovi 29 i to lovačka varijanta, samo 16 lovaca. I to je najmodernije naoružanje koje SR Jugoslavija ima.

Govorite o ostali jak potencijal jugoslavenskog zrakoplovstva i PZO?

- U protuzračnoj obrani. Svi drugi MiG-ovi nisu modificirani. MiG-ova 21 ima oko stotinjak. To su posljednje verzije, kakve ima i Hrvatska, a oni su bez radara i bez navođenja sa zemlje bespomoćni. Ti avioni imaju moć u bliskoj zračnoj borbi jer mogu djelovati kada piloti svojim radarom na 10-15 kilometara zapaze cilj. Inače, na većim daljinama, čak i kada otkrivaju ciljeve u zraku, mora ih netko navesti da bi mogli djelovati, što znači da je njihova vojna sposobnost smanjena.

Stoga, što se tiče avijacije, možemo govoriti o jednom žalostnom stanju. U lovačkoj avijaciji to se još izraženije pojavljuje. Ratni gubici su bili jako veliki. Oni su izgubili više od stotinu letjelica, aviona, helikoptera, a posebno aviona jastrebova, galebova, orlova, pa i MiG-ova, tako da sada imaju 80-90 bor-

Smatram da će se diplomatsko-političkim sredstvima u određenoj fazi, uz utjecaj Rusije, postići sporazum o političkoj autonomiji Kosova, no u tom će slučaju biti bitno smanjena mogućnost da NATO provede taj sporazum

benih aviona, a bilo ih je dvostruko više. Ostalih aviona je bilo oko 300, a danas ih ima samo oko 150, a to su više školsko-borbeni i orlovi kao borbeni avioni. No njihov je domet znatno kraći i njihova ubojita sredstva nisu toliko suvremena. Na Zapadu nisu mogli dobiti nove avione, a s Istoka nije dolazilo donora.

Je li Vojska SRJ uspjela nabaviti nove helikoptere?

- Oni su uspjeli nabaviti modernije helikoptere, a to su Mi-24, koji se računaju kao jedna do dvije eskadrile, ima ih, dakle, između 10 i 20. Od 1996., kad je skinut embargo, vrlo je brzo došlo do ponovnih sankcija i embarga vezanih uz Kosovo pa taj proces nije završen. Tako smatram da mogu imati jednu do dvije eskadrile, ali ne više. To je sve što se tiče avijacije.

Kakvim radarskim iskustvima raspolaže vojska SRJ?

- SRJ ima veću količinu sovjetskih radara, koji su već početkom '90-ih bili na izdisaju, a to su P-12, P-14, P-15. No zadržani su, nešto modernizirani. Nabavili su nešto radara na Zapadu, švedskih i britanskih, te novu tehnologiju u kontroli leta, čime ih je Zapad učinio življivim sustavom. Kombinirali su postojeće s elementima zapadne tehnologije, pa sada imaju i istočnu i zapadnu, a operativni centri mogu primati informacije i jedne i druge strane. Ako bi jedan bio ometan, Halaksov npr. tada će raditi na onom drugom, koji na tom frekventnom polju nije ometan, itd.

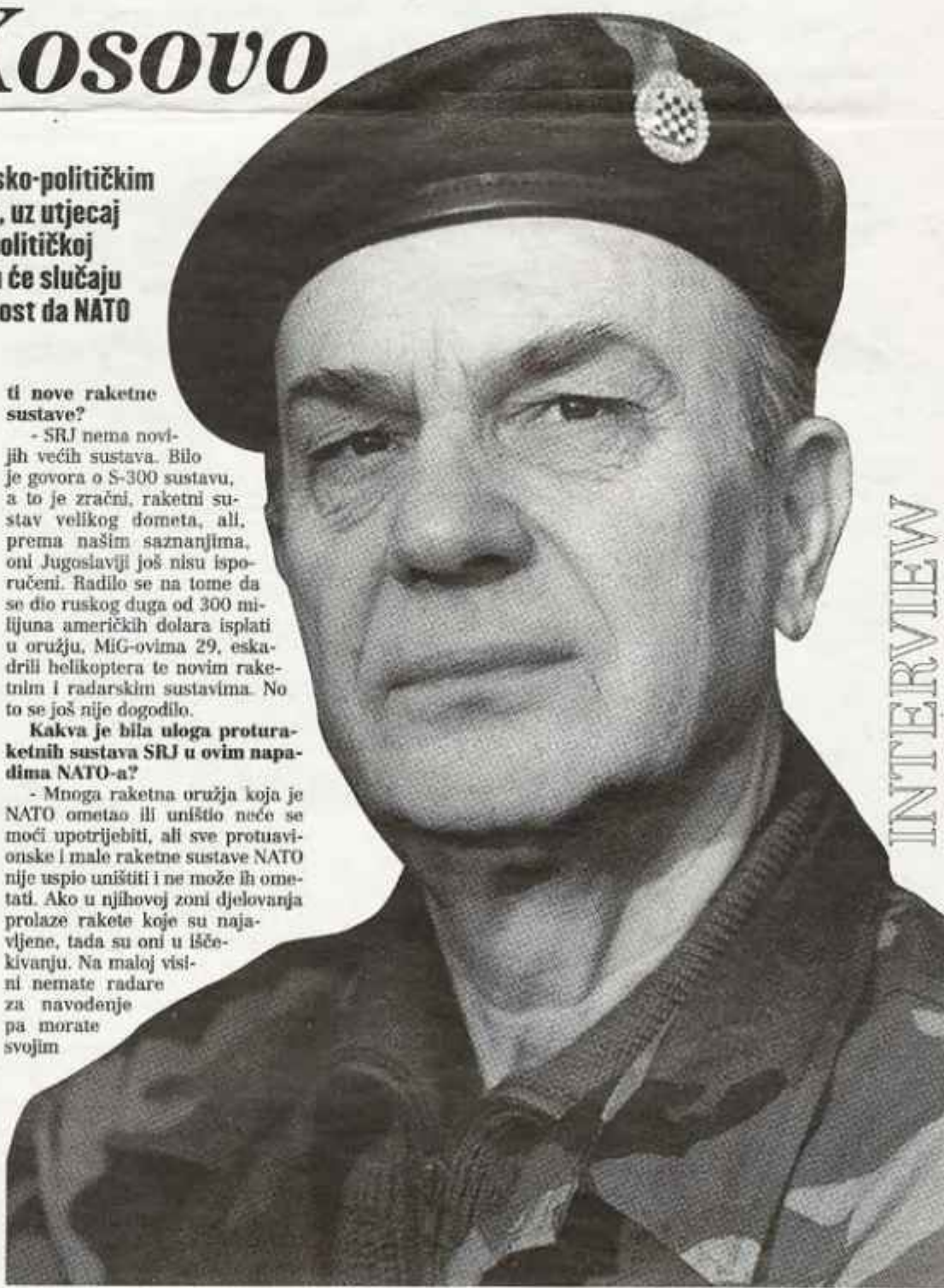
Je li SRJ uspio od Rusije dobi-

ti nove raketne sustave?

- SRJ nema novijih većih sustava. Bilo je govora o S-300 sustavu, a to je zračni, raketni sustav velikog dometa, ali, prema našim saznanjima, oni Jugoslaviji još nisu isporučeni. Radilo se na tome da se dio ruskog duga od 300 milijuna američkih dolara isplati u oružju. MiG-ovima 29, eskadrili helikoptera te novim raketnim i radarskim sustavima. No to se još nije dogodilo.

Kakva je bila uloga proturaketnih sustava SRJ u ovim napadima NATO-a?

- Mnoga raketna oružja koja je NATO ometao ili uništio neće se moći upotrijebiti, ali sve proturaketne i male raketne sustave NATO nije uspio uništiti i ne može ih ometati. Ako u njihovoj zoni djelovanja prolaze rakete koje su najavljene, tada su oni u iščekivanju. Na maloj visini nemate radare za navođenje pa morate svojim

INTERVIEW

radarom ili očima uočiti i napasti. Protuavionski laki sustavi, topovski i lake male rakete se ne mogu ometati ni potpuno uništiti jer ih ima mnogo. Zbog toga avioni ne lete na malim visinama, nego lete na većim visinama kako bi izbjegli vatru koju ne mogu neutralizirati, a rakete obratno - one lete na maloj visini pri dolasku na cilj, izložene su i zbog toga se moraju povijati na terenu, letjeti prilično nisko i birati kosi pravac kako ne bi išle preko jakih zona protuzračne obrane.

Kako procjenjujete izgleda MiG-ova 29 u slučaju zračnih borbi s NATO-ovim zrakoplovima?

- Izgledi, što se tiče MiG-ova 29 i F-16, F-15 i ostalih suvremenih aviona, su 1:1. MiG-29 je izuzetan lovac, kao i F-16, koji je po brojnosti najmasovniji i ima ih u upotrebi pet, šest tisuća. MiG-29 nije prikladan za borbe na velikim daljinama, preko 60, 80, 100 kilometara, jer mu je domet radara manji nego što je, npr. u F-16, F-18 ili F-15. Upravo zato može biti otkriven ranije od spomenutih

**ZASTARJELI
RAKETNI
SUSTAVI
SRJ nema
novijih većih
sustava. Bilo je
govora o S-300
sustavu, a to je
zračni raketni
sustav velikog
dometa, ali,
prema našim
saznanjima, oni
Jugoslaviji još
nisu isporučeni**

aviona te napadnut raketama velikog dometa. No, kad se približi na srednje i male daljine, posebno male, tada je sa svojim letičkim osobinama manevriranja bolji od drugih aviona jer ima odlične tehnike loma i kretanja za nisku borbu, ali slabi domet radara i raketa.

Kako procjenjujete stupanj obučenosti jugoslavenskih pilota?

- Obučenost pilota NATO-a je sigurno iznad prosjeka jer su oni obučeni zbog velikog broja borbenih i posebno vatrene djelovanja. Njihovi su resursi znatno veći i imali su veći broj sati leta i vježbi.

S druge strane, jugoslavenski piloti vode hitku na svom prostoru, koji bolje geografski poznaju, i ako se vode bitke u manevru, bliske bitke, onda su jugoslavenski i NATO-ovi piloti izjednačeni. Obučenost jugoslavenskih pilota nije ista kao na Zapadu, ali je dosta dobra. Psihofizička karakteristika ljudi tih prostora je posjedovanje najvećih vještina, a letenje je jedna od njih. Mnogo toga ovisi o pilotu s kojim se susrećete, tj. s kim ćete se boriti. Tako u američkoj vojsci može biti i nekih pilota koji, bez obzira na veći broj sati leta, nisu dobri piloti.

U ovom sukobu, međutim, jačija se sraz tehnike. Tehnika SRJ je znatno slabija. Sjetite se 1995. i Udine, kada su u Bosni poletjela četiri aviona, odmah su bila i oborena. To su bili Galebovi i Jasnebovi, koji su odmah radarom bili otkriveni i oboreni. To se događalo i slučajno u Iraku, Siriji i Izraelskom ratu. Zapadni zra-

koplov s tehnološkim statusom ima zapaženo mjesto u zraku jer ima radare većeg dometa, kojima navodi svoj cilj te se dovede u povoljnu poziciju za gađanje prije nego što ga protivnik može otkriti.

Uspoređujući zračne udare u Iraku i SRJ, koje od njih smatrate težim zadatkom za američko zrakoplovstvo?

- Napadi na Jugoslaviju su teži zadatak jer postoji složenost prostora u razmještanju vojnih objekata. NATO u krstareće rakete treba unijeti visoku preciznost programa i otkrivanja cilja iz zraka kako bi se lakše navodile bombe i rakete na određeni cilj. Zaštićenost objekata u Iraku bila je visoka, ali je ipak na pustinskom prostoru bila nedovoljna. Tenkovi su bili pod pijeskom, ali su zračnjem bili odmah otkriveni i uništeni. U ovom slučaju zaklonjenost je mnogo veća, što znači da se objekti mogu bolje zaštititi. Jugoslavenska vojska je zaštitila svako sredstvo, koje ima svoj armirano-betonski uređaj, ili zidove, kako bi se moglo popraviti ako bude pogodeno te je smatrala kako bi preživjela prve udare. Popravi se antena, zamijeni dio i zaživi sistem. Dakle, može biti uništen samo modul, a ne cijelo sredstvo. U tome je ta žilavost i zaštićenost u prvom planu bez obzira na kvalitetu tehnike, što situaciju čini težom nego što je ona bila u Iraku.

Kao, prema dosad dospjelim informacijama, ocjenjujete uspješnost udara NATO-a?

- Gađani su veliki objekti pa promašaji mogu biti mali. Svaki dio objekta je značajan, ali nije odlučujući za njegovo funkcioniranje. Ako se radi o kompleksnom objektu, kao što je tvornica Utva Pančevo, koja ima velike hale, i onaj dio koji bude pogoden i zapaljen izgorit će, a ako se ne gasi izgorit će i susjedni. No, na borbenom objektu s tehnikom događa se da biva uništeno samo ono što je pogodeno, a svaki je avion ili raketni sustav te raketno-lansirna rampa zaštićena, što

MiG 29 PROTIV F-16
Kad se približi na srednje i male daljine, posebno male, MiG 29 je sa svojim letičkim osobinama manevriranja bolji od svih zapadnih aviona. On ima odlične tehnike loma i kretanja za nisku borbu, ali slabi domet radara i raketa

znači da za svaku morate imati pojedinačni pogodak. Ako aerodrom ima 30-40 aviona i svi su u skloništim, znači da vi morat pogoditi svako sklonište da biste ga uništili.

Koliko bi napadi trebali trajati da se značajno oslabi vojna moć SRJ?

- Da bi se borbena moć i sposobnost neke države na duže vrijeme neutralizirala te da bi se umanjile potencijalne vojne i ekonomske moći, teha dugotrajno napadati vojnu industriju i skladišta.

Pored potencijala za proizvodnju napadaju se i potencijali za remont. Za to je najbolji primjer remontni zavod Moma Stanojević na batajničkom aerodromu. Bez remonta najmanje pet godina izbačena je iz upotrebe sva avijacija koja se tamo popravljala. Uništenjem tvornice aviona Utva uništava se borbena moć, jer se sredstva mogu brzo zamijeniti.

Koji su najznačajniji vojni objekti, pored ovih koje ste naveli?

- Protuzračna obrana je apsolutno značajan objekt jer predstavlja glavnu opasnost za savezničke rakete. Napadnuti su aerodromi Priština, Ponikve i Batajnica, tri goleme aerodroma od velikog značaja, ali i svi drugi aerodromi se mogu koristiti kao manevrar, pa ih treba onesposobiti kako bi se smanjila udarna lovačko-bombarderska moć, koja je značajna za rat na Kosovu.

Znači li to da će i beogradski civilni aerodrom biti napadnut?

- Ne, to bi bila krajnja mjera kada bi se i on koristio za vojne potrebe, jer bi tada bio vojni aerodrom. Do takve situacije bi moglo doći kasnije jer su u općem ratu svi aerodromi u vojnoj funkciji.

Koje je najjače oružje NATO-a u ovim napadima?

- U ovim napadima može se reći da su najnovije i najjače oružje bombarderi B-2. To su nevidljivi bombarderi koji idu direktno iz baze, prelaze Atlantik, a gorivom se pune u zraku. Opremljeni su velikim brojem vođenih bombi i raketa, svaki ima po 16. To je izuzetna tehnika, jer je svaka raketa usmjerena na svoj cilj. Ona može biti programirana, a može biti i vođena s aviona.

Kakve izgleda imaju NATO zrakoplovi u uništenju malih ciljeva poput tenkova i artiljerije?

- Postoje specijalizirani avione za takve ciljeve. Na nosačima aviona postoje zrakoplovi A-10. To su lovci tenkova i imaju specijalne rakete za probijanje tenkovskog oklopa. To su američki avioni. Ne mogu reći koliko ih je sada upotrebjeno, ali su isprobani i na kopnu i na moru. Ima ih na nosačima i u bazi u Avianu. I svi drugi imaju rakete koje mogu koristiti za tu namjenu. Avion je lansirna rampa koja leti, a vi na njoj

možete birati koje ćete sredstvo staviti. Raketa za probijanje armirano-betonskih utvrđenja eksplodira na pet-šest metara dubine objekta. Postoje i rasprskavajuće rakete koje eksplodiraju na površini, 10-15 metara iznad zemlje. Svi zrakoplovi, od Tornada do F-16 mogu nositi te različite tipove raketa.

Mislite li da će biti napadnuta mornarica u Boki Kotorskoj?

- Ako bi ona krenula u akciju mogla bi biti i napadnuta. Vjerujem da sada nije u opasnosti jer je SRJ ne želi koristiti. Jedan dio raketnog sustava koji se nalazi na njoj ipak predstavlja rizik za određene plovnice sastave u Jadranu. NATO je napao na samom ulazu u Boku Kotorsku raketne protubrodске sustave. Imam informaciju da je napadnuto i područje kod Herceg Novog.

Smatrate li da će ovi zračni udari biti dovoljni da se Srbiji prisili na mirovni sporazum?

- Ne, zračni udari, bez bitke koja osvaja taj prostor i mijenja stanje na tom prostoru neće biti dovoljni. Oni nemaju taj cilj, posredno će pridonijeti konačnom cilju o kojemu vi govorite. Cilj je smanjenje vatrene, borbene i ukupne moći Jugoslavije za vođenje rata, za daljnje aktiviranje na Kosovu.

Kakav je mogući scenarij ako se ocijeni da zračni udari nisu dovoljni? Što NATO može učiniti?

- NATO će zaštititi prostor Kosova. Na neki način izolirati će taj prostor od mogućeg upada vojnih snaga i operacija na tom prostoru, tako da ne dode do etničkog čišćenja. Računa se da je više od 250.000 ljudi izvan Kosova. U valu posljednjih prodiranja jačih vojnih i policijskih snaga na Kosovo zemlju je napustilo više od 80.000 ljudi, što NATO treba spriječiti.

Što mislite o mogućnosti NATO-ova izvođenja kopnene intervencije?

- Mislim da ona nije realna te da će se diplomatsko-političkim sredstvima u određenoj fazi, uz utjecaj Rusije, postići sporazum o političkoj autonomiji Kosova, no u tom će slučaju biti bitno smanjena mogućnost da NATO provede taj sporazum.

Osobno smatram da će se, vjerojatno, ići na stvaranje posebnog, ne čisto vojnog, kontingenta snaga europskih i drugih država koje će osiguravati mir. Tu bi dosta veliku ulogu imale snage specijalne policije. Svijet ima takvih specijalnih snaga za održavanje mira: francuska žandarmerija, britanske specijalne postrojbe, talijanski karabinjeri. Srbi će se pokušati suprotstaviti bilo kakvim snagama, ali morat će prihvatiti mješovite snage. To će biti kompromis kojim će se, prema mojem mišljenju, okončati kosovski sukob.

TJEDNI PREGLED

Subota, 20. ožujka

Osnivanjem Akademске zajednice HDZ-a "Dr. Ante Starčević" završio je proces osnivanja staliških zajednica HDZ-a.

Zapovjednik SFOR-a Montgomery Meigs s Tudmanom je u Zagrebu razgovarao o posljedicama atentata na ministra unutarnjih poslova Federacije BiH Jozu Leutara.

Nedjelja, 21. ožujka

New York Times je, pozivajući se na autentičan dokument i sugovornike s ICTY-ja, objavio da bi sljedećih tjedana Haaški sud mogao podići optužnice protiv hrvatskih generala Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mirka Norca, zbog zločina počinjenih nakon Oluje, te kako se razmatra odgovornost i samoga predsjednika Tudmana. Kasnije, tijekom tjedna, glavna tužiteljica Suda Louise Arbour, kao i njezin zamjenik, potvrdili su da je riječ o jednom starom dokumentu o istrazi o Oluji, ali da on nije konačan i ne znači da će glavna tužiteljica doista podići optužnice vezane uz Oluju, odnosno da će podići optužnice baš za navedene hrvatske generale.

Bed Blue Boysi tijekom derbija Croatia - Hajduk prigodno su obilježili svoju trinaestogodišnjicu - pred očima Predsjednika i državnog vrha demolirali su Canjuginu novogradnju sjevernu tribinu i potukli se s policijom. Izgled je počeo nakon prvih taktova "Ima jedan čovjek čudan..."

- To što se danas događalo na sjevernoj tribini pokušaj je stvaranja anarhije u hrvatskoj državi! Ubačeni komunistički provokatori pokušali su zavesti ljude na stadionu i izazvati incident - uzvikivao je Canjuga, uz mastralni zaključak: "Pozivam sve građane Zagreba da taj korov zajedno iskorijenimo". Epilog - šest policajaca lakše ozlijeđeno, oko 300 novih stolaca potrgano, 57 osoba privedeno, a protiv 20 su najavljene prekršajne prijava. BBB-ovci kažu da je jedina meta specijalaca bio Macko koji im je tijekom poluvremena uspio pobjeći.

Ponedjeljak, 22. ožujka

Predsjednik Tudman nacrta je premio stajališta vlasti o stanju u gospodarstvu.

Karmen Bašić, izvršna direktorica Instituta Otvoreno društvo Hrvatska, iznenada je, zbog astmatičnog napada, umrla u Kazahstanu.

Utorak, 23. ožujka

Premijer Zlatko Mateša tijekom Aktualnog sata ustvrdio je kako nijedan hrvatski general neće biti izručen Haaškom sudu. Ministar Mate Granić izjavio je u Ženevi da je zbog nedjelja nakon Bljeska i Oluje pokrenuto 2670 postupaka, od kojih je 278 u fazi istrage, 1306 na prvoj sudskoj instanci, a 1086 slučajeva je dovršeno.

Marko Marčinko ponovno je uhićen.

Srijeda, 24. ožujka

NATO je oko 20 sati na večer započeo zračne, odnosno napade na vođenim projektilima na vojne ciljeve u Jugoslaviji. Zagrebačka zračna luka je zatvorena.

Sudsko vijeće Županijskog suda nije dozvolilo saslušanje Miroslava Šeparovića u "afiri prisluškivanje", premda se on pojavio i bio voljan svjedočiti.

Četvrtak, 25. ožujka

Ministar Granić, obračunajući se Saboru, potvrdio je kako su hrvatske vlasti dale suglasnost NATO-u za korištenje hrvatskoga zračnog prostora. Službeni Zagreb podupire NATO-ovu akciju. Premijer Mateša zatražio je od SAD-a jamstva sigurnosti koja imaju druge zemlje članice Partnerstva za mir.

Marija Peakic-Mikuljan podnijela je neopozivu ostavku na mjesto glavne urednice.

Petak, 26. ožujka

Predsjednik Tudman odgovorio je na dan ranije primljeno pismo Billa Clintona. Predsjednik je i ovu prigodu iskoristio da bi naglasio "kako djelatna uloga Hrvatske u ovom dijelu Europe, prije svega zbog složene krize u BiH, ponovno potvrđuje važnost rjezina međunarodnog položaja".

Zbog nedostatka dokaza Vijeće Županijskog suda u Dubrovniku oslobodilo je po svim točkama optužnice Nevena Baraća i Mirka Obrvana.

Pripremila: Sanja Despot

INTERVJU Keith Vaz, zamjenik britanskog ministra vanjskih poslova, u ekskluzivnom razgovoru za Jutarnji list:

Robin Cook u ožujku dolazi u Hrvatsku

Već idući tjedan u Hrvatsku dolaze dužnosnici Odjela za međunarodni razvitak Foreign Officea koji će utvrditi metode pomoći Hrvatskoj

Piše Zlatko Vidačković

S Keithom Vazom, zamjenikom britanskog ministra vanjskih poslova, razgovarali smo neposredno nakon inauguracije predsjednika Mesića dok se u jutarnjem službenom Jaguaru s britanskim veleposlanikom problija od hotela Inter-Continental do svog zrakoplova na pisti zagrebačke zračne luke, prevalivši tu udaljenost za samo deset minuta.

U Zagrebu se zadržao samo četiri sata, no naglasio je da je brzina njegova posjeta sasvim primjerena brzini kojom Hrvatska izlazi iz međunarodne izolacije.

Kakvi su vaši dojmovi o novoj hrvatskoj vlasti nakon razgovora s hrvatskim predsjednikom Stipom Mesićem i premijerom Ivicom Račanom?

- Obojici sam rekao da Velika Britanija najsrdačnije pozdravlja ovaj važan trenutak u povijesti Hrvatske, trenutak u kojem se cijeli narod može osjećati ponosnim što je dio naprednog pokreta koji će biti primjer i nada za ostatak regije. Znamo da Hrvatska ima velikih teškoća, kao što ih imaju i druge tranzicijske zemlje, ali je ovaj korak apsolutno presudan na putu Hrvatske prema prosperitetnoj budućnosti.

Hrvatska je europska zemlja. Ona mora zauzeti svoje mjesto u obitelji europskih država i treba se gospodarski, politički i emocionalno pripremiti za taj trenutak. Mi ćemo

učiniti sve što je u našoj moći da joj u tome pomognemo. U Zagrebu imamo izvanrednog veleposlanika koji je bio čvrsta spona između vlada u Londonu i Zagrebu. Mi ćemo nastaviti razvijati tu vrlo prijateljsku vezu koju se stvorila. Zbog toga sam došao ovdje da izrazim svoju podršku i čestitam narodu Hrvatske na velikoj pobjedi.

Pomoć će stići vrlo brzo

Planira li britanska vlada neke konkretne programe gospodarske pomoći?

- Mi neprestano razmatramo metode kojima možemo pomoći Hrvatskoj. Veleposlanik Munro pomoći će nam da utvrdimo na koji način možemo najbolje pomoći, kako bilateralno, tako i u odnosu na Europsku uniju. Već sljedeći tjedan Hrvatsku će posjetiti dužnosnici Odjela za međunarodni razvitak Foreign Officea koji će utvrditi kako se može pomoći Hrvatskoj, samostalno i u suradnji s drugim institucijama, primjerice Svjetskom bankom. Odjel za međunarodni razvitak naš je odjel za pomoć drugim zemljama i on je do sada uvijek odlično djelovao.

Hoće li britanska vlada, nakon što je nova vlast pozvala sve izbjegle Srbe da se vrate u Hrvatsku, ukinuti sadašnji režim viza za hrvatske državljane?

- Režim viza tek je nedavno uveden i prije nego što ga ukinemo moramo biti potpuno sigurni da su pojave koje su dovele do njegova

uvodenja nestale. Iskreno rečeno, to će biti vrlo teška procjena. Trenutačno nemamo planova za promjenu režima viza. On vrlo dobro funkcionira, veleposlanik me je izvjestio da je broj odbijenih zahtjeva vrlo nizak i vrlo brzo će vlada uvesti mogućnost žalbe za one koji imaju članove obitelji u Velikoj Britaniji. Osim toga, Velika Britanija nije jedina članica Europske unije koja traži vize za Hrvate, tu su i skandinavske zemlje.

Nisu li vize kontraproduktivne za britanski turizam i razvijanje poslovnih kontakata s Hrvatskom?

- Mislim da nisu jer se vize odbijaju vrlo malom broju ljudi. Upravo dolazim iz Pakistana i Indije, gdje je postotak odbijenih zahtjeva vrlo visok. Hrvatska je stabilna, miroljubiva, prosperitetna i demokratska europska zemlja i mi smo zahvalni političkim strankama i organizacijama te samom narodu na naporu koji su učinili da bi došlo do promjena.

Cooku je stalo do Hrvatske

Gospodin Cook se još prije izbora sastao s tada oporbenim čelnicima Račanom i Budišom. Kada se može očekivati njegov dolazak u Hrvatsku?

- Gospodin Robin Cook je kao ministar vanjskih poslova zadužen za cijeli svijet, a ja kao njegov zamjenik za Europu. Činjenica da on nije došao na ovu inauguraciju ne znači da njemu nije duboko stalo do Hrvatske. On će već idući mjesec posjetiti Hrvatsku te će moći posvetiti mnogo više vremena razgovoru s hrvatskim dužnosnicima nego što bi to bilo moguće na ovoj inauguraciji.

Kada će Hrvatska biti ponovno uključena u programe pomoći EU?

- Europska komisija revidira načine pomoći zemljama u ovom području. Uspostavljena radna skupina ima za cilj postizanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Hrvatskom, koji će umati jednak učinak za Hrvatsku kao PHARE program. Predsjednik Europske komisije Romano Prodi bio je prvi važniji međunarodni političar koji je posjetio Hrvatsku nakon izbora i to mnogo govori o želji EU da poboljša odnose s Hrvatskom.

Blair poziva Mesića i Račana da posjete Veliku Britaniju

Kako će se razvijati bilateralni odnosi Velike Britanije i Hrvatske u budućnosti?

- Osim posjeta ministra Cooka Hrvatskoj, Velika Britanija će pozvati hrvatskog predsjednika, premijera, ministra vanjskih poslova i ministra za europske integracije da posjete Veliku Britaniju kako bi se naše političke veze dodatno učvrstile. Svim hrvatskim građanima želio bih poručiti da je ono što su oni učinili na ovim izborima povijesni korak naprijed i da je cijeli svijet ponosan na to.

Hrvatska u Partnerstvu za mir još ove godine

Premijer Račan je tijekom posjeta sjedištu NATO-a uručio službeni zahtjev Hrvatske za prijam u Partnerstvo za mir. Kada će hrvatski zahtjev biti prihvaćen?

- NATO sada izrađuje posebni program za Hrvatsku koji će je dovesti bliže Partnerstvu za mir. Članstvo Hrvatske u tom programu moguće je očekivati ove godine. Ono što je držalo Hrvatsku izvan toga programa bilo je u prvom redu neprihvatanje Daytonskog sporazuma. Čim se to promjeni, članstvo će uslijediti vrlo brzo.

INTERVJU Robin Cook, ministar vanjskih poslova Velike Britanije

Hrvatska će dobiti pomoć tek kada demokratizira zemlju

Ako predsjednik Mesić i Vlada provedu programe gospodarske reforme, ostvarivanja slobode medija i poštivanja ustavnih odredbi poput davanja državljanstva svim građanima Hrvatske, neovisno o njihovoj etničkoj pripadnosti, onda će stvoriti modernu i europsku Hrvatsku koju će moderna Europa primiti u europsku obitelj

Razgovarao Zlatko Vidačković

S britanskim ministrom vanjskih poslova Robinom Cookom razgovarali smo neposredno nakon konferencije za novinare u Ministarstvu vanjskih poslova.

• **Gospodine Cook, možete li nam nešto više reći o jutrošnjem razgovoru s hrvatskim predsjednikom Stjepanom Mesićem?**

- Izuzetno mi je drago što sam se mogao ponovno susresti s gospodinom Stjepanom Mesićem. Prvi put sam se s njim susreo tijekom posjeta Hrvatskoj prije dvije godine u bitno drugačijim okolnostima. Tada je bio oporbeni političar i posjetio me je u britanskom veleposlanstvu. Bilo mi je vrlo zanimljivo razgovarati s njim jer sam na taj način dobio i drugačiju perspektivu situacije u Hrvatskoj od one koju mi je pružila hrvatska vlada. Bio sam naročito sretan zbog činjenice što sam ga sada mogao ponovno susresti na dužnosti predsjednika Hrvatske, gdje se provode reforme i promjene o kojima smo razgovarali dok je bio u oporbi. Bio sam iskreno impresioniran njegovim revnosnim, poslovnim pristupom rješavanju stvari. Mislim da on i hrvatska vlada imaju prave prioritete za Hrvatsku. Ako on i Vlada provedu programe gospodarske reforme, ostvarivanja slobode medija, poštivanja ustavnih odredbi poput davanja državljanstva svim stanovnicima Hrvatske, neovisno o njihovoj etničkoj pripadnosti, onda će stvoriti modernu i europsku Hrvatsku, a moderna Europa mora željeti i biti spremna da otvori svoja vrata i primi Hrvatsku u europsku obitelj.

Podupiremo prijam Hrvatske u Partnerstvo za mir

• **Kako konkretno Velika Britanija namjerava financijski pomoći Hrvatskoj?**

- Već u ovom trenutku Velika Britanija pruža Hrvatskoj značajnu tehničku i financijsku pomoć. Primjerice, prije nekoliko sati susreo sam se s nekoliko mladih ljudi zaposlenih u vašem Ministarstvu vanjskih poslova, koji su bili dobitnici britanskih stipendija. Ti mladi ljudi vratili su se iz Velike Britanije sa znanjem koje će pomoći u pregovorima Hrvatske o približavanju Europskoj uniji. Vrlo smo zadovoljni što je taj program realiziran. Broj stipendija u budućnosti će se povećavati.

Moj kolega iz Odjela za međunarodni razvoj nedavno su boravili u Hrvatskoj i imali vrlo uspješne razgovore o načinima na koje Velika Britanija može

pomoći Hrvatskoj na tehničkoj i stručnoj razini, savjetima i pomoću kako bi prošla kroz gospodarske reforme neophodne da bi se stvorila prava klima za investicije.

• **Kako će se razvijati hrvatsko-britanska vojna suradnja?**

- Naše su dvije zemlje nakon promjene vlasti u Hrvatskoj intenzivirale vojnu suradnju. Započeli smo dogovore s ministrom obrane o tome kako možemo pružiti pomoć u reformi s ciljem stavljanja vojske pod civilnu i demokratsku kontrolu. Razvili smo mnogo takvih programa diljem svijeta i mogu reći da imamo mnogo iskustva u tome. Hrvatskoj vojsci treba restrukturiranje i Velika Britanija je spremna pomoći kako bi se to provelo, prvenstveno obukom vaših časnika. Želimo da

imamo sigurnu jugoistočnu Europu s potencijalnim partnerima za Europsku uniju i neophodno je da Srbija bude dio toga. Srbija to ne može postati sve dok je vodi osoba optužena za ratne zločine.

Kosovo dio Jugoslavije

Milošević je donio uništenje i sukob svojoj zemlji i svim zemljama u regiji. Stoga je izuzetno važno da na Miloševićovo mjesto dođe predsjednik koji će poštovati međunarodne obveze svoje zemlje i koji će se brinuti za dobrobit naroda Srbije. Mislim da je jedna od vrlo važnih poruka mogega današnjega posjeta da Europska unija i zapadne zemlje žele brzo i ispravno reagirati na dramatične promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj. Isto partnerstvo očekuje Srbiju ako

Novinar Jutarnjeg lista u razgovoru s britanskim šefom diplomacije

Hrvatska postane članica Partnerstva za mir i zauzimamo se za to unutar NATO-a.

• **Hrvatska je svojedobno bila primljena u PHARE program, ali članstvo joj je bilo zamrznuto nakon akcije Oluja. Hoće li Hrvatska uskoro moći računati na novac iz toga fonda?**

- Hrvatska nije bila dobila nikakva sredstva iz PHARE programa jer smo smatrali da se tijekom bivšeg režima nisu dovoljno poštovala ljudska prava te demokratske i slobode medija. Program je sada preimenovan i želimo da se Hrvatska kvalificira kako bi dobila sredstva iz toga programa. No, za to postoje uvjeti. Potrebno je da nova vlada ispun program demokratskih reformi. Kada vidimo ostvarenje njihovih napora da to provedu, Hrvatska će biti uključena u taj program pomoći.

• **Zapadne zemlje nekoliko godina pokušavaju smijeniti režim Slobodana Miloševića. Koji su daljnji koraci?**

- Najprije moram naglasiti da ne vjerujem kako je moguće ostvariti potpun napredak u ovoj regiji dok je Milošević na vlasti. Izuzetno je važno da

krene hrvatskim putem. Mislim da Hrvatska pruža odličan primjer Srbiji, koji stavlja Hrvatsku na čelo ove regije.

• **Prije hrvatskih izbora susreli ste se s hrvatskim oporbenim čelnicima. Hoćete li isto učiniti u Srbiji i u kome vidite najjaču alternativu Miloševiću?**

- Susreo sam se s gospodinom Đinđićem, Draškovićem i Đukanovićem i namjeravam se s njima susretati i u budućnosti. Ne bih želio govoriti o konkretnoj osobi, ali mislim da je važno da to bude osoba koja će moći ispuniti međunarodne obveze i vratiti slobodu i demokraciju u Srbiju.

• **Smatrate li da bi Kosovo trebalo biti dijelom Srbije i Jugoslavije? Hoće li o tome odlučivati građani Kosova?**

- Ja sam bio jedan od onih koji su predložili rezoluciju Vijeća sigurnosti u kojoj se priznaje da je Kosovo dio Jugoslavije, ali Srbija nije spomenuta. Što se tiče referenduma, mislim da je do te faze potrebno još puno rada i pregovora. Očekujem da će proces demokratizacije na Kosovu početi općinskim izborima koji će se najvjerojatnije održati do kraja godine.

KRONOLOGIJA

najvažnijih događaja u povijesti Sjevernoatlantskog saveza i njegovih članica u kontekstu svjetskih zbivanja

40-ih

26. lipnja 1945. Povelja UN-a potpisana u San Franciscu
6. kolovoza 1945. Eksplozija atomske bombe u Hiroshimi
5. ožujka 1946. W. Churchill održao čuveni govor o "željeznoj zavjesi" u Fultonu, Missouri
12. ožujka 1947. Predsjednik SAD-a Truman objavio da će SAD "podržavati narode koji se opiru diktaturi" (Trumanova doktrina)
5. lipnja 1947. Državni tajnik SAD-a George C. Marshall objavio plan obnove Europe (Marshallov plan)
22. - 27. rujna 1947. Uspostavljen Kominform, komunistički blok država pod vodstvom SSSR-a, nakon što su te zemlje odbile Marshallov plan
17. ožujka 1948. Potpisan Bruxelleski sporazum o suradnji i obrani između Belgije, Francuske, Luksemburga, Nizozemske i Velike Britanije
10. listopada 1948. Otvoravanje pregovora o stvaranju NATO-a između zemalja potpisnica Bruxelleskog sporazuma te Kanade i SAD-a
4. travnja 1949. Sjevernoatlantski sporazum u Washingtonu potpisali Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksembourg, Nizozemska, Norveška, Portugal, Velika Britanija i SAD
24. kolovoza 1949. Sjevernoatlantski sporazum stupio na snagu
17. rujna 1949. Prvo zasjedanje Vijeća NATO-a u Washingtonu

50-ih

27. siječnja 1950. Predsjednik SAD-a Truman odobrio 900 milijuna američkih dolara vojne pomoći država članicama NATO-a
18. travnja 1951. Osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik
18. veljače 1952. Grčka i Turska ulaze u NATO
16. travnja 1952. NATO otvara svoje privremeno sjedište u Palais de Chaillot u Parizu
27. svibnja 1952. U Parizu potpisan sporazum kojim je uspostavljena Europska obrambena zajednica (EOZ)
29. kolovoza 1952. Francuska nacionalna skupština odbila ratificirati sporazum o EOZ-u, što je označilo njegovu propast
5. ožujka 1953. Umro Josif V. Staljin
20. kolovoza 1953. SSSR objavio da posjeduje hidrogensku bombu
7. svibnja 1954. UK i SAD odbijaju zahtjev SSSR-a za priključenjem NATO-u
6. svibnja 1955. SR Njemačka ulazi u NATO
14. svibnja 1955. SSSR zaključuje Varšavski ugovor s Albanijom, Bugarskom, Čehoslovačkom, DDR-om, Mađarskom, Poljskom i Rumunjskom
4. studenoga 1956. Sovjetska intervencija u Mađarskoj
25. ožujka 1957. Rimskim sporazumima stvorena Europska ekonomska zajednica
31. listopada 1957. Francusko-britanska intervencija u Sueskom kanalu
1. siječnja 1959. Castro zbacio Batistin režim u Kubi
19. kolovoza 1959. Stvoren CENTO pakt, koji čine Iran, Irak, Pakistan, Turska i UK te SAD kao pridruženi član (djeluje do 1979.)

60-ih

1. svibanj 1960. Američki špijunski zrakoplov U2 srušen iznad teritorija SSSR-a
27. svibnja 1960. Vojni puč u Turskoj

23. rujna 1960. Hruščovljevi govor pred Općom skupštinom UN-a
13. kolovoza 1961. Podizanje Berlinskog zida
22. kolovoza - 20. studenoga 1962. Kubanska kriza; sporazum Hruščov - Kennedy
16. siječnja 1963. Nakon odluke Francuske, NATO se proglašava nenadležnim za Alžir
20. lipnja 1963. Uspostavljena "crvena" telefonska linija između SAD-a i SSSR-a
10. listopada 1963. Moskovski sporazum o zabrani nuklearnih pokusa u vodi, zraku i svemiru stupio na snagu
22. - 23. listopada 1963. Vojnom vježbom 14.500 američkih vojnika prebačeno u Njemačku kao demonstracija mogućnosti brze intervencije u sklopu NATO-a
22. studenoga 1963. Predsjednik SAD-a Kennedy ubijen u Dallasu
14. listopada 1964. Nikita Hruščov smijenjen, Leonid Brežnjev dolazi da čelo KP SSSR-a
16. listopada 1964. Kina testirala svoju prvu atomsku bombu
9. rujna 1965. Francuski predsjednik Charles de Gaulle objavio povlačenje Francuske iz vojnog krila NATO-a do 1969. godine
21. travnja 1967. Vojni puč u Grčkoj
16. listopada 1967. Sjedište NATO-a premješteno iz Pariza u Bruxelles
20. - 21. kolovoza 1968. Sovjetske, poljske, istočnonjemačke, bugarske i mađarske trupe napale Čehoslovačku
12. rujna 1968. Albanija istupila iz članstva Varšavskog pakta

70-ih

20. ožujka 1970. Prvi NATO-ov komunikacijski satelit lansiran iz Cape Kennedyja
26. svibnja 1972. Moskvi potpisan sporazum o ograničenju strateškog naoružanja (SALT)
1. siječnja 1973. Danska, Irska i UK ulaze u članstvo EEZ-a
25. travnja 1974. Vojni puč u Portugalu
14. kolovoza 1974. Grčka nakon pada vojne vlade istupa iz vojne strukture NATO-a
23. - 24. studenoga 1974. Predsjednik SAD-a Ford i sovjetski vođa Brežnjev na sastanku u Vladivostoku dogovaraju se o smanjenju nuklearnog naoružanja
31. lipnja - 1. kolovoza 1975. Šefovi država i vlada potpisuju Završnu helsinšku deklaraciju
18. lipnja 1979. Predsjednik SAD-a Carter i sovjetski vođa Brežnjev potpisuju sporazum SALT II (koji SAD nije ratificirao)
12. prosinca 1979. Ministri vanjskih poslova i obrane država članica NATO-a odlučuju o razmještanju nuklearnih raketa kratkog dometa Pershing II u zapadnoj Europi
25. - 26. kolovoza 1979. Sovjetska invazija na Afganistan

80-ih

4. svibnja 1980. Smrt jugoslavenkog predsjednika Tita
12. rujna 1980. Vojni puč u Turskoj
22. rujna 1980. Počeo rat između Iraka i Irana
20. listopada 1980. Povratak Grčke u vojnu strukturu NATO-a
1. siječnja 1981. Grčka postaje članica EEZ-a
6. listopada 1981. Ubojstvo egipatskog predsjednika Sadata
27. listopada 1981. Sovjetska podmornica upala u švedske teritorijalne vode

KADA JE NATO OSNOVAN 4. TRAVNJA 1949. GODINE NJEGOVA 50. ROĐENDANA KAO PUNOPRAVNE ČLAN

Pisao Zlatko Vidačković

Pedeset godina nakon potpisivanja Sjevernoatlantske povelje u Washingtonu 4. travnja 1949., lideri 16 zemalja članica NATO-a sastat će se u Washingtonu kako bi proslavili obljetnicu i primanje triju novih članica u Savez: Mađarske, Češke i Poljske. Okupit će se tamo i 27 država članica Partnerstva za mir, među kojima su gotovo sve države bivšeg Sovjetskog saveza, uključujući i Rusiju. Scenarij je to kakav bi se prije pedeset godina bilo teško usudio zamisliti. Savez, čiji je temeljni cilj bio zaštita svojih članica od eventualnog napada istočnih zemalja, danas tim istim zemljama pruža suradnju i prima ih u svoje članstvo. NATO je odgovorio na kraj hladnoga rata transformacijom svoje politike i strukture te razvijanjem novih mogućnosti za stvaranje trajnog mira i stabilnosti. U BiH se NATO pokazao kao jedina organizacija koja je bila u stanju okončati sukob i očuvati mir. Sve druge organizacije, primjerice Europska unija, OESS i Ujedinjeni narodi, u slučaju BiH pokazale su svoju nemogućnost da se suoče s ratnim sukobima. Upravo je BiH pokazao potrebu za postojanjem i jačanjem NATO-a i nakon završetka hladnog rata. Sutra će NATO biti nužan i na Kosovu. Ujedinjeni narodi i Europska unija uopće se i ne spominju kao mogući sudionici u rješavanju kosovskog problema na terenu. NATO jedini ima kredibilitet i snagu za provedbu bilo kakvog sporazuma postignutog među zaraćenim stranama.

Za snagu i kredibilitet NATO-a nesumnjivo su najzaslužniji Sjedinjene Američke Države. Poučene iskustvom nakon Prvog svjetskog rata, one su shvatile da izolacionistička politika nije pravo rješenje i da moraju ostati u Europi sa svojim trupama kao jamstvo da se rat više nikad ne ponovi. SAD je europskim saveznicima uputio milijarde američkih dolara pomoći, a pomoć u opremi, naoružanju i tehnologiji je nemjerljiva. Američke snage u Europi još su kličma NATO-ovih trupa u Europi i svake moguće akcije.

Velika Britanija i Francuska imaju poseban odnos prema pitanju europske vanjske i obrambene politike, različit od odnosa svih drugih država. Te dvije zemlje, jedine europske članice Vijeća sigurnosti UN-a, nuklearne sile, bivši kolonijalni imperiji, koje i danas imaju mnogo prekomorskih teritorija, odvijek su pokazivale veći interes i određenu vrstu odgovornosti za angažman u rješavanju sigurnosnih kriza i izvan vlastitog teritorija. Obje su zemlje težile jačanju i modernizaciji vlastitih snaga u omjeru u kojem bi i same, izvan okvira NATO-a i američke pomoći, bile u stanju vojno intervenirati u svijetu.

Velika Britanija je po pitanju Faldenskoj rata pokazala svoju odlučnost i vojnu spremnost da pošalje trupe i na drugi kraj svijeta ako smatra da su ugroženi britanski interesi ili prekomorski teritoriji. Malo koja država u svijetu bila bi u stanju voditi, a kamoli pobijediti u ratu na tolikoj pomorskoj udaljenosti.

Kod Francuske je tendencija prema stvaranju nezavisne vojne sile bila još i izraženija. Francuski predsjednik Charles de Gaulle postupno je izveo prvu francusku mornaricu, a zatim i cijele francuske vojne snage iz vojne strukture NATO-a. Na njegov zahtjev sjedište NATO-a i Zapovjedništvo NATO-ovih snaga u Europi morali su biti premješteni iz Pariza u Bruxelles. De Gaulle je to učinio jer je smatrao da je američki utjecaj u NATO-u prevelik, te je čak i spocavao ulazak Velike Britanije u Europsku uniju jer je smatrao da je pod prevelikim utjecajem SAD-a. Danas se vidi

da takva politika nije bila osobito uspješna. De Gaulleovi nasljednici morali su se godinama truditi kako bi poboljšali odnose s Velikom Britanijom i SAD-om. Vojna neovisnost stajala je Francusku milijarde franaka više nego što bi za te svrhe trebala investirati da se u obrambenom smislu oslonila na SAD. Danas predsjednik Chirac nastoji ponovno uvesti Francusku u vojne strukture NATO-a.

skupština odbila je ratificirati sporazum o stvaranju EOZ-a jer je ideja o zajedničkim trupama Francuske, Beneluxa i Njemačke još bila preuranjena za Francuze.

Godine 1955. stvorena je Zapadnoeuropska unija (Western European Union) kao konzultativni forum za vojna pitanja nekoliko zapadnoeuropskih vlada: Belgije, Nizozemske, Luksemburga, Francuske, Italije,

Pedeset Sjevernoat

DOMINACIJA
Unatoč nastojanjima promjenom odnosa snaga, čemu je Francuska otuđiv bio ponajprije u Eu

Uvjete koje je Francuska postavila da zapovjedništvo NATO-ovih snaga u Europi bude Europljanin, te da se neka zapovjedništva NATO-a vezana uz Sredozemlje prebace u Francusku, Amerikanci su, međutim, odbacili i teško je vjerovati da će i u budućnosti na njih pristati.

Britanski premijer Blair i francuski predsjednik Chirac su na sastanku u St. Malou odlučili poduzeti značajne korake na jačanju zajedničke europske obrane. Njihovi prijedlozi su se prije svega odnosili na inkorporiranje Zapadnoeuropske unije u strukturu Europske unije. Takvim prijedlogom, koji bi značio da Europska unija dobiva djelomice i vojni karakter, nisu osobito zadovoljne četiri neutralne članice Europske unije: Austrija, Irska, Švedska i Finska.

No, čak kad bi i do toga došlo, Francuska i Velika Britanija još pokazuju da vode vrlo nezavisnu vanjsku politiku. Pri izbijanju prve veće sigurnosne krize nakon sastanka u St. Malou, one u Iraku, Velika Britanija je potpuno podržala američku akciju i sudjelovala u njoj i s vlastitim zrakoplovima, a Francuzi su osudili akciju. Time se odmah pokazalo da je zajedničko europsko djelovanje na području obrane i vanjske politike za sada neostvarivo, a Velika Britanija je potvrdila tradicionalno savezništvo sa SAD-om.

Prvi pokušaj stvaranja zajedničke europske obrane, stvaranje Europske obrambene zajednice, preteče Zapadnoeuropske unije, propao je zbog protivljenja Francuske. Iako je i deklaracija o stvaranju EOZ-a potpisana 1952. u Parizu uz podršku francuske vlade, francuska Nacionalna

Velike Britanije, Njemačke, a od 1988. i vlada Španjolske i Portugala. Sjeverne europske zemlje, poput Danske i Norveške, nikad se nisu željele priključiti toj strukturi smatrajući je nepotrebnom i misleći da je NATO jedini vojno-sigurnosni mehanizam potreban Europi.

Zapadnoeuropska unija provela je u posljednjem desetljeću nekoliko manjih akcija, poput pomorskog nadzora sankcija SR Jugoslaviji, ali nije izvela nijednu značajniju operativnu vojnu akciju. Danas se može sa sigurnošću reći da Zapadnoeuropska unija nema ni približan ugled niti snagu kao NATO. Sustav vojne obrane u Europi, uspostavljen kroz NATO, uspostavljen je na način da u velikoj mjeri ovisi o SAD-u. Amerikanci su takav sustav skupo platili i plaćaju ga i danas, oružjem, opremom i svojim trupama stacioniranim u Europi. Bez američke podrške, prije svega telekomunikacijske, nije izvediva nijedna značajnija akcija NATO-a u Europi.

Da bi Europa stvorila vlastiti obrambeni sustav koji bi mogao učinkovito funkcionirati i bez američke podrške, bili bi potrebni deseci milijardi eura. To je novac koji bi europske vlade teško mogle izdvojiti bez ozbiljnih posljedica na prora-

NITKO NIJE MOGAO NI SANJATI DA ĆE U PROSLAVI VJEĆE SUDJELOVATI I MAĐARSKA, POLJSKA I ČEŠKA

čunski deficit i stabilnost nove zajedničke valute. Već i sami kriteriji za uvođenje eura bili su takvi da su mnoge europske zemlje zbog drastične štednje radi balansiranja proračuna dovedene na rub štrajkova i masovnih prosvjeda. U takvoj situaciji povećanje vojnog proračuna u cilju stvaranja samostalne europske obrane bilo bi potpuno neprihvatljivo za većinu europskih država, čak i

lja. U takvoj situaciji Mr. Europe ne bi imao nikakav stvarni ugled i snaga, a ni kredibilitet u rješavanju eventualnih kriznih situacija. Kad američki predsjednik izrekne neku prijetnju, svi znaju da ju je on u vrlo kratkom roku u stanju realizirati. U europskom slučaju upitno je bi li odluka o nekoj vojnoj akciji uopće mogla biti donesena i to poglavito u roku u kojem je to u kriznim situacijama potre-

rikanci učinili s engleskim u NATO-u. Konačno, postavlja se i pitanje standardizacije naoružanja europskih zemalja. Gotovo svaka od tih zemalja ima svoju vojnu industriju na koju je ponosna. NATO je učinio mnogo na toj standardizaciji, ali opet uglavnom na način da su Amerikanci nametnuli svoje standarde europskim.

Za pretpostaviti je da će Eurolja-

set godina lantskog saveza

UA SAD-a
i europskih država za
aga unutar Saveza, u
išla najdalje, NATO je
e američka vojna sila
ropi

onih najbogatijih.

S vojne strane, vrlo je upitna efikasnost takve potencijalne obrambene strukture. Postavlja se neizbježno pitanje vrhovnog zapovjednika takvih snaga. Nacionalni ponos u državama poput Francuske ili Velike Britanije je takav da bi te zemlje teško prihvatile da im zapovijeda časnik iz druge europske države. Američki zapovjednici u Europi nisu omiljeni, ali ih svi prihvaćaju kao nužnost, kao "velikog brata" koji se brine o njihovoj zaštiti. Europski političari su mnogo puta pokazali da se nisu u stanju dogovoriti o rješavanju kriznih situacija. Primjer rata u BiH tu je tradicionalnu europsku boljku potvrdio i u praksi, što su, zbog produljenja rata, životom platili tisuće ljudi.

Njemački ministar obrane Rudolf Scharping nedavno je predložio da budući povjerenik Europske unije za obrambenu i vanjsku politiku (popularno nazvan Mr. Europe) bude ujedno i glavni tajnik Zapadnoeuropske unije, čime bi se toj dužnosti dala veća snaga. No, poznavajući europsku vojnu strukturu, jasno je da on pod svojim zapovjedništvom ne bi imao nikakve konkretne trupe, već bi konačna odluka o eventualnom slanju vojnika i dalje bila na šefovima država i vladama pojedinih europskih zemalja.

bno, a kad bi takva odluka i bila donesena, vrlo je upitno bi li se ona u operativno-vojnom smislu mogla provesti.

Vrlo problematično je i pitanje jezika kojim bi se zapovjedalo eventualnim zajedničkim europskim trupama. Svaka bi država nastojala nametnuti svoj jezik. Rješenja koja se primjenjuju u Europskoj uniji, gdje su svi jezici službeni i ravnopravni, stvorila bi u vojnoj strukturi potpuni kaos. Jedino je rješenje za obrambeni savez nametanje jednog jezika u zapovjednoj strukturi, kao što su Amerikanci učinili s engleskim u NATO-u.

ni, umatoč deklarativnom zauzimanju za zajedničku europsku obranu i neke institucionalne promjene, ipak prepuštiti vojna i sigurnosna pitanja NATO-u, odnosno Amerikancima, te i dalje živjeti pod sigurnošću američkog vojnog kišobrana, a da će svoje financijske potencijale usmjeriti na smanjivanje nezaposlenosti, održavanje stabilnosti zajedničke europske valute i proširenje Europske unije na zemlje srednje i istočne Europe, što je za građane Europe, kako one u Europskoj uniji tako i za one u zemljama kandidatima za ulazak u EU, svakako povoljnije rješenje.

Nosači aviona u svijetu

Država	U službi od	Istisnina	Ime
Rusija	1991.	45.900 t	Admiral Kuznetsov
Indija	1959. (UK)	23.900 t	Vikramaditya (ex Hermes)
Tajland	1997.	11.485 t	Chakri Naruebet
Brazil	1945. (UK)	15.890 t	Minas Gerais
Francuska	1963.	27.307 t	Foch
	1999. (u izgradnji)	36.600 t	Charles de Gaulle (CVN)
NATO			
Španjolska	1988.	17.188 t	Principe de Asturias
Italija	1985.	10.100 t	Guiseppe Garibaldi
Velika Britanija	1980./'82./'85.	20.600 t	Invincible, Illustrious, Ark Royal
SAD	1961.	75.700 t	Enterprise (CVN)
	1961. - 1968.	60.100 t	Kitty Hawk, JFK, Constellation
	1975. - 1998.	100.000 t	Nimitz, Dwight D. Eisenhower, Carl Vinson, Theodore Roosevelt, Abraham Lincoln, George Washington, John C. Stennis, Harry S. Truman, Ronald Reagan (u izgradnji)

13. prosinca 1981. Uvedeno izvanredno stanje u Poljskoj

23. ožujka 1983. Predsjednik SAD-a Reagan objavljuje pokretanje programa svemirske nuklearne zaštite SDI, poznatijeg kao "Zvijezdani ratovi"

1. rujna 1983. Sovjetska protuzračna obrana kod Sahalina srušila južnokorejski putnički zrakoplov sa 269 putnika

25. listopada 1983. Vojna intervencija SAD-a u Granadi

27. listopada 1983. Ministri obrane zemalja članica NATO-a odlučili smanjiti broj nuklearnih bojnih glava u Europi za 1400

13. prosinca 1983. U Turskoj nakon izbora uspostavljena civilna vlada

11. ožujka 1985. Mihail Gorbačov dolazi na čelo sovjetske Komunističke partije

26. travnja 1985. Varšavski ugovor produžen za još 20 godina

19. - 21. studenoga 1985. Predsjednik SAD-a Reagan i sovjetski vođa Gorbačov potpisu dogovor u Ženevi o smanjenju nuklearnog naoružanja za 50 posto

1. siječnja 1986. Portugal i Španjolska ulaze u EEZ

12. ožujka 1986. Španjolci na referendumu odlučuju o pristupanju Španjolske NATO-u, ali izvan vojne strukture

15. travnja 1986. SAD napao libijske gradove Tripoli i Benghazi

26. travnja 1986. Nuklearna katastrofa u Černobilu

13. listopada 1986. Na izvanrednom sastanku Vijeća NATO-a američki državni tajnik Schultz izvještuje Vijeće NATO-a o negativnim rezultatima summita na vrhu SAD - SSSR u Reykjavíku

19. lipnja 1987. Njemački kancelar Kohl predlaže stvaranje zajedničke francusko-njemačke brigade

8. prosinca 1987. Predsjednik SAD-a Reagan i sovjetski vođa Gorbačov u Washingtonu potpisuju sporazum o ukidanju kopnenih nuklearnih raketa srednjeg dometa

22. siječnja 1988. Stvaranje francusko-njemačkog Vijeća sigurnosti i zajedničke brigade

15. svibnja 1988. Sovjeti se počinju povlačiti iz Afganistana

31. svibnja 1988. Na petodnevnom sastanku u Moskvi predsjednik Reagan i sovjetski vođa Gorbačov potpisuju bilateralne sporazume o daljnjem smanjenju naoružanja

7. prosinca 1988. Predsjednik Gorbačov tijekom obraćanja Općoj skupštini UN-a objavljuje jednostrano smanjivanje kopnenih trupa

3. - 4. lipnja 1989. Kineske komunističke vlasti vojnom silom guše studentske demonstracije za demokratizaciju Kine

4. i 18. lipnja 1989. Pobjeda "Solidarnosti" na poljskim izborima

18. listopada 1989. Na čelo Istočne Njemačke umjesto Ericha Honeckera dolazi Egon Krenz

9. - 10. studenoga 1989. Pad Berlinskog zida

10. studenoga 1989. Smjena Todor Živkova, koji je vladao Bugarskom od 1954.

4. prosinca 1989. Varšavski pakt na sastanku u Moskvi osudio invaziju na Čehoslovačku 1968. i odrekao se Brežnjevljeve doktrine ograničenog suvereniteta

7. listopada 1989. Ostavka čehoslovačkog predsjednika Husaka i stvaranje koalicijske vlade

22. prosinca 1989. Pad Ceausescuova režima u Rumunjskoj

29. prosinca 1989. Václav Havel izabran za predsjednika Čehoslovačke

90-ih
6. veljače 1990. U govoru na sjednici Centralnog komiteta Komu-

nističke partije Mihail Gorbačov predlaže napuštanje vodeće uloge Komunističke partije i uvođenje političkog pluralizma

12. - 14. veljače 1990. Sastanak ministara vanjskih poslova zemalja članica NATO-a i Varšavskog pakta

12. travnja 1990. Novoizabrana koalicijska vlada DDR-a izjašnjava se o ujedinjenju sa Saveznom Republikom Njemačkom te o članstvu ujedinjene države u Sjevernoatlantskom savezu

30. svibnja 1990. Boris Jeljcin izabran za predsjednika Rusije

6. lipnja 1990. Sefovi vlada i država članica NATO-a usvajaju Londonsku deklaraciju o reformi NATO-a, kojom se poziva na suradnju s istočnoeuropskim državama

2. kolovoza 1990. Iračka invazija na Kuvajt

25. veljače 1991. Zemlje članice Varšavskog pakta odlučuju o raspuštanju njegove vojne strukture

28. veljače 1991. Trupe SAD-a i nekoliko savezničkih država oslobađaju Kuvajt od iračke okupacije

21. svibnja 1991. Američki kongres traži smanjenje američkih trupa u Europi sa 250.000 na 100.000 vojnika do 1995.

7. - 8. studenoga 1991. Na summitu u Rimu NATO usvaja novu strategiju i stvara Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju

25. prosinca 1991. Sovjetski predsjednik Gorbačov podnosi ostavku na sve dužnosti

14. listopada 1992. NATO odobrio uporabu svojih zrakoplova AWACS za nadzor zone zabrane leta u BiH

1. siječnja 1993. Češka i Slovačka postale nezavisne države

4. listopada 1993. Trupe odane predsjedniku Jeljcinu tenkovima zauzimaju zgradu ruskog parlamenta

10. - 11. siječnja 1994. Pokrenut program Partnerstvo za mir

12. lipnja 1994. Njemački Ustavni sud odobrio upotrebu njemačkih trupa za akcije izvan državnog teritorija

21. studenoga 1994. NATO-ovi zrakoplovi napadaju zračnu luku Udubina u Hrvatskoj zbog njena korištenja za srpske napade u Bosni

1. kolovoza 1995. Nakon napada na tržnicu u Sarajevu, NATO započinje sa serijom zračnih udara na ciljeve bosanskih Srba

1. studenoga 1995. Počinju mirovni pregovori u Daytonu

1. prosinca 1995. Xavier Solana preuzeo dužnost glavnog tajnika NATO-a

5. prosinca 1995. NATO donosi odluku o slanju 60.000 svojih vojnika u BiH u sastavu mirovnih trupa

13. siječnja 1996. Ruske trupe priključuju se snagama NATO-a u sklopu IFOR-a u BiH

27. svibnja 1997. Potpisan sporazum o suradnji NATO-a i Rusije

16. - 17. prosinca 1997. Potpisani protokoli o početku priključivanja Mađarske, Češke i Poljske NATO-u

13. listopada 1998. Vijeće NATO-a odobrilo upotrebu zrakoplovstva za zračne udare na SR Jugoslaviju

12. ožujka 1999. Ministri vanjskih poslova Mađarske, Poljske i Češke uručit će američkoj državnoj tajnici Madeleine Albright dokumente o ratifikiranju ulaska u NATO čime te tri zemlje formalno postaju njegove članice

4. travnja 1999. U Washingtonu se obilježava 50. obljetnica NATO-a

(podaci iz NATO-ove dokumentacije)

Pripremio Zlatko Vidačković

AC

Srijeda 19. 8. 1998.

U središtu Udruživanja golemih svjetskih kompanija

Europske se kompanije udružuju s američkima, a potonje...

Rastući trend udruživanja kompanija okrunilo je prošlogodišnje ujedno najveće industrijsko udruživanje u svijetu i na...

Piše Zlatko Vidačković

Udruživanje dvaju najbogatijih divova, British Petroleum PLC i Amoco Corp., objavljeno prošlog utorka, bilo je najveće industrijsko i najveće transnacionalno udruživanje kompanija u svijetu, vrijedno 48 milijardi dolara, koje je definitivno potvrdilo najavu prema kojoj će 1998. biti godina najvećih udruživanja u povijesti svjetskog gospodarstva. Do tog udruživanja

na domaćem tržištu. Ali, jačanjem Europske unije europske kompanije se šire i konsolidiraju u veličinama u kojima mogu otkupiti i neke američke divove.

Planirano uvođenje eura 1. siječnja 1999. u 11 zemalja Europske unije pospješilo je taj trend i "probudilo" mnoge američke kompanije iz sna te ih upozorilo na novu konkurenciju. Ako ta udruživanja prežive sadašnje potrese na svjetskim burzama, smatra se da će se trend transatlantskih spajanja nastaviti. Da nije pokušao smanjiti već dogovorenu cijenu, što je omogućilo WorldComu da dađe bolju ponudu, British Telecomm bi postao vlasnik MCI Communications koji je ipak na kraju otišao u "brak" s američkom kompanijom. No, francuski je Alcatel uspio preuzeti DSC, jednog od vodećih proizvođača telekomunikacijske opreme. Tim preuzimanjima svakako je pridonjeo i ovogodišnji rast vrijednosti dionica na europskim burzama koji je, sve do nedavno, jačao snagu europskih kompanija.

Političke prepreke udruživanju unutar Europske unije

Politička raznolikost i razjedinjenost često stvaraju prepreke u udruživanju unutar same Europske unije. Većina je Britanaca doživjela otkupljivanje Rolls Roycea, svog nacionalnog

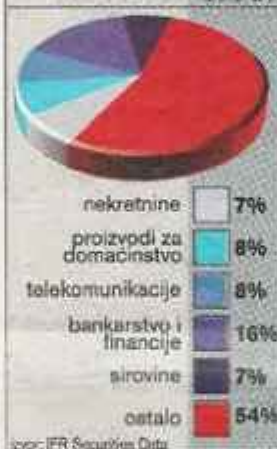
njegovim ambicijama za širenje u Francuskoj, instancirajući francuske Vlade na reciprocitetu, nakon što je njemački Allianz, jedno od najvećih osiguravajućih društava na svijetu, uspio preuzeti francuski AGF. I to ne samo reciprociteta na način da se dozvoli francuskoj kompaniji da kupi kompaniju u Njemačkoj, već jamstvom da će sljedeće veliko preuzimanje biti preuzimanje velike njemačke kompanije od strane neke francuske.

Politički razlozi išli su dalje od pretpostavki u slučaju borbe za preuzimanje belgijske Générale de Banque. Nakon što je belgijsko-nizozemski bankarski div uspio postići dogovor o preuzimanju, nizozemski ABN Amro dao je bolju ponudu, ali je uprava Générale de Banque ipak odlučila da prihvati slabiju ponudu iz političkih razloga, što je izazvalo prosvjede nizozemskih bankara.

Investitori zanemaruju "ludilo" spajanja

Udruživanja unutar SAD-a nadmašila su sva očekivanja. Vijesti o novim i većim udruživanjima neprestano pristižu: vrijednost udruživanja dostigla je 964 milijarde dolara tijekom prvih šest mjeseci ove godine, više nego tijekom cijele 1997. Međutim, sudeći po sve većem broju suzdržanih reakcija tržišta, investitori se sve više za-

Sektori udruživanja u 1998.

došlo je u vrijeme dok se svijet još nije oporavio od šoka nakon spajanja Daimler-Benz i Chryslera "teškog" više od 40 milijardi dolara, koje se neočekivano kratko zadržalo na prvom mjestu liste transnacionalnih udruživanja.

Razlozi udruživanja

Što je to što potiče europske kompanije, poput British Petroleuma ili njemačkog Daimler-Benz, da se udružuju s američkima? Ekonomski analitičari ukazuju na niz čimbenika, od skorog uvođenja jedinstvene europske valute pa do straha od zaostajanja na sve kompetitivnijem i globalnijem tržištu. Da bi se preživjelo na takvom tržištu, mora se biti dovoljno velik. Zbog veličine SAD-ove ekonomije, američke kompanije mogu narasti do gigantima i usredotočavanjem

POLITIKA

U europskim udruživanjima ima više politike nego ekonomije: kad je njemački Allianz preuzeo francusku osiguravajuću kuću AGF, francuska je Vlada tražila jamstvo da će neka francuska kompanija sada moći preuzeti neku veliku njemačku tvrtku

ponosa od strane njemačkih automobilskih koncerna Vokswagena i BMW-a, kao teški nacionalni gubitak.

Predsjednik Deutsche Bank Rolf Breuer priznao je da je glavna prepreka

maruju tim "ludilom" spajanja.

Još ovog proljeća direktori kompanija mogli su očekivati oduševljenje na burzama kad bi objavili veliko udruživanje - kao što je pokazao skok od 20 posto dionica Travelers Group i Citicorp kad su početkom travnja objavili svoje udruživanje, najveće u povijesti svjetskog gospodarstva.

Nedavna udruživanja dočekana su s puno manje entuzijazma. Telekomunikacijske kompanije Bell Atlantic i GTE doživjele su pad dionica, nakon što su objavile udruživanje vrijedno više od 50 milijardi dolara. Dionice telekomunikacijskog giganta AT&T pale su za 10 posto, nakon što je objavio preuzimanje kompanije TCI 24. lipnja. A dionice osiguravajućeg

Hrvatska u suprotnosti s europskim trendovima

Svjetski trend spajanja hrvatska gospodarska zbilja, naravno, ne slijedi, što najbolje dokazuje rastući broj poduzetnika. U Hrvatskoj se broj poduzetnika ne smanjuje zbog stečaja i sličnih okolnosti okruženja u kojem poduzetnici djeluju, a ni zbog spajanja. Od više od 51 tisuće koliko ih je bilo registrirano u 1994. godini, preko 1995. kada ih je bilo 63.925, u 1997. godini broj poduzetnika je porastao na gotovo 65.000. Kako je rastao broj poduzetnika tijekom godina, tako je rastao i njihov prihod. Sa 191 milijun koliko su registrirani poduzetnici zaradili u 1994. godini, 1997. se taj broj povećao na 279 milijuna kuna, što je još uvijek nedovoljno kada se usporedi s europskim ili svjetskim tvrtkama.

Srijeda 19. 8. 1998.

NOVAC

Jutarnji LIST

25

1998. će biti godina najvećih udruživanja u povijesti, vrijednih više od dva bilijuna američkih dolara

Američane udružuju da bi konkurirale Europi zbog straha od ujedinjene Europe

Ujedinjeno spajanje British Petroleuma i Amoco Corp., koje je najveće transnacionalno udruživanje u povijesti

društva Conoco pale su za 30 posto nakon dogovora o preuzimanju Green Tree Financial, objavljenog samo dan nakon Travelers-Citicorp spajanja. U devet

nakon 30 posto udruživanja ove godine došlo do pada dionica više od pet posto, dok se 1997. to dogodilo u samo 13 posto slučajeva. Takva kretanja na tržištu

naročito može reći za sektor banaka i telekomunikacija. Osim toga, opći pad dionica na svjetskim burzama također je jedan od čimbenika.

DIONICE

Dok su još proljetos na burzama skakale cijene dionica kompanija koje su se udruživale, u posljednje vrijeme te cijene padaju jer su se ulagači "zasitili"

jer udruživanja izazivaju najbolje reakcije kad su i opća kretanja na burzi pozitivna.

Jedan od velikih problema je i taj što se kod investitora povećao i strah od preplaćivanja dionica kompanije koju otkupljuju. Većina spajanja trebala bi rezultirati uštedama koje bi trebale nadoknaditi eventualno preplaćivanje. Međutim, iako se uštede na taj način lako postižu, zarada na tržištu ugrožena je ako se i konkurentne tvrtke udružuju, što je u posljednje vrijeme vrlo čest slučaj.

U međuvremenu, tržišta postaju opravdano sve skeptičnija prema grandioznim najavama velikih povećanja profita. Naročito nesigurnost izazivaju tzv. udruživanja jednakih, kada odgovornost nad upravljanjem obično biva podijeljena među kompanijama koje se udružuju bez jakog vodstva.

Za sada je teško reći kakvo će rezultate dati ovogodišnja "poplava" udruživanja, ali sadašnji rezultati ne daju previše razloga za optimizam. Ekonomisti se nadaju da će negativne reakcije tržišta na nedavna spajanja primorati uprave kompanija da mnogo bolje promisle prije nego što se upuste u udruživanja s drugim kompanijama.

Najveća transnacionalna udruživanja kompanija u 1998.

kompanija/država	status	vrijednost (milijardi USD)
British Petroleum (UK) / Amoco Corp. (US)	u tijeku	48.000,0
Crysler (US) / Daimler-Benz (DE)	u tijeku	39.513,4
Energy Group (UK) / Texas Utilities (US)	xxx	10.947,00
Polygram (NL) / Universal Studios (US)	u tijeku	7.970,20
Société Générale de Belgique (BE) / Suez Lyonnaise des Eaux (FR)	u tijeku	5.938,00
Stora Kopparbergs (SWE) / Enso (FIN)	u tijeku	4.913,20
DSC Communications (US) / Alcatel Alsthom CSE (FR)	u tijeku	4.685,30
Simon & Schuster (US) / Plankon (UK)	u tijeku	4.600,00
BTR Global Packaging (UK) / Owens Illinois (US)	okonačano	3.600,00
Norcen Energy Resources (CA) / Union Pacific Resources (US)	okonačano	3.448,50

izvor: FR Securities Data

od jedanest udruživanja najavljenih tijekom prošlih pet mjeseci, vrijednost dionica kompanije kupca je pala. Jedinke iznimke u tome su Travelers i Nations Bank, koje je preuzela Bank America.

Trendovi u suprotnosti s tradicijom

Brojni su uzroci zbog kojih je tržište negativno rea-

u suprotnosti su s trendom prisutnim prošlih godina. Istraživanje preko 1200 spajanja obavljenih tijekom prošlog desetljeća, koje je provela investicijska banka J. P. Morgan, pokazalo je da je reakcija tržišta na spajanja kompanija bila uglavnom pozitivna, te je ta podrška iz godine u godinu rasla.

Istraživanje, koje je bilje-

KONKURENCIJA

Američke kompanije mogu, zbog veličine nacionalnog tržišta, narasti do divovskih razmjera, a europske se udružuju da bi im uspješno konkurirale

giralu u svakom od tih spajanja. AT&T-jevo preuzimanje TCI, bilo je vrlo zamršeno i prilično slabo povećalo zaradu po dionici. S druge strane, Bell Atlantic-GTE i SBC-Ameritech su teškom mukom uspjeli dobiti odobrenja za svoja udruživanja. U 60 posto preuzimanja, vrijednih više od 50 milijardi dolara ove godine, dionice kupca su pale. CommScan, tvrtka za istraživanje preuzimanja i spajanja, objavila je da je

žilo cijenu dionica pet dana prije i pet dana nakon što je udruživanje objavljeno, pokazalo je da tržište podržava velike transakcije.

'Poplava' udruživanja utjecala na pad entuzijazma

Što se dakle promijenilo? "Poplava" udruživanja je bez sumnje utjecala na slabljenje entuzijazma. Bilo je teško biti oduševljen vizijom uprave kompanije kad je ona u biti samo imitirala ono što rade slične tvrtke, što se

izvor: AP, Fortune

Najveća udruživanja kompanija u povijesti

kompanije	sektor	vrijednost	datum objave
1. Travelers Group (US) / Citicorp (US)	financije i bankarstvo	60,9	6.4.1998.
2. NationsBank Corp. (US) / BankAmerica (US)	bankarstvo	57,3	13.4.1998.
3. SBC Communication Inc. (US) / Ameritech Corp. (US)	telekomunikacije	56,8	11.5.1998.
4. Bell Atlantic Corp. (US) / GTE Corp. (US)	telekomunikacije	52,9	28.3.1998.
5. British Petroleum (UK) / Amoco Corp. (US)	naftna industrija	48,0	8.8.1998.
6. Daimler-Benz (DE) / Chrysler Corp. (US)	automobilski	40,5	7.5.1998.
7. WorldCom Inc. (US) / MCI Communication (US)	telekomunikacije	30,7	10.11.1997.
8. American Home Products (US) / Monsanto Corp. (US)	farmaceutika i kemijska ind.	35,1	1.8.1998.
9. Mitsubishi Bank (JAP) / Bank of Tokyo (JAP)	bankarstvo	33,8	1996.
10. Wells Fargo and Co. (US) / Norwest Corp. (US)	bankarstvo	32,0	8.8.1998.
11. AT & T Corp. (US) / Tele-Communication Inc. (US)	telekomunikacije	30,7	1997.
12. Sandor AG (CH) / Ciba-Geigy AG (CH)	kemijska ind.	30,0	1997.

BP - AMOCO - Najveće transnacionalno udruživanje u povijesti

Britanski naftni div British Petroleum objavio je 11. kolovoza preuzimanje američkog Amoco Corp, stvarajući tako treću naftnu kompaniju po veličini u svijetu ispred koje su samo Royal Dutch-Shell i Exxon Corp. To je ujedno i najveće industrijsko i najveće transnacionalno udruživanje u povijesti. Nova tvrtka stvorena spajanjem BP-a i Amoca zvat će se BP Amoco PLC, a njezino će sjedište biti u Londonu. Dosadašnje sjedište Amoca postat će sjedište sjevernoameričkih aktivnosti novostvorene korporacije. U novoj kompaniji dioničari British Petroleuma imaju 60 posto vlasničkog udjela, dok dioničarima Amoca preostaje samo 40 posto. To je sada najveća korporacija u Velikoj Britaniji u kojoj radi gotovo 100.000 ljudi, od kojih je 56.000 djelatnika BP-a. Procjenjuje se da će zbog spajanja 6000

ljudi izgubiti posao, prvenstveno u SAD-u. Vrijednost dionica British Petroleuma pala je najavom udruživanja za 15 posto, ali nakon toga bilježi tendenciju rasta. Nova kompanija može dnevno izbaciti na tržište tri milijuna barela nafte, pa će postati vodećom kompanijom u svijetu u proizvodnji kemijskih i petrokemijskih proizvoda, kao i na području solarne energije. BP posjeduje širom svijeta 17.900 benzinskih postaja, dok ih Amoco ima 9300. Udruživanje tih dviju naftnih korporacija događa se u nezgodno vrijeme za proizvođače nafte, jer je cijena nafte na svjetskim burzama najniža u posljednjem desetljeću i iznosi oko 11 dolara za barel. Tako niska cijena se pripisuje ekonomskoj krizi u Aziji, kao i prevelikoj ponudi nafte na svjetskom tržištu.

Citicorp - Travelers Group - Najveće udruživanje u povijesti

Šestog travnja ove godine objavljeno je najveće udruživanje kompanija u povijesti: Citicorpa, druge banke po veličini u SAD-u, i Travelers Groupa, vodeće agencije za financijske usluge od trgovanja dionicama do osiguranja. Vrijednost transakcije doseže 70 milijardi američkih dolara. Naziv novostvorene kompanije je Citigroup Inc, a imat će više od sto milijuna klijenata u više od sto zemalja. Nova korporacija Citigroup koristit će crveni klisobran, Travelersov zaštitni znak. Korporacija će imati imovinu u vrijednosti većoj od 700 milijardi dolara i prihode od 50 milijardi dolara godišnje. U sklopu Citigroupa djeluje i Citibank, međunarodna bankarska kuća koja je najveći svjetski izdavač kreditnih kartica sa 60 milijuna bankovnih kartica. Kroz svoju

međunarodnu mrežu s više od tisuću podružnica u preko 40 zemalja, Citibank pribavlja financijska sredstva i obavlja transakcije za globalne korporacije i lokalne agencije za razvoj u zemljama u razvoju. Dioničari svake od kompanija bit će vlasnici 50 posto Citigroupa. Udruživanje je izvedeno tako da su dioničari Citicorpa zamijenili svoje dionice za 2,5 puta više dionica Citigroupa, dok su dioničari Travelersa zadržali svoje dionice koje su automatski postale dionice nove kompanije. Novom korporacijom zajednički će upravljati John S. Reed i Sanford I. Weill, koji su prije toga bili direktori dviju kompanija. Dvojica direktora smatraju da će udruživanje donijeti veliki profit, prvenstveno zahvaljujući smanjivanju troškova.

EUROPSKA UNIJA U Bukureštu se sastali ministri za europske integracije pridruženih članica EU

11 kandidata traži brže širenje EU

Zemlje kandidati su osobito razočarane izjavama novog njemačkog kancelara Schrödera, koji, za razliku od optimističnog Kohla, ne želi čak ni spominjati godinu mogućeg prvog kruga širenja Europske unije

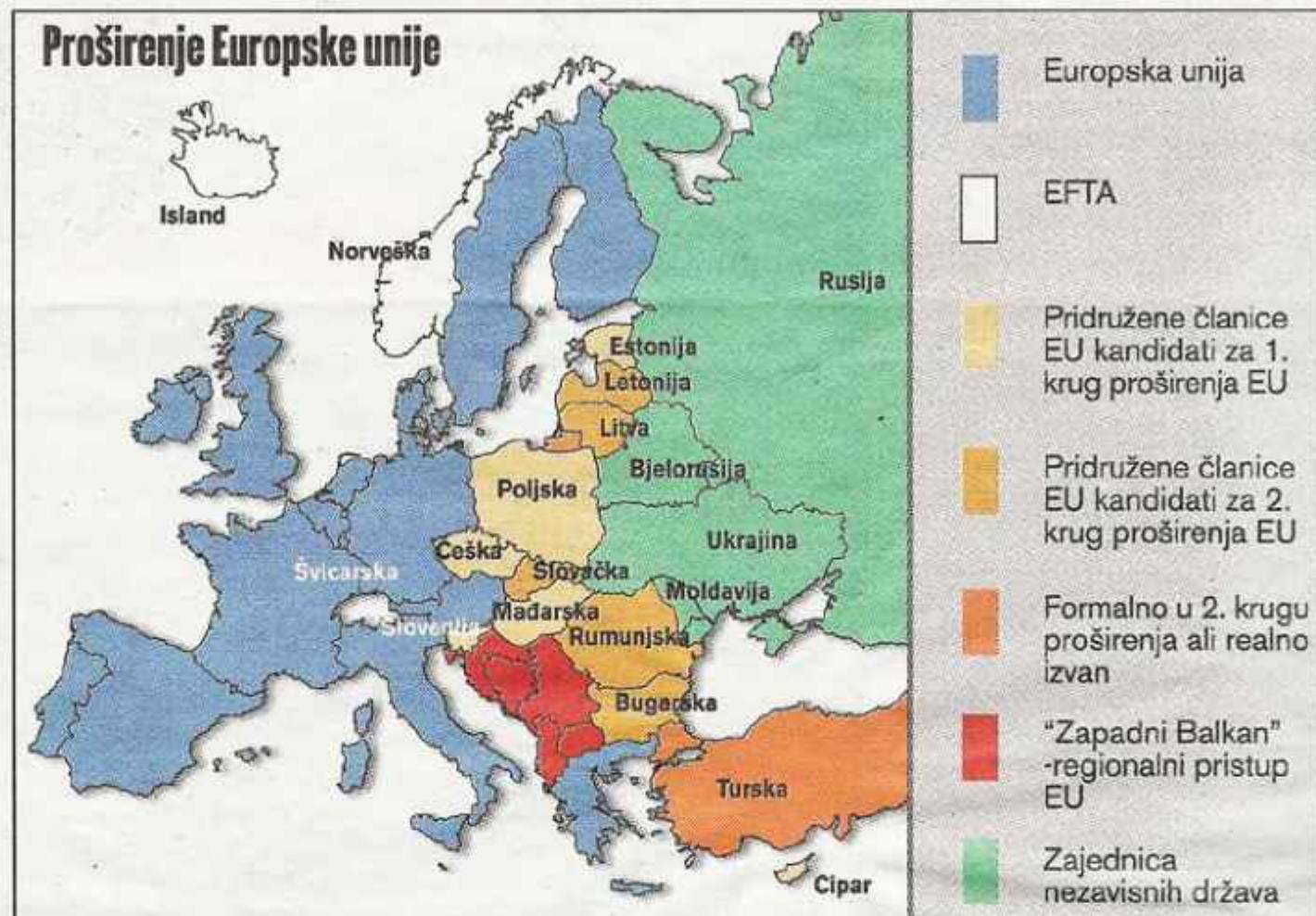
Piše Zlatko Vidačković

Ministri za europske integracije 11 zemalja kandidata za ulazak u Europsku uniju zatražili su na sastanku u Bukureštu brži ulazak svojih zemalja u punopravno članstvo Europske unije, razočarani sve izraženijom neizvjesnošću skorog proširenja EU na zemlje srednje i istočne Europe.

Sudionici sastanka su izrazili odlučnost da nastave pripreme za što skorije ispunjenje kriterija potrebnih za integraciju, te izrazili potrebu za razmjenom informacija o razvoju EU, posebice u vezi s institucionalnim reformama, o zajedničkoj europskoj politici i monetarnoj uniji. Na sastanku su neslužbeno sudjelovali i predstavnici austrijskog predsjedništva EU. Zemlje kandidati osobito su razočarane izjavama novog njemačkog kancelara Schrödera.

Schröderova uskogrudnost

Bivši njemački kancelar Kohl optimistički najavljuje proširenje Europske unije na prvi krug zemalja kandidata još 2003., a Schröder ne želi čak ni spominjati godinu mogućeg prvog kruga širenja Europske unije na zemlje srednje i istočne Europe. Sve se više stječe dojam kako je za razliku od Kohla, kojem je Europska unija bila najvažnije područje djelovanja, nova njemačka vlada okrenuta prije svega uskogrudnim nacionalnim interesima, osobito smanjivanju nezaposlenosti. Njemačka, za razliku od većine članica EU, izravno graniči sa zemljama

kandidatima, te je sve izraženija bojazan da bi stanovnici tih zemalja na slobodnom tržištu rada EU mogli preplaviti Njemačku i tu nezposlenost još povećati.

Iako su socijaldemokrati u Europi poznati po svom internacionalizmu, a demokršćani po većoj privrženosti naciji, u tom pitanju pokazalo se upravo suprotno. Kohl se tako može smatrati najzaslužnijim za ostvarenje jedinstvene europske valute, zbog koje je Njemačka odustala od svoje marke, spajajući je čak i s nekim znatno nestabilnijim i slabijim valutama u euro. Proširenje NATO-a na Poljsku, Češku i Mađarsku također je uvelike Kohlova zasluga, čime se Njemačka prvi put u povijesti našla

okružena isključivo saveznicima. Predsjednik njemačkih socijaldemokrata Lafontaine bio je svojedobno čak i protiv ujedinjenja Njemačke, a Kohl je uložio više od tisuću milijardi njemačkih maraka kako bi se istočna Njemačka oporavila. Tim novcem mogao je smanjiti nezaposlenost i dobiti izbore, ali Kohl je i tada pokazao, kao i slučaju nepopularnog oduzimanja od njemačke marke, da je veliki europski državnik, a ne politički kalkulanti.

Hrvatska na dnu

Zemlje srednje i istočne Europe tako su sada suočene s hladnim Schröderovim realizmom, koji podržavaju i ostale članice Unije. Europska komisija intenzivno pregovara s

Poljskom, Češkom, Mađarskom, Slovenijom, Estonijom i Ciprom, državama koje su u prvom krugu proširenja. U drugom krugu proširenja su Bugarska, Letonija, Litva, Rumunjska i Slovačka. Hrvatska se nalazi u krugu tzv. "zapadnog Balkana", obuhvaćenim "regionalnim pristupom EU", zajedno s BiH, Jugoslavijom, Makedonijom i Albanijom, koje nisu ni u jednom od ta dva kruga. Od tih zemalja, BiH, Makedonija i Albanija uključene su u PHARE program pomoći. Od svih zemalja srednje i istočne Europe, osim zemalja članica ZND-a, lošije odnose s Europskom unijom od Hrvatske, koja je uključena u sustav trgovinskih preferencijala EU, ima samo Jugoslavija.

Utorak 15. 12. 1998.

POLITIKA

PROŠIRENJE EU Na summitu u Beču bili su i predsjednici država i vlada 11 država kandidata za proširenje EU

HRVATSKA NA EUROPSKOJ PERIFERIJ

Od pet zemalja 'zapadnog Balkana', Albanija, BiH i Makedonija uključene su u PHARE program, a lošije odnose s Europskom unijom od Hrvatske ima samo Jugoslavija

Piše Zlatko Vidačković

Dok su na summitu Europske unije u Beču kao gosti boravili predsjednici država i vlada 11 zemalja kandidata za proširenje EU, lideri zemalja EU definitivno su smjestili Hrvatsku u tzv. zapadni Balkan, u skupinu zemalja s kojima Europska unija u sljedećem desetljeću ne planira ni započeti pregovore o priključenju.

Predsjednici vlada EU su zaključili summita definitivno potvrdili predviđeni ritam proširenja Europske unije u dva kruga, čime su bile osobito razočarane Slovačka, Letonija i Litva, koje su se nadale da će na tom summitu biti promaknute u prvi krug proširenja Unije. Prema odluci lidera EU, Europska komisija zadužena je da sljedeće izvješće o napretku pojedinih država kandidata u približavanju Europskoj uniji podnese tek na summitu u Helsinkiju, krajem 1999. godine.

EU - kršćanski klub?

Lideri EU potvrdili su odluku prema kojoj će se u prvom krugu proširenja Europske unije naći Slovenija, Češka, Poljska, Mađarska, Estonija i Cipar. Od tih zemalja gospodarski najbolje uvjete za ulazak u EU ima Cipar, čiji je bruto društveni proizvod iznad prosjeka članica Europske unije. No, najveći problem Cipra i dalje je njegova podijeljenost, odnosno tzv. Republika Sjeverni Cipar, koja se i dalje *de facto* nalazi pod turskom okupacijom. Turska je, pak, razočarana što je ostavljena po strani proširenja EU, odlučila ponovno zamr-

znuti sve svoje odnose s Unijom, u kojoj ima status pridruženog člana. Turci smatraju da se Europska unija odredila kao kršćanski klub u kojem nema mjesta za muslimanske nacije.

Lideri petnaestorice su također odlučili ponovno razmotriti prijavu za članstvo još jednog mediteranskog otoka, Malte, koja je nakon nedavne promjene vlade odlučila obnoviti prijavu za punopravno članstvo u EU. Iako je gospodarski vrlo uspješna, Malta je najveći problem njezina veličina. Mnoge članice EU ne mogu se pomiriti s tim da jedna tako

Nakon odlaska premijera Mečara, nova slovačka vlada premijera Mikulaša Dzurinda nadala se promjeni stajališta EU, s obzirom na to da se Mečarov način vladavine neslužbeno navodio kao glavni razlog smještanja Slovačke tek u drugi krug proširenja EU. Podršku Slovačkoj u tom je osobito dala Austrija, no lideri ostalih članica EU smatrali su da će već i sa sadašnjih šest kandidata za prvi krug proširenja imati dovoljno problema.

Letonija i Litva nadale su se da će se pridružiti sujednoj Estoniji u prvom krugu proširenja Unije, no njihovo prilagođavanje zakonodavnom i gospodarskom sustavu EU nije ocijenjeno ni približno toliko uspješnim kao estonsko. Osim toga, Estoniju je podržala i njezina susjedna država Finska, koja u drugoj polovici 1999. preuzima predsjedavanje Unijom. Finska vlada izdvojila je desetke milijuna američkih dolara kako bi pomogla Estoniji da se kvalificira za prvi krug proširenja.

Europska unija značajnim je odredila i napredak Rumunjske i Bugarske, no gospodarstvo tih zemalja nije u takvom stanju da bi se moglo razmišljati o njihovu uključenju u prvi krug proširenja Unije. EU je u slučaju Rumunjske osobito nezadovoljavajućim ocijenila restrukturiranje banaka te borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala.

Hrvatska u 'zapadnom Balkanu'

Posebno poglavlje u zaključcima summita lideri petnaestorice posvetili su 'zapadnom Balkanu'. U tu su skupinu smještene Jugoslavija, BiH, Makedonija, Albanija i Hrvatska. Premijeri EU su na summitu u Beču pohvalili napore

11 kandidata za ulazak u EU

Austrijski predsjednik Thomas Klestil s premijerima ili predsjednicima 11 država kandidata za proširenje Europske unije tijekom summita EU u Beču. S lijeva nadesno: mađarski premijer Viktor Orban, estonski premijer Mart Siimann, slovački premijer Mikulaš Dzurinda, litvanski premijer Gediminas Vagnorius, ciparski predsjednik Glafcos Clerides, austrijski predsjednik Thomas Klestil, poljski premijer Jerzy Buzek, rumunjski predsjednik Emil Constantinescu, letonski premijer Vilis Kristopans, bugarski premijer Ivan Kostov, češki premijer Miloš Zeman i slovenski premijer Janez Drnovšek

mala država ima po jedno mjesto u Vijeću ministara i Europskoj komisiji. No, upravo su zahtjevi za članstvo Malte i Cipra potaknuli Uniju da intenzivira napore za reformu njezinih institucija. Talijanski premijer Massimo D'Alema na svojoj je konferenciji za novinare izričito naglasio da do reforme institucija EU mora doći prije njena proširenja na istok.

crnogorskog predsjednika Đukanovića na "zacrtnom pravcu reformi kojima se Crna Gora pretvara u moderno i demokratsko društvo", zatražili od SRJ "punu i hitnu provedbu relevantnih rezolucija Vijeća sigurnosti" te podržali "doprinos Makedonije stabilizaciji stanja u regiji".

Vijeće ministara ocijenilo je "ohrabrujućim napredak Hrvatske u njezinu odnosu prema povratku izbjeglica", te potiče hrvatsku vladu da "nastavi napore za punu primjenu svih preuzetih obveza, prije svega u pitanjima povratka izbjeglica, medija i izbornog zakona".

Nakon završetka bečkog summita nema više nikave sumnje da se Hrvatska nalazi na samoj periferiji Europe te da je od članstva u Europskoj uniji djele svjetlosne godine. Od pet zemalja skupine "zapadnog Balkana", Albanija, BiH i Makedonija su uključene u PHARE program, a lošije odnose s Europskom Unijom od Hrvatske ima samo Jugoslavija. Pritom se mora primijetiti da do zaostajanja Hrvatske za ostalim tranzicijskim zemljama u približavanju EU ne dolazi prije svega zbog gospodarskih razloga, jer je hrvatsko gospodarstvo, unatoč svim problemima, u boljem stanju od gospodarstava nekih zemalja kandidata, nego ponajprije zbog političkih razloga poput nedovoljne slobode medija (prije svega TV), nepravdnog izbornog zakona i presporog povratka izbjeglica. Realno gledajući, do napretka u približavanju Hrvatske Europskoj uniji može doći tek nakon promjene vlasti ili radikalnom promjenom ponašanja sadašnjih vlastodržaca, pri čemu se potonje, na temelju iskustva gotovo jednog desetljeća HDZ-ove vladavine, čini vrlo malo izglednim.

ČELNICI ČETIRIJU OPORBENIH STRANAKA, ZADUŽENI ZA VANJSKU POLITIKU, ODGOVARAJU NA PITANJE O STRATEŠKIM CILJEVIMA HRVATSKE U SVIJETU TE PREDLAŽU RJEŠENJA NAJVEĆIH HRVATSKIH VANJSKOPOLITIČKIH PROBLEMA

Oporba i diplomacija

Piše Zlatko Vidačković

Nedavno istraživanje javnog mnijenja pokazalo je da većina Hrvata još ne vidi alternativu ministru vanjskih poslova dr. Matu Graniću unutar oporbenih stranaka. Istodobno, Granić uvjerljivo vodi na svim ljestvicama popularnosti potencijalnih HDZ-ovih kandidata na sljedećim predsjedničkim izborima.

Granić je taj svoj ugled među glasačima, a i među oporbenim strankama, stekao prije svega svojim umjerenim i proeuropskim stavovima. Stoga su mnogi bili iznenađeni kad je, nakon što je oporba u Saboru zatražila raspravu o hrvatskoj vanjskoj politici, dr. Zdravko Tomac najavio da oporba ovaj put neće podržati ministra Granića. Oporbene stranke su napokon shvatile da usmjeravanjem svoje ostrice samo na predsjednika Tuđmana i desnu struju HDZ-a, uz podršku naporima ministra vanjskih poslova, samo dižu Granićev rejting, što u predizbornoj godini može biti za oporbu izuzetno štetno. Osim toga, stvo-

Apsurdno djeluje činjenica da je u situaciji totalnog sloma hrvatske vanjske politike, kad nije ispunjen nijedan od njezinih strateških ciljeva, a Hrvatska se još više udaljila od Europske unije i NATO-a, ministar vanjskih poslova gotovo najpopularniji političar u državi

rena je i apsurdna situacija u kojoj je u trenutku totalnog sloma hrvatske vanjske politike, kad nije ispunjen nijedan od njenih strateških ciljeva, a Hrvatska se još više udaljila od Europske unije i NATO-a, ministar vanjskih poslova gotovo najpopularniji političar u državi. Tim više što je Granić je u svakoj prilici pokazao da bespogovorno provodi vanjsku politiku predsjednika Tuđmana, čak i kad je izrazio antieuropska i kad dovodi Hrvatsku u sukob s međunarodnom zajednicom.

Nesporno je da u današnjoj političkoj hijerarhiji Hrvatske ministar vanjskih poslova nema jak utjecaj na ključne odrednice hrvatske vanjske politike, već se ona kroji na Pantovčaku. Stoga dr. Tomac naglašava i vrlo važnu činjenicu da će, u slučaju promjene većine u Saboru, do najvećih slomova doći na području vanjske politike. U slučaju eventualne kooptacije predsjednika Tuđmana s vladom sastavljenom od danas oporbenih a sutra potencijalno vladajućih stranaka, neizbježno bi došlo do sukoba između ministra vanjskih poslova i predsjednika države.

No, čak i da predsjednik Tuđman u slučaju poraza na parlamentarnim izborima ove godine pristane, poput francuskog predsjednika Chiraca nakon pobjede Jospinovih socialista, u potpunosti prepustiti strankama pobjednicama formiranje vlade, njegove su ustavne ovlasti tolike da se mnogi pitaju koliko bi nova vlada mogla promijeniti temeljne odrednice hrvatske vanjske politike.

Svi oporbeni dužnosnici ističu da je ključ hrvatskog ulaska u Europu u hrvatskoj unutarnjoj politici i odnosima sa susjednim državama, prije svega s BiH. Gledajući temeljne primjedbe međunarodne zajednice na Hrvatsku i uspoređujući ih s načinom na koji ih dužnosnici najjačih oporbenih stranaka namjeravaju riješiti, može se zaključiti da bi u slučaju smjene vlasti nova vlada mogla vrlo brzo riješiti problem slobode električnih medija, pretvarajući, imenovanjem nezavisnih i stručnih članova Vijeća, HRT u javnu televiziju, što Tuđman ne bi mogao spriječiti. Nova bi vlada na unutarnjopolitičkom planu mogla izmjenama spornih zakona i konkretnim mjerama (imenovanjem nezavisnih sudaca), koje oporbeni dužnosnici najavljuju, ukloniti većinu prepreka koje Hrvatskoj stoje na putu k Europskoj uniji. Iz izjava međunarodnih dužnosnika zaključuje se da bi Hrvatskoj u tom slučaju bilo vrlo brzo odmrznut PHARE program te otvoreni pregovori o postizanju sporazuma o suradnji s EU. Hrvatska bi tada bila isključena iz regionalnog pristupa zoni "zapadnog Balkana" jer je to prije svega politička kategorija koja označava pripadnost području nestabilnosti, nedovoljne vladavine prava, ograničene slobode medija i nedovoljne zaštite manjina, a ne, kako to predsjednik Tuđman uporno pogrešno predstavlja, povijesna, zemljopisna i kulturna odrednica. To najbolje dokazuje primjer Slovenije. S obzirom na velike ovlasti hrvatske vlade i parlamenta u gospodarskim pitanjima, vrlo je vjerojatno da bi Hrvatska mogla brzo ući u WTO i postići sporazume o slobodnoj trgovini s ostalim srednjoeuropskim zemljama, što svi oporbeni dužnosnici uvrstavljaju u prioritete hrvatske vanjske politike.

Kad je riječ o ulasku u NATO, situacija je znatno složenija jer predsjednik države osobno zapovijeda vojskom i imenuje sve visoke vojne časnike. Stoga je depolitizacija vojske, koju svi oporbeni dužnosnici navode kao ključnu mjeru za ulazak u NATO, čak i u slučaju smjene vlade teško moguća. Slično je i s odnosima s BiH jer predsjednik Tuđman može samo jednim nesmotrenim potezom na granici s BiH dovesti Hrvatsku na rub oružanog sukoba s tom državom i cijelom međunarodnom zajednicom. Osim toga, veze Hrvatske s Hrvatima u BiH zasnivaju se na stranačkim vezama HDZ-a, koje nisu pod kontrolom hrvatske vlade, te na visokim pozicijama kadrova iz Hercegovine u Uredu Predsjednika i vojsci, na što parlament i vlada nemaju nikakav utjecaj.

Po pitanju odnosa s Jugoslavijom, iz izjava oporbenih dužnosnika vidi se da bi došlo do izvjesnog zadržavanja i aktualiziranja problema ratne štete, srpskih ratnih zločina u RH i BiH te odgovornosti Miloševića pred Haškim sudom i veće brige za priznavanje prava hrvatske manjine u SR Jugoslaviji.

Za odnose sa Slovenijom oporba ne nudi bitno različita rješenja od sadašnje vlasti, ali je vjerojatno da bi Hrvatska bliža Europskoj uniji bila privlačniji partner za Sloveniju. Isto vrijedi i za druge srednjoeuropske zemlje, osobito s obzirom na činjenicu da je sporazum o suradnji s EU ključni uvjet za ulazak u CEFTA-u, pri čemu svi oporbeni dužnosnici ističu da je Hrvatska propustila povijesnu priliku kad se nije pridružila toj organizaciji u vrijeme njezina stvaranja, kad sporazum o suradnji s EU nije bio uvjet za članstvo, pogrešno procjenjujući da će ući izravno u zapadne integracije.

Konačno, stječe se dojam da su oporbeni čelnici svjesni kako ulazak Hrvatske u EU i NATO nije pitanje vanjske politike - to je "biti ili ne biti" Hrvatske u 21. stoljeću.

Da ste vi na dužnosti ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske...

Što su prioritete hrvatske vanjske politike i zašto se ne ostvaruju?

Kako biste uveli Hrvatsku u Europsku uniju?

Kako biste uveli Hrvatsku u NATO savez?

Kako biste regulirali odnose Hrvatske sa SR Jugoslavijom?

Kako biste regulirali odnose Hrvatske sa Slovenijom?

Kako biste regulirali odnose Hrvatske s BiH?

Dr. Zdravko Tomac

SDP

SDP

Tuđman je kriv za slom vanjske politike

Sadašnji prioriteti Hrvatske su ulazak u Partnerstvo za mir, PHARE program, WTO i CEFTA-u, a nakon toga u EU i NATO, što tvrdi i HDZ, ali nas od tih integracija samo sve više udaljava. Mi smo se približili Moskvi, Ateni i Beogradu, a dalje smo od Bruxellesa i Washingtona. Za slom vanjske politike najviše je kriv Tuđman jer Granić o malo čemu odlučuje. Udaljavanjem od srednje Europe, EU i NATO-a Hrvatska je sve bliža Balkanu pa paroli "Tuđman, a ne Balkan" u praksi postaje "Tuđman jednako Balkan". Nadalje, Tuđmanov pokušaj da igra titolistički je promašen jer danas postoji samo jedna svjetska supersila. I konačno, politika 21. stoljeća zasniva se na globalizaciji, a ne na versajskoj politici, što i Hrvatska mora prihvatiti.

Novi izborni zakon i neovisno sudstvo

Hrvatska mora prihvatiti demokratske standarde, pravila i norme kako bi mogla biti dio udružene Europe, ne samo na papiru, nego i u praksi. Moramo imati novi izborni zakon, javnu televiziju i neovisno sudstvo. Moramo raskinuti s onima koji stavljaju hipoteku Hrvatskoj zbog ustajstva i filizita. Moramo regulirati odnose sa susjedima na način primjeren modernim europskim državama. Kad bismo sve to učinili, a to bi u slučaju smjene vlasti bilo ostvareno, Hrvatska bi vrlo brzo od jedne izolirane, neumiješne zemlje postala novo što je bila kad je izborila svoju samostalnost, kad nam je cijeli svijet pomogao i vrlo brzo bismo se približili Europskoj uniji i drugim međunarodnim integracijama.

Vojska je dobra, kriva je politika

Kad je riječ o vojnim standardima naša vojska se dobro prilagođava standardima NATO-a. Međutim, u Partnerstvo za mir ne ulazimo prije svega zbog pogrešno unutarnje i vanjske politike, a ne zbog stanja u vojsci. Pored uvjeta navedenih za približavanje Europskoj uniji, treba riješiti pitanje transparentnosti financiranja vojske, u čiji proračun Sabor nema nikakav uvid. Zatim, ne smije biti političke instrumentalizacije vojske jer politička vojska i NATO ne idu zajedno. Značajna prepreka je i odnos s HVO-om u BiH. I konačno, Hrvatska vodi sporove sa svim susjedima zbog granica, a to je koncept 19. stoljeća. Hrvatski narod zaslužuje jednu veliku Hrvatsku, ali veliku po ugledu u svijetu, a ne po borbi za proširenje teritorija.

Miloševiću se mora suditi

Vrlo oporno. Mora se suditi organizatorima rata za stvaranje velike Srbije, čiji je koncept bio genocid. Milošević je razmišljao pa treba sve učiniti da njegov režim propadne i da mu se stadi, što je različito od sadašnje hrvatske politike, koja je na neki način partner s Miloševićem. Mi želimo demokratsku Srbiju i normalne odnose s takvom Srbijom. Ne, nije moguće imati dobrosusjedne odnose dok je Milošević na vlasti. Treba normalizirati odnose sa Slobodanom Miloševićem i pomoći Crnogorcima da dođu svoju državu. Mora se zaustaviti genocid na Kosovu, a mi ne smijemo reći da je to unutarnja stvar Srbije jer su Albanci u sličnoj situaciji u kakvoj smo mi bili. Neće biti mira na Balkanu dok Milošević ne ode s političke scene i dok ne počnu demokratski procesi u SRJ.

Preko Slovenije u Europu

U interesu je Slovenije da ne bude granična država prema ostatku Europe i tražio bih da u tom smislu sporazumno poboljšamo odnose i riješimo sve probleme, a promjenom vlasti stvorili bi se pretpostavke da se problemi rješavaju na drugoj osnovi. Zaostravanje odnosa i s jedne i druge strane posljedica je unutarnjih političkih borbi jer kvazidemokracija u obje države koristi antihrvatsko ili antislovensko raspoloženje u borbi za svoje pozicije. Slovenija je jako važna država za Hrvatsku jer preko nje idemo u Europu. Interes je obje države da se problemi ne napahtavaju, a ako postoje neki problemi koje ne možemo riješiti, prepustio bih ih međunarodnoj arbitraži.

Samostalna BiH s ravnopravnim Hrvatima

Stvarnički mislimo Hrvatsku u BiH i Hrvatsku u RH je da BiH postane suverena, samostalna i demokratska država, koja će zajedno s Hrvatskom ići u Europu, a ne ostati na Balkanu. Hrvatima kao manjini hrvatskog naroda mora se osigurati ravnopravnost na cijelom teritoriju BiH. Najveća je Tuđmanova zabluda da je rješenje za BiH to da se preseljenjem još više stvori etnički čisti teritorij, pa da se onda Republika Srpska konfederirano veže sa SRJ, a Federacija konfederirano sa BiH, jer bi ta dva dijela ipak bila na neki način cjelovita BiH, a mi bi se preko takve BiH našli u konfederaciji s Jugoslavijom. Osim toga, Bošnjaci će protiviti otkaz konfederacionom povezivanju s RH jer oni u tom vide gubitak svoje državnosti i pretvaranje u nacionalnu manjinu.

Stjepan Radić

HSS

Loš imidž Hrvatske u Europi

Hrvatska mora popraviti svoj imidž u Europi, koji je danas vrlo loš i tek onda može ući u međunarodnu integraciju. Hrvatska mora u Europi steći sve više prijateljskih država. Njen je interes u srodnoj Europi, s kojom se moramo povezati ne zbog žala za Austro-Ugarskom, već zato što je to naš primarni interes.

Ponašanje vladajuće stranke u Hrvatskoj glavni je razlog zaostajanja. Ne može se dogovarati o nečemu i "imati figu u džepu". Ljudi drže do provođenja dogovorenog. Ne može se pozivati na loše primjere drugih država jer tek kad sredimo naše probleme smijemo kritizirati druge. Ako je hrvatski narod uspio stvoriti vlastitu državu, valjda je onda lakši zadatak uvesti u nju zapadno demokratske vrijednosti.

Pravna država je prioritet

Ministar vanjskih poslova mora obavezno uvesti briefing s opozicijom o svim važnim pitanjima i okupiti sve hrvatske političke snage na ulasku u Europu. Izjava Ijke Mintas-Hodak da Hrvatska može ući u Europu za deset godina je završavajuća. Da bismo ušli u Europu moramo uspostaviti pravnu državu, a slučaj Vukotić sigurno ne pridoneće tome. Politiko ne može voditi jedan čovjek, i provoditi svoje kaprice. Rusija je velika zemlja, ali i svaki seljak zna da danas Rusija ne može činiti ništa, da je gospodarski na dnu, i da se svi brinu o njoj samo zato što se boje da se neki nećak ne dokopa nuklearnog oružja. A hrvatski narod ne može zabavljati id kakva je bila uloga Rusije u ratu.

Važniji ulazak u EU nego u NATO

Po pitanju NATO-a, slažem se s ljudima koji govore o postupnosti. Kad bi nam bili dostupni EU, CEFTA i WTO, bio bih spreman pričekati s ulaskom u NATO. Te organizacije su nama za život važnije. NATO je važan, ali nije apsolutni prioritet. Vojne asocijacije su zadnje, osim ako ne postoji neposredno ugrožavanje. Mi smo prošli put od velikog strategijskog partnera SAD-a u Europi do Martin Broda. To je daleki put u negativnom smislu. Gotovo smo se zaratili s Amerikancima. Svi smo mi ponosni na akcije Bljesak i Oluja, ali ne i na ono što se dešavalo poslije. Kad smo to govorili, bili smo proglašavani izdajcima, a sada isto govori Granić. Kritika ne znači da smo protiv Hrvatske, nego upravo suprotno - da želimo da bude što jača.

Naplatiti ratnu štetu od SRJ

Ono što najviše zamjeram ministru Graniću je da Hrvatska nikad nije otvoreno postavila pitanje ratne štete. Kao drugo, postoji problem miniranja. Hrvatska treba tražiti barem dio mape miniranja kako ljudi ne bi ginuli i kako bi se očistila istočna Slavonija, koja ima naploduće tlo u Europi. Naša stranka je bila protiv brzog priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnosa sa SRJ. Naša vlada nije ništa laborila za nje prikloniti tih pregovora. Hrvatska se o odnosima s Jugoslavijom ponaša kao da agresije nije ni bilo. Mi sigurno moramo naći načina za suživot, ali sve mora biti stavljeno na papir, od pregovora o povratku izbjeglih i ratnoj šteti do vlasništva bivše SFRJ.

Od Slovenaca možemo mnogo naučiti

Slovinci su se uspjeli brže približiti Europi i od njih možemo mnogo naučiti iako je njima bilo lakše jer nisu imali problem manjina i rat. Bio sam dvaput u parlamentarnom izaslanstvu i ne znam zašto se pitanja poput ljubljanske banke ne mogu riješiti deset godina. U vezi s problemom Piranskog zaljeva trebali bismo pristati na arbitražu jer bismo je sigurno dobili. Ne bih se osvrtao na ekstremiste poput Zmaga Jelinčiča jer oni nemaju stvarni utjecaj. Probleme sa Slovenijom treba brzo riješiti, ali jako ružno zvuči Kučanova izjava da Europa završava na Sutli. U Europi ima mnogo malih naroda, s kojima moramo razvijati bliske odnose, a mnoge zemlje koje smo ismijavali kao mizeriju sada su ispred nas. Portugal i Irsko danas su bogate zemlje.

Hrvatska ne može biti mentor BiH

Odnosi Hrvatske i BiH moraju biti regulirani na državnoj razini, a ne na stranačkoj. BiH mora biti prijateljska zemlja. Mi kao država imamo interes da Hrvati u BiH prosperiraju i imaju svoja prava, ali mi ne možemo biti nadglednik i mentor unutarnjih političkih prilika u BiH. Deset desina naših problema vezano je uz BiH jer se neki ljudi ponašaju kao da to nisu dvije različite države. Nije sporno da Hrvatima u BiH treba pružiti pomoć, ali nužno treba i ljudima u Hrvatskoj, a mi imamo toliko toga da si to možemo priuštiti. Hrvatska danas ne pita ni glasi o Brckom, a svogodno nije dobila u pitanje da se Beogradina Hrvatska osamostaljuje bez Brckog, bez bosanske Posavine, iz tog područja iseljeno je više od 130.000 Hrvata.

Ivo Škrabalo

HSLS

Vanjska politika tapka u mjestu

Hrvatska mora postati vjerodostojna i poželjna zemlja partner jer se samo tako može uključiti u EU, NATO i CEFTA-u. Sve te organizacije su klubovi koji biraju svoje članove i tko želi ući mora poštivati njihova pravila. Gospodarski prioritet su odnosi s EU, s kojim nemamo nijedan sporazum, a sadašnje trgovinske preferencijale naslijediti smo od SFRJ. Dok mi tapkamo u mjestu, Europa ide dalje, ukida granice i uvodi euro.

Hrvatska vanjska politika godinama izaziva sumnje u svoje prave namjere, a korijeni toga su u odnosima s BiH, od nesretnog, nepotrebnog i neshvatljivog rata s Armijom BiH, u kojem su sudjelovali bosanskohercegovački Hrvati s podrškom Zagreba. Tad je Hrvatska nažalost izgubila status žrtve agresije.

Ispunjavanje preuzetih obveza

Hrvatska prije svega mora poštivati obveze koje je svojevremeno preuzela, što je osnova ponašanja u Europi. Od 21 obveze koju je Hrvatska potpisala pri ulasku u Vijeće Europe većina nije ispunjena. Hrvatska mora steći i finacijski i politički kredibilitet. Zaostajanje na implementaciji demokratskih standarda zapadne Europe ruši sliku Hrvatske kao europske zemlje i onda nas gura u ono što se danas u europskoj politici naziva zapadni Balkan. Povike o regionalnom pristupu koji EU ima prema ovoj zoni nestabilnosti su neutemeljene dok god se sami ne ponašamo europski. Konačno, Hrvatska nije ni podnijela formalni zahtjev za prijam u EU, a to je temeljni korak u približavanju Europskoj uniji, u čemu Hrvatska fatalno zaostaje.

Problematični demokratski standardi

Prva faza je ulazak u Partnerstvo za mir. Po izjavama kompetentnih dužnosnika zemalja članica NATO-a, Hrvatska po strukturi i razvijenosti vojske nema problema za priključenje. Problemi su demokratski standardi u Hrvatskoj i veliki demokratski deficit. Kad Hrvatska riješi svoje demokratske standarde, vanjskopolitički problemi će se rješavati jedni za drugim. Učlanjenje u NATO naš je program još od 1992. godine, kad smo smatrali da će se time eliminirati i mnoge ratne opasnosti. NATO je i dalje značajan faktor sigurnosti i stabilnosti u Europi, pa i u ovoj regiji. Mi ne možemo pobjeći od geografije, od toga da se nalazimo u regiji koja je nestabilna, a ta nestabilnost dolazi od politike Slobodana Miloševića.

Energičniji pregovori sa Srbima

Hrvatska u pregovorima s Beogradom nije čak ni izborila Hrvatima u SRJ status nacionalne manjine, za što se, rješavajući problem Srba u Hrvatskoj, mogla i morala puno energičnije zauzeti. Granica sa SRJ nije definirana, a Hrvatska vlast je vrlo tiha po pitanju granice na Dunavu. Naravno da je pitanje Prevlake sigurnosni problem, ali on je iskrnuo nakon pregovora na brodu "Invincible", kad se pokušalo trgovati Provlakom za dubrovačko zaleđe. Konačno, Hrvati ne smiju biti nezainteresirani za Kosovo jer su bili žrtva brutalne Miloševićove agresije kao i Albanci danas. Kosovo nije, kao što Tudman kaže, unutarnje pitanje Srbije jer nigdje kršenje ljudskih prava nije unutarnje pitanje, što je jedna od najvećih tekovina međunarodnog prava u 20. stoljeću.

Arbitražu u spornim pitanjima

Teško je davati recepte bez dokumenata, koji oporbi nisu dostupni. Hrvatska i Slovenija su istodobno proglasile nezavisnost i dogovorile poštivanje granice od 25. 6. 1991. godine. Principe poštivanja granica i rješavanja sporova dogovorom moramo poštivati jer demokratske zemlje međusobno ne ratuju ni oružano niti propagandno. Treba izbjeći povremene valove protuslovenskih napada u javnosti. I u Hrvatskoj i u Sloveniji nacionalističke stranke tim napadima nastoje dobiti političke bodove. Ja sam protiv toga i zauzimam se za rješavanje problema na stručnoj razini ili političkim dogovorima, a ako ništa od toga ne uspije onda arbitražom. Njome Hrvatska nema što izgubiti jer su naše argumenti čvrsti.

BiH je dio vanjske, a ne unutarnje politike

Odnosi s Bosnom i Hercegovinom prije svega trebaju biti predmet vanjske, a ne unutarnje politike, a poglavito ne nekih stranačkih kanala koji nisu pod kontrolom ni hrvatskog parlamenta ni hrvatske javnosti. To je jedan od aksioma odnosa sa Bosnom i Hercegovinom, i mi od samih početaka imamo pošten i čvrst stav da se mora očuvati integritet Bosne i Hercegovine kao samostalne države u kojoj će biti poštivane opravdane nacionalne težnje, osigurana ravnopravnost i sačuvan identitet svih naroda koji tamo žive. Zato je važan povratak svih izbjeglica u njihove domove u cijeloj BiH.

Božo Kovačević

LS

Tlapnje o stoljeću sedmom

Stabilizacija odnosa sa susjedima, ulazak u CEFTU, EU, Partnerstvo za mir i NATO. Prioritetni koraci moraju biti oni koji omogućuju poboljšanje životnog standarda. Zato su to upravo CEFTA i EU. CEFTA je osobito važna jer na to tržište možemo lakše ući nego na zapadno. Gospodarska suradnja mora biti ključni prioritet hrvatske vanjske politike, a ne tlapnje o stoljeću sedmom. Za neostvarenje strateških ciljeva vanjske politike kriv je predsjednik Tudman. On je održao nekoliko govora koji su izazvali pogoršanje međunarodnog položaja RH, prije svega govor na IV. saboru HDZ-a, u kojem je najavio reviziju svih bitnih odrednica hrvatske vanjske politike, koje su određene i potpisanim međunarodnim ugovorima.

Nije ispunjena nijedna preuzeta obveza

Primarno je ispunjavanje obveza koje je Hrvatska preuzela i pri ulasku u Vijeće Europe. To se odnosi na stanje medija, reforme izbornog zakonodavstva, mogućnost povratka svih koji su Hrvatsku napustili i odnos prema Bosni i Hercegovini. Nijedan od tih uvjeta nije u potpunosti ispunjen. Hrvatska je primljena u Vijeće Europe uz određene uvjete, a moramo znati da Europska unija ima glavni rječ u artikuliranju politike Vijeća Europe. Europska unija neće s Hrvatskom započeti pregovore o potpisivanju ugovora o međusobnim odnosima prije nego što Hrvatska ispunji te uvjete.

Problem utjecaja HDZ-a na vojsku

Uvjeti za ulazak u Partnerstvo za mir, a zatim u NATO, samo su djelomično vojne prirode, no ponajprije su to politički uvjeti. Iznimno je važna nepodložnost vojske bilo kojoj političkoj stranci, a Tudmanove izjave na sastanku s vojnim dužnosnicima upućuju i na mogućnost vojnog udara ako HDZ izgubi vlast. Vojska mora biti podložna bilo kojoj vlasti izabranoj na demokratski način. Jedan od pokazatelja demokratskosti neke zemlje je i transparentnost proračuna, tj. mogućnost uvida u trošenje novca poreznih obveznika. Ti koraci su za HDZ dramatični, ali za nas nisu. Preustroj vojske ne bi trebao biti problem jer je naša vojska mlada - on će se riješiti lakše od depolitizacije vojske.

Samo gospodarski odnosi

Na bazi obostranih interesa. Trebalo bi se moći razvijati samo gospodarski odnose, jer sa Savanom Republikom Jugoslavijom postoje mnoga nerazriješena pitanja, od granica na Dunavu do pitanja ratnih zločina koje su jugoslavenske okupacijske snage počinile u Hrvatskoj. Zločini na Kosovu također su prepreka normalizaciji odnosa. Nije realno očekivati da će biti politički prihvatljivo uspostavljati bliske odnose, ali Savana Republika Jugoslavija je jedno od tržišta na kojem bi se mogli prodavati hrvatski proizvodi i tu sanu ne treba propustiti.

Prihvatiti međunarodnu arbitražu

Slovenski su partneri postupili jednostrano u slučaju NE Krško i nisu u pravu. Problem ljubljanske banke bi će vrlo teško riješen, a položaj RH je najnepovoljniji po pitanju vlasništva slovenskih poduzeća u Hrvatskoj. Ostavljanje neriješenim pitanja granica stvara i Sloveniji poteškoće pri ulasku u EU. Prepreke koje bilo kojoj slovenskoj vladi postavlja rezolucija Slovenskog parlamenta iz 1993. o mogućnosti pregovora o granicama navodi na zaključak da se problem može riješiti isključivo međunarodnom arbitražom, na koju treba pristati jer u njoj RH ne može izgubiti. Kad je o ostalim pitanjima riječ, gospodarski će interesi dovesti do približavanja stajališta.

Pomoć Hrvatima kroz institucije BiH

Na načelo punog poštivanja teritorijalne cjelovitosti i nezavisnosti, uz uvažavanje ustavne obveze Republike Hrvatske da skrbi o Hrvatima u Bosni i Hercegovini, ali kroz institucije te države i putem međunarodnih dogovora. Daytonski sporazum je uveliko odredio kako unutarnji ustroj BiH, tako i obveze Hrvatske, ali daytonski ustroj BiH neće biti vječan. U interesu je Hrvatske imati što bolje odnose s BiH, a putovi BiH prema budućnosti, s jedne i zapadu vode preko Hrvatske. BiH je i zavidno tržište za naše gospodarstvo i smatra se da gospodarska i gospodarska međuvijest trebaju biti maksimalno iskoristiti.

Subota 2. 10. 1999.

MAGAZIN

Jutarnji LIST

33

Što sadrži kontroverzno izvješće Odbora Vijeća Europe o desničarskim i ekstremističkim strankama u Europi

ODBOR VE: HDZ JE DESNA EKSTREMISTIČKA STRANKA

Piše Zlatko Vidačković

Premda je Parlamentarna skupština Vijeća Europe odgodila usvajanje izvješća o desničarskim i ekstremističkim strankama u Europi za iduće zasjedanje, dodatno izjestažu u kojima se po zemljama navode stranke što se smatraju desničarskim i ekstremističkim. Izvješće je izradio Odbor za politička pitanja Vijeća Europe na čijem je čelu danski parlamentarac, socijalist Henning Gjellevod. Autor dodatka izvješća, Jean-Yves Camus iz Europskog centra za istraživanje i djelovanje protiv rasizma i antisemitizma, detaljno je opisao desničarske i ekstremističke stranke u europskim zemljama, njihovo djelovanje i značaj.

HRVATSKA U dijelu o Hrvatskoj izvješće spominje tri stranke: HSP 1861, HSP i HDZ. Autor navodi da su obje pravaške stranke ideološki nasljednici ustaša i pripadaju krajnjoj desnici, iako je HSP 1861, na čelu s Dobroslavom Paragom "održao snagu s demokratskom oporobom protiv predsjednika Tudmana", što izvješće ocjenjuje "bizarnim". Za HSP Ante Đapića navodi sanjati da podržava predsjednika Tudmana. Autor dalje tvrdi da je upravo unutar HDZ-a najprisutnija ksenofobična retorika i "podrška povijesnoj rehabilitaciji pronacističke države Ante Pavelića" te da su ekstremističke stranke na Zapadu uvijek odlično dale podršku "tvrđolinijaškoj struji HDZ-a koju predvodi Vladimir Šeks, a donedavno i pokojni ministar obrane Gojko Šušak".

Tako oštra izvješća nisu bilo posveđene ni neke stranke u drugim europskim zemljama, no takve kvalifikacije nisu se nikad odnosile na neku stranku koja ima parlamentarnu većinu, a kamoli predsjednika jedne od država članica Vijeća Europe. Tako se hrvatski predsjednik našao u društvu najpoznatijih europskih političkih ekstremista: Jean-Marie Le Pena, Jorga Haidera, Vladimira Žirinovskog i Zmaga Jelinića.

FRANCUSKA Osnovan 1972., Nacionalni front Jean-Marie Le Pena bio je glavna senzacija francuske političke scene od 1983., kada je izvršio svoj izborni probaj, pa sve do svojega raspjeda u prosincu 1998. S podrškom 15 posto biračkoga tijela, kontrolom nad četiri grada na jugu Francuske od 1995. te zastupnicima u vijećnicima u svim regionalnim skupštinama i gradskim vijećima većih gradova uspio je usredotočiti političku raspravu na pitanja imigracije i sigurnosti, a njihovi prijedlozi o nacionalnoj diskriminaciji utjecali su na najkonzervativnije snage desnice. Četveromjesečno biračko tijelo Nacionalnog fronta sastoji se uglavnom od radnika i pripadnika srednjega staleža. Stranka je uspjela izići iz izolacije ulazeći u nekoliko koalicijskih regionalnih vlada, što je izazvalo brojne podjele među strankama desnoga centra, PRR i UDF, ipak su se odlučile protiv koaliciranja s Nacionalnim frontom, što mu je omogućilo sudjelovanje u vlasti na nacionalnoj razini. U takvim uvjetima došlo je do raspjeda stranke na većinsko krilo, s Le Penom na čelu, koje je bilo protiv bilo kakve koalicije sa strankama desnoga centra, i manjinsko krilo, s Brunom Megretom na čelu, koje je bilo za koaliciranje.

U siječnju 1999. Megretovo se krilo odcijepilo od Nacionalnog fronta i osnovalo Nacionalni pokret. Raspjeda se odrazio negativno na obje stranke:

Vijeće Europe tvrdi da je upravo unutar HDZ-a najprisutnija ksenofobična retorika i podrška povijesnoj rehabilitaciji pronacističke države Ante Pavelića te da su ekstremističke stranke na Zapadu uvijek davale podršku "tvrđolinijaškoj struji HDZ-a koju sada predvodi Vladimir Šeks, a donedavno ju je vodio pokojni ministar Šušak".

na izborima za Europski parlament Nacionalni front je osvojio 5,71 posto glasova i pet zastupnika, a Nacionalni pokret 3,5 posto glasova i nijednog zastupnika. Pad popularnosti pospješila je i Le Penova starost (71) te konkurencija antieuropskoga pokreta (koji nije ekstremizam) s Charlesom Pasquaom i Philippeom de Villiersom na čelu.

ITALIJA Razvoj stranke ekstremne desnice u Europi je vezan uz talijanski neofašistički pokret MSI, koji je bio organizacijski i ideološki model za ekstremne desne skupine u mnogim europskim zemljama. MSI se pod vodstvom Gianfranca Finija preobrazio u stranku moderne desnice pod nazivom Nacionalni savez, dosegao zavidnu popularnost i ušao u vladu Silvija

stranka, koja najviše iskorištava ksenofobiju i rasizam u svojim kampanjama. Sjeverna liga Umberto Bossija. Iza zahtjeva za samostalnošću "Padanije", koji odražava želju dijela stanovnika sjeverne Italije da se novac koji oni zarađuju ne troši na pomoć južnim pokrajinama već investira u Sjever, krije se ideologija zasnovana na etničkoj diskriminaciji. Bivši glavni ideolog Sjeverne lige Gianfranco Miglio tvrdi da je civilizirani svijet lociran u zoni umjerene klime, a da se "kretanjem na jug susreću slabi ljudi na koje je utjecala vrućina". Zastupnik Sjeverne lige u parlamentu Farassino izjavio je pak da se DNA Talijana sa sjevera zemlje razlikuje od one Talijana s juga zemlje. Na zadnjim izborima za Europski

RUSIJA Liberalizacija ruskoga gospodarstva i osiromašenje određenih dijelova stanovništva otvorili su put za nastanak jakoga nacionalističkog pokreta koji se protivi privatizaciji i zalaže za čvrstu središnju vlast. U taj pokret, koji se na Zapadu naziva "crveno-smeđi" savez, iako formalno te skupine nisu međusobno povezane, ubrajaju se desničarske skupine, poput Barkasovljeve stranke Rusko nacionalno jedinstvo. Limonovljeve Nacionalne boljševičke stranke, panslavističkih nacionalista, kao što je zastupnik Baburin, list Zavtra koji uređuje A. Prohanov, staljinistička komunistička stranka Rudnička Rusija koju predvodi Viktor Anpilov te velik dio Komunističke partije Genadija Žuganova. Komunistička stranka, koja ima

je organizirao bivši lider republikanaca Franz Schönhuber kako bi ujedinio tri desničarske skupine, republikance, Njemačku narodnu uniju (DVU) Gerharda Froya i NPD, one su sve izišle na izbore samostalno, osvojivši samo 3,3 posto glasova. Od toga su 1,8 posto osvojili republikanci, a 1,2 posto DVU. Na izborima za Europski parlament republikanci su osvojili samo 1,5 posto glasova. Bastioni ekstremne desnice nalaze se u dijelu pokrajine Baden-Württemberg oko Stuttgarta, većem dijelu Brandenburga i Saske te dijelu Tiringije, tj. području na granici s Poljskom i Češkom. DVU je jači u sjevernoj Njemačkoj i u bivšoj istočnoj Njemačkoj, a republikanci u ostalim područjima. Unatoč slabu utjecaju na nacionalnoj razini, ekstremisti pokazuju veću snagu na lokalnim izborima. Na izborima u Berlinu, primjerice, osvojili su 4,8 posto, u Baden-Württembergu 4,6 posto, a u Saskoj i Tiringiji 4,5 posto glasova.

SLOVENIJA U izvješću o desničar-

Vladimir Šeks proglašen je predvodnikom tvrđolinijaške struje HDZ-a

Ruski ultranacionalist Vladimir Žirinovskij

Voda francuskog Nacionalnog fronta Jean-Marie Le Pen

Voda austrijskih slobodnjaka Jörg Haider

Voda talijanske Sjeverne lige Umberto Bossi

Đapićev HSP proglašen je ideološkim nasljednikom ustaša koji podržava dr. Tudmana

Berlusconiya 1994. Duna je Nacionalni savez najsnažnija stranka desnice u Italiji. Nacionalni savez rijetko je krajnje desna stranka koja je uspjela dobiti udio u vlasti pomoću strategije saveza na desnici. To mu je uspjelo zahvaljujući jasnom ideološkom raskidu s fašističkom tradicijom na Kongresu u Fluggiju 1995., a popularnost mu je donijela i neumješnost u političke skandale što su potresli talijanski politički sustav i uništili neke stranke koje su Italijom vladale gotovo pola stoljeća. Fini je osudio talijansko rasno zakonstvo iz 1938., totalitarizam Musolinijeva režima, priznao ulogu pokreta antifašističkog otpora u nacionalnoj povijesti te posjetio Auschwitz u travnju 1999.

Pretvaranje MSI u neodegističku stranku izazvalo je odcjepljenje manje skupine nezadovoljnika s Pinom Rautijem na čelu. Njegova stranka MSI-trobojica na izborima za Europski parlament dobila je samo 1,6 posto glasova i jednoga zastupnika, a ima podršku samo u tradicionalnim uporištima na jugu Italije.

No, glavna je ekstremistička

parlament Sjeverna liga dobila je samo 4,5 posto glasova i četiri mjesta i neprestano slabi.

AUSTRIJA Premda se formalno izjašnjava kao liberalna, Slobodnjačka stranka Jörga Haidera izrazito je desna i ekstremno nacionalistička stranka. U pokrajini Korintiji na regionalnim izborima osvojila je čak 42,1 posto glasova. Na izborima za Europski parlament na nacionalnoj je razini pak osvojila 22,64 posto glasova i 42 mjesta u parlamentu. Njezina popularnost zasniva se na zamorenosti birača djelema vladajućim strankama (narodnjacima i socijaldemokratima), gospodarskim promjenama izazvanim ulaskom Austrije u Europsku uniju te velikim brojem azilanata iz zemalja bivše Jugoslavije. Haiderove izjave o gospodarskoj učinkovitosti Troćega Reicha i njegova povezanost s organizacijama bivših pripadnika SS-a mnogi tumače kao njegovu nostalgiju za nacističkom prošlašću Austrije. No, većina njegovih pristalica nisu neonacisti. Neki analitičari temeljem rasta Haiderove popularnosti predviđaju da bi on mogao biti budući austrijski kancelar.

najveći broj zastupnika u ruskoj Dumi, dopustila je da antisemitske izjave njezina zastupnika generala Makšova ostanu nekažnjene. Antisemitska retorika stalno je obilježje ruske ultranacionalističke ideologije, kao i rasistički stavovi prema kavkaskim narodima. Za ruske nacionaliste najveću važnost imaju ideja velike Rusije i pravoslavna vjera te suprotstavljanje "dekadentnim" vrijednostima Zapada, naročito liberalizmu. Takve stavove zastupa i Liberalno-demokratska stranka Vladimira Žirinovskog, koja je unatoč nazivu izrazito desna i ekstremna stranka. U posljednje je vrijeme podrška toj stranci pala ispod pet posto. Uz Moskvu i St. Petersburg, značajna su uporišta nacionalista u regijama Kuban i Irkutsk. Treba spomenuti i Transdnjistrovsku oblast, samoproglašenu republiku koja je pripojena Rusiji, iako je izvorno pripadala Moldaviji.

NJEMAČKA Na parlamentarnim izborima u rujnu 1998. te na izborima za Europski parlament njemačka ekstremna desnica skupo je platila za svoje podjele. Unatoč sastancima koje

skim i ekstremističkim strankama u Europi Slovenija je dobila najmanje prostora od svih zemalja. Autor izvješća tvrdi da u Sloveniji ima vrlo malo političkog ekstremizma i etničke isključivosti, a krajnju desnicu predstavlja Slovenska nacionalna stranka Zmaga Jelinića.

U zaključku izvješća navodi se da navedene stranke predstavljaju veliku prijetnju demokraciji u Europi te se preporučuje državama članicama Vijeća Europe da donesu zakone kojima će zabraniti pisane i usmene manifestacije rasizma, antisemitizma, ksenofobije i širenje etničke mržnje. Također se predlaže da se pripadnicima desničarskih stranaka koji prekrše te zakone zabrani imenovanje na javne dužnosti. Zastupnici HDZ-a koji su članovi hrvatskoga izaslanstva odgađanjem usvajanja izvješća dobili su još vremena (do siječnja 2000.) da lobiraju za skidanje HDZ-a s popisa desničarskih stranaka. Ne uspiju li u tome, bit će to velik udar za predsjednika Tudmana i njegova nastojanja da HDZ prikaže kao demokratsku i narodnu stranku koja pripada političkom centru.

Ponedjeljak 5. 7. 1999.

Jutarnji LIST

9

POLITIKA

ISTRAŽUJEMO Koje političke zaklade djeluju pri hrvatskim političkim strankama, koji su im ciljevi djelovanja, kako se financiraju i tko su njihovi dužnosnici

Zaklada HDZ-a samo je u 1998. od državnih tvrtki dobila tri milijuna kuna

Piše Zlatko Vidačković

Osnivanje političkih zaklada koje promiču razvoj političke kulture u zapadnim je demokracijama započelo još početkom ovog stoljeća. U nezavisnoj Hrvatskoj prvu i zasad jedinu političku zakladu osnovao je HDZ.

Temeljni razlog zbog kojeg hrvatske oporbene političke stranke do sada nisu bile skidone osnivanju vlastitih političkih zaklada jesu restriktivne odredbe Zakona o zakladama, koje omogućuju državi da u određenim okolnostima zaplijeni svu imovinu zaklade i imenuje prinudnog upravitelja. Stoga su hrvatske oporbene stranke prišle osnivanju udruga koje djeluju poput političkih zaklada u zapadnim zemljama, a kao takve su ih priznale i njemačke zaklade koje djeluju u Hrvatskoj.

No, oporbene zaklade (udruge) imaju vrlo oskudna financijska sredstva, dok je godišnji proračun Zaklade hrvatskog državnog zavjeta, koji je do sada čuvao u strogoj tajnosti, u prošlog je godini bio veći od tri milijuna kuna. Dužnosnici Zaklade priznaju da će zbog poteškoća u hrvatskom gospodarstvu morati smanjiti proračun na dva milijuna. Glavni su izvor financiranja Zaklade donacije državnih poduzeća: Privredne banke Zagreb, PIK-a Vrbovec, Croatia osiguranja, Kraša, Industrogradnja, Belupa, Tankerske plovidbe Zadar, Belupa, Medike i Zračne luke Zagreb.

Zaklada HDZ-a načelno podržava uvođenje njemačkog modela financiranja zaklada, koji predviđa da zaklade određenih političkih stranaka dobiju sredstva adekvatna broju zastupnika svojih stranaka u parlamentu.

No, s obzirom na to da je Hrvatska u predizbornom razdoblju, slabi su izgledi da će HDZ omogućiti oporbenim zakladama dodatne izvore financiranja njihovih aktivnosti. Ipak, svijest o važnosti djelovanja zaklada na području razvoja opće političke kulture i razvika civilnog društva jača i u HDZ-u i vrlo je vjerojatno da će u postizbornom razdoblju doći do stranačkog konsenzusa glede tog pitanja. Do tada, bit ćemo svjedoci žalosne činjenice da njemačka država više izdvaja za političko obrazovanje hrvatskih građana nego sama Republika Hrvatska.

HRVATSKE POLITIČKE ZAKLADE

Zaklada hrvatskog državnog zavjeta

Zaklada hrvatskog državnog zavjeta utemeljena je u listopadu 1995., a počela je raditi u travnju 1996. godine.

Zakladu je osnovala je Hrvatska demokratska zajednica. Proklamirani cilj Zaklade je političke izobrazba ljudi na demokratskim i državotvornim načelima hrvatskog naroda te na temeljima kršćanske civilizacije. Prvi skup Zaklade bila je tribina "Uloga Hrvatske u Partnerstvu za mir" u svibnju 1996., na kojoj je predavao bio tadašnji ministar obrane Gojko Šušak. Zaklada financira i nadarene studente s 26 dodiplomskih stipendija te 5 magisterija i jedan doktorat. Zaklada organizira i seminare, predavanja i simpozije. Osnovana je i Ured za Federaciju BiH s sjedištem u Mostaru, a u planu je i utemeljenje ureda u Sarajevu.

Ravnatelj Zaklade je dr. Ivić Pašalić, a članovi Uprave su i prof. dr. Smiljko Sokol i Ante Beljo, dok je dr. Marko Sapunar znanstveni suradnik Zaklade. No, Zaklada de facto vodi Zdeslav Milas, bivši potpredsjednik Mladeži HDZ-a i sin čuvara državnog pečata Ivana Milasa. Iako je naziv ove zaklade odbran tako da njegova kratica otkriva naziv stranke koja je kontrolira, doznajemo da je taj naziv samo privremen te da će se u dogledno vrijeme zvati zaklada dr. Franje Tuđmana.

Udruga 'Neda Prpić-Gamiršek'

Udruga za promicanje hrvatske političke povijesti "Neda Prpić-Gamiršek" osnovana je u svibnju 1997. godine po uzoru i uz pomoć bavarske zaklade Hanns Seidel Stiftung, koja je priznaje kao političku zakladu blisku Hrvatskoj seljačkoj stranci.

Glavni cilj zaklade je očuvanje arhivske građe vezane uz povijest HSS-a i demokratsko obrazovanje članova HSS-a.

'Novo društvo'

Udruga Novo društvo osnovana je 30. kolovoza 1991. u Zagrebu kao društvena organizacija, a sada ima status udruge.

Njezin temeljni cilj je promicanje demokratskih vrijednosti i socijalne obazrivosti. Udruga se bavi obrazovnim i izdavačkim aktivnostima, a organizirala je i nekoliko međunarodnih simpozija, od kojih je bio najzapaženiji onaj organiziran 1993. godine o položaju žena i obitelji u tranzicijskim zemljama. Udruga je osobito angažirana na aktivnostima u cilju razvoja lokalne uprave i samouprave, a organizirala je i seminar "Regionalizam, decentralizacija i lokalna demokracija" u Rijeci. Udruga izuzetno dobro suraduje sa zakladom Friedrich Ebert te sa zakladom Olaf Palme. Novo društvo je politički blisko Socijaldemokratskoj partiji Hrvatske.

Hrvatski centar za liberalne studije

Hrvatski centar za liberalne studije osnovan je početkom 1996. godine na inicijativu članova HSLS-a.

Godine 1995. ista je skupina osnovala Liberalnu akademiju, ali je pod tim nazivom država odbila registrirati udrugu. Sjedište HSLS-a je pri sjedištu gradske organizacije HSLS-a. Iako osnovan s ambicioznim programom i ciljevima, HSLS je u posljednje vrijeme posustao s edukativnim aktivnostima, a inicijativu među liberalima preuzeo je ured zaklade Friedrich Nauman Stiftung u Zagrebu.

Liberalni centar za demokraciju

Liberalni centar za demokraciju, ljudska prava i građanske slobode je nevladina udruga građana sa sjedištem pri središnjici Liberalne stranke u Zagrebu.

Centar je osnovan u svibnju 1998. godine s ciljem promicanja vrijednosti liberalno-demokratskih društava, a organizirao je skupove o privatizaciji, stranačkoj promidžbi i izbornom zakonu. Tajnik Centra je Tomislav Brečić.

PREDSJEDNICI ZAKLADA

Dr. Ivić Pašalić

Ivić Pašalić, ravnatelj Zaklade hrvatskog državnog zavjeta, rođen je 3. studenoga 1960. u Suki.

Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, nakon čega je radio kao pripravnik u Domu zdravlja Sesvete. Godine 1988. zaposlio se u Bolnici za plućne bolesti Klenovnik, u kojoj je od 1991. bio ravnatelj, a bio je i ravnatelj Zlatvorske bolnice u Zagrebu 1992. godine.

Godine 1990. izabran je za zastupnika u Društveno-političkom vijeću Sabora. Od rujna 1992. do listopada 1993. godine na dužnosti je predsjednika Izvršnog odbora HDZ-a, nakon čega je prekinuo specijalizaciju iz interne medicine i postdiplomski studij kliničke farmakologije. Član Zastupničkog doma Sabora je od 1993. do 1995. godine. Od listopada 1993. je savjetnik Predsjednika za unutarnju politiku i član Predsjedništva HDZ-a. Godine 1995. ponovno je izabran za zastupnika u Zastupničkom domu Sabora. Potpredsjednik je HDZ-a. Oženjen je i otac dvoje djece.

Neda Prpić

Neda Prpić, predsjednica udruge, rođena je 1915. u Zagrebu.

Diplomirala je na konzularnoj akademiji u Beču 1935. godine. Sudjelovala je u obnavljanju HSS-a u Hrvatskoj, a 1989. godine bila je prva glavna tajnica HSS-a. Počasna je predsjednica Organizacije žena HSS-a.

Dr. Antun Vujčić

Antun Vujčić rođen je 1945. godine. Diplomirao je filozofiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirao.

Bio je osnivač i predsjednik Socijaldemokratske stranke Hrvatske, koja se kasnije priključila Socijaldemokratskoj partiji Hrvatske. Sada je predsjednik Savjeta SDPH. Na posljednjim parlamentarnim izborima izabran je za zastupnika u Zastupničkom domu Sabora. Glavni je urednik "Hrvatskog leksikona". Oženjen je i otac troje djece.

Dr. Franjo Zenko

Dr. Franjo Zenko rođen je u Adamovcu 1931. godine. Diplomirao je filozofiju i njemački na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1965. godine. U HSLS-u je obavljao dužnost predsjednika Velikog vijeća HSLS-a, a bio je i suborski zastupnik. Umirovjen, danas je potpredsjednik HSLS-a grada Zagreba.

Dr. Ivo Banac

Dr. Ivo Banac rođen je 1947. godine. Povjesničar svjetskog ugleda i sveučilišni profesor, predaje na sveučilištu Yale te na sveučilištu u Budimpešti. Napisa je mnogo knjiga, osobito iz područja povijesti jugoistočne Europe.

Dr. Ivić Pašalić ispred rodne kuće dr. Tuđmana koju je obnovila Zaklada HDZ-a

NJEMAČKE POLITIČKE ZAKLADE U HRVATSKOJ

Hanns Seidel Stiftung

Zaklada "Hanns Seidel" osnovana je 1966. godine u Münchenu na poticaj bavarske Kršćansko-socijalne unije (CSU). Zaklada suraduje sa strankama u 56 zemalja svijeta a njezin je proračun oko 100 milijuna njemačkih maraka na godinu.

Ured zaklade "Hanns Seidel" otvoren je u Zagrebu u ožujku 1997. godine. Ta zaklada suraduje sa zakladom Hrvatskog državnog zavjeta i Udrugom za promicanje hrvatske političke povijesti "Neda Prpić-Gamiršek". Zaklada suraduje i s Institutom za ljudska prava, Savezom općina i gradova te Ministarstvom unutarnjih poslova vezano uz pitanja borbe protiv organiziranog kriminala. Zaklada je organizirala nekoliko seminara u Zagrebu i Karlovcu, prvenstveno o razvoju lokalne samouprave i privatnog poduzetništva.

Konrad Adenauer Stiftung

Zaklada Konrad Adenauer osnovana je 1956. pod nazivom Društvo za kršćansko-demokratski obrazovni rad, na poticaj Kršćansko-demokratske unije (CDU). Godine 1964. dobiva naziv po prvom kancelaru Savezne Republike Njemačke i predsjedniku CDU-a Konradu Adenaueru. Zaklada provodi više od 200 projekata u više od 100 zemalja diljem svijeta, a godišnji joj je proračun 200 milijuna DEM.

Konrad Adenauer ima regionalni ured u Ljubljani, koji je zadužen i za Hrvatsku. Unatoč tome, zaklada nema razvijenu suradnju s hrvatskim političkim strankama i zakladama, pa tako ni sa zakladom Hrvatskog državnog zavjeta, za razliku od bavarske zaklade Hanns Seidel.

Friedrich Ebert Stiftung

Zaklada Friedrich Ebert osnovana je 1925. godine na poticaj njemačke Socijaldemokratske stranke (SPD), neposredno nakon smrti prvog, demokratski izabranog njemačkog predsjednika Friedricha Eberta.

Nacisti su zabranili rad zaklade 1933. godine, a njen rad je obnovljen 1947. Glavni cilj zaklade je promicanje principa i temeljnih vrijednosti socijaldemokracije. Zaklada ima urede u preko 76, a aktivnosti u preko 100 zemalja svijeta. Godišnji proračun zaklade je 210 milijuna maraka.

U sklopu svog programa za jugoistočnu Europu, zaklade je otvorila i ured u Hrvatskoj koji dobro suraduje sa zakladom "Novo društvo".

Friedrich Naumann Stiftung

Zaklada "Friedrich Naumann" osnovana je 1958. godine na poticaj njemačke liberalne stranke FDP. Temeljni cilj zaklade je promicanje liberalnih ideja u svijetu. Zaklada suraduje s liberalnim strankama u više od 80 zemalja svijeta. Njezin proračun je 100 milijuna njemačkih maraka na godinu.

Zaklada djeluje u Hrvatskoj još od 1994. kroz svoj ured u Sloveniji, a danas je u Zagrebu ured zaklade za cijelu jugoistočnu Europu (uključuje sve zemlje bivše Jugoslavije, bez Slovenije, te Albaniju). Temeljna aktivnost zaklade je obrazovna, prvenstveno pripremanje kandidata za izbore te izgradnja političke kulture uopće. Zaklada je u Hrvatskoj izdala nekoliko knjiga te organizirala nekoliko okruglih stolova, od kojih je osobito zapažen onaj o odnosu liberalizma i katoličanstva. U Hrvatskoj zaklada suraduje ravnopravno s dvjema liberalnim strankama, HSLS-om i LS-om.

MAGAZIN

Subota 18. 9. 1999.

MITROHIN - AGENT KOJI JE RAZOTKRIO KGB

Vasilij Mitrohin, koji je 12 godina bio arhivar KGB-a, prepisao je nekoliko tisuća stranica najtajnijih KGB-ovih materijala i predao ih zapadnim tajnim službama.

Mitrohin je tijekom rada u KGB-u prepisivao tajne dokumente na papire koje je zatim skrivao u cipelim i hlačama. Kod kuće ih je pretpikavao, a zatim pohranio u kovčezima oko svoje kuće u predgrađu Moskve. Godine 1992., sedam godina nakon što je napustio KGB, Mitrohin je otputovao u Litvu, noseći sa sobom tisuće stranica dokumenata i tamo otišao u američko veleposlanstvo te tražio dozvolu za bijeg, ali djelatnici CIA-e u veleposlanstvu nisu bili zainteresirani.

No, u britanskom je veleposlanstvu djelatnica MI6 uvidjela njegove potencijale te je Mitrohin službeno prihvaćen kao agent MI6. Njegovo tajno ime bilo je Kurb. Otpremljen je u Veliku Britaniju, gdje je dobio veliku kuću i mirovinu. MI6 je uspio prenijeti preostale dokumente što su bili skriveni u Mitrohinovu vrtu. Jedan mladi agent MI6 otišao je u Moskvu te neopaženo iskopao šest velikih sanduka s dokumentima i prenio ih u London. Analiza Mitrohinovih materijala pokazala je da je riječ o najopsežnijim dokumentima o radu KGB-a koje je Zapad ikad imao.

Knjiga koja i prije potpunog objavljivanja puni svjetske novine

MITROHINOVA ARHIVA OTKRIT ĆE I ŠPIJUNE JUGO REŽIMA

Dosad objavljeni podaci pokazuju da je KGB bio vrlo uspješan u ubacivanju svojih agenata u same vrhove političkih oligarhija, pa ne bi bilo čudno da joj je to uspjelo i u bivšem jugoslavenskom režimu, pogotovo nakon razlaza Tita i Staljina

Pripremio Zlatko Vidačković

Rijetko je koja knjiga u svijetu izazvala toliku pozornost prije objavljivanja kao "Mitrohinova arhiva" (radni naziv) što će se u ponedjeljak pojaviti u londonskim knjižarama. Britanski sveučilišni profesor Christopher Andrew priredio ju je na temelju podataka što ih je prikupio Vasilij Mitrohin, bivši arhivar KGB-a koji se nakon umrovljenja 1992. preselio na Zapad.

U javnost su do sada procurili samo neki dijelovi knjige, i to preko feljtona što ih je objavio londonski tjednik Times. Nedvojbeno je najzanimljivija bila priča o danas 87-godišnjoj starici Meliti Norwood, koja je vjerojatno najuspješniji svjetski špijun u razdoblju hladnoga rata. Ona je 1945. predala KGB-u najvažnije podatke o britanskoj atomskoj bombi, omogućivši njezino stvaranje za gotovo godinu dana. Agenti MI5 nikad je nisu ispitali o suradnji s KGB-om. Razlog tome bila je duga diskusija u najvišim britanskim tijelima o tome treba li joj suditi ili ne. Na kraju je ipak odlučeno da takvo suđenje ne bi bilo u interesu javnosti. Sad je pak protiv takve odluke ustala britanska javnost, prvenstveno konzervativci, iako je upravo konzervativna vlada vjerojatno najodgovornija za zataškavanje toga slučaja. Osim za MI5, špijunska djelatnost bivše tajnice u jednoj znanstvenoj organizaciji,

bila je tajna i za obitelj, koja je za njezinu špijunsku prošlost doznala tek nakon objave Mitrohinovih arhiva. U razgovoru s novinarom Timesa ona je potvrdila sve Mitrohinove tvrdnje, dodavši da je ponosna što je radila za KGB i da vjeruje kako je ispravno postupila. Na suradnju sa Sovjetima navodno se odlučila zbog svojih dubokih komunističkih uvjerenja: za KGB je radila do 1972., kada je otišla u mirovinu, a za svoje zasluge dobila od sovjetskih vlasti najviši orden te službe - Crvenu zastavu.

NAPAD NA PRINCA CHARLESA

Prema Mitrohinovim dokumentima, jedan od planova što ih je razmatrala sovjetska tajna služba bila je sabotaža koja se trebala dogoditi prilikom ustoličenja kraljčina sina Charlesa za princa od Walesa 1969. godine. KGB je razmatrao dizanje u zrak jednog mosta na putu prema dvorcu Carnarvon u Walesu, po kojemu je Charles trebao proći na ustoličenje, te zatim objaviti pismo navodnih velških nacionalista, u kojemu bi britanske tajne službe bile optužene da su most digle u zrak kako bi diskreditirale nacionalistički pokret.

Nakon špijuna zavodnika otkriveno je i da su neki zastupnici u britanskom parlamentu bili špijuni KGB-a. Iz izvješća predstojnika britanske tajne službe MI5 Stephana Landera britanska je javnost doznala da su Tom Driberg i Raymond Fletcher, preminuli

bivši laburistički zastupnici, tijekom hladnoga rata špijunirali za Sovjetski Savez. Driberg je za sovjetsku službu vrbovan kada je KGB otkrio njegove homoseksualne sklonosti, od kojih su neke tada u Britaniji bile zabranjene. Driberg je u parlamentu bio zastupnik jednoga kotara u istočnom Londonu, a u zastupničkom domu sjedio je iza svojega stranačkog šefa i bivšega premijera Clementa Attleeya. Fletcher, zastupnik za engleski grad Ilkeston, dogurao je nakratko 1967. godine do dužnosti tajnika ministra u britanskom ministarstvu obrane. Uz stranačke aktivnosti, bavio se i novinarstvom.

U knjizi se također tvrdi da je KGB uzaludno tijekom 40 godina u svoje redove pokušavao pridobiti bivšega njemačkog kancelara Willyja Brandta, a zatim bivšega socijaldemokratskog čelnika Oskara Lafontainea. Sovjetske tajne službe prvi su put prišle Willyju Brandtu na jesen 1941. u Švedskoj u koju je on tada bio izbjegao. Brandt je tada navodno prihvatio ponudu da nekoliko mjeseci pribavlja informacije o operacijama njemačkih snaga u Norveškoj za sovjetsko veleposlanstvo u Švedskoj i za lokalnog predstavnika NKVD-a (preteča KGB-a). Ta suradnja nije ni u kojem slučaju od bivšega njemačkog socijaldemokrata razvila agenta KGB-a, jer je Brandt u to doba službene informacije pribavljao i za Amerikance i Britance. Brandt je

Subota 18. 9. 1999.

MAGAZIN

Jutarnji LIST

45

Ponosna špijunka

Melita Norwood, za koju je Mitrokhinova arhiva otkrila da je bila jedna od najznačajnijih sovjetskih špijunica tijekom hladnoga rata, bila je silno iznenađena velikom medijskom pozornosti koju je dobio njezin slučaj. - Nisam znala da su materijali što sam ih dostavila Rusima bili toliko važni - kaže Melita. Starica se posebno šokirala vidjevši svoje lice na naslovnicama The Timesa. - To je toliko različito od mogega mirna života. Mislila sam da sam se izvukla. Nadam se da Tony Blair neće promijeniti mišljenje o mojemu slučaju i narediti da me uhite. Melita Norwood još posjeduje člansku iskaznicu Komunističke partije i ponosna je na svoje špijunske dane. Bivša špijunka trenutačno živi mirnim životom u južnom dijelu Londona, brine se o svom vrtu, uzgaja jabuke i od njih sprema džem za prauku.

- u arhivama KGB-a registriran pod tajnim imenom Polyarnik - tako želio na najbolji mogući način pomoći savezničkim zemljama. SSSR-u, SAD-u i Velikoj Britaniji, da pobijede nacističku Njemačku što je prije moguće.

U ljeto 1942. Brandt je odbio nastaviti tajne sastanke s predstavnicima NKVD-a, unatoč inzistiranju sovjetskoga veleposlanstva u Svedskoj. Moskva mu se zbog toga odlučila osvetiti, pokušavši ga u nekoliko navrata diskreditirati odmah nakon njegova ulaska u berlinsku općinsku upravu 1957. prenosi Andrew. Bivša njemačka tajna služba Stasi ipak je uspjela ubaciti špijuna, Guentera Gullau-mea, među kancelarove suradnike, a njegovo je otkrivanje rezultiralo ostavkom Willyja Brandta

1974. godine. Knjiga podsjeća da je KGB, uz pomoć Stasija, iskoristavao njemačku Socijaldemokratsku stranku i mirovni pokret SR Njemačke, čiji su se članovi borili protiv razmjesta američkih raketa Pershing, kao svoje glavne mete, ubacujući u njihove redove svoje špijune.

RUSKI AGENTI U VATIKANU Godine 1981. sovjetska tajna služba na sličan je način poslala "svojega operativca" da provjeri Oskara Lafontainea koji je u to doba bio gradonačelnik Sarbrueckena i jedan od visokih dužnosnika lijevoga krila SPD-a, ali pokušaj njegova pridobivanja bio je neuspješan.

KGB je u papi Ivanu Pavlu II. vidjela svojega okorjela neprijatelja i pokušala ga okružiti mrežom

špijuna. No, prema podacima iz Mitrokhinove arhive, KGB, unatoč pokušajima da infiltrira Vatikan i okruži Papu špijunima, nije stajao iza pokušaja atentata na njega 1981. Talijanska istraga svojedobno je smatrala da je KGB preko bugarske veze naručio atentat na Papu od turskog terorista Alija Agce 1981. godine na Trgu sv. Petra u Rimu.

Odbor za nadzor nad tajnim službama talijanskoga parlamenta zatražio je pak na uvid dokumentaciju o Talijanima koji su po Mitrokhinovu tvrdnjama radili za KGB. On spominje da su neki talijanski diplomati, kao i sedam novinara, radili za KGB, koji im je za to plaćao u prosjeku 255 dolara na mjesec. Već od početka 50-ih

KGB je pokušao pridobiti neke talijanske službenike ministarstva unutarnjih poslova, a sovjetska je tajna služba 1955. u Rimu htjela otvoriti ured preko kojega bi se prikupljale informacije. Navodno je sve do 1977. KGB imao svoje ljude u talijanskom ministarstvu unutarnjih poslova.

SOVIJSKI ŠPIJUNI U SFRJ Unutar ministarstva za KGB su radile osobe pod špijunskim imenima Demid i Questor koje su sovjetskoj tajnoj službi dostavile popis osoba što ih nadzire talijanska policija te kodove za dešifriranje tajnih poruka. KGB je i u talijanskim veleposlanstvima imao svoje ljude, u Bejrutu je 1961. postojao stanoviti Denis, u Meksiku 1970. Vittorio, a u Kairu 1977. Plemjanik. Mitrohin tvrdi da su dvojica talijanskih poduzetnika s operativnim imenima Metil i Butil 1970. godine KGB-u dali formule i opis postupka za proizvodnju sintetičkog kaučuka, za što su dobili 50.000 dolara.

Mitrohinova arhiva već i prije svojega potpunog objavljivanja puni stranice europskih i svjetskih novina. Za hrvatsku će javnost možda najzanimljiviji biti podaci o sovjetskim špijunima u bivšoj Jugoslaviji, posebno u razdoblju nakon Titova raskida sa Staljinom. Dosad objavljeni podaci pokazuju da je KGB bio vrlo uspješan u ubacivanju svojih agenata u same vrhove političkih oligarhija, pa ne bi bilo čudno da joj je to uspjelo i u bivšem jugoslavenskom režimu.

ŠPIJUNSKI KRUG CAMBRIDGEA

Tijekom tridesetih godina nekoliko je studenata na Sveučilištu Cambridge postalo pripadnicima sovjetskih tajnih službi. KGB ih je zvao "veličanstvenom petoricom", no među Britancima su bili poznatiji kao špijunski krug Cambridgea. Nisu bili motivirani novcem, nego vjerovanjem da je kapitalizam korumpiran te da Sovjetski Savez nudi bolji model društva. Neformalni vođa toga špijunskog kruga bio je Harold Kim Philby.

KIM PHILBY (1912-1988) radio je za britanske tajne službe od 1944. do 1946. kao šef odjela za protukomunističku kontrašpijunažu. Nakon toga bio je tajnik britanskoga veleposlanstva u Washingtonu te radio za CIA-u od 1949. do 1951. Zatim je kao novinar nestao u Bejrutu 1963. Poslije je otkriveno da je izbjegao u Rusiju, gdje je dobio i državljanstvo.

GUY BURGESS (1910-1963) radio je za BBC od 1936. do 1944. U to je vrijeme bio zaposlen i u SIS. Nakon toga prešao je u ministarstvo vanjskih poslova, gdje je postao tajnik Kima Philbyja u britanskom veleposlanstvu u Washingtonu. Opozvan je 1950. zbog "ozbiljnih propusta", nakon čega su on i Donald Maclean nestali. Pojavili su se u Sovjetskom Savezu nekoliko godina poslije.

DONALD MACLEAN (1913-1983) priključio se britanskoj diplomaciji neposredno nakon diplome. Godine 1950. postao je voditelj američkoga odjela u ministarstvu vanjskih poslova, gdje je imao pristup informacijama o razvoju atomskoga naoružanja. Macleana je Philby upozorio da je osumnjičen za špijunažu, nakon čega je nestao zajedno s Burgessom. Godine 1956. pojavio se u Sovjetskom Savezu, a 1979. otkriveno je da je pobjegao iz Britanije uz pomoć Anthonyja Blunta.

ANTHONY BLUNT (1907-1983) revnosno je Rusima dostavljao imena potencijalnih špijuna. Tijekom Drugoga svjetskog rata radio je za britanske tajne službe. Nakon Philbyjeva bijega 1964., Blunt je priznao svoju uključenost u špijunažu u zamjenu za imunitet.

JOHNA CAIRNCROSSA zapazio je Anthony Blunt tijekom studija na Cambridgeu i predstavio ga Guyu Burgessu. Njegova uključenost u špijunažu otkrivena je tek 1990. Godine 1937. postao je član Komunističke partije. Cairncross je uspio doći do važnih podataka o britanskom dešifriranju. Njegove informacije omogućile su Rusima da izbjegnu otkrivanje svoje šifre upravo u trenutku kad su Britanci bili na pragu njezina razbijanja. Smatra se da su informacije koje je pružio SSSR-u o britanskom i američkom nuklearnom programu bile ključne za razvoj sovjetskoga nuklearnog oružja.

Seksualno istreniran za špijunažu diplomatkinja

Dan nakon otkrića prabake špijunske otkriven je još jedan Britanac koji je bio agent KGB-a. Bivši policajac Scotland Yorda John Symonds (63) priznao je da je zavedio žene koje su radile u zapadnim veleposlanstvima i od njih pribavljao tajne dokumente te ih prosljeđivao KGB-u. U špijunskom poslu zavedenja i seksa njega su prema vlastitim iskazima trenirale dvije KGB-ove ljepotice. Symonds-ova zadaća bila je spavati sa ženama iz inozemnih diplomat-

Bivši policajac Scotland Yorda John Symonds, muški Mata Hari

skih predstavništva u Londonu te od njih u krevetu doznati tajne. Symonds je KGB regrutirao pod tajnim imenom Scot nakon 1969., kada je pobjegao iz Velike Britanije zbog optužbi za korupciju, a svoje tajne misije provodio je između 1972. i 1980. Symonds se vratio u Veliku Britaniju 1980. i predao policiji, nakon čega je odslužio dvije godine zatvora zbog korupcije, a tek su Mitrokhinovi dokumenti otkrili njegovu špijunažu.

PEDESET GODINA NAKON INVAZIJE KINESKE VOJSKE NA NEZAVISNU I MIROLJUBIVU DRŽAVU TIBET I ČETRDESET GODINA NAKON U KRVI UGUŠENOG USTANKA TIBETANACA, NEMA NIKAVIH NAZNAKA DA SU KINESKE KOMUNISTIČKE VLASTI SPREMNE NA POPUŠTANJE

TEROR KINE
Milijun i dvjesto tisuća Tibetanaca ubijeno je ili je umrlo od posljedica okupacije tijekom koje je bezbroj ljudi uhićeno, mučeno i protjerano. Čak 120.000 Tibetanaca pobjeglo je preko Himalaje u Indiju i Nepal. Više od 6000 samostana, hramova i drugih vjerskih objekata srušeno je sa zemljom

Dalaj Lama - četrdeset godina progonstva

Pripremio Zlatko Vidačković

Kad je tibetanski duhovni vođa Dalaj Lama prošle godine posjetio Bijelu kuću, primila ga je prva dama SAD-a Hillary Clinton. Predsjednik Clinton je, prema službenim izvješćima, "samo svratio". Ta anegdota možda najbolje pokazuje neozbiljnost svjetske, a prije svega američke politike prema Tibetu.

Predsjednik Clinton nije sramežljiv kad je riječ o rješavanju nekih drugih kriznih žarišta - na pregovorima u Wye Plantationu osobno je proveo nekoliko dana sa sukobljenim stranama kako bi se došlo do konačnog rješenja. O nekim drugim svjetskim krizama, primjerice na Kosovu, Iraku te Bosni i Hercegovini, da i ne govorimo, nosači aviona, bombarderi, kopnene trupe, sve su to Sjedinjene Države spremne pokrenuti kako bi se riješili problemi na tim područjima.

Kad je Saddam Husein okupirao Kuvajit pokrenula se cijela koalicija međunarodnih snaga da bi se ta zemlja oslobodila. No, tko je kriv Tibetancima što nisu na svojem teritoriju otkrili naftu. Pa tko bi bio spreman poslati svoje vojnike u borbu za neku siromašnu zemlju površine gotovo poput cijele Europske unije, na neakvoj visoravni na 4000 nadmorskih metara visine, tamo negdje iznad Himalaje.

Cijeli svijet zna istinu o okupaciji Tibeta i svi su - deklarativno - na strani Tibetanaca. No kad treba pružiti konkretnu pomoć, podrška pro-

staje. Nikome nije u interesu narušiti odnose s moćnom i velikom Kinom, koja je veliko tržište za izvoz proizvoda. Što znači šest milijuna Tibetanaca prema milijardi Kineza?

Mnogi svjetski državniči rado će se susresti i slikati za novine s Dalaj Lamom. Razgovori s Dalaj Lamom objavljuju se u programima o "scilu života". Snimaju se i filmovi o Tibetu, za Tibetance se zauzimaju i glumačke zvijezde poput Richarda Gere i Brada Pitta. Neki od njih i prelaze na budizam. Sve je to zabavno, egzotično, cool.

No, istina o Tibetu mnogo je strašnija od onoga što nam predstavlja hollywoodska tvornica snova. Tibet je posljednjih pedeset godina bio poprište gotovo najstrašnijeg zločina u drugoj polovici 20. stoljeća. Tamo su provedeni najstrašniji oblici zloči-

na protiv čovječnosti: genocid, etničko čišćenje i apartheid, sve isodobno i na jednom mjestu. Milijun i dvjesto tisuća Tibetanaca ubijeno je ili umrlo od posljedica okupacije tijekom koje je bezbroj ljudi uhićeno, mučeno i protjerano. Čak 120.000 Tibetanaca pobjeglo je preko Himalaje u Indiju i Nepal. Tisućljetna kultura i budistička religija u Tibetu su pod sustavnom represijom, a više od 6000 samostana, hramova i drugih religijskih objekata srušeno je sa zemljom. Radi mijenjanja etničke slike, u Tibet je doseljeno sedam i pol milijuna Kineza, čime su Tibetanci postali manjinsko stanovništvo u svojoj vlastitoj domovini. Mogućnost za posvajanje za Tibetance gotovo je nepostojeća. Kineska vlada poduzela je brojne mjere koje teže potpunom uništenju tibetanskog naroda i njego-

vu nestanku s lica zemlje.

Kad je 1980. godine tadašnji glavni tajnik Kineske komunističke partije Hu Yao Bang, prvi dužnosnik tog ranga od vremena okupacije, posjetio Tibet, bio je toliko užasnut razmjernom uništenja da je zatražio niz drastičnih reformi i uvođenje politike "obnove" u Tibetu. Njegova prisilna ostavka 1987. godine bila je dobrim dijelom i rezultat njegovih stavova o Tibetu.

Čuveni ruski pisac i bivši disident Aleksandar Solženjicin još je u vrijeme Sovjetskog Saveza opisao kineski režim u Tibetu kao "brutalniji i neljudaniji nego jedan drugi komunistički režim u svijetu".

Mnogi Kinezi smatraju Tibetance kulturno inferiornima i uvjereni su, unatoč svim dokazima, da je Tibet

oduvijek bio dio Kine. Nedugo nakon masakra na Tiananmenu, u Parizu je osnovan Kineski demokratski front, sastavljen od najpoznatijih kineskih disidenata, nekad visokih državnih dužnosnika koji su pobjegli iz zemlje. Kontaktirali su i s Dalaj Laminom vladom u egzilu, koja je poslala dvojicu dužnosnika u Pariz kad je došlo do jednog od prvih susreta Kineza i Tibetanaca na istoj razini. Kinezi su tada obećali autonomiju Tibetancima u slučaju dolaska na vlast. Zašto ne nezavisnost, zapitali su Tibetanci? Jedan od disidenata, Chen Yizi, odgovorio je: "Ako bi Kina izgubila Tibet, osjećao bih se kao da su mi išćupali srce." Poslije je priznao da nikad prije u životu nije susreo Tibetanca. No, godine državne propagande učinile su svoje.

Dalaj Lama je godinama pisao o po-

Li Yuqiang, tajnik za odnose s javnošću Veleposlanstva NR Kine u RH:

Dalaj Lama želi odcjepljenje Tibeta

Tibet je od davnina neotuđiv dio kineskog teritorija. Sredinom 13. st. Tibet je službeno ušao u teritorijalni sastav Kine i već više od 700 godina središnja vlada ima suverenitet nad Tibetom. U svijetu ne postoji niti jedna zemlja koja prizaje Tibet kao nezavisnu zemlju, a pitanje o neodređenom statusu Tibeta uopće ne postoji. Sve do 1959. godine Tibet je bio feudalno-robovlasničko društvo, u kojem je bila integrirana politička i religijska vlast te diktatura monaha i aristokrata. Država osigurava zakonita prava i interese svih nacionalnih manjina. Vlada je odvojila mnogo novca osobito za obnovu hramova svih vjerskih frakcija. Posve je neosnovana tvrdnja o o pretvaranju tibetanske narodnosti u manjine u toj pokrajini. Dalaj Lama je politički emigrat koji se dugo vremena u inozemstvu bavi odcjepljenjem domovine i podrivanjem nacionalnog jedinstva. Čim Dalaj Lama prizna Tibet kao neodvojivi dio Kine, bit ćemo sretni primiti ga u domovinu, - tvrdi Li Yuqiang.

Dr. Tereza Ganza-Aras, članica hrvatske Transnacionalne radikalne stranke:

Radikali za nezavisnost Tibeta

Tibet naocigled nemoćnog svijeta već pola stoljeća doživljava svoju tragediju, pa i agoniju. Kina bespoštedno provodi plan asimilacije Tibetanaca u Kineze tvrdnjom da su Tibetanci samo jedan od brojnih naroda Kine te da Kineza ionako u nacionalnom smislu nema, nego da je to opća oznaka za državljanstvo. Kina se poziva i na to da je u povijesti povremeno Tibet bio sastavni dio velikog kineskog carstva, što je točno, ali nevažno. Nade za nezavisnost Tibeta bile pojačane u vrijeme kada je Hong Kong, vraćajući se pod okrilje Kine, dobio autonomni status i pravo na vlastiti društveni sustav. No Kina uporno odbija povesti razgovore s Dalaj Lamom. U Hrvatskoj djeluje nekoliko udruga za potporu Tibeta, od kojih je ona u Splitu vrlo aktivna. Hrvatska vlast bi se i zbog toga, kao i zbog iskaza svojeg humanog i pravičnog stava, trebala zauzeti za otvaranje dijaloga između Dalaj Lame i vlasti u Pekingu. - objašnjava dr. Tereza Ganza-Aras.

TIBET

Površina: 2,5 milijuna četvornih kilometara.
 Broj stanovnika: 13,5 milijuna. Kina priznaje samo 2,320.000 stanovnika. Tibeťanaca u egzilu ima 131.000, većinom u Indiji.
 Glavni grad: Lhasa (sjedište vlade u egzilu je u Dharamsali, sjeverna Indija).
 Stanovništvo: Tibeťanci (6 milijuna), Kinezi (7,5 milijuna, pretežno naseljeni nakon okupacije u pokrajine Kham i Amdo).
 Kina negira naseljavanje Kineza i tvrdi da Tibeťanci čine 95 posto stanovništva.
 Jezici: tibeťanski, kineski (službeni jezik).
 Prosječna nadmorska visina: 4267 metara.
 Najviši vrh: Mount Everest, 8848 metara (na granici s Nepalom).
 Gospodarstvo: Tibeťanci se uglavnom bave poljodjelstvom i stočarstvom, a Kinezi trgovinom i uslugama.
 Šef države: Tenzin Gyatso, 14. Dalaj lama (u egzilu od 1959. godine).

vijesti Tibeta dokazujući kako je Tibet povijesno nezavisan od Kine. No, unatoč svojim uvjerenjima, Dalaj Lama već deset godina govori, nastojeći pronaći način da ublaži oštrinu kineske vladavine, kako bi bio spreman prihvatiti kinesku kontrolu nad tibetanskim vanjskim poslovima i obranom u zamjenu za jamstva za istinsku autonomiju. Učinio je to jer se bojao da će okupacija potpuno uništiti tibetanski način života.

No, kineski odgovor na takvu fleksibilnost - na koju su ogorčeni mnogi mladi Tibeťanci u iseljoništvu - bio je daljnje zaoštavanje odnosa i postrojenje uvjeta za razgovore. Dalaj Lama, kojeg se danas optužuje da je "kriminalac i separatist", mora se unaprijed složiti da je Tibet od uvijek bio dio Kine kako bi pregovori uopće mogli početi.

Ukratko rečeno, Peking, koji ima neograničeno strpljenje, čeka da sadašnji Dalaj lama, koji ima 63 godine, umre. Kad dode trenutak da se izabere 15. reinkarnacija Dalaj Lame, Kina neće čekati. Pokušat će nametnuti osobu po svom izboru, kao što je to učinila i pri otkrivanju reinkarnacije 11. Panchen lame. Vrlo je vjerojatno da će se poslužiti "svojim" Panchen Lamom kako bi dala prividni legitimitet i novom Dalaj lami, koji bi bio njihova marioneta. No, i neovisno o tome, odlazak sadašnjeg

Hollywoodska zvijezda Richard Gere (u društvu budističkih svećenika) jedna je od mnogih iz show-businessa koji podržavaju nezavisnost Tibeta (gore). • Gyatsen Norpo, od Kineza nametnuti Panchen lama (dolje)

Glasnogovornik Ministarstva vanjskih poslova Željko Trkanjac:**Hrvatska podržava autonomiju Tibeta unutar Kine**

Službeni stav Ministarstva vanjskih poslova RH o nezavisnosti Tibeta i pravima tibetanskog naroda iznio je njegov glasnogovornik Željko Trkanjac:

- Republika Hrvatska je 13. svibnja 1992. godine uspostavila diplomatske odnose s Narodnom Republikom Kinom, prihvativši time sve političke i pravne posljedice toga čina utvrđene međunarodnim pravom, poglavito međusobnu obvezu poštivanja suverenosti i priznavanje cjelovitosti državnog teritorija unutar međunarodno priznatih granica.

Sukladno iznesenome, Republika Hrvatska u potpunosti prihvaća politiku Kine. Hrvatska također podržava pravo tibetanske manjine na sva ljudska i manjinska prava, uključujući i pravo na autonomiju u sklopu Kine. Hrvatska Vlada nije imala kontakte s tibetanskom vladom u egzilu i Dalaj Lamom.

Stav SDP-a o borbi tibetanskog naroda za nezavisnost**Podrška Tibetu, ali ne i raskid s Kinom**

Dr. Zdravko Tomac, potpredsjednik Socijaldemokratske partije, tvrdi da su borba naroda za samostalnost i prava manjina na opstojnost nešto što njegova stranka uvijek načelno podržava.

- Potpisivali smo mnoge peticije za podršku Tibetu, zbog čega su nas kineske vlasti stavljale pod povećalo. Istinski socijaldemokrat ne može zaboraviti svoja temeljna načela u slučaju Tibeta samo zato što je u slučaju Kine riječ o velikoj svjetskoj velesili i narodu s više od milijun pripadnika. Hrvatska vlada trebala bi se zauzeti za prava tibetanskog naroda i njegovu autonomiju, ali ne na izuzetno radikalni način, kao što je, primjerice, Makedonija učinila s Tajvanom. Tibeťance treba podržati na način koji neće dovesti do totalnog raskola s Kinom, ali ih se ne smije zaboraviti. Može li naša potpora pravima Tibeťanaca imati značajan učinak, teško je predvidjeti, ali to je pitanje principa i upravo zbog toga Hrvatska ne smije biti ravnodušna - tvrdi dr. Tomac.

BUDIZAM I HOLLYWOOD
 Mnogi svjetski državnici rado će se susresti i slikati za novine s Dalaj Lamom. Snimaju se i filmovi o Tibetu, za Tibeťance se zauzimaju i glumačke zvijezde poput Richarda Gere i Brada Pitta. Neki od njih prelaze na budizam. Sve je to zabavno, egzotično, cool. No, istina o Tibetu mnogo je strašnija od onoga što nam predstavlja hollywoodska tvornica snova

Dalaj lame bit će veliki udarac tibetanskom narodu, i to iz više razloga.

Neposredna posljedica je da nekoliko godina neće biti Dalaj lame dok se ne nađe njegova inkarnacija. To će značiti nestanak čvrstog autoriteta i glavnog vođe tibetanskog naroda. Čak i kada se inkarnacija pronađe, bit će potrebno mnogo godina dok novi Dalaj lama ne bude mogao obavljati svoje dužnosti. Tijekom tog razdoblja kineske će vlasti izgubiti glavnog oponenta u sporu zbog Tibeta i bit će im mnogo lakše boriti protiv pokreta za autonomiju Tibeta.

Temeljem svega navedenog, teško je biti optimist po pitanju Tibeta. Malo je vjerojatno da će Kina, neovisno o tome koje političke snage njom vladaju, dopustiti slobodan Tibet. Tibeťanci će najvjerojatnije i dalje živjeti u okupaciji i prognostu.

Stoljećima je takva bila i sudbina Židova, koji su doživjeli nevideno progone u cijelom svijetu i koji su bez domovine uspjeli zadržati svoj kulturni i etnički identitet. Tibeťanci također imaju tisućljetnu civilizaciju i otpornost poput Židova. Oni će uspijeti preživjeti podržani svojcim poštovanjem i suosjećanjem. Teže će biti onima pod kineskom okupacijom. Oni u prognostu imaju ču zadatak da održe slavnu tibetansku civilizaciju i identitet živim i jakim.

Tenzin Gyatso, 14. Dalaj lama

Dalaj lame su, prema tibetanskoj tradiciji, manifestacije Bude od Samilosti, a odlučuju se reinkarnirati kako bi služili narodu. Lhamo Dhondrub, sadašnji Dalaj lama, dobio je vjersko ime Tenzin Gyatso te je proglašen Dalaj Lamom 22. veljače 1940. u Lhasi, nakon dugotrajne potrage budističkih svećenika koji su pronašli dječaka, reinkarnaciju 13. Dalaj lame, u malom selu Taktser u sjeveroistočnom Tibetu.

Godine 1950. Dalaj Lama je, u svojoj petnaestoj godini života, pozvan da preuzme sve političke ovlasti nakon što je 80.000 kineskih vojnika ušlo u Tibet. Godine 1954. išao je u Peking na razgovore s Mao Ce-tungom i Deng Xiaopingom. Dana 10. ožujka 1959. izbio je oružani ustanak u Tibetu, koji je vojska ugušila u krvi, a Dalaj Lama i gotovo 100.000 Tibeťanaca našli su utočište u Indiji, gdje su osnovali vladu u egzilu, čije je sjedište u Dharamsali.

Temeljem njegovih prijedloga, Opća skupština Ujedinjenih Naroda usvojila je tri rezolucije kojima se od Kine traži poštivanje ljudskih prava Tibeťanaca i njihovo pravo na samoodređenje. Godine 1963. Tibeťanci u egzilu usvojili su demokratski ustav, zasnovan na budističkim principima i Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, kao model za budućnost Tibeta. Dalaj lama 1987. zatražio je od Kine da prekine koristiti Tibet za proizvodnju nuklearnog oružja i skladištenje nuklearnog otpada, a 1989. mu je dodijeljena Nobelova nagrada za mir.

Panchen Lama - najmlađi politički zatvorenik na svijetu

Panchen Lama druga je osoba po važnosti u tibetanskoj kulturi, religiji i politici. Titulu Panchen lame, koja znači "veliki učitelj", uveo je peti Dalaj lama 1642., kad je za Panchen lamu proglasio svog učitelja Abbotta. Od tada su Dalaj lama i Panchen lama tradicionalno učitelji novoj inkarnaciji. Desetog Panchen lamu imenovala je 1944. kineska nacionalistička vlada. Među samim Tibeťancima radale su se sumnje u njegovu privrženost Kinezima. No sve dvojbe su otklonjene kada je on 1964. okupljenom mnoštvu rekao da je Dalaj Lama njihov jedini vođa. Nakon toga Kinezi su ga stavili u zatvoreništvo, iz kojeg je oslobođen 1978. godine. Umro je 1989. u 53. godini života.

Nakon smrti desetog Panchen lame 1995. godine, Dalaj Lamin suradnici krenuli su, sukladno staroj tibetanskoj tradiciji, u potragu po Tibetu za dječakom koji je trebao postati jedanaesti Panchen lama. Potraga za dječakom, koji je prema tibetanskom vjerovanju inkarnacija prethodnoga Panchen lame, trajala je oko šest godina. Tri dana nakon što je 14. svibnja 1995. Dalaj Lama proglasio šestogodišnjeg dječaka gendhuna Choekyija Nyima jedanaestim Panchen lamom, kineske vlasti otele su dječaka, njegovu obitelj i Dalaj Lamine suradnike koji su ga pronašli. Nedugo nakon toga Kina je, u nastojanju da poništi Dalaj Laminu odluku, proglasila drugoga dječaka, Gyantsena Norpa, novim Panchen lamom. O otkrivanju jedanaestog Panchen lame nije se ništa znalo sve do lipnja 1996., kada su kineske vlasti napokon priznale da se on nalazi u njihovu zatočeništvu.

Laurent-Desirée Kabila, predsjednik Konga

Propali Che Guevarin učenik

Piše Zlatko Vidačković

Kad je u svibnju 1997. Laurent-Desirée Kabila na čelu pobunjeničkih trupa umarširao u Kinshasu, glavni grad države tada zvane Zair, bilo je to ostvarenje njegova dugogodišnjeg sna. Izmorene pobunjeničke trupe, među kojima i mnogi tinejdžeri iz malih sela u zairskim šumama, imali su izraz tjeskobe na licu dok su koraćali u grobnoj tišini kroz Kinshasu, a i njihov vođa, Kabila, bio je previše zabrinut da bi se prepustio slavi.

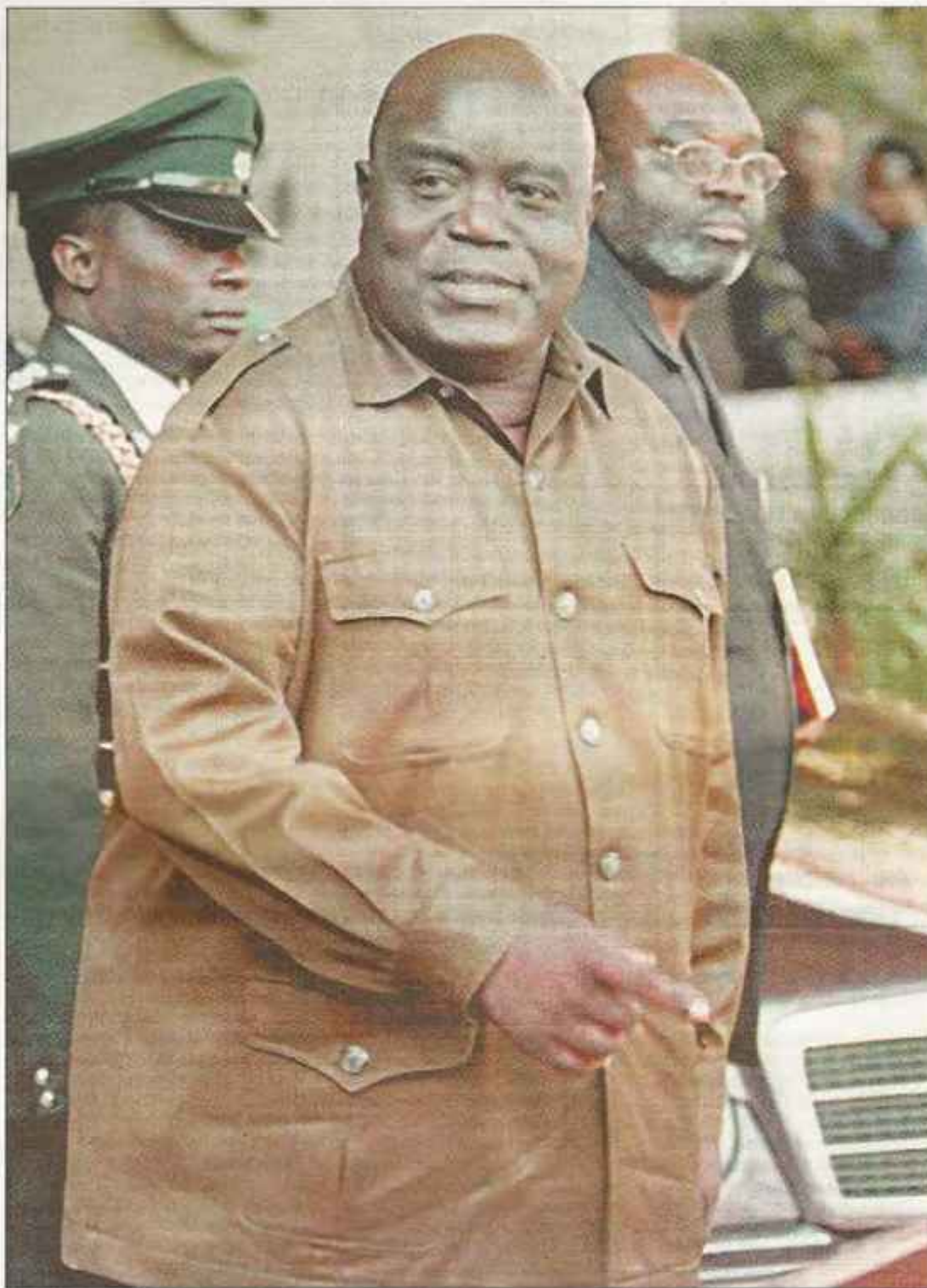
Od opskurnog i svjetskoj javnosti nepoznatog gerilca Kabila je preko noći bio katapultiran na čelo države sa 45 milijuna stanovnika i neizmjenim milijardama dolara vrijednosti rudnih bogatstava. Zairski predsjednik Mobutu Sese Seko, koji je tijekom puna tri desetljeća svoje diktature uzaludno pokušavao uništiti njegov pobunjenički pokret, bio je na koljenima. Neumorni pobunjenički vođa posvetio je posljednjih trideset godina svoga života zbacivanju zairskog predsjednika Mobutua i, nakon mnogih neuspjelih pokušaja, to mu je napokon 1997. pošlo za rukom. Proveo je jednu od naj spektakularnijih revolucija u afričkoj povijesti, ali ubrzo će se pokazati da će zemlju, koju je on nazvao Demokratska Republika Kongo, biti teže obnoviti i s njom upravljati, nego je osvojiti.

Diplomati opisuju Kabilinu prošlost kao "maglovitu". I sam Kabila nerado govori o sebi i svojoj mladosti. Kad je njegovo ime izšlo u javnost 1996., Kabila se predstavio kao 30-godišnji veteran oružane borbe protiv Mobutua, ali njegova je gerilska skupina marksističkih revolucionara bila poznatija po banditizmu, nego po borbama.

Laurent-Desirée Kabila rođen je 1. siječnja 1938. u selu Ankoro u zairskoj pokrajini Shaba, regiji bogatoj zlatom i dijamantima koja je kasnije postala jako uporište pokreta protiv Mobutua. Studirao je političku filozofiju na sveučilištima u Francuskoj i SAD-u, a školovanje je nastavio u kineskoj vojnoj akademiji za vrijeme vladavine Mao Tse-tunga, te na sveučilištu u Dar es Salaamu u Tanzaniji gdje je sreo Yoweri Museveni, budućeg predsjednika susjedne Ugande. U zemlju se vratio ubrzo nakon što je njegova zemlja izborila nezavisnost od Belgije 1960. godine.

Kabila je tako na prvim izborima izabran za zastupnika u skupštini Sjeverne Katange te je podržavao prvog premijera Konga Patricea Lumumbu. Kad su Mobutuovi vojnici 1961. ubili Lumumbu, Kabila se odmetnuo u pobunjenike. Bio je na čelu Stanleyville pobune 1963. u dolini Ruzizi, koju su u krvi ugušile Mobutuove snage. Ubrzo nakon toga Kabila je na zapadnoj obali jezera Tanganika osnovao Narodnu revolucionarnu stranku koja se temeljila na njegovim marksističkim i panafričkim idealima.

Za vrijeme borbi u dolini Ruzizi, Kabila je 1965. upoznao Ernesta Che Guevaru, legendarnog južnoameričkog revolucionara prokajenog u kubanskoj revoluciji, koji mu je ponudio pomoć. U početku je Che Guevera bio oduševljen Kabilom. U svom pismu kubanskom vođi Fidelu Castru, Che Guevara ga opisuje kao "odličnoga govornika" te izvještava kako u tom području postoji "organizirana pobunjenička aktivnost". Che Guevara je uvidio da je riječ o čovjeku koji shvaća da je njihov zajednički neprijatelj "sjevernoameri-

Ubrzo je Che Guevara počeo pisati o Kabili kao o neodlučnom lideru koji se vozio u Mercedesu i rijetko posjećivao svoje trupe na bojišnici. Ono što je Che pronašao u Kongu bila je potpuno nedisciplinirana gerilska vojska, koja je često bila pijana od juka-piva, redovno odbijala poslušnost nadređenima, bježala na prvi znak borbi i nije se znala služiti oružjem. Kabiline vojnike Che je opisao kao "lijene parazite", a samog Kabilu kao 'častohlepnog egoista'

čld imperijalizam".

Che Guevara i stotinjak kubanskih časnika proveli su šest mjeseci u Kongu 1965. u nastojanju da uvjehaju bore, opremljene oružjem iz Kine i Sovjetskog Saveza, u pokretu koji su pokrenuli članovi vlade ubijenog premijera Patricea Lumumbe. Che Guevarina misija (detajno opisana u knjizi Jona Lee Andersona: "Che Guevara: A Revolutionary Life") bila je dio njegove vizije izvoza kubanskog gerilskog iskustva u siromašne zemlje Trećeg svijeta. Simba (lavovska) pobuna je predstavljala pokušaj zbacivanja tadašnjeg predsjednika Moïse Tshombea, za kojega se smatralo da predstavlja interese zapadnoeuropskih rudarskih kompanija.

Che Guevara je odlučio osobno voditi časnike za obuku, ali nije o tome obavijestio Kabilu sve dok nije stigao u Kongo, zbog čega se Ka-

bila zabrinuo i osjetio bojazan da bi mogao biti zasjenjen Cheovom međunarodnom slavom. Stoga je i dio vremena tijekom Cheova šestomjesečnog boravka provodio lobišući za svoje ideje u drugim afričkim zemljama.

Vođe drugih afričkih pobunjeničkih pokreta bili su suzdržaniji glede kongoanskog modela obuke te su tražili da se njihovi časnici obučavaju izvan Afrike, a naročito su bili nezadovoljni prijedlogom da Kuba u Kongu uspostavi međuna-

rodnu bazu za obuku.

Ubrzo je Che Guevara počeo pisati o Kabili kao o neodlučnom lideru koji se vozio u Mercedesu i rijetko posjećivao svoje trupe na bojišnici. "Ovo je priča o neuspjehu", bile su početne riječi u njegovom završnom izvješću. Ono što je Che pronašao u Kongu bila je potpuno nedisciplinirana gerilska vojska, koja je često bila pijana od juka-piva, redovno odbijala poslušnost nadređenima, bježala na prvi znak borbe i nije se znala služiti oru-

žjem. Pobunjenici su odbijali nositi bilo što, osim osobnog naoružanja. Kabiline je vojnike Che opisao kao "lijene parazite", a samoga Kabilu kao "častohlepnog egoista". "Pobijediti s ovakvim trupama izvan je svake diskusije", zaključio je Che Guevara.

Kad su Kabilini pobunjenici potučeni od vladinih snaga, potpomognutih bijelim plaćenicima i CIA-om, Che Guevara ga je napustio, razočaran u Afriku i u Kabilu. Che Guevara i kubanski časnici odjurili su jedne noći u Tanzaniju preko jezera Tanganjika. Che Guevara je bio toliko posramljen zbog poraza svoje misije u Kongu da se odbio vratiti u Kubu. Mjesecima se skrivao u tanzanijskoj luci Dar es Salaamu i u Čehoslovačkoj. Nakon toga se vratio u Južnu Ameriku, gdje je i poginuo. U neuspješnom pokušaju predvođenja pobune seljaka u Boliviji ubile su ga vladine trupe koje je podupirala CIA.

No, Kabila, Cheguevarina glavobolja, postao je zairska migrena.

Kad je Mobutu Sese Seko preuzeo dužnost predsjednika Konga 1970., Kabila je sa svojom skupinom pobunjenika uspostavio slobodnu zonu u pokrajini Kivi, odakle su napadali Vlade snage gotovo 20 godina. Mobutuove trupe otjerale su Kabilu u progonstvo u Tanzaniju 1977., odakle je nastavljao gerilske upade u Kongo sljedećih deset godina. Kabila je razvio jake veze s Yoweri Musevenijem, koji je preuzeo vlast u Ugandi 1985., i Paulom Kagameom, vođom tutsijske pobunjeničke vojske koja je preuzela vlast u Ruandi 1994. godine. Nakon 1988. Kabila je nestao iz javnosti, a pojavio se u listopadu 1996. kao vođa pobunjenika protiv Mobutuove vlade.

Vrlo brzo je Kabila prestao s teškim pobunjeničkim životom: kako se pobjeda približavala, zamijenio je svoje safari odijelo, baseball kapu i tenisice s finim odijelom i kožnim cipelama. Kabila nosi Stetson šešir i vrlo rado se smije. Priznaje da je kršćanin, iako pripada Luba plemenu. Ne pije alkohol. Svojom pojavom nastoji pridobiti simpatije zapadnih političara koji su se užasavali njegove marksističke prošlosti.

Danas se odriče svojih komunističkih ideala i predstavlja se kao borac za ljudska prava i slobode. No, njegovo djelovanje pokazuje upravo suprotno: nakon optužbi za masakre Hutu pobunjenika za vrijeme građanskog rata 1997., postavio je sve moguće prepreke inspektorima UN-a. Također je zabranio sve političke stranke u zemlji, osim svoje. Njegovi suradnici, još za pobunjeničkih dana, opisivali su ga kao profitera kojem je važnija osobna korist od borbe, a naročito je bio poznat po švercu zlata, bjelokosti i dijamanta.

Nakon što je 1997. uz pomoć etničkih Tutsija došao na vlast i svrgnuo Mobutu Sese Seka, Kabila se danas suočava s pobunom svih svojih bivših saveznika. Osim Tutsija, tu su i ruandski vojnici te razočarani pripadnici njegove vojske. Iako mu pobunjenici nude primirje, njihove su snage nadomak Kinshase. Možda se uz pomoć drugih afričkih država i održi na vlasti, ali može se sa sigurnošću reći da je njegova uloga negativna: u samo godinu dana vladavine samozvani je borac za ljudska prava ukinuo sve oblike demokracije, a njegova zemlja rastrgana je građanskim ratom pokrenutim zbog otpora njegovoj vladavini.

Kad je u svibnju 1997. umarširao u Kinshasu na čelu pobunjeničkih trupa, od opskurnog i svjetskoj javnosti nepoznatoga gerilca Kabila je preko noći postao čelnik države sa 45 milijuna stanovnika i neizmjenim milijardama dolara vrijednosti rudnih bogatstava

IAKO JE ŽELJKO RAŽNATOVIĆ ARKAN JOŠ 1991. GODINE BIO NA ČELU POSTROJBI KOJE SU POČINILE MNOGE ZLOČINE U ISTOČNOJ SLAVONIJI, A DVIJE GODINE POSLIJE TO JE PONOVILO U BOSNI, TEK JE IZRAVNO UKLJUČIVANJE NATO-a U KOSOVSKU KRIZU PONUKALO ZAPAD DA PODIGNE OPTUŽNICU PROTIV NJEGA

Kriminalno-ratna karijera

1969. - u Beogradu osuđen na tri godine maloljetničkog zatvora zbog krađe
1974. - nakon pljački u Švedskoj i Belgiji Interpol za nj izdaje međunarodnu potjernicu, a u prosincu je i uhićen tijekom pljačke belgijske banke
1979. - pobjegao iz zatvora u Verviersu
1981. - ranjen i uhićen tijekom pljačke draguljarnice u Frankfurtu, bježi iz bolnice
29. studenoga 1990. - uhićen u Dvoru na Uni zbog oružane pobune
14. lipnja 1991. - u Zagrebu osuđen na 20 mjeseci zatvora, ali je nedugo nakon toga pod misterioznim okolnostima oslobođen
17. studenoga 1991. - kao zapovjednik srpskih dobrovoljačkih postrojbi izdaje naredbe za likvidacije civila u Borovu naselju i Vukovaru, a sve do siječnja 1992. vodi i centar za obuku srpskih dobrovoljaca u Erdutu
1992. - vodi eskadrone smrti u BiH, pod njegovim zapovjedništvom izvršeni su pokolji u Bjeljini
30. prosinca 1997. - Haaški sud podigao protiv njega tajnu optužnicu, koja je objavljena 30. ožujka 1999., nakon što je objavljena vijest da je angažiran u sukobima na Kosovu

Miloševićev najdraži zločinac

Piše Zlatko Vidačković

Kad je 1992. godine Željko Ražnatović Arkan na čelu srpskih dobrovoljačkih postrojbi "Tigrovi" (nazvanih po tigru koji je Arkanu darovao direktor beogradskog zoološkog vrta) došao u Bosnu i Hercegovinu, nesrpski stanovnici te zemlje mogli su odmah predvidjeti

tregediju. Osoba koja je krajem 1992. protjerala djecu i starce preko minskih polja u istočnoj Slavoniji nije ostavljala sumnje u svoje zločinačke namjere.

Kada su "srpski osloboditelji" svojedobno ušli u Borovo naselje, izdvojili su nekoliko starijih osoba i sve ih pobili na ulicama. Zločini koje su Arkanovi "Tigrovi" počinili u Bjeljini u potpunosti su potvrdili reputaciju

stečenu u Hrvatskoj. U Bjeljini je, pred očima stranog fotoreportera, na Arkanovu zapovjed pripadnik njegovih odreda smrti bez ikakvog razloga ubio jednog Muslimana ispalivši mu metak u potiljak. Nakon toga su ga mrtvog 'cipelarili'.

Ubojica dječjeg lica nikad ne povisuje ton, ali ga njegovi vojnici bespogovorno slušaju. Ugladen u ponašanju, finih manira, nikad

ne izlijeće iz takta. Glatko je obrijan, fino obučen, a osobito voli stare jugoslavenske vojne uniforme. Od djeteta komunističkog oficira jugoslavenske vojske postao je veliki vjernik i mecena Srpske pravoslavne crkve.

Jako mu je važno da dobro izgleda u medijima pa je prema novinarima uvijek ljubazan, čak i kada je riječ o onima iz njemu nastavak na 32. stranici

Jutarnji LIST

Jutarnji LIST

nastavak sa 31. stranice

neprijateljskih država. Glumi obiteljskog čovjeka, a još i danas financijski skrbi o obitelji bivše žene. Voli se družiti s glumcima i pjevačima lako ga oni često izbjegavaju. Ne pije alkohol i ne puši, a to brani i svojim boricima. Alkohol smatra najvećim protivnikom vojničke discipline. Najviše prezire rezerviste jer smatra da ljudi bez jake motivacije nikad ne mogu postati uspješni borci.

Željko Ražnatović Arkan, kao nesumnjivi "produkt" Službe državne bezbednosti, koja se nerijetko naziva "tajnom policijom", prošao je kroz nekoliko faza njezina djelovanja. U prvoj fazi djelovanja te službe Arkan je pripadao skupini kriminalaca koji su služili toj službi za razračunavanje s političkom emigracijom u inozemstvu. Tijekom raspada bivše Jugoslavije Arkan je u srbijskoj tajnoj policiji obavljao poslove pripreme oružane pobune Srba u Hrvatskoj, a kasnije je bio čelni čovjek Srpske garde na području takozvane RSK, ali i u Bosni i Hercegovini. Sljedeća faza njegova djelovanja bila je vezana uz djelovanje tajne policije u redovima srpske opozicije. Dobivši glasove na Kosovu dospio je i do srpskog parlamenta, gdje je bio poslanik u jednom, doduše skraćenom mandatu, a poslije je osnovao je Stranku srpskog jedinstva.

Ražnatović je podrijetlom Crnogorac. Rastao je u obitelji jugoslavenskog oficira koja je se često selila u različite dijelove Jugoslavije pa je tako rođen u Brežicama, a školovao se u Zagrebu. Kao dječak bio je prilično nestašnog vladanja, sklon tučama, posebice u redovima navijača. Od početka navijač Crvene zvezde, poslije je postao i vođa njezinih navijača.

Priznaje da je Srpsku dobrovoljačku gardu u početku formirao od navijača Crvene zvezde i Partizana. - Bilo je tu i 'grobara'

(navijača Partizana). Nismo gledali tko je iz kojeg tima jer je bio ugrožen srpski narod, srpska pravoslavna vjera. Bili su to dobri i poštjeni borci - izjavljuje Arkan.

Arkan je osamdesetih godina bio u trećem valu jugoslavenskih kriminalaca koji su se nalazili izvan zemlje. Dobili su lažne putovnice i vozačke dozvole. O njemu kao jednom od vodećih jugoslavenskih kriminalaca ispredaju se mnoge priče u europskom podzemlju. Većina njih obavljala je sitne poslove 'reketiranja', isključivo Jugoslavena, koji su bili vlasnici više od dvije tisuće kavana u Njemačkoj i u nekim drugim zapadnim zemljama. Arkan je, osim u Njemačku, najviše odlazio u Švedsku jer su švedski zakoni blagi pa mu je bilo lakše podnijeti kazne koje bi u slučaju uhićenja dobivao. Iz redova tih kriminalaca policija je regrutirala atentatore, kao i ljude za prijavu poslove. Među njima je bio i Arkan. Obučavani su u Bujanj Potoku, gdje su poslije obučavane i paravojne formacije koje su odlazile na ratišta u Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu.

Tijekom rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini tajna policija bila je vrlo aktivna. Posredstvom svojih ljudi poput Arkana dopremala je oružje i pripremala pobunu Srba u Hrvatskoj. Djelovala je i preko policijskih postaja u Hrvatskoj, u kojima je poglavito bio srpski kadar. U jednu takvu akciju 1991. godine poslan je i Arkan. Prema svjedočenju Josipa Boljkovca, Arkan se sa svojim suradnikom, koji je slovio kao "četnički vojvoda", uputio u Dvor na Uni sa zadatkom da uništi i zauzme policijsku postaju. Boljkovac tvrdi da je bio informiran o Arkanovu dolasku te je zahvaljujući tome i uhićen. Dočekan je u zasjedi i potom sproveden u Zagreb. Nedugo nakon suđenja Arkan je pušten, kako tvrdi Boljkovac, bez njegova znanja iako je tada obnašao dužnost ministra policije. U zatvoru se s Arkanom korektno postupalo. Tvrdi se da je u ćeliji imao i televizor, a tada je bio voljan reći i više od onoga što su ga pitali. Korektni postupak prema Arkanu u zatvoru, kao i postupak njegova puštanja u Srbiju, mnogi objašnjavaju činjenicom da je do raspada Jugoslavije postojao džentlmenški sporazum između prvih ljudi savezne i republičkih tajnih policija. Arkanu su tako pomogle i njegove "zasluge" u poslovima koje je obavljao za te službe u inozemstvu.

O djelovanju tajne policije u ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini posebno se nešto više saznalo i o tome glasnije govorilo nakon razlaza Miloševića i Sešelja 1993. godine. Te godine Slobodan Milošević je u pismu javnosti sasuo drvlje i kamenje na Sešelja i njegove radikale, koji su do toga

vremena bili u službi Miloševića. Nakon toga razlaza Sešelj je "otvorio" i to pitanje - udjela tajne policije i njezine uloge u ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Tako je Sešelj razotkrrio i djelovanje Arkana pod okriljem tajne policije, ali i nekih svojih ljudi koji su kao radikali formirali dobrovoljačke jedinice, zapravo paravojne formacije, koje su bile pod okriljem tajne policije. Stoga Arkan i Sešelj slove kao nepomirljivi neprijatelji.

U prvo vrijeme rata u Hrvatskoj specijalnim policijskim jedinicama koje su boravile na području Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema zapovijedao je Radovan Stojičić Badža, general pukovnik policije koji je 1997. godine ubijen u Beogradu. Do danas nije razjašnjeno ubojstvo tog "prvog srpskog policajca", no sigurno je da je na njega pucao dobro uvježbani ubojica, koji je imao i dobru "logističku podršku", upravo onako organiziranu kako su je organizirali kriminalci plaćenici policije za atentata na političku emigraciju u Europi. Stojičić je u Erdutu i osnovao Centar za specijalnu obuku dobrovoljaca i pripadnika TO-a i u njemu angažirao kriminalce. Kada ga je policija napustila, taj je centar pripao Željku Ražnatoviću Arkanu i njegovoj Srpskoj gardi. U tom centru mučeni su i ubijani civili, što potvrđuju i nedavni nalazi grobnica u blizini tog centra. Arkan je u Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu obavljao takozvana čišćenja, a o njegovoj aktivnosti snimljeni su i materijali s kojima, navodno, raspolaže ruska obavještajna služba. Teško je sada dokučiti raspolaže li sada tim materijalima haaška tužiteljica i ima li i drugih svjedočanstava o njegovoj aktivnosti.

Kao čovjek blizak vrhu tajne policije, a time i državnom, Arkan je posljednjih godina razvijao posao radeći sa strateškim materijalom - naftom, cigaretama, pa i oružjem. Razgranao je mrežu svojih poslova u inozemstvu, bez obzira na to što zbog Interpolove potjernice i straha od Haaga nije odlazio iz zemlje, i to zahvaljujući poznanstvima i vezama sa svojim starim znancima iz kriminalnog miljea, kao i miljea vezanog za poslove policije u inozemstvu.

Usprkos svim svojim zločinima, teško je povjerovati da će Željko Ražnatović Arkan ikad ugledati lice pravde. Svi zločini koje je počinio u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nisu bili dovoljni Haaškom sudu da podigne optužnicu - to je učinjeno tek kada su s Kosova stigle vijesti da je Arkan sa svojim "Tigrovima" ponovno u akciji - na svojem uobičajenom zadatku: ubijanju i protjerivanju onih koji se usude suprotstaviti ubilačkom stroju Miloševićeva velikosrpsstva.

Arkanova političko-nogometna karijera

- nogomet počinje igrati tijekom srednje škole u Zagrebu, gdje je završio ugostiteljsku školu
- tijekom osamdesetih vođa je Delija, navijača Crvene zvezde
- 13. svibnja 1990. sudjeluje u sukobu s navijačima Dinama u Maksimiru, a poslije izjavljuje da je "tada za njega počeo rat"
- 1992. kupuje klub Priština, koji propada, a iste godine odbijena je njegova ponuda za kupnju Crvene zvezde, nakon čega kupuje trećeligaša Obilića i u njega ulaže veliki novac, a u upravu postavlja direktore najbogatijih srpskih

- tvrtki
- u prosincu 1992. kao nezavisni kandidat na Kosovu izabran u Skupštinu Srbije, gdje se zauzima za naseljavanje Kosova srpskim izbjeglicama
- 21. listopada 1993. prvi put javno nastupa na dužnosti predsjednika Stranke srpskog jedinstva, koja je na izborima neslavno propala
- 1998. FK Obilić osvaja prvenstvo Jugoslavije i počinje igrati u međunarodnim natjecanjima
- krajem 1998. zbog prijetnji UEFA-e na čelo FK Obilića postavlja svoju suprugu Svjetlanu Cecu Ražnatović

NISU ODOLJILI 'DAROVIMA' Zbog afere s tajnim računima, prema pisanju dnevnika Berliner Zeitung, Kohl je izgubio vjerodostojnost kod čak 85 posto Nijemaca, a njegov nasljednik na mjestu šefa CDU-a, Wolfgang Schäuble, kod 54 posto. Ni SPD nije pošteđen mnoštva korupcijskih skandala. U posljednjem skandalu bliski Schröderov suradnik Gerhard Glogowski podnio je ostavku nakon optužbi da je prihvatao besplatna putovanja i druge darove od raznih kompanija, a čak je i koordinator Pakta o stabilnosti, bivši šef Schröderova kabineta, Bobo Hombach pod istragom

Neočekivan i ponižavajući kraj karijere velikog državnika obilježen aferom s tajnim stranačkim fondovima

HELMUT KOHL: VELIKAN U BLATU KORUPCIJE

Piše Zlatko Vidačković

Kada je bivši njemački kancelar Helmut Kohl, jedan od najvećih europskih državnika drugo polovine 20. stoljeća, na sumnjitu Europske unije u Austriji proglašen počasnim Europljaninom, nitko nije mogao ni zamisliti da će se veliki ugled tog demokratskog političara samo godinu dana nakon toga srušiti kao kula od karta. Zbog afere s tajnim stranačkim računima, prema tvrdnjama berlinskog dnevnika Berliner Zeitung, Kohl je izgubio vjerodostojnost kod čak 85 posto Nijemaca, a njegov nasljednik na mjestu šefa CDU-a, Wolfgang Schäuble, kod 54 posto njih.

VELIKA LJUBAV PREMA DEMOKRŠĆANSTVU? "Dok je država dovedena na rub bankrota, Kohl je punio stranačku blagajnu", vikao je socijaldemokratski vođa Gerhard Schröder na stranačkom kongresu na kojem je uvjerljivo većinom ponovno izabran za predsjednika. I doista, bivši je njemački kancelar, u nastojanjima da očuva državu blagostanja, dopustio povećanje unutarnjeg duga do neslučenih razmjera. Socijaldemokratski kancelar se nakon izbora našao u apsurdnoj situaciji da radi uravnoteženja proračuna mora smanjivati socijalna davanja siromašnima, nezaposlenima i umirovljenicima, te u mnogo slučajeva primjenjivati mjere primjerene nekoj liberalnoj ili konzervativnoj vladi nego socijaldemokratima.

No, pritom ne treba zaboraviti da je glavni uzrok velikom deficitu visoka cijena ujedinjenja Njemačke, koja se procjenjuje na više od tisuću milijardi njemačkih maraka. Malo bi koja država na svijetu bila u stanju u stanju podnijeti tolike izdatke za pomoć svojim slabije razvijenim krajevima. Kohl je pak istoku zemlje pomagao nesebično, od odluke da se istočnonjemačka marka može mijenjati u ne-realan odnos 1 prema 1, do velikih državnih investicija u obnovu pokrajina bivšeg DDR-a. Račun je jednog dana morao doći na naplatu. Ne treba zaboraviti ni velike troškove preseljenja sjedišta državnih institucija iz Bonna u Berlin, kao i ni golemi i potpuno nerazmjerni doprinosi Njemačke proračunu Europske unije.

Analizirajući drugu stranu Schröderove tvrdnje, nakon Kohlova priznanja o postojanju tajnih fondova, čine se sve vjerojatnijim

tvrdnje Karlheinz Schreibera, njemačko-kanadskog trgovca oružjem, koji je priznao da je u kolovozu 1991. u malom talijanskom restoranu u švicarskom gradu St. Margrethen uručio rizičaru Kohlove Kršćansko-demokratske unije Waltheru Leisleru Kiepu metalni kovčeg s više od milijun maraka u gotovini. Neposredno nakon tog sureta njemački je parlament odobrio prodaju 36 oklopnih vozila Saudijskoj Arabiji. Iako je Kohl odlučno odbacio svaku mogućnost utjecanja donacija stranci na državne odluke, malo tko može povjerovati da su trgovci oružja plaćali tolike iznose CDU-u samo iz ljubavi prema demokratskomu.

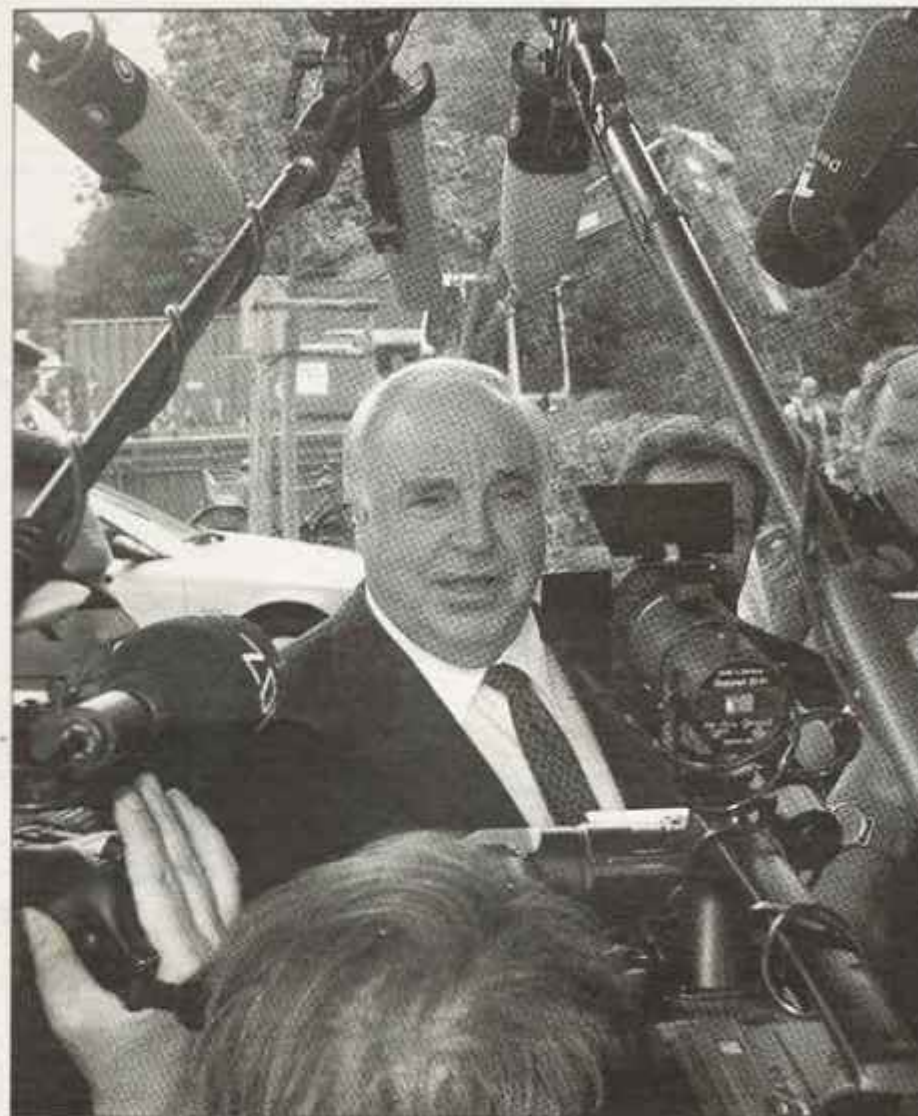
Kohl je nakon svojeg priznanja izjavio da je spreman prije Božića odgovarati na pitanje finacijskih kontrolora u vezi s tajnim računima Kršćansko-demokratske unije, a prema izjavi sadašnjeg predsjednika CDU-a,

ZLOČINI I KAZNE Njemačko-kanadski trgovac oružjem priznao je da je 1991. u Švicarskoj rizičaru Kohlove stranke uručio metalni kovčeg s više od milijun maraka, a prema izjavi sadašnjeg predsjednika CDU-a Schäublea, na stranačkim tajnim računima bilo je čak oko tri milijuna maraka. Nakon priznanja Kohl je rekao da je spreman prije Božića odgovarati na pitanja finacijskih kontrolora o tajnim računima stranke, te je sve vjerojatnije da će CDU zbog kršenja zakona o financiranju političkih stranaka platiti goleme kazne, koje se procjenjuju na čak 20 milijuna maraka

Wolfganga Schäublea, na stranačkim tajnim računima bilo je oko tri milijuna maraka.

Kako su sve njemačke političke stranke dužne krajem svake godine podnijeti izvješta o dohivenom novcu, bilo da je riječ o članarinama ili donacijama, a kod donacija većih 20.000 maraka i navesti tko je donator te ukupni iznos novca koji je ta osoba uplatila, sve je vjerojatnija mogućnost da će CDU zbog kršenja zakona o financiranju političkih stranaka platiti goleme kazne, koje se procjenjuju na čak 20 milijuna maraka.

KORUPCIJA I VISOKI DUŽNOSNICI EU Glavna tajnica CDU-a Angela Merkel pozvala je Kohla da objavi sve pojedinosti o tajnim računima kako bi se ponovno uspostavila izgubljena vjerodostojnost demokratske stranke. Trgovac oružjem Karlheinz Schreiber je tako u izjavi konzervativnom listu Die Welt izjavio da se nije sastajao samo s demokratskim rizičarom, nego i osobno s Kohlom i Schäubleom, te da su oni znali za njegov interes da osigura posao prodaje oru-

žjom vodstvu. Terlingen je navodno poslao Kohlu zapisnik sa saslušanja poreznog savjetnika CDU-a pred državnim odvjetništvom. Na tom saslušanju, koje je objavio list Bild, savjetnik Horst Weyrauch je priznao da je 1991. zajedno s tadašnjim rizičarom CDU-a Kiepom u Švicarskoj uzio milijun maraka koji su zatim bili položeni na uobičajene tajne račune, za koje središnja stranke nije znala, niti su oni bili zabilježeni i praćeni u službenom knjigovodstvu. Državni odvjetnik Augsburga vodi istragu protiv Kiepa zbog sumnje da je utajio porez na navedeni iznos.

Iako se stranački vođe CDU-a nastoje distancirati od skandala, svako novo otkriće sve više uvlači u blato i sadašnje čelnike stranke. Trgovac oružjem Karlheinz Schreiber je tako u izjavi konzervativnom listu Die Welt izjavio da se nije sastajao samo s demokratskim rizičarom, nego i osobno s Kohlom i Schäubleom, te da su oni znali za njegov interes da osigura posao prodaje oru-

žja Saudijscima. Schreiber također tvrdi da se sastajao i s bivšim njemačkim ministrom obrane Volkeom Rüheom, glavnim tajnikom CDU-a od 1989. do 1992., što je za CDU osobito nezgodno jer je Rühe kandidat za premijera njemačke pokrajine Schleswig-Holstein na izborima u veljači 2000. godine.

No, ni SPD nije pošteđen mnoštva korupcijskih skandala. U posljednjem od njih bliski Schröderov suradnik i premijer Donje Saske Gerhard Glogowski podnio je ostavku nakon optužbi da je prihvatao besplatna putovanja i druge darove od raznih kompanija. Čak je i koordinator Pakta o stabilnosti, bivši šef Schröderova kabineta, Bobo Hombach pod istragom zbog finacijskih malverzacija. **EUROM MJESTO U POVIJESTI** Tako se i Njemačka, nakon Italije i Francuske, našla suočena sa stranačkim korupcijskim skandalima. U Francuskoj je kao žrtva skandala pao ministar financija Dominique Strauss-Kahn, a Italija još i danas raščistiava korupcijske skandale koji su je počeli potresati početkom devedestih godina. Njemački demokršćani se ipak nadaju da ih ova afera neće potresti poput njihovih talijanskih kolega, čija je Democrazia Cristiana nakon gotovo pola stoljeća vladanja Italijom zauvijek nestala s političke scene.

Što se samog Helmuta Kohla tiče, on je sebi osigurao mjesto u njemačkoj i europskoj povijesti koje nijedna finacijska afera neće moći poništiti. Njegovo posljednje i najveće međunarodno dostignuće bilo je uvođenje zajedničke europske valute, eura, kojeg bez njegovog predanog dugogodišnjeg rada sigurno ne bi bilo. Samo desetljeće ranije, ideja ukidanja njemačke marke u Europi je zvučala poput znanstvene fantastike, a od 1. siječnja 2002. euro novčanice će postati stvarnost. Njemačka marka, desetljećima simbol njemačke gospodarske moći, u novom će tisućljeću biti zanimljiva samo numizmatičarima.

Gerhardu Schröderu popularnost počela rasti nakon Kohlove afere

Priznanjem da je za vrijeme dok je bio na čelu Kršćansko-demokratske unije upravljao tajnim stranačkim fondovima, Helmut Kohl nije samo naštetio svojoj reputaciji, nego je nanio težak udarac svojoj stranci upravo u trenutku kada je njezina popularnost uslijed razočaranja birača "crveno-zelenom" koalicijom socijaldemokrata Gerharda Schrödera uvjerljivo iskazana na njemačkim lokalnim izborima počela rasti.

Nakon niza poraza na lokalnim izborima u mnogim njemačkim gradovima i pokrajinama, zbog rastuće nezaposlenosti koja je već premašila brojku od četiri milijuna ljudi i nezadovoljstva socijalno ugroženih slojeva stanovništva kresanjem socijalnih davanja, demokršćanska afera s tajnim računima došla je socijaldemokratima kao dar s neba. Istraživanje javnog mnijenja koje je proveo njemački list Die Woche pokazalo je da je nakon izbijanja afere popularnost kancelara Gerharda Schrödera porasla za sedam posto, dok je podrška Kohlovom nasljedniku na čelu CDU-a Wolfgangu Schäubleu opala za tri posto.

Subota 7. 8. 1999.

MAGAZIN

Novi glavni tajnik Sjevernoatlantskog saveza

SIN POLICAJCA NA ČELU NATO-a

Pedesettrogodišnji Škot postao je poznat svjetskoj javnosti tijekom NATO-ovih zračnih napada na Jugoslaviju, kada nije štedio napore da iskaže svoju čvrstu uvjerenost da je saveznička operacija opravdana kako bi se spriječili daljnji zločini jugoslavenskoga predsjednika Slobodana Miloševića na Kosovu

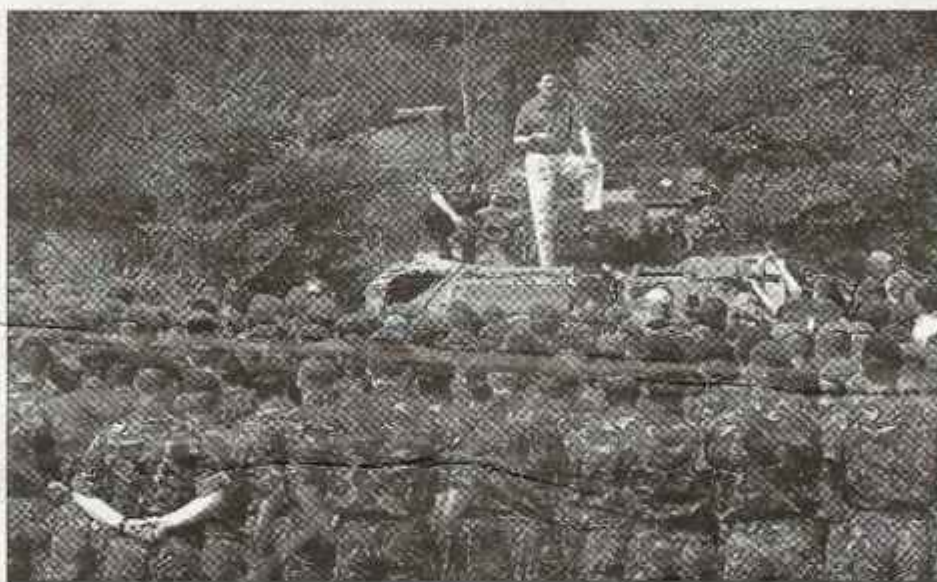

Pripremio Zlatko Vidačković

Kada je prošli tjedan njemački kancelar Gerhard Schröder obavijestio američkog predsjednika Clintona o svojoj konačnoj odluci da ne dozvoli odlazak svojega ministra obrane Rudolfa Scharpinga u sjedište NATO-a u Bruxelles, bila je uklonjena posljednja prepreka za izbor britanskog ministra obrane Georgea Robertsona na dužnost glavnog tajnika Sjevernoatlantskog saveza.

Nakon Javiera Solane, svojedobnog pacifista koji je čak bio jedan od najvećih protivnika ulaska Španjolske u NATO, na čelo NATO-a dolazi čovjek koji je zdušno podržavao Sjevernoatlantski savez, čak i po pitanjima o kojima je većina njegovih stranačkih kolega u Laburističkoj stranci imala potpuno različito mišljenje. Robertson je jedan od najodanijih suradnika britanskog premijera Tonyja Blaira, a veliki je prijatelj američkog ministra obrane Williama Cohena, koji je podržao njegovu kandidaturu. Pedesettrogodišnji Škot postao je poznat svjetskoj javnosti tijekom NATO-ovih zračnih napada na Jugoslaviju, kada nije štedio napore da iskaže svoju čvrstu uvjerenost da je saveznička operacija opravdana kako bi se spriječili daljnji zločini jugoslavenskoga predsjednika Slobodana Miloševića na Kosovu. Robertson je Miloševića nazvao "serijskim masovnim ubojicom" okruženim "sadiističkim koljačima" na čelu "brutalne mašine smrti".

George Islay Macneill Robertson rođen je 12. travnja 1946. na Islayu, malom i tihom otoku pokraj Škotske, do tada poznatom samo po odličnom whiskeyu. Njegov otac bio je otočni policajac. Robertson je tijekom školovanja kratko vrijeme bio član Škotske nacionalne stranke, koja se zalaže za ne-

REKLI SU O ROBERTSONU:

JAMES RUBIN, GLASNOGOVORNIK STATE DEPARTAMENTA: "On je vrlo sposoban ministar, kvalitetan u svojoj vladi, ne samo u kosovskoj krizi nego i u važnim raspravama o NATO-ovoj budućnosti uoči sastanka na vrhu u Washingtonu. Svoje je kolege iz Saveza impresionirao znanjem, sposobnošću da bude vođa i diplomatskim vještinama."

JAVIER SOLANA, DOSADAŠNJI GLAVNI TAJNIK NATO-a: "Cijenim njegovu podršku i savjete o svim ključnim pitanjima u vezi s NATO-om. Tijekom kosovske krize pokazao se kao čvrst i principijelan čelnik."

NEIMENOVANI VISOKI DUŽNOSNIK RUSKOG MINISTARSTVA OBRANE: "Bit će nam drago ako će se pod Robertsonom NATO u rješavanju teških situacija oslanjati na vojnu diplomaciju, a ne na vojnu silu"

ovisnost Škotske, da bi danas bio jedan od njezinih najljućih protivnika. Kao dužnosnik sindikata gradio je svoju političku karijeru u Škotskoj laburističkoj stranci, čiji je predsjednik postao već u dvadesetdevetoj godini života. Godinu dana poslije izabran je za zastupnika u parlamentu iz okruga Hamilton.

ZA NUKLERANO ORUŽJE Robertson, koji je nakon dva desetljeća provedenih u oporbi u svibnju 1997. nakon laburističke pobjede imenovan na dužnost ministra obrane, poznat je britanskoj javnosti i kao svojedobni predvodnik kampanje za zabranu pištolja

većeg kalibra nakon što su učitelj i 16 učenika masakrirani u njegovu rodnom gradu Dunblaneu. Robertson je oduvijek pripadao desnom krilu Laburističke stranke, čvrsto podržavajući britansko posjedovanje nuklearnog oružja u vrijeme kad se njegova stranka žestoko borila za nuklearno razoružanje. Kao ministar obrane proveo je reformu britanskih oružanih snaga kako bi im omogućio brzo i učinkovito raspoređivanje po kriznim žarištima u svijetu, što je bio uspješan model koji europski saveznici danas kopiraju.

Mogući Robertsonovi protukandi-

dati za dužnost glavnog tajnika NATO-a bili su britanski liberal Paddy Ashdown, bivši britanski ministar obrane Michael Portillo i Malcolm Rifkind, danski ministar obrane Hans Haekkerup, bivši belgijski premijer Jean-Luc Dehaene i poljski ministar vanjskih poslova Bronisław Geremek. No smatralo se da su svi oni nedovoljno iskusni, slabe političke težine ili jednostavno nisu bili zainteresirani za taj položaj.

Robertsonova je prednost što dolazi iz jedne od vodećih zemalja članica Saveza, s područja sjeverne Europe, i sviđa se Amerikancima. Izbor glavnog tajnika implicira određen broj prešutnih pravila. Prema njima, glavni tajnik mora biti Europljanin jer SAD čuva za sebe dva glavna vojna zapovjedništva. Osim toga, kandidat bi trebao prije toga obnašati ministarsku dužnost, ali ne i neku višu funkciju.

PRIPREMA ZA NEMIRE Neposredno nakon imenovanja Robertson je izjavio da je Sjevernoatlantski savez suočen s velikim izazovima snaženja europske vojne moći i jačanja odnosa s Rusijom. Samo nekoliko sati nakon izbora obvezao se da će raditi na smanjenju europske vojne ovisnosti o Washingtonu, ali bez potkopavanja snažnih transatlantskih veza. Najavio je da će NATO, također s Rusijom, Ukrajinom i svojim ostalim susjedima, tragati za sigurnijim kontinentom. Novi glavni tajnik NATO-a ističe kao svoju glavnu zadaću "da najuspješniji savez 20. stoljeća pripremi za moguće probleme i nemire u stoljeću ispred nas". George Robertson smatra da je Europa suočena s velikim izazovima u reviziranju svojih vojnih snaga kako bi se suzbila dupliciranja i natjecanja među samim članicama Saveza, ali ističe i jednu od najznačajnijih lekcija lekcija kosovskog sukoba - potrebu Europe da unaprijedi svoje vojne sposobnosti.

Trideset godina vladavine libijskoga vođe Moamera el Gadafija

NOVI GADAFIJEV CILJ: SJEDINJENE DRŽAVE AFRIKE

Bivši američki predsjednik Ronald Reagan zvao ga je bijesnim psom Bliskog istoka, Nelson Mandela svojim voljenim bratom, a bivši sudanski predsjednik Nimeiri čovjekom s dva lica, od kojih su oba zla

Pukovnik Moamer el Gadafi u vrijeme dolaska na vlast u Libiji

jedo pokušala uhititi i privesti na suđenje glavnoga i odgovornog urednika sarajevskog magazina Dani (list koji je lažno najavio optužnicu protiv hrvatskoga predsjednika) Senada Pečanina, kojega je zbog klevete tužio libijski vođa.

BIJES I SANKCIJE ZAPADA Iako je još nedavno za organizaciju arapskih sportskih igara darovao jordanskom kralju Hasanu sedam milijuna dolara, a najavio još 100, Gadafi je napustio svoje snove o panarapskom zajedništvu. Nakon Naserove smrti, Gadafi se već vidio u ulozi svearapskoga vođe, no ostalim arapskim zemljama ta se ideja nije svidala.

Svojim radikalnim idejama i podrškom najrazličitijim terorističkim skupinama navukao je na sebe bijes i sankcije Zapada, a arapske države ubrzo su uvidjele da im povezivanje s Libijom može ozbiljno narušiti međunarodni ugled. Tri desetljeća poslije, odbačen i uvrijeđen, Gadafi se okrenuo Africi. U nedavnom intervjuu izjavio je da mu je "Afrika bliža od Sirije i Iraka". Njegov novi cilj je - sjedinjene države Afrike.

Piše Zlatko Vidačković

Kada je prije trideset godina dvadesetsedmogodišnji pukovnik Moamer el Gadafi s nekoliko anonimnih mladih časnika preuzeo vlast u Libiji, svrgnuvši kralja Idrisa koji je bio na liječenju u Turskoj, nitko nije ni sanjao da će Libija dobiti vođu koji će po ekscentričnosti nadmašiti sve apsolutne monarhe u svijetu.

SPARTANSKI ŽIVOT Ronald Reagan zvao ga je bijesnim psom Bliskog istoka, Nelson Mandela svojim voljenim bratom, a bivši sudanski predsjednik Nimeiri čovjekom s dva lica od kojih su oba zla. Gadafi, koji u inozemstvo uvijek vodi ženske tjelohranitelje, dosad je preživio čak osam pokušaja puča, ali je njegova usvojena kći poginula u američkom zračnom napadu 1986. Nakon smrti jordanskoga kralja Huseina i marokanskoga kralja Hasana II. Gadafi je danas vođa s najduljim stažom u arapskom svijetu. Premda njegova država mno-

go zaraduje od prodaje nafte, sam Gadafi živi spartanskim životom, a goste prima u svojem beduinskom šatoru, za koji kaže da ga podsjeća na djetinjstvo što ga je proveo u pustinji. Gadafi je mladost proveo u pobunjeničkom okruženju. Njegova obitelj borila se protiv talijanske okupacije, a otac mu je proveo mnogo godina u zatvoru. Od svojih mladih dana Gadafi se zanosio panarapskim idejama, a idol mu je bio egipatski predsjednik Naser. Još kao četrnaestogodišnjak sud-

jelovao je na protuizraelskim demonstracijama za vrijeme Sueske krize, a planove za rušenje monarhije počeo je pripremati na vojnoj akademiji. Nakon daljnjeg vojnog školovanja u Engleskoj Gadafi je u istočnoj Libiji okupio tajnu skupinu koja je pripremala puč 1. rujna 1969.

Gadafi ima kulni status među brojnim muslimanskim fanaticima širom svijeta, do kojega i danas posebno drži. Zanimljivo je spomenuti da je sarajevska sudska policija prošle sri-

IZUMITELJ DRŽAVE MASA

Kako mu se nijedan od državnih ustroja u drugim zemljama nije osobito svidao, Gadafi je 1977. izmislio novi - džamahirijsku, državu masa, koja predstavlja u svijetu jedinstvenu kombinaciju socijalizma, monarhije i vjerske države, s Gadafi-jevom čuvenom zelenom knjižicom kao svetim zakonom. U kulturnoj revoluciji što ju je počeo već četiri godine nakon dolaska na vlast, Gadafi je proklamirao

čišćenje Libije od svih uvezenih ideologija i gradnju novoga društva zasnovanog na islamu i libijskoj verziji komunističkih načela. Korumpirani su političari zatvarani, nepoćudne knjige spaljivane, a vlast su nominalno preuzeli narodni komiteti. No, iako bez formalne funkcije, s niskim činom pukovnika, Gadafi je stvarno svih trideset godina zadržao apsolutnu vlast u državi.

SUD U HAAGU Tko je Claude Jorda, novi predsjednik Međunarodnog suda za ratne zločine

Francuz koji želi uloviti Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića

Pripremio Zlatko Vidačković

Nakon dosadašnje energične predsjednice Haaškog suda Gabrielle Kirk McDonald, na mjesto predsjednika Suda neočekivano je došao kontroverzni francuski sudac Claude Jorda.

Jorda je rođen 7. veljače 1938. godine u Boneu u Alžiru. Radio je u ICTY-ju kao sudac gotovo šest godina. Prije nego što je postao sudac ICTY-ja, Jorda je bio tužitelj pri prizivnom sudu u Parizu, a još prije istu je dužnost obnašao u Bordeauxu.

Jorda, treći predsjednik od osnutka ICTY-ja 1993., nakon Talijana Cassesea i Amerikanke McDonald, kritizirao je djelovanje ICTY-ja, zauzimajući se za ubrzanje postupaka. Poglavitito je tražio da ICTY sudi samo za najteže zločine, a da se ostali prepuste nacionalnim sudovima.

Pri preuzimanju dužnosti novi predsjednik Suda za ratne zločine obvezao se da će uhititi najtraženije s ICTY-jevih tjeralica, Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića. Sud je ustanovljen kako bi

došao do same srži zla, ne samo da kažnjava, nego i iskorjenjuje i čisti, te da jamči odvođenje odgovornih pred lice pravde, kako se to ne bi ponovilo, naglašava Jorda.

No, dosadašnji rad tog suca i njegov ekstrovertan stil daju do znanja da će u radu Suda doći do dramatičnih promjena. Tijekom dosadašnjih sudjenja u Haagu, Jorda je ostao zapažen po oštrom načinu ispitivanja svjedoka. Prošlo ljeto iza-

Šezdesetjednogodišnji sudac rođen je u Alžiru

zvio je ogorčenje mnogi međunarodnih dužnosnika nakon što je izjavio da slučajeva pred Sudom ima toliko da bi čak i u slučaju uhićenja Miloševića trebalo proći nekoliko mjeseci prije nego što bi mu se počelo suditi.

Velike kontroverze izazvao je i njegov prijedlog o sudenju u odsustvu.

Najkontroverzniji potez povukao je prošlog mjeseca kada je prekinuo sudenje bosanskom Srbinu Goranu Jelišiću, presudivši da ne postoji mogućnost osude prije nego što je obrana iznijela svoje argumente. Na tu njegovu odluku glavna tužiteljica Carla Del Ponte uložila je žalbu.

Pred novim su predsjednikom Haaškog suda veliki izazovi, jer je kredibilitet Suda ozbiljno uzdrman činjenicom da nitko od najvažnijih srpskih ratnih zločinaca nije izveden pred Sud. Jordu čeka i procesuiranje najavljenih optužnica protiv osumnjičenih za ratne zločine u akcijama Bljesak i Oluja, kojima se Hrvatska energično protivi.

Ponedjeljak 29. 11. 1999.

SVIJET

MICHAEL PORTILLO Kontroverzni britanski političar vratio se na političku scenu na velika vrata

Portillo sprema dolazak na čelo konzervativaca

Da bi konzervativci potukli laburiste na idućim izborima, treba im kandidat koji ima moderniji i svježiji imidž od Blaira, a njihov sadašnji dosadni i bezlični predsjednik Hague to zasigurno nije

Piše Zlatko Vidačković

Nakon što se posljednji konzervativni ministar obrane Michael Portillo trijumfalno vratio u britanski parlament pobjedom u bogataškoj četvrti Londona, sve više torijevaca smatra da je upravo on osoba koja bi mogla izvući Konzervativnu stranku iz političke krize i suprotstaviti se popularnom premijeru Blairu.

Rođen 26. svibnja 1953., samo dvadeset dana nakon Tonyja Blaira, Michael Denzil Xavier Portillo, sin španjolskog socijalista izbjeglog u Britaniju pred Francom, ušao je u vladu još za vrijeme legendarne Margaret Thatcher. Nakon dvije godine političke apstinencije, tijekom koje je putovao Europom s rukom na leđima, danas je najveća zvijezda britanske političke scene, a britanski mediji već ga proglašavaju budućim vodom torijevaca.

Riskantno priznanje

Na izborima 1997. Portillo, poznat kao izraziti konzervativac koji se suprot-

Michael Portillo na konvenciji Konzervativne stranke

stavljao homoseksualcima u vojsci i smanjivanju dobne granice za istospolni seks na 16 godina, izgubio je od deklariranog homoseksualca, laburista Stephena Twiga. Dvije godine nakon toga, Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu prisilio je Veliku Britaniju da ukine odredbu o zabrani homoseksualcima da služe vojsci, a sam Portillo je u dva mjeseca pripremanom intervjuu The Timesu priznao da je imao homoseksualna iskustva za vrijeme studija u Cambridgeu. Nakon što su tri homoseksualna ministra ušla u

Blairovu vladu, Portillo, danas u sretnom braku sa suprugom Carolyn s kojom nema djece, procijenio je da takvo priznanje ne može izazvati skandal u Velikoj Britaniji.

I doista, protiv Portilla nisu ustale nikakve ultrakonzervativne skupine, već gay aktivisti koji ga optužuju za licemjerje, a on je priznanjem spriječio potencijalnu neugodnu otkrića koja bi mu mogla zasmetati u daljnjem političkom napredovanju. U samoj Konzervativnoj stranci Portillo je u kandidacijskom procesu uvjerljivo

potukao sve pretendente za konzervativnog kandidata u londonskom okrugu Kensington i Chelsea, a nakon toga, prošlog četvrtka, osvojio dvostruko više glasova od laburističkog kandidata na izborima u toj četvrti.

Nova vremena

Velika Britanija se mijenja, a s njom polako i Konzervativna stranka. Tony Blair je nakon pobjede na izborima unio novi, mladenački stil u britansku politiku, koji je promijenio pravila političkog marketinga. Da bi konzervativci mogli potući laburiste na idućim izborima, treba im kandidat koji ima moderniji i svježiji imidž od Tonyja Blaira. Njihov sadašnji dosadni i bezlični predsjednik William Hague to zasigurno nije.

Iako u prvim izjavama priseže na vjernost stranačkom vodi, Portillo se zapravo ne želi istrčavati jer je svjestan da njegovo vrijeme tek dolazi. Njegova popularnost i ambicije su veliki i samo je pitanje vremena kada će se taj kontroverzni političar naći u utrci za Downing Street br. 10.

10

Jutarnji LIST

Svijet

10

Jutarnji LIST

Ponedjeljak 13. 7. 1998.

SVIJET

NJEMAČKA Propale ambicije o stvaranju najveće europske kontraobavještajne velesile

Fijasko njemačke špijunaže

Nijemci su osobito frustrirani činjenicom da Amerikanci odbijaju Njemačkoj vratiti arhive bivše Istočnonjemačke špijunske službe STASI koje je CIA uspjela otkupiti od istočnonjemačkih agenata 1990.

Njemačke težu da istisne britansku kontraobavještajnu službu MI6 s mjesta najjačega špijanskog partnera SAD-u u Europi ozbiljno su ugrožene sudjenjem trojici Nijemaca optuženih za prodaju špijunskih tajni te zahtjevima za smjenom šefa njemačke kontraobavještajne službe.

Prošli je tjedan devet članova njemačkog parlamenta zatražilo ranije umirovljenje

Voltera Foertscha, šefa kontraobavještajnog odjela u njemačkoj tajnoj službi BND. Sumnje o pouzdanosti njemačke kontraobavještajne službe pojačane su kad je prošlog tjedna u Münchenu počelo sudjenje trojici njemačkih agenata optuženih da su ranih devedesetih prodavali ruske vojne tajne agentima MI6.

Nijemci su osobito frustrirani činjenicom da Amerikanci odbijaju Njemačkoj vratiti

arhive bivše Istočnonjemačke špijunske službe STASI koje je CIA uspjela otkupiti od istočnonjemačkih agenata 1990.

Ti spisi posebice postaju važni danas u predizborno vrijeme kada ih Kohl od CDU želi iskoristiti za kompromitiranje PDS-a, Stranke reformiranih komunista, koja mu je ozbiljna konkurencija na istoku zemlje.

Za vrijeme hladnog rata Njemačka je bila ključno po-

dručje za špijunske baze Istoka i Zapada. Stoga se Njemačka nadala da će nakon pada Berlinskoga zida postati glavna kontraobavještajna sila u Europi. S druge strane, ruska špijunaža jaka je kao i uvijek, a njena važnost pojačana je prikupljanjem podataka za proširenje NATO saveza i industrijskom špijunažom, tako važnom za tehnološki zaostalu zemlju poput Rusije.

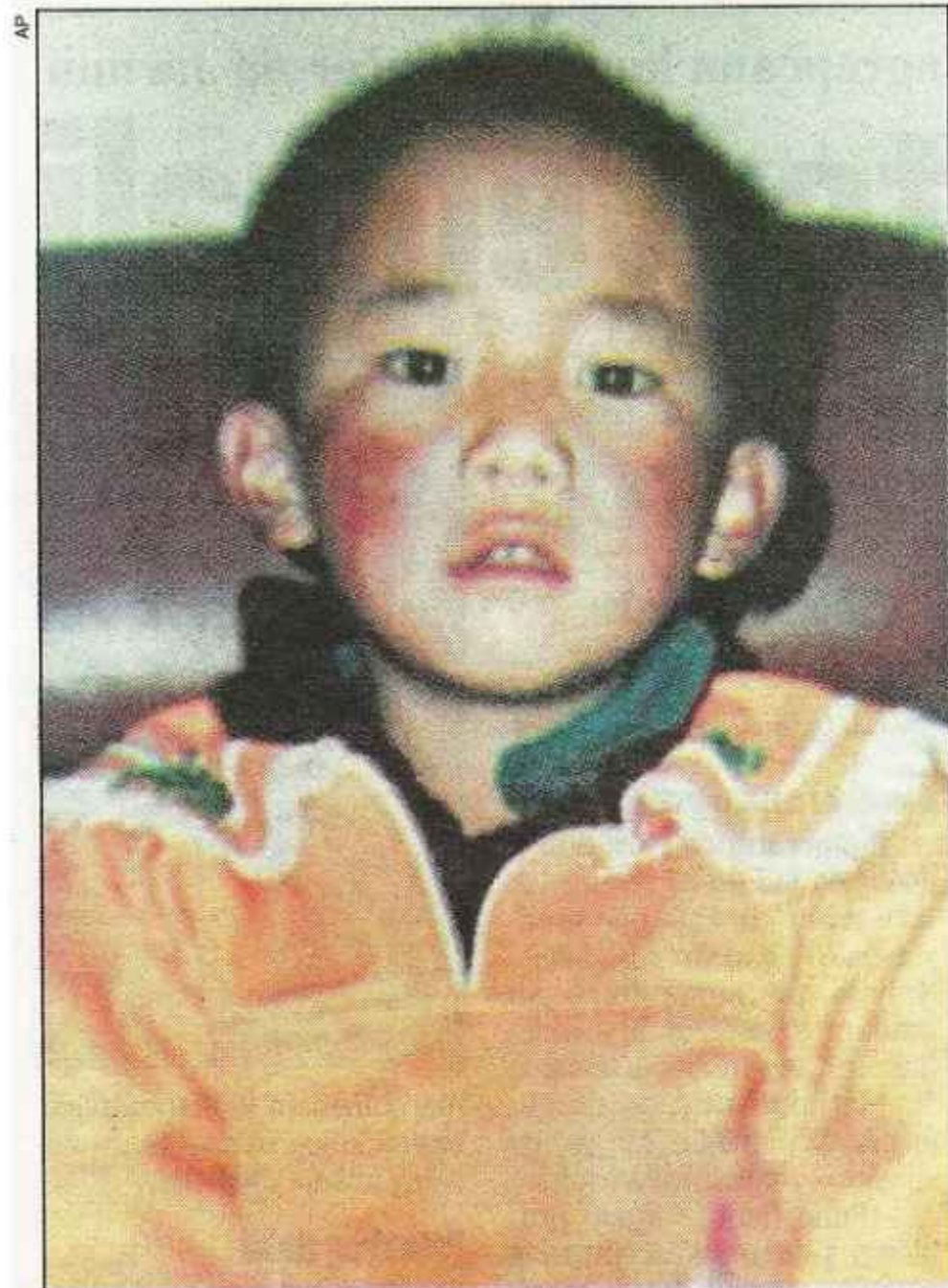
Zlatko Vidačković

Ponedjeljak 3. 8. 1998.

SVIJET

KINA Devetogodišnji tibetanski Panchen Lama još je u kineskom zarobljeništvu

Najmlađi politički zatvorenik na svijetu

Jedan neimenovani visoki dužnosnik State Departmenta izjavio je u subotu kako američki dužnosnici intenzivno tajno rade na obnovi pregovora između kineskih komunističkih vlasti i Dalai Lame.

Za svog boravka u Kini, američki predsjednik Clinton javno je pozvao kineske vlasti da započnu pregovore s Dalai Lamom o budućnosti Tibeta. Tom su prilikom kineske vlasti izrazile spremnost za nastavak pregovo-

ra ako Dalai Lama prizna Tibet i Taiwan kao dijelove Kine. Gregory Craig, Clintonov posebni izaslanik za Tibet imenovan prije deset mjeseci, još nije uspio posjetiti tu, danas kinesku pokrajinu.

Kineske komunističke vlasti već tri godine drže u zatočeništvu dječaka kojega su otele nakon što ga je Dalai Lama proglasio jedanaestim tibetanskim Panchen Lamom.

Nakon smrti desetoga Panchen Lame 1995., Dalai Lamini suradnici krenuli su, prema staroj tibetanskoj tradiciji, u potragu po Tibetu za dječakom koji bi trebao postati jedanaesti Panchen Lama. Panchen Lama je, prema tibetanskoj budističkoj religiji, drugi svećenik po važnosti nakon Dalai Lame. Potraga za dječakom, koji je prema tibetanskom vjerovanju inkarnacija prethodnoga Panchen Lame, trajala je oko šest godina, a nakon pronalaska i proglašenja trebalo je uslijediti njegovo odgajanje u središnjem budističkom samostanu u Dalai Laminom palači u Lhasi. Tri dana nakon što je 14. svibnja 1995. Dalai Lama proglasio šestogodišnjega dječaka Gendhuna Choekyija Nyima jedanaestim Panchen Lamom, kineske vlasti otele su dječaka, njegovu obitelj i Dalai Lamine suradnike koji su ga pronašli. Nedugo nakon toga,

Kina je, u nastojanju da poništi Dalai Laminu odluku, proglasila drugoga dječaka Panchen Lamom, što tibetanski budistički svećenici nisu prihvatili.

Tibet, koji je bio samostalno kraljevstvo još od petog stoljeća, pao je pod okupaciju komunističkih kineskih vlasti 1951., kada je s vlasti zbačen tibetanski vođa Dalai Lama. Tibetanski svećenici, koji su činili 25 posto stanovništva, izbačeni su iz svojih samostana. Prema tadašnjem sporazumu, Tibetu je priznata autonomija unutar Narodne Republike Kine, te se Dalai Lama vratio u zemlju. Međutim, kineske vlasti učestalo su kršile sporazum pa je 1959. izbio oružani ustanak koji je kineska vojska ugušila u krvi, a Dalai Lama i 9000 Tibetanaca pobjegli su u Indiju. Nakon okupacije uslijedio je najstrašniji teror u povijesti Tibeta. Ubijeno je ili je zbog posljedica okupacije umrlo 1,2 milijuna Tibetanaca, uništeno je više od 6000 samostana, hramova i drugih tradicionalnih tibetanskih objekata. Kina je tada, nastojeći izmijeniti etničku sliku Tibeta, počela s naseljavanjem Kineza u Tibet. Naseljeno je više od pet milijuna Kineza, a očekuje se kako će Tibetanci uskoro postati manjinsko stanovništvo u Tibetu.

Zlatko Vidačković

Subota 11. 9. 1999.

MAGAZIN

Jutarnji LIST

45

Poraz na regionalnim izborima težak je udarac Schröderovim socijaldemokratima

**KRAJ DRŽAVE
BLAGOSTANJA**

Njemački su birači posebno nezadovoljni povećanjem nezaposlenosti, koja je bila jedan od glavnih razloga izbornog poraza Kohljevih demokračana. Tek je razvoj situacije nakon njemačkih parlamentarnih izbora pokazao uspješnost i vještinu bivšega njemačkog kancelara Helmuta Kohla. On je, naime, uza sva žrtvovanja i odricanja Njemačke u korist EU, koja su dovela do toga da je Njemačka izdvajala za zajednički proračun znatno više nego što je morala, uspijevao održati državu blagostanja na koju su Nijemci toliko ponosni. Schröder se pak, usprkos tome što je uspio smanjiti njemačka izdvajanja u proračun EU, ponovno po uzoru na bivšu britansku premijerku koja je lupala svojom torbom po stolu vičući "Ja želim svoj novac natrag", usudio dirnuti u sustav socijalnih beneficija što ih je poslijeratna Njemačka stvarala gotovo pedeset godina.

Piše Zlatko Vidačković

SCHRÖDER MORA GLAVOM KROZA ZID

Njemački kancelar kao svoj uzor voli isticati britanskoga premijera Tonyja Blaira, no mjere koje je poduzela njegova vlada, kao i najavljeno rezanje socijalnih davanja za čak 30 milijardi maraka, mnogo više sliče onima koje je nakon dolaska na vlast provodila konzervativna vlada bivše britanske premijerke Margaret Thatcher

Poraz vladajućih socijaldemokrata njemačkoga kancelara Gerharda Schrödera na izborima u saveznom državama Brandenburg i Saarland, nakon kojega je socijaldemokratsko-zele- na vlada definitivno izgubila većinu u gornjem domu njemačkoga parlamenta Bundesratu, najteži je udarac Schröderovoj politici "novog centra" od sjajne pobjede na posljednjim parlamentarnim izborima do danas.

Iako su čelnici socijaldemokrata u tim dvjema saveznom državama nastojali zadržati svoju popularnost distanciranjem od politike savezne vlade, birači su odlučili iskoristiti priliku da iskažu svoje opće nezadovoljstvo Schröderovom politikom. Uzroke toga poraza nedvojbeno treba tražiti u gospodarskoj i socijalnoj politici nove crveno-zelene koalicije. Smanjenje potrošnje i kresanje socijalnih izdataka dokazane su mjere za poboljšanje stanja u nacionalnom gospodarstvu, ali ujedno i zadnje što bi se moglo očekivati od socijaldemokratske vlade nakon gotovo dva desetljeća vladavine demokračana.

PRIJETNJA DRŽAVI BLAGOSTANJA Njemački kancelar kao svoj uzor voli isticati britanskoga premijera Tonyja Blaira, no mjere koje je poduze-

la njegova vlada, kao i najavljeno rezanje socijalnih davanja za čak 30 milijardi maraka, mnogo više sliče onima koje je nakon dolaska na vlast provodila konzervativna vlada bivše britanske premijerke Margaret Thatcher. Analizirajući konkretne korake nove njemačke vlade, vrlo se lako može zaključiti da se Schröder služi klasičnim metodama liberalnih i konzervativnih stranaka te da njegov samoproglašeni "novi centar" predstavlja izdaju svih temeljnih načela za koje su se njemački socijaldemokrati zalagali u ovom stoljeću. U prvoj godini vladavine, Schröderovi su socijaldemokrati zaprijetili njemačkoj državi blagostanja više nego što se bivša demokračansko-liberalna koalicija usudila i zamisliti.

Schröderova desničarska gospo-

darska i socijalna politika izazvala je i ozbiljne napukline u samoj stranci. Premda su se Schröderovi suradnici nadali da će odlazak Oskara Lafontainea označiti i konačan poraz njegove "tradicionalističke" struje u njemačkim socijaldemokratima, Lafontaineove pristaje još su jako i najavljuju žestoko suprotstavljanje daljnjim mjerama kresanja socijalnih davanja. Schröder je najavio da će unatoč gubicima na izborima nastaviti s nepopularnim smanjivanjem "previsoke" socijalne zaštite, kako bi se potaknulo gospodarstvo i smanjila nezaposlenost, ali u redovima njegove stranke sve više jača otpor takvoj politici, koji je dodatno pojačan porazom u Brandenburg i Saarlandu. Čak je i Reinhard Klimmt, dosadašnji premijer dr-

žave Saarland i glasni kritičar Schröderovih nastojanja da socijaldemokrate pomakne udesno, kojega je Schröder imenovao za novoga ministra transporta, okrivio Schröderovu politiku za svoj poraz na izborima u Saarlandu te potvrdio da će se i dalje protiviti planu vlade da zamrzne mirovine te da će u zadnjim tjednima svojega mandata u Saarlandu u gornjem domu parlamenta glasovati protiv takva prijedloga.

UNUTARSTRANAČKI SUKOBI U oporbenim je redovima pak bivši njemački ministar vanjskih poslova Hans Dietrich Genscher pozvao zastupnike svoje liberalne stranke FDP da u parlamentu glasuju za prijedloge Schröderovih reformi. Zamjenik predsjednika CDU-a Volker Rühe, istodobno je izja-

vio da je vladin plan štednje načelno ispravan. Nakon svih tih izjava, sve je jasnija politički gotovo apsurdna činjenica da mjere štednje nove vlade imaju jaču podršku među oporbenim demokračanima i liberalima nego među zastupnicima socijaldemokrata. Valja očekivati da će unutarstranački sukobi socijaldemokrata sve više jačati kako popularnost socijaldemokrata bude opadala, što se za sada pokazuje kao stalan trend. Posljednja istraživanja javnoga mnijenja pokazuju da samo 37 posto Nijemaca podržava Schrödera kao kancelara, što je od početka godine pad popularnosti od gotovo 10 posto. Reakcija njemačkih birača bila je neizbježna. "Socijaldemokrati s cigalom" poslana je vrlo jasna poruka, no on je za sada još nije odličio poslušati.

Hrvatska ne bi trebala strahovati od Haiderova dolaska na vlast. Njegova se stranka intenzivno zalagala za međunarodno priznanje Hrvatske, a on je nekoliko puta naglašavao da je gospodarsko jačanje Hrvatske i njezina politička stabilnost i austrijski interes

Priredili Zlatko Vidačković i Iva Krtalić

Nakon dugogodišnje vladavine koalicije socijaldemokrata i narodnjaka, Austrijanci su odlučili prodrmati ućmalu političku scenu pretvorivši Slobodarsku stranku Jörga Haidera u drugu stranku po broju zastupnika u austrijskom parlamentu. Socijaldemokrati kancelara Viktora Klime dobili su najmanji broj glasova od završetka Drugog svjetskog rata. Premda su ostali najjača austrijska stranka, neizvjesno je hoće li uspjeti zadržati 13-godišnju vladajuću koaliciju s Narodnom strankom. Desničarska Slobodarska stranka Jörga Haidera, koji je svoju kampanju ponajprije gradio na smanjivanju doseljavanja stranaca te poreza i birokracije, osvojila je pot posto više glasova nego na prošlim izborima, a za isti postotak opala je i podrška socijaldemokratima. Tako je u novom parlamentu socijaldemokratima pripalo 63, Slobodarskoj stranci 53, Narodnoj stranci 52, a Zelenima 13 mjesta. Budući da je vođa narodnjaka i ministar vanjskih poslova Schüssel ustvrdio kako ostaje pri stajalištu izrečenom prije izbora da će njegova stranka prijeći u oporbu ako završi na trećem mjestu, Austriji prijeti razdoblje političke neizvjesnosti u vezi s uspostavljanjem nove vlade.

KLJUČNI NARODNJACI Iako je vođa socijaldemokrata, kancelar Viktor Klima, najavio da će tražiti pregovore s Narodnom strankom o ponovnom stvaranju koalijske vlade, ključ za sastav nove vlade ostaje u rukama Wolfganga Schüssela. Socijaldemokratska i Slobodarska stranka toliko su politički udaljene da je koalicija među njima nemoguća. Narodnjaci, koji su se našli u austrijskom političkom centru, jedini su koji izborom svojeg koalicijskog partnera mogu odlučiti o sastavu nove vlade. Njihova pozicija je sada toliko jaka da mogu zahtijevati i mjesto kancelara, iako imaju najmanje zastupnika u usporedbi s tri velike parlamentarne stranke. Haider je već u prvim izjavama jasno obznanio kako ne isključuje mogućnost da u koaliciji s narodnjacima njima prepusti mjesto kancelara. U tom bi slučaju Haideru najvjerojatnije pripala dužnost ministra vanjskih poslova. Manje je vjerojatna mogućnost da socijaldemokrati prepuste mjesto kancelara narodnjacima, ali će oni na to možda biti prisiljeni ako žele ostati na vlasti.

No, ispuni li Schüssel svoje obećanje da prelazi u oporbu, stvaranje stabilne vlade bit će vrlo teško izvedivo. Među nekima od lidera Narodne stranke već su počela neslaganja vezana uz ulogu u budućem političkom životu Austrije. Čelnik narodnjaka u Beču Bernhard Görg smatra da izborni rezultati daju narodn-

JÖRG HAIDER Preplamuli i besprijeekorno odjeveni zavodiljivac, milijunaš, skupljač skupljenih satova i sportaš odličan je materijal medijima

ZAVODLJIVI POLITIČKI KAMELEON

Vođa Austrijske slobodnjačke stranke (FPÖ), Jörg Haider, koji je u posljednje vrijeme malo 'smirio' svoj ekstremistički imidž, voli govoriti da nije ni na lijevoj ni na desnoj, nego naprijed. Politički kameleon, kako ga zovu mediji, pokupio je ideje, politike i stilove iz mnoštva izvora. Nadareni student pravnoga fakulteta na bečkom sveučilištu već je tijekom studija briljirao iznimnim darom za retoriku, ali i kao mačevalac i sjajan polemizator, no ipak se nikada nije uspio osloboditi vlastitih korijena. Kao sin postolara i učiteljice koji su bili uvjereni nacionalistički sljedbenici, i Haider tijekom odrastanja prihvata slične ideje. Potkraj šezdesetih na sveučilištu sudjeluje u osnivanju Kruga slobodarskih studenata (RFS), pokreta koji je imao sljedbenike među juristima i reakcionarnim studentskim kružnicama. Haider uskoro prelazi u FPÖ, opskurnu stranku osnovanu nakon Drugoga svjetskog rata koja je tada okupljala bivše naciste i neonaciste. Od provincijskoga političara koji

Jörg Haider pretvorio je Slobodarsku stranku u drugu stranku

AUSTRIJANCE SU UMORILI STARI POLITIČARI

Je za stranku dijelio letke po ulici, on će tu stranku dovesti na drugo mjesto po broju glasova u Austriji. Isprva se oslanjao na koketiranje s nacističkom prošlošću i njemačkim nacionalizmom. Iako rođen u Gornjoj Austriji, na političkoj se sceni pojavljuje u Koruškoj, gdje je pronašao svoju novu domovinu, kad tamo od ujaka naslijeđuje golem, gotovo feudalni posjed. Haider kao 36-godišnjak preuzima vodstvo stranke u rujnu 1986. Na saveznoj razini ipak ubrzo postaje jasno da je potencijal birača orijentiranih prema zajedničkoj prošlosti s Njemačkom malen. Odjeven u tirolski kaputić, Haider je izabran zemaljskim poglavarom Koruške 1989. Tada se u Austriji vode velike polemike o nezaposlenosti i Haiderov često citirani komentar o 'urednoj politici zapošljavanja u Trećem Reichu' ipak je previše smeđe obojen te će ga stajati i položaja. Istodobno je iskoristio i nostalgiju starijih glasača za prošlošću, a osobito je bio veliki dušan u opraštanju velikom broju Austrijanaca koji su prije 60 godina pozdravili dolazak nacista. Prije nekoliko godina je imao problema kad je osuđenog nacističkog zločinca nazvao 'vojnikom koji je vršio svoju dužnost', a još je veće kontroverze izazvao kad se obratio veteranima SS-a 1995. Čini se ipak da su takvi komentari preplanulog kao da je upravo izašao iz solarija i besprijeekorno odje-

venog zavodiljivca, milijunaša, skupljača skupljenih satova i sportaša odličan materijal samo medijima, a intelektualci koji protiv takvih izjava dižu svoj glas ionako nisu Haiderova klijentela.

Predsjednik Slobodarske stranke Jörg Haider u društvu sa Sarah Fergusson na Operi-balu u glavnom gradu Austrije

Jacima mandat za još jaču ulogu u vladi, a ne za prelazak u oporbu. Pritisak da Narodna stranka ostane u koaliciji sa socijaldemokratima dolazi najviše od poslodavaca koji strahuju da bi Haiderov ulazak u vladu mogao bitno narušiti gospodarski ugled Austrije kod poslovnih partnera u inozemstvu.

Na uspostavljanje koalicije s Haiderom narodnjake je pozvao i bavarski premijer i predsjednik CSU-a Edmund Stoiber, što je izazvalo žestoka reagiranja u Njemačkoj. Volker Rühe iz CDU-a, bivši ministar obrane i, uz Stoibera, vodeći konzervativni kandidat za njemačkog kancelara, rekao je da su riječi bavarskog čelnika pogreška zbog Haiderova odnosa prema strancima, a Stoiberovom su izjavom osobito bili nezadovoljni vladajući socijaldemokrati.

Ujedinjenih naroda, Kurta Waldheima, izazvalo je krizu između dvije zemlje, a Izrael je tijekom godine dana odbio imenovati novog veleposlanika nakon odlaska dotadašnjeg izraelskog predstavnika u Beču.

Haider je pak izraelske reakcije na njegov izborni uspjeh ocijenio historičnim. U obranu Haidera stao je i Peter Sichrovsky, austrijski član Europskog parlamenta, koji je izgubio većinu svoje židovske obitelji u nacističkim logorima. Slobodarska stranka je pak nakon izraelskog upozorenja objavila da je Austrija suverena država te da ima pravo odlučiti tko će njome upravljati. Austrijski mediji istodobno ocjenjuju da se Haider mora odreći antisemitizma i ksenofobije ako želi izbjeći izolaciju svoje zemlje kakva je već poznata iz razdoblja ka-

da je predsjednik države bio Kurt Waldheim.

Zanimljive su i reakcije Austriji susjednih država koje očekuju ulazak u EU. Za razliku od mađarskog premijera Orbana, slovenski premijer Janez Drnovšek ne smatra Jörga Haidera opasnim za približavanje Slovenije Europskoj uniji. Prema riječima slovenskog premijera, uspon Haiderovih slobodnjaka u Austriji nije zabrinjavajući toliko sam po sebi koliko zbog logike Haidera koju su prihvatile tamošnje vladajuće stranke prije izbora. Haider je, ocjenjuje Drnovšek, pametan i pragmatičan političar koji bi u slučaju da uđe u vladu snizio svoj populistički ton.

PRAVILA PONAŠANJA Hrvatska ne bi trebala strahovati od Haiderova dolaska na vlast. Njegova se stranka svojedobno intenzivno zauzimala za međunarodno priznanje Hrvatske, a on je nekoliko puta isticao da su gospodarsko jačanje Hrvatske te njezina politička stabilnost i austrijski interes. Svojedobno je veliku pozornost izazvala i njegova podrška stvaranju gospodarske zajednice zemalja bivše Austro-Ugarske, što bi, prema njegovu mišljenju, osiguralo brže uključivanje tih zemalja u Europsku uniju.

U svakom slučaju, Haiderov uspon ne treba promatrati kao neku vrstu obnove neonacizma među Austrijancima. On je prije svega rezultat dugogodišnje zamorenosti Austrijanaca istim strankama i političarima, a neke njegove oštre izjave više pripadaju predizbornim trikovima nego najavama stvarne politike. U Europi danas, a osobito unutar Europske unije, vladaju stroga pravila ponašanja kojih se svi europski političari, pa tako i Haider u slučaju dolaska na vlast, moraju pridržavati.

Hoće li vrhovni sud SAD-a ukinuti čuveno upozorenje pri uhićenju

AMERIKA UKIDA FRAZU 'IMATE PRAVO NA ŠUTNJU'

Za očekivati je da će pitanje revizije načela iz presude Miranda biti pokrenuto i u američkoj predsjedničkoj kampanji

Pripremio Zlatko Vidačković

Jedna od svetinja američkoga pravnog sustava, legendarna presuda "Miranda", prema kojoj svaki pojedinac za uhićenja mora biti upozoren na pravo na šutnju i pravo na odvjetnika, ozbiljno je dovedena u pitanje. Fraza "Imate pravo šutjeti...", uvijek je bila u stotinama hollywoodskih filmova, doživljavajući možda svoje posljednje dane.

Vrhovni sud Sjedinjenih Država je priopćio da će razmotriti i odlučiti o prizivu koji je podnijela skupina konzervativnih pravnik predvođena bivšim odvjetnikom Ronaldom Reaganom Paulom G. Cassellom, a kojim se želi poništiti obveza policajaca da izriču to upozorenje.

ZASTITA POJEDINCA OD ZLOPORABE OVLAŠTI POLICIJE Čuvenu presudu "Miranda" Vrhovni sud SAD-a donio je 1966., u najprogresivnijom razdoblju njegova rada, pod predsjedanjem Earla Warrena, s omjerom glasova pet prema četiri. Cilj presude, kako je tumačio njezin stari i novi pristaša, je jasan: zaštititi pojedinca od zlorabe ovlaštih policije, prije svega tijekom ispitivanja iz zatvorenih vrata, u kojima je do 1966. godine bila dopuštena svaka taktika. U presudi koju je potpisao sudac Warren navodi se da se temelji na 5. amandmanu Ustava SAD-a, koji štiti svakog pojedinca od samooptuživanja.

Protivnici tog zakona, većinom desničarski političari i policajci, tvrde da zakon pomaže kriminalcima i ometa provođenje pravde te potiče osumnjice da ne priznaju krivnju. U nastojanju da poništi učinak presude Miran-

da, američki je Kongres dvije godine nakon donošenja te presude usvojio zakon o "kontroli kriminala i sigurnosti na cestama". Jedna od odredbi tog zakona propisivala je da se dobrovoljno dani iskazi mogu koristiti na sudu čak i ako uhićenik nije bio upozoren na svoja prava propisanim presudom Miranda. No, taj zakon, koji je zapravo neutralizirao odluku koju je Vrhovni sud donio dvije godine prije, bio je ignoriran duže od tri desetljeća.

Tijekom sedam administracija američki republikanski i demokratski predsjednici, od Richarda Nixona do Billa Clintona, odbijali su primijeniti zakon usvojen 1968. - uvijek su se pozivali na presudu Miranda, prema kojoj su dobrovoljna priznanja neustavna ako prije njih tijekom uhićenja nije bilo izrečeno poznato upozorenje.

Ključni izazov 33 godine staroj presudi pokrenuo je prizivni sud države Virginia, poznat kao jedan od najkonzervativnijih u zemlji. Odbijajući obrazloženje obrane Charlesa Dickersona, optuženog za sudjelovanje u pljački, taj je sud odlučio da se Dickersonovo svjedočenje može koristiti protiv njega iako mu prethodno nisu pročitana prava. Sud je tu odluku temeljio na zakonu iz 1968. godine.

U obranu prava Charlesa Dickersona, uz Bijelu kuću i ministricu pravosuđa Janet Reno, stali su i vodeći američki pravници te veliki dnevni listovi, od Washington Posta do Los Angeles Timesa i New York Timesa, koji u svojim člancima i uvodnicima žestoko brane obvezu čitanja prava uhićenika. Na drugoj strani, u taboru pri-

staša nalaze se moćni suci Vrhovnog suda imenovani za vrijeme vladavine Ronaldia Reagana i Georgea Busha, od Antonina Scale i Clarencea Thomasa do predsjednika Vrhovnog suda Williama H. Rehnquista, kojeg je javnost upoznala za vrijeme afere Lewinsky kada je predsjedavao Senatom tijekom suđenja predsjedniku Clintonu nakon što je Zastupnički dom izglasovao impeachment.

Većina pravnih stručnjaka ipak smatra da će se na glasovanju predviđenom za ljeto 2000. ipak potvrditi načela iz presude Miranda.

SAD PROTIV SUDA U HAAGU "Većina sudaca će glasovati protiv ukidanja obveze čitanja prava uhićeniku", smatra Stephen Saltzburg, docent prava na Sveučilištu "George Washington". "Bio bi to povratak 33 godine unazad", ističe.

Za očekivati je da će pitanje revizije načela iz presude Miranda biti po-

krenuto i u američkoj predsjedničkoj kampanji.

Kad su prošle godine stotine demokratskih država u Rimu donijele odluku o uspostavljanju Međunarodnog kaznenog suda sa sjedištem u Haagu, koji bi u budućnosti trebao zamijeniti ad hoc sudove za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije i Ruandi, SAD je bio jedna od rijetkih država koja se tome usprotivila. Amerikanci su bili protiv odredbe da taj sud može suditi svim pojedincima bez pristanka njihove matične države, uplašivši se da bi takva odredba omogućila bezbrojne tužbe protiv sudionika i naredbodavaca mnogih američkih vojnih intervencija i tajnih operacija.

U tom kontekstu velike polemike u američkoj javnosti o presudi Miranda i zaklinjanje u obvezu čitanja prava uhićeniku kao u jedno od najvažnijih prava pojedinca treba gledati sa zdravom dozom skepsa.

PUNI TEKST IZJAVE UPOZORENJA

'Imate pravo na šutnju: sve što kažete, ako odustanete od tog prava, može biti iskorišteno protiv vas na sudu. Imate pravo na branitelja: ako si ga ne možete priuštiti, biti će vam dodijeljen branitelj po službenoj dužnosti. Od ovog trenutka ste uhićeni.'

PRESUDNI SLUČAJ

Godine 1966. Ernesto Miranda, kojeg je policija uhitila zbog sumnje da je silovatelj, priznao: "Ja sam to učinio"

ŽALBA NA PRESUDU

Ernesto Miranda je optužen i osuđen, no njegov odvjetnik žalio se zbog postupka policije. Vrhovni sud SAD-a iste godine presuđuje da je prekršeno njegovo pravo na šutnju. Od tada policija mora obavijestiti svakog uhićenog o njegovu pravu na šutnju i besplatnu pravnu pomoć

PRAVA UHIĆENIKA U EUROPI

S druge strane Atlantika obveza čitanja prava uhićeniku ne smatra se važnom, no u zemljama članicama Vijeća Europe zabranjena je smrtna kazna, dok u Sjedinjenim Američkim Državama osuđenike ubijaju čak i električnim stolicama. Takva su smaknuća u Europi nezamisliva, a u Americi prvorazredni medijski događaji. Ako smatra da su mu narušena prava iz Europske konvencije o ljudskim pravima, svaki građanin države članice Vijeća Europe može tužiti svoju zemlju Europskom sudu za ljudska prava. Prava čovjeka u Europi su tako iznad nacionalnog suvereniteta, što je u Americi opet nezamislivo

EUROPSKA UNIJA Iako Santerov mandat istječe tek krajem 1999. godine, kampanja za njegovo mjesto već se zahuktava

Kandidati za predsjednika Europske komisije 1999.

Za izbor je neophodna podrška svih 15 zemalja članica Europske unije i natpolovična većina od 314 glasova u Europskom parlamentu. Najviše izgleda imaju trojica kandidata iz Njemačke, Španjolske i Italije

Piše Zlatko Vidačković

Iako je cilj još godinu dana daleko, nekoliko jakih i popularnih europskih političara već su krenuli u utrku za mjesto predsjednika Europske komisije. Iako su sami kandidati još oprezni, postaje sve više jasno da će prvi put u povijesti Europske unije za najvažniju dužnost u Europskoj uniji kandidirati jaki kandidati, istaknuti političari poznati u cijeloj Europi.

Sve je počelo nakon što je predsjednik Europske komisije Jacques Santer, kojem mandat istječe krajem 1999. godine, najavio da se želi ponovno kandidirati na tu dužnost. No, iako za izbor formalno nije važna nacionalnost niti politička pripadnost, u Europskoj uniji postoje i neka nepisana pravila. Santer je demokršćanin i dolazi iz najmanje članice EU, Luksemburga, te se stoga očekuje da bi idući predsjednik Europske unije mogao biti socijaldemokrat iz jedne od većih država članica EU. To je još izglednije nakon njemačkih izbora kada se pokazalo da socijaldemokrati imaju podršku u velikoj većini zemalja EU.

Kandidati Velike Britanije i Švedske isključeni su jer su te dvije zemlje odlučile ne sudjelovati u zajedničkoj europskoj valuti - euru, čija će stabilnost u

OSCARA LAFONTAINEA, njemačkog ministra financija i predsjednika SPD-a, predložio je bivši predsjednik Europarlamenta Klaus Haensch

✦ Njemački kancelar Schröder njegovim bi se odlaskom oslobodio jakog čovjeka iz sjene i učvrstio svoju vlast u zemlji
✦ Sam Lafontaine nije oduševljen idejom odlaska u Bruxelles jer je svjestan da bi time izgubio utjecaj u Njemačkoj

FELIPE GONZALEZ, bivši španjolski premijer, bio bi kandidat europskih socijaldemokrata kao jedan od rijetkih njihovih jakih ljudi koji je u oporbi

✦ Socijaldemokrat, mlad, dinamičan i popularan, bio bi pravo osvježenje nakon samozatajnog Jacquesa Santera
✦ Postoje indicije da je umiješan u korupcijske skandale, a naškodilo mu je i branjenje osuđenog ministra

ROMANA PRODIJA, bivšega talijanskog premijera, predložio je na mjesto predsjednika EK bivši predsjednik Francesco Cossiga

✦ Uživa veliki ugled u Europskoj uniji, prije svega zbog neočekivanoga uspješnog ulaska talijanske lire u zonu eura
✦ Prema političkom opredjeljenju je demokršćanin, a u EU danas dominiraju socijaldemokrati

idućem razdoblju biti jedan od ključnih zadataka Europske komisije. Francuski kandidat također ne bi imao mnogo izgleda jer je Santerov prethodnik bio francuski socijalist, veliki vizionar Jacques Delors. Tako se prostor za najjače kandidate ograničava na talijanske, nje-

mačke i španjolske socijaldemokrate.

Među njima su do sada istaknuta imena trojice kandidata: bivšeg talijanskog premijera Romana Prodi, bivšeg španjolskog premijera Felipea Gonzaleza, te njemačkog ministra financija i predsjednika

SPD-a Oscara Lafontainea.

Za izbor na mjesto predsjednika Europske komisije neophodna je jednoglasna podrška Vijeća ministara EU, koje čine predsjednici država ili vlada svih 15 zemalja članica Europske unije te natpolovična većina od 314 glasova u Europskom

parlamentu, koja je obično pu-ka formalnost nakon što Vijeće ministara postigne konsenzus.

Državama članicama Europske unije u sljedećem razdoblju predstoji intenzivno lobiranje za svoje kandidate, ali vrlo je vjerovatno da će se odluka donositi u posljednjem trenutku.

EUROPSKA UNIJA Revizorski sud Europske unije odbacio godišnje financijsko izvješće EU 'spiskao' 10 milijardi maraka

Europska komisija za pogrešno trošenje novca optužila vlade zemalja članica. Najviše pronevjera bilo je u subvencijama za poljoprivredu

Piše Zlatko Vidačković

Revizorski sud Europske unije odbacio je godišnje financijsko izvješće EU nakon što se pokazalo da je zbog rasipnosti i pronevjera izgubljeno gotovo 10 milijardi njemačkih maraka (5 milijardi eura).

Time je po četvrti put odbačeno izvješće koje je pokazalo nesposobnost Europske unije da obuzda pronevjere i pogrešna ulaganja koja su i ove godine dosegla astronomske visine. Revizorski sud Europske unije u utorak će objaviti izvješće iz kojeg se vidi kako nije postignut pomak u odnosu na prošlu godinu, a u nekim sektorima pronevjere su još i veće. Nestručnosti i prijevare u vezi sa subvencijama odnijele su 5,4 posto od ukupnog proračuna Europske unije, koji iznosi 182 milijarde maraka.

Subvencije za poljoprivredu

Samo u subvencijama za poljoprivredu, koje čine najveći dio proračuna s ukupno 84 milijarde maraka, pronevjeren je 2,8 milijarde maraka. Velik broj subvencija otišao je na tzv. "projekte-duhove", kao što je održavanje brodova za ribolov koji ne postoje ili na poticanje ribolova u područjima u kojima se već obavlja intenzivan ribolov.

Veći iznosi novca također su potrošeni u lancu posrednika na istraživačkim i

energetskim projektima. Osim toga, države članice Europske unije su za pomoć svojim siromašnim regijama potrošile veće iznose od dopuštenih.

Ovo izvješće pokazalo je kako imenovanje posebnog povjerenstva za sprječavanje pronevjera nije dalo nikakve rezultate. U izvješću Revizorskog suda navodi se kako se "još jednom pokazao neprihvatljivo velik stupanj pogrešaka u transakcijama koje su predviđene proračunom Europske unije".

Predsjednik Revizorskog suda Europske unije Bernhard Friedmann najavio je kako će na sjednici Europskog parlamenta, koja počinje u utorak, europske parlamentarce izvijestiti kako nije u mogućnosti odobriti financijsko izvješće EU. Jednaku poruku već im je upućivao i prošle tri godine, ali se stanje otada još više pogoršalo.

Europska komisija, koja se nakon objavljivanja izvješća našla na udaru država članica EU, odbacila je odgovornost za pronevjere i pogrešna ulaganja, naglašavajući kako su nacionalne i regionalne vlade najodgovornije za nenamjensko trošenje proračunskog novca EU.

Jacques Santer

Smatra se kako je to izvješće i znak poraza politike britanske vlade premijera Blaira, koja je označila suzbijanje pronevjera kao jedan od svojih glavnih ciljeva tijekom predsjedavanja Europskom unijom u prvih šest mjeseci 1998. Blairova vlada tražila je uvođenje drakonskih novčanih kazni kako bi se obeshrabrilo nenamjensko trošenje novca, ali taj prijedlog nije prihvaćen.

Nalaz revizora

Revizorski sud najavio je i objavljivanje još jednoga posebnog izvješća koje bi moglo izazvati nove proturječnosti. Naime, ustanovljeno je kako je za program sprječavanja mogućih novih nesreća u černobilskoj nuklearnoj elektrani potrošeno milijardu maraka bez značajnijeg pozitivnog učinka.

Objavljivanje tih izvješća velik je udar za image Europske unije, koja u svojim odnosima s javnosti želi odbaciti rastrošnu sliku o sebi. Očekuje se kako će najoštrije reagirati Njemačka, koja u proračun EU uplaćuje najviše sredstava. Još je kancelar Kohl zatražio da se njemački udio u davanjima Europskoj uniji smanji zbog neproporcionalnosti s izdvajanjima drugih zemalja. Smatra se kako je za to najodgovornija bivša britanska premijerka Margaret Thatcher koja je uspjela smanjiti doprinos Velike Britanije na teret drugih zemalja članica, prije svega Njemačke.

NATO Za modernizaciju novih članica treba još nekoliko godina Proširenje Saveza politička je odluka

NATO je odlučio da u sastavu svojih vojnih snaga u novim članicama zadrži i brojno rusko naoružanje, prije svega MiG-ove 29

Vojnici NATO-a sa zastavama svih devetnaest članica Saveza

Odgovarajući na kritike da će ulazak njihovih zemalja biti financijsko opterećenje za zapadne članice Saveza, ministri vanjskih poslova Češke, Mađarske i Poljske naglasili su kako su njihove zemlje odlučne u tome da osiguraju novac potreban za prilagođavanje njihovih vojski standardima NATO saveza.

Procjenjuje se da će ukupni troškovi priključenja triju novih članica iznositi milijardu i pol američkih dolara.

Predvidalo se da će biti znatno veći, ali je NATO u sastavu svojih vojnih snaga u novim članicama ipak odlučio zadržati i brojno rusko naoružanje, prije svega MiG-ove 29, koji svojim obilježjima dostižu vojne standarde država članica.

S vojnog je aspekta jasno

da te zemlje još nisu bile spremne za ravnopravno sudjelovanje u vojnoj strukturi NATO-a, jer će za modernizaciju i usklađivanje tehnologije trebati još nekoliko godina, već je odluka o njihovom primanju bila, prije svega, politička odluka kojom se željelo konačno, deset godina nakon pada berlin-

skog zida, ukloniti i posljednji trag "željezne zavjese" postavljene u Europi nakon Drugog svjetskog rata.

Učinak priključenja za građane tih zemalja je, prije svega, psihološki, jer se oni, nakon što su njihove države stoljećima bile "gažene" s istoka i zapada, napokon osjećaju trajno sigurni i zaštićeni. U gospodarskom smislu ulazak u NATO bit će im samo teret, ali oni se nadaju da će veća sigurnost potaknuti i veće strane investicije u njihovo gospodarstvo.

No, pravi izazov za te zemlje nedvojbeno je ulazak u Europsku uniju, koji je, na njihovu žalost, znatno neizvjesniji. Dužnosnici Europske unije više se ne usuduju ni spominjati konkretne rokove proširenja EU, smatrajući da bi to destimulativno utjecalo na napore u prilagođavanju zakonodavstva i gospodarstva zemalja koje su aplicirale za članstvo.

Z. Vidačković

Solana iznenada u Washingtonu

WASHINGTON - Glavni tajnik NATO-a Javier Solana doputovao je jučer u nenadani trodnevni posjet SAD-u.

U priopćenju o njegovu dolasku nisu navedeni razlozi posjeta koji je najavljen samo nekoliko sati prije nego što je Solana trebao doputovati u Washington. Američka strana potvrdila je da će Solana razgovarati s predsjednikom Billom Clintonom, državnom tajnicom Madeleine Albright i ministrom obrane Williamom Cohenom. Može se pretpostaviti, iako to nitko ne želi potvrditi, da je iznenadni dolazak Solane u Washington povezan s razvojem prilika na Kosovu i ishodom međunarodnih nastojanja da se jugoslavenske vlasti i kosovski Albanci privole potpisati mirovni sporazum.

(H)

Ponedjeljak 13. 9. 1999.

Ponedjeljak 13. 9. 1999.

ŠPIJUNSKA AFERA KGB-ov prebjeg Vasilij Mitrokhin otkriva brojne detalje iz hladnoratovskog razdoblja u novoobjavljenoj knjizi pisca Andrewa

KGB je falsificirao dokumente o upletenosti CIA-e u ubojstvo predsjednika J. F. Kennedyja

Mitrokhin, koji je bio glavni arhivar KGB-a 12 godina, prepisao je nekoliko tisuća stranica najtajnijih KGB-ovih materijala i predao ih zapadnim tajnim službama - Analiza Mitrokhinovih materijala pokazala je da je riječ o najopsežnijim dokumentima o radu KGB-a koje je Zapad ikad imao

Piše Zlatko Vidačković

Nova knjiga, temeljena na dokumentima koje je otkrio KGB-ov prebjeg Vasilij Mitrokhin, otkriva brojne detalje iz hladnoratovskog razdoblja, uključujući otkriće da je KGB falsificirao dokumente u upletenosti CIA-e u ubojstvo američkog predsjednika J. F. Kennedyja.

Mitrokhin, koji je bio glavni arhivar KGB-a 12 godina, prepisao je nekoliko tisuća stranica najtajnijih KGB-ovih materijala i predao ih zapadnim tajnim službama. Mitrokhin je tijekom rada u KGB-u prepisivao tajne dokumente na papire koje je zatim skrivao u cipelima i hlačama. Kod kuće je te papire pretipkavao, a zatim skrivao u kovčezima oko svoje kuće u predgrađu Moskve.

Mitrokhinov put u Litvu

Godine 1992., sedam godina nakon što je napustio KGB, Mitrokhin je otputovao u Litvu, noseći sa sobom tisuće stranica dokumenata. Tamo je otišao u američko veleposlanstvo u Rigi i tražio dozvolu za prebjeg. Nevjerojatno zvuči podatak da djelatnici CIA-e u veleposlanstvu nisu bili zainteresirani. Mitrokhin nije bio špi-

jun, nego samo knjižničar te je CIA smatrala da bi njegovi neautentični dokumenti lako mogli biti krivotvorine.

Mitrokhin nakon toga nije odustao, već je otišao u britansko veleposlanstvo. Ondje je djelatnica MI6 uvidjela njegove potencijale. Nakon serije razgovora s njim i konzultacija sa središnjom MI6 u Londonu, Mitrokhin je i službeno prihvaćen kao agent MI6. Njegovo tajno ime bilo je Kurb. Otpremjen je u Veliku Britaniju, gdje je dobio veliku kuću i mirnoću. MI6 je još morao izvesti jedan težak zadatak: preneti preostale dokumente koji su bili skriveni u Mitrokhinovu vrtu. Jedan mladi agent MI6, do tada nepoznat Rusima, otišao je u Moskvu te neopazeno iskopao šest velikih sanduka s dokumentima i prenio ih u London. Analiza Mitrokhinovih materijala pokazala je da je riječ o najopsežnijim dokumentima o radu KGB-a koje je Zapad ikad imao.

Vasilij Mitrokhin tvrdi da je KGB falsificirao i podmetnuo brojne dokumente vezane uz Kennedyjevo ubojstvo kako bi ojačao konspirativnu teoriju o tome da su američkog predsjednika ubili CIA i američke desničarske skupine. Među falsi-

Špijunka Melita Norwood

John Symonds, bivši policajac

SYMONDS ŠPIJUNIRAO DIPLOMATKINJE ZA KGB

Nakon prabake špijunke, otkriven je još jedan Britanac koji je bio agent KGB-a. Bivši policajac Scotland Yarde John Symonds (63) priznao je da je zavedio žene koje su radile u zapadnim veleposlanstvima i od njih pribavljao tajne dokumente koje je prosljeđivao KGB-u. Symonds je KGB regrutirao pod tajnim imenom Scot poslije 1969., kada je pobjegao iz Velike Britanije zbog optužbi za korupciju, a svoje tajne misije provodio je između 1972. i 1980. godine. Symonds se vratio u Veliku Britaniju 1980. godine i predao policiji, nakon čega je odslužio dvije godine zatvora zbog korupcije. Tek su Mitrokhinovi dokumenti otkrili njegovu špijunažu. (Z. V.)

ficiranim dokumentima bilo je pismo koje je Lee Harvey Oswald navodno poslao Howardu Huntu, bivšem dužnosniku CIA-e. Pismo je navodno izgledalo toliko stvarno da je i Oswaldova udovica bila uvjerena da je autentično.

Dokumenti otkrivaju kako su Rusi uzaludno pokušali pri-

dobiti Zbigniewa Brežnjevskog, savjetnika za nacionalnu sigurnost predsjednika Cartera te Cyrusa Vancea, koji je postao državni tajnik SAD-a.

Mitrokhin također otkriva da je KGB autor lažnih informacija prema kojima je crnački vođa Martin Luther King tajno surađivao s administra-

Vasilij Mitrokhin, ključna figura

cijom predsjednika Johnsona. KGB je uspio snimiti i telefonske razgovore Henryja Kissingera, u vrijeme kad je bio Nixonov savjetnik za nacionalnu sigurnost. Iz dokumenta se također vidi da je KGB uspio ubaciti svoje špijune u velike američke kompanije, poput IBM-a i General Electrica.

Eksplziv u koferima

Mitrokhin je potvrdio navode da su špijuni KGB-a zakapali kofer s eksplozivom u blizini važnih objekata u zapadnim metropolama, iako još ne postoje podaci o točnim mjestima njihova zakapanja. KGB je planirao i sabotiranje luke u New Yorku, kao i podmetanje eksploziva u važne objekte poput brana, električnih centrala i vojnih skla-

dišta. Najzanimljiviji među njima je bio plan da se postave bombe u četvrti u kojima žive crnačka zajednica, da bi za to bile optužene rasističke organizacije poput Ku-Klux-Klana.

KGB-ov upad u američke političke institucije bio je osobito uspješan: ruski su agenti uspjeli postaviti prislušne uređaje u sale Odbora za vanjsku politiku američkog Kongresa.

Špijuni su uspješno ubacivani i u vojnu industriju, a planovi novih aviona i tenkova redovito su stizali u Moskvu. Dokumenti iz KGB-ove arhive otkrivaju nevjerojatne sigurnosne propuste u američkom ministarstvu obrane. Ruski su špijuni bili osobito uspješni u korištenju nemarnosti tvornica naoružanja koje su se koristile telefaksom za slanje vojnih dokumenata. CIA procjenjuje da je 50 posto vojnih razvojnih projekata u bivšem SSSR-u bilo temeljeno na dokumentima dobivenim špijunskim putovima sa Zapada. FBI je još davno posumnjao u "curenje" podataka iz američke vojne industrije, ali tek je Mitrokhinova arhiva otkrila detalje o operacijama ruske tajne službe u SAD-u.

The logo for Globus, featuring the word "GLOBUS" in a bold, white, sans-serif typeface. The letters are set against a solid red rectangular background.

Bill Gates, punim imenom William H. Gates III., rođen je 28. listopada 1955. u Seattleu. Njegov otac, William H. Gates II., ugledni je odvjetnik, a njegova pokojna majka Mary bila je učiteljica. Bill je pohađao privatnu školu u Lakesideu. Kad je išao u šesti razred, njegovi roditelji su ga zbog neposlušnosti odlučili poslati psihijatru. Kad bi ga majka zvala na večeru, često ne bi uopće odgovarao. Čuvena je anegdota o tome kako ga je jednom pitala što radi, a Bill joj je odgovorio da razmišlja. "Razmišljaš?" ponovila je začudeno majka. "Da, mama, ja razmišljam. Jesi li ti ikad pokušala razmišljati?" odgovorio je razdraženo. Sa 13 godina Bill se počeo baviti programiranjem - prvi program napisao je na primitivnom školskom računalu. 1973. počeo je studij na Harvardu, gdje se družio sa Steveom Ballmerom, današnjim direktorom "Microsofta". Tijekom boravka na Harvardu Gates je razvio programski jezik BASIC za prvi mikrokompjuter - MITS Altair. Ubrzo nakon toga napustio je studij kako bi se posvetio "Microsoftu", kompaniji koju je osnovao 1975. s Paulom Allenom. Vođeni idejom kako bi osobno računalo moglo postati nezaobilaznim uredskim priborom na svakom stolu, počeli su razvijati softver za osobna računala. Zahvaljujući stalnim inovacijama i ulaganjima u razvoj, "Microsoft" je postao najjača softverska kompanija, što je samog Gatesa dovelo na prvo mjesto ljestvice najbogatijih osoba svijeta, a njegovu kompaniju učinilo najvrednijom na svijetu. Za Gatesa kažu da voli naređivati, te da podivlja, više i baca stvari sa stola kad mu se tko suprotstavi. U siječnju 1994. oženio se Melindom French, tada zaposlenom u "Microsoftovu" marketingu. Nakon spektakularnog vjenčanja na Havajima, započeo je gradnju supermoderne obiteljske kuće na obali jezera Washington u Seattleu. Po ulasku u brak, prestao je raditi noću, ali nije stavio sliku svoje supruge na radni stol, što pokazuje da mu je kompanija ipak na prvom mjestu u životu. Bračni par Gates ima dvoje djece: kćer Jennifer Katharine, rođenu 1996., i sina Roryja Johna, rođenog 1999. Slobodno vrijeme Bill Gates provodi u čitanju, igranju golfa i bridža.

SAU: Nakon odluke američkog suda da "Microsoft" krši antitrust

Presuda Microsoftu dani imperija

Nakon povijesne odluke američkog okružnog suca Thomasa Penfielda Jacksona ponosni div kompjuterske ere, "Microsoft" Billa Gatesa, nalazi se na koljenima. U odluci koja će obilježiti budućnost kompjuterskog softvera u svijetu, sudac je ocijenio da "Microsoft" krši antitrust zakone koristeći svoj monopolističku poziciju na području operativnih sustava osobnih računala. Izričući presudu, sudac je naglasio da je "Microsoft" radeći na suzbijanju konkurencije pokušao uništiti onaj temeljni proces u kojem industrija softvera potiče inovacije na dobrobit potrošača.

Presudom je okončan gotovo dvogodišnji proces koji su u svibnju 1998. protiv kompjuterskog carstva Billa Gatesa pokrenule savezna vlada i 20 američkih saveznih država, tvrdeći da je proveo nezakonito povezivanje web browsera (Internet Explorer) s operativnim sustavom Windows koji dominira tržištem cijelog svijeta, a koristi ga čak 80 posto osobnih računala. Povezivanjem Internet Explorera s Windowsima, Microsoft je najveću štetu nanio svom izravnom konkurentu, "Netscapeu", čiji je Navigator postupno nestajao s tržišta.

Američka javna tužiteljica Janet Reno naglasila je da će zahvaljujući ovoj presudi potrošači koji su bili oštećeni sada moći očekivati dobitak. U svojoj reakciji na presudu, Bill Gates naglašava da se neće predati. "Uspjeh

DVA BILLA: Susret dvojice najmoćnijih ljudi na svijetu, u Washingtonu, nakon pobjede države u sporu protiv Microsofta

'Microsofta' u prošlosti je bio zasnovan na inovacijama i kreativnosti, i naš budućni uspjeh ovisi o našoj sposobnosti uvođenja inovacija u najbržem tržištu na svijetu", izjavio je Gates. "Učinili smo što smo mogli da postignemo sporazum s vladom i smatramo da su argumenti u budućoj žalbi vrlo jaki. Ova presuda okreće naglavačke istinu koju svi naši korisnici znaju: da je naš softver milijunima Amerikanaca učinio pristupačnijim osobna računala", naglasio je predsjednik "Microsofta".

Fatalne mjere

No, loše vijesti za "Microsoft" tek slijede, jer sudac još nije donio odluku o mjerama za razbijanje "Microsoftova" monopola, kao što je pomoću tzv. Shermanova akta svojedobno spriječen monopol naftnog giganta "Standard Oila" te telefonskog AT&T.

Odluka od koje Bill Gates najviše strahuje jest ona po kojoj bi se kompanija morala podijeliti u tri manje: jednu koja bi prodavala operativne sustave, drugu koja bi prodavala aplikacije i treću koja bi se isključivo bavila Internetom. Nešto blaže verzije konačne presude mogle bi natjerati Gatesa da dopusti izmjenu Windowsa tako da potpuno podržava korištenje drugog softvera. "Microsoftu" bi, također, moglo biti zabranjeno da daje popuste tvrtkama koje koriste isključivo njihov softver. Javni tužitelji saveznih država koje su zajedno tužile "Microsoft" zatražili su da mu se odrede stroge kazne koje će dokrajčiti njegovu zlorabu monopolističkog položaja na tržištu. Šef antitrust odjela javne tužiteljice, Joel Klein, izjavio je da je dogovor s "Microsoftom" još moguć.

MICROSOFT U HRVATSKOJ

Goran Radman, predsjednik Uprave "Microsofta Hrvatska" Nema promjena u poslovanju

- Mislim da budućnost "Microsofta" nije upitna. Prije svega, valja naglasiti kako će sudski spor trajati nekoliko godina, a prva konačna presuda bit će donesena tek za dva mjeseca. Početni šok na burzi koji je rezultirao padom vrijednosti naših dionica, ali i cijelog indeksa kompjuterske industrije, već prolazi, pa je 8. travnja zabilježen ponovni rast, što znači da financijsko tržište vjeruje u našu budućnost.

Snaga naše kompanije leži u razrađenoj strategiji razvoja, menadžmentu te kvalitetnom i konkurentnom proizvodu, a ne u velikom

kapitalu. Kompjuterska je industrija po mnogočemu specifična; dok "Microsoft" ima najveći udio na tržištu softvera, svaka je druga velika kompanija osvojila svoju nišu. "Cisco" drži oko 90 posto tržišta routera, a "Oracle" oko 70 posto tržišta relacijskih baza.

Što se tiče poslovanja "Microsofta Hrvatska", također ne očekujemo nikakve bitne promjene. Naš je strateški interes razvoj hrvatske softverske industrije i uspostavljanje infrastrukture za buduće tržište softverskih proizvoda.

zakone, trzisna vrijednost pala mu je za vise od sto milijardi dolara **Pise Zlatko Vidačković**

Microsoftu - zadnji a Billa Gatesa?

Gates se može žaliti na ovu presudu, što je i najavio te na dulje vrijeme odgoditi njezino, stupanje na snagu. Pravni stručnjaci kažu da bi se slučaj mogao vući sve do Vrhovnog suda, što bi odgodilo značajne promjene na tom tržištu na čak nekoliko godina. "Microsoft" je, prema navodima suca Jacksona, pristao da se proces ubrza, što bi moglo dovesti do izricanja kazne za samo dva mjeseca, a žalba bi mogla ići izravno na Vrhovni sud. Tako će se 24. svibnja održati prva saslušanja u postupku određivanja kazne.

No, presuda je već izazvala velike potrese u kompaniji. U samo jednom danu, kad je objavljena presuda, ukupna vrijednost "Microsoftovih" dionica pala je za čak 80 milijardi dolara, a u sljedećih nekoliko dana za još dvadeset i tri milijarde, te "Microsoft" sada vrijedi 447 milijardi dolara. Već dugo najveću kompaniju na svijetu po vrijednosti dionica - nakon kompanije za proizvodnju kompjuterske opreme "Cisco Systems" danas vrijedne 498 milijardi dolara - pretekao je i "General Electrics", vrijedan čak 517 milijardi dolara. "Microsoft" se tako danas nalazi na trećem mjestu, a očekuje se da će njegova vrijednost i dalje padati. Pad vrijednosti "Microsoftovih" dionica bio je snažan udarac za cijeli sektor visoke tehnologije, te su investitori počeli iz njega izvlačiti svoj kapital. Zanimljivo je da je i industrijski gigant "General Electrics", sada najveća kompanija na svijetu, koji proizvodi sve od tostera do avionskih motora, povezan s "Microsoftom". GE je, naime, vlasnik NBC-ja i CNBC-ja, koji s "Microsoftom" imaju zajedničku tvrtku za objavljivanje vijesti preko Interneta CNBC.

Uz pad vrijednosti dionica, za "Microsoft" nastupaju i novi problemi - sada će, naime, tužbe protiv "Microsoft" moći podići i njegovi konkurenti, koji imaju priliku zatražiti odštetu u trostrukom iznosu zbog nanesene financijske štete. Sve te tužbe mogle bi donekle usporiti "Microsoft" u njegovim inovacijama i spriječiti agresivnu politiku preuzimanja konkurenata i srodnih tvrtki, a pad dionica zacijelo će se negativno odraziti i na prihode zaposlenika, od kojih su mnogi dioničari tvrtke. ▶

POČETAK KRAJA:
Jesu li zlatni dani
najbogatijeg
čovjeka na svijetu,
Billa Gatesa,
ovom presudom
definitivno
završeni?

OPTUŽBE MEDIJA

Desetljeće pravnih bitaka

1990. Savezna komisija za trgovinu (FTC) pokreće istragu o "Microsoftovoj" monopolističkoj politici na tržištu računalnih sustava

1993. FTC zatvara istragu, no poručuje je Ministarstvo pravosuđa

1994. "Netscape Communications" promovira svoj Internet browser Navigator, koji uskoro postaje vodeći na tržištu

1994. Pod pritiskom Ministarstva pravosuđa "Microsoft" pristaje zamijeniti ugovore s proizvođačima računala i uklanja ograničenja za druge proizvođače softvera, čime je istraga zaključena

1995. Ministarstvo pravosuđa zaustavlja "Microsoftovo" upućivanje softverske kompanije "Intuit", s obrazloženjem da bi to moglo dovesti do povećanja cijena softvera i smanjivanja inovacija

1995. Novi Windowsi 95 uključuju Internet Explorer koji počinje istisnuti s tržišta Netscape Navigator

1997. Ministarstvo pravosuđa tuži "Microsoft" optužujući ga da krši sporazum iz 1994. prisiljavajući proizvođače računala da koriste njegov Internet browser kao uvjet za korištenje Windowsa. Sudac Jackson donosi nepravomoćni sudski nalog za uklanjanje Explorera iz Windowsa 95, a 1998. prživni sud poništava tu presudu

1998. Ministarstvo pravosuđa i 20 saveznih država tuže "Microsoft" tvrdeći da je iskoristio monopol kako bi istisnuo konkurentski Netscape Internet browser.

1998. Početak suđenja

1999. Privremeni prekid suđenja nakon 12 svjedočenja i video svjedočenja, uključujući i Gatesovo izjave 1999. Kraj svjedočenja

1999. Velik pravni poraz za tvrtku nakon što je sudac Jackson presudio da je "Microsoft" poduzeo iz radnji ne bi li ugrozio konkurenciju i sačuvao vlastiti monopol, te da je time oštetio potrošače

1999. Odlučuju se pregovori u strogoj tajnosti. Ne prestaju glasine o mogućim sporazumima, ali od onih o prisilnom razbijanju "Microsoft" do mijenjanja poslovne strategije

2000. Gates podnosi ostavku na dužnost glavnog direktora, preuzimajući ulogu glavnog šefa razvoja softvera

2000. Perspektive za sporazum slabe nakon što vlada objavljuje da "Microsoftovi" prijedlozi nisu dovoljni

3. travanj 2000. Sudac Jackson objavljuje da je "Microsoft" kriv za kršenje antitrust zakona, vrijednost Monicla vrtoglavo pada

KRONOLOGIJA MICROSOFTOVIH USPJEHA

1975. Osnivanje Microsoft, stvaranje BASICA za računalo Altair 8800 kompanije MITS; dvadesetogodišnji Bill Gates drži uvodni govor na svjetskoj konferenciji korisnika Altaira

1976. Registracija imena Microsoft u državi New Mexico

1977. stvara se programski jezik FORTRAN, a BASIC je licenciran za Commodore računala, Bill Gates i Paul Allen službeno sklapaju partnerstvo

1978. stvaranje

COBOLA 80, prihodi Microsofta prvi put premašuju milijun dolara

1981. Microsoft postaje korporacija, IBM uvodi svoje osobno računalo s Microsoftovim 16-bitnim operativnim sustavom, MS-DOS 1.0

1986. Microsoftove dionice izlaze na tržište

1990. Microsoft promovira Windows 3.0

1995. Microsoft promovira Windows 95, Bill Gates javno objavljuje predanost svoje tvrtke razvitku i promicanju Interneta

1998. Microsoft promovira Windows 98.

17. veljače 2000. predstavljanje Windowsa 2000.

POČETAK: Prva fotografija "Microsoftova" tima iz 1978. (Gates lijevo dolje)

Objee strane u sporu nadale su se da će postići izvansudsku nagodbu koja bi omogućila Vladi da odmah primijeni sankcije na koje, po njezinu očekivanju, "Microsoft" treba pristati. Osim toga, ured javnog tužitelja bit će pod kontrolom administracije novog predsjednika u vrijeme kad se bude donosila konačna odluka u sporu. Ako na izborima pobijedi republikanski kandidat George Bush Jr, vrlo je vjerojatno da Janet Reno više neće biti javna tužiteljica, što je dužnost koja je u SAD-u objedinjena s funkcijom ministra pravosuđa. Da je sporazum postignut, demokraci bi svakako kao svoju zaslugu mogli uzeti okončanje "Microsoftova" potpunog monopola na softverskom tržištu.

Novi projekti

"Microsoftova" pravna bitka, međutim, nije kratkoročno omela softverskog diva u njegovu neprestanom i brzom poboljšavanju svojih programa i izradi novih proizvoda. Najbolji primjer za to su Windows Millennium Edition, nazvani Windows Me, koji su u subotu premijerno predstavljeni i poslani na testiranje proizvođačima računala. Ako testiranja ne pokažu znatnije probleme u korištenju programa, Windows Me bi se mogao naći u prodaji tijekom druge polovice ove godine. Novi Windowsi ne donose radikalne promjene samog sustava u odnosu na prethodne verzije, ali s obzirom na rastuće tržište elektronske zabave, "Microsoft" je u svoj program ugradio nekoliko trikova poput media playera, koji može snimati i reproducirati CD-e, digitalne melodije skinute s Interneta te videozapise. Ugrađivanje takvog softvera u Windowse jasno je usmjereno protiv konkurentne tvrtke "Real Networks", čiji su programi RealPlayer i RealJukebox najviše korišteni na svjetskom tržištu. Mnogi tvrde da će ugrađivanje media playera u Windowse pokrenuti iste probleme i sukob s Ministarstvom pravosuđa kao u slučaju ugrađivanja Internet Explorera. "Microsoft" pak naglašava da mu se mora pružiti mogućnost da unapređuje svoje proizvode jer, u suprotnom, neće moći konkurirati drugim tvrt-

kama u tom području. Vlada i konkurencija bi to željele, ali potrošači sigurno ne, tvrde "Microsoftovi" dužnosnici.

Uz navedene inovacije, novi će Windowsi omogućiti korisnicima da obavljaju montažu videozapisa i zatim ih postavljaju na Internet. Taj je potez vjerojatno bio reakcija na odluku "Apple Computer Co." da takav softver ugrađuje u svoje popularno računalo iMac. "Microsoft" tvrdi da ljudi žele imati mogućnost da, koristeći se programom MovieMaker koji će biti ugrađen u Windowse, dijele svoje digitalne videozapise s drugima na Internetu. Stoga je ovaj potez "Microsoft" nedvojbeno ozbiljan pokušaj da se digitalni video približi što većem broju korisnika na Internetu.

Osim toga, novi će Windowsi također olakšati kućno umrežavanje računala te povezivanje DVD-playera, televizora i kamera na osobno računalo. Još jedna novost u verziji Windows Me naročito će obradovati sve korisnike koji su imali problema s tzv. zamrzavanjem kompjutera, gubljenjem podataka i sl. Sistem računala će u određenim vremenskim intervalima snimati kompletno stanje na računalu, te će, u slučaju da dođe do problema u radu, omogućiti korisniku da računalo vrati u stanje prije nastanka problema. Konačno, Windows Me bit će zadnji sustav zasnovan na legendarnoj DOS tehnologiji, a iduća će verzija biti izrađena korištenjem NT koda, kao u najnovijoj poslovnoj verziji tog programa, Windowsima 2000, što će, jedno-

GATES I KENNEDY

Izvadak iz razgovora Billa Gatesa i J. F. Kennedyja mladeg za časopis "George" Informatička revolucija neće ukinuti privatnost

■ Rekli ste da će moderna tehnologija omogućiti ljudima da izbjegn brojne nepotrebne poslove koje danas obavljaju. Kako će rastuće elektronsko društvo promijeniti sadašnje društvo?

- Mislim da nema mnogo toga što će se moći u potpunosti izbjeći. Naravno da će tehnologija birokratski aparat učiniti mnogo učinkovitijim. U budućnosti ljudi više neće stajati u redovima i ispunjavati obrasce, nego će se povezivati putem Interneta, tako da će državni aparat biti manji, ali ne dramatično. Ipak nećete moći reći: ovo je svijet Interneta i administracija nam više nije potrebna.

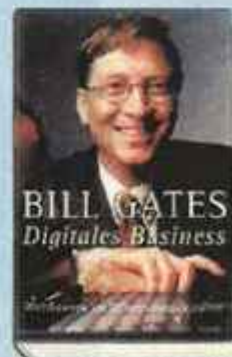
■ Kako odgovarate na tvrdnje da ćemo taj tehnološki napredak platiti gubitkom tradicionalnih veza u društvu? Ako se sve može dobiti putem te-

lefona i televizije, gubi se mogućnost razmjene koja nas drži povezane kao građane.

- To se može i drukčije prikazati. Recimo da sam iz Izraela i želim slušati radiopostaju iz svoje zemlje. Odem na Internet i pronadem je. Bez obzira na to gdje ste, možete ostvariti vezu sa svojom nacijom i kulturom. S druge strane, fizičko je društvo bilo nužno kad smo svi bili farmeri i kad nije bilo telefona i knjiga.

■ Hoće li elektronsko društvo ikad potpuno zamijeniti društvo u kojem danas živimo?

- Glupo je kazati da će ljudi samo sjediti kod kuće i koristiti računala. No, ne smije se ni podcijeniti napredak računala. Uskoro ćemo imati trodimenzionalne slike koje će moći govoriti, igrati se s ljudima i još mnogo zgodnih stvari. To ne

stavnije rečeno, omogućiti veću stabilnost sustava i rad na računalu sa što manje tehničkih smetnji i prekida.

"Microsoft" je ovog tjedna dobio barem jednu pravnu bitku. Naime, sudac je u slučaju "Sun Microsystems" protiv "Microsoft" presudio u korist "Microsoft". Spor je bio pokrenut tvrdnjom "Sun Microsystems" da je "Microsoft" izmijenio njihov program Java, koji služi za popularni *chat* ili razgovor putem Interneta, tako da može funkcionirati samo na Windowsima, a ne i na operativnim sustavima drugih proizvođača.

Poljuljani imperij

Bill Gates, većinski vlasnik i čelni čovjek kompanije čiji su prošlogodišnji prihodi premašili 20 milijardi dolara, gotovo je jedinstven među uspješnim američkim tajkunima. U zemlji koja kao jedno od svojih najvećih dostignuća ističe slobodu i uspjeh privatnih poduzetnika, Bill Gates je po mnogim istraživanjima pri vrhu liste najomraženijih javnih osoba i mnogi su s oduševljenjem dočekali presudu protiv njegove tvrtke. Sociolozi tvrde da razlog tomu nije ljubomora zbog njegova ogromnog bogatstva, nego to što se za zgrtanje bogatstva koristi monopolom. Neki pak tvrde da je razlog njegove omraženosti i u vrsti tehnologije kojom se bavi. Kompjuterska tehnologija uvedena je s obećanjem da će rad običnog čovjeka učiniti lakšim i ljepšim, a mnogi Amerikanci smatraju da do toga nije došlo. Ljudi na računalu i na programima iskaljuju bijes zbog loših stvari koje im

dolaze putem računala. S druge strane, programi poput onih "Microsoftovih" donijeli su velike promjene u životima brojnih ljudi u svijetu, ponajprije mladih, olakšavši im međusobnu komunikaciju. Najviše negativnih emocija prema Gatesu ipak dolazi od stalnih korisnika Interneta koji ga smatraju odgovornim za preveliku komercijalizaciju Interneta. Online magazin Salon.com tako je Gatesovo povlačenje s dužnosti direktora "Microsoft" zjurao objasnio dvama razlozima: spoznajom kako će svi *bugovi* (greške) u Windowsima biti ispravljeni samo ako to sam učini, te odlukom da je krajnje vrijeme da se vrati na Harvard i diplomira.

Gatesa previše ne zabrinjavaju takvi protivnici - u svijetu je daleko više onih koji ga poštuju kao ikonu zapadnog društva i kompjuterske ere. Njegova knjiga "Poslovanje brzinom misli" veliki je bestseller, a prevedena je na gotovo sve svjetske jezike, uključujući i hrvatski. Ona na zanimljiv i pristupačan način pokazuje kako su poslovanje i tehnologija danas potpuno povezani, daje savjete za maksimalno korištenje računalne tehnologije, brže reagiranje na zahtjeve potrošača i prilagođavanje zahtjevima tržišta uz pomoć računala. Svako poglavlje posvećeno je jednom problemu u poslovanju ili upravljanju i načinima na

koje se uz pomoć digitalne tehnologije može dramatično povećati poslovni uspjeh kompanije ili pojedinca.

Gatesov najveći problem trenutno nisu konkurenti ni suci nego burze. Vrijednost dionica njegove kompanije na Wall Streetu stalno pada - više od sto milijardi dolara u posljednjih tjedan dana, što je ravno ukupnoj vrijednosti njegove privatne imovine. O njegovoj sposobnosti da se dogovori s vladom oko kazne i da se izvuče iz pravnih problema ovisi će i povjerenje tržišta u dionice njegove tvrtke.

"Microsoft" vjerojatno neće propasti nakon ove sudske odluke, kao i nakon donošenja konačne presude. Nijedna kompanija na području kompjuterskog softvera još godinama neće moći ugroziti njegovu čelnu poziciju osim ako presuda bude toliko oštra da rascijepi kompaniju na toliko dijelova da ona više neće moći biti profitabilna. Ova presuda, dakle, ne označava "Microsoftov" kraj, ali je početak njegovog pada. Zlatni dani najbogatijeg čovjeka na svijetu, Billa Gatesa, njome su definitivno završeni.

GATES NA CHATU

Iz intervjua Billa Gatesa uživo na Internetu:

Limit razvoja su ljudi, a ne tehnologija

■ Tehnologija omogućuje sve veću brzinu obavljanja poslova, no gdje su čovjekove granice u tom povećavanju brzine?

- Naravno, poslovi će se obavljati samo onom brzinom kojom to ljudi budu mogli pratiti, i zbog toga sam svoju knjigu nazvao "Poslovanje brzinom misli", a ne poslovanje brzinom svjetlosti. Nitko ne želi donositi odluke prije nego što dobije

prave informacije, stoga ograničenja brzine postoje čak i s najmodernijom tehnologijom. No, tehnologija će olakšati mnogo toga. Mogućnost da se stvari filtriraju, da se pronađe samo ono što vas zanima na Internetu, da se informirate o novostima na područjima koja vas zanimaju... Svakako je bolje imati sposobnosti filtriranja u digitalnom svijetu i mogućnost sažimanja informacija koje ćete pogledati u zanimljivu obliku, nego hrpu papira koja sadržava ono što vam treba.

■ E-mail je odlična stvar, no što ako ga se zlorabi? Kako netko može odgovoriti na 50 do 100 e-mailova na dan?

- Na dan obično dobijem od 50 do 100 poruka. Jedan od načina da riješite taj problem jest da se pobrinete da ljudi s kojima radite shvate da pregledavanje e-maila zahtijeva određeno vrijeme, pa da ih stoga šalju samo kad je doista važno. Od beskorisnih se poruka lako obranite blokiranjem poruka s određenih adresa. No, ako vam klijent šalje neku poruku, treba je pogledati. To vam omogućuje da budete u toku s onim što se zbiva.

■ Kakve su perspektive razvoja elektronske trgovine u zemljama u razvoju? Hoće li one imati iste mogućnosti kao i velike američke korporacije?

- Mislim da je najveća razlika između SAD-a i ostalih zemalja ta što internetski stil života u drugim zemljama nije toliko prisutan. Cijena komunikacija i cijena računala u odnosu na primanja bit će glavni razlog što se još dugo vrijeme u tim zemljama neće moći razviti masovno korištenje e-maila i elektronska kupovina. No, Internet-trgovina izuzetno je važna za zemlje u razvoju u njihovu izvozu, jer na taj način mogu prodati svoje proizvode u inozemstvu, one stoga svoje proizvode trebaju ponuditi na Internetu čak i ako je prodaja u samoj zemlji zanemariva.

znači da ćemo iz svog života izbaciti užitke poput odlaska na izlet. Naprotiv, kako tehnologija bude povećavala našu učinkovitost, imat ćemo sve više vremena posvetiti se jedni drugima. Uzmimo kupnju kao primjer: ako trebam sapun, jednom ću jednostavno ući na Internet i naručiti da mi ga donesu kući, a drugi put ću se opet zaželjeti kupnje, otići u šetnju i kupiti što mi je potrebno. Posjedovanje računala neće značiti da ne možete birati.

■ Hoće li biti moguće zaštititi našu privatnost u digitalnome svijetu?

- Privatnost je vrlo interesantna tema. Mislim da su ljudi pomalo naivni kad je riječ o tome koliko informacija o njima već postoji. Neke zemlje već izdaju "pametne kartice" na kojima postoje gotovo sve informacije o vama, s njima glasujete, imate pravo na liječničku pomoć, dižete novac iz banke...

■ Zvuči orvelovski.

Stupanj privatnosti bit će politička odluka svakog društva. Kod nas se vjerojatno takve kartice nikada neće izdati. No, tko zna, stavovi se mogu promijeniti. Kad bi SAD primjerice prošle kroz strašno razdoblje terorizma, ljudi bi možda odlučili povući liniju privatnosti malo drukčije.

VELIKI BRAT NA SATELITSKOJ TELEVIZIJI

TV-TOTALITARIZAM

7 pravila
Velikog brata

1. Kandidati se nikad prije nisu sreli. Svi su uspješno prošli precizne psihološke i opće medicinske testove. Duševna stabilnost, probitačnost, emocionalna inteligencija te sposobnost za život u grupi kod svakog je od njih vrlo izražena. Za trajanja projekta stalno su prisutni medicinari i psiholozi.

2. Grupa je odvojena od ostatka svijeta. Kamere, tehničko osoblje i redakcija nisu vidljivi grupi. Prozori gledaju na dvorište zaštićeno visokom ogradom. Televizijska ekipa komunicira s grupom samo putem zvučnika. Uskraćena su im sva sredstva informiranja te se pred njih stalno postavljaju novi izazovi koje zajednički moraju svladati. Zakaže li jedan, svi snose posljedice.

3. Za stil života vrijedi princip "Back To The Basic", dakle bez suvišnog komfora, svaki je član smio sa sobom donijeti samo jedan "diplomatski kofer" osobnih stvari. Pale vatru, sami peku kruh, uzgajaju povrće. Za sve ostale kućne potrepštine imaju na raspolaganju mali budžet o kojem zajednički odlučuju. U slučaju da se uspješno nose s problemima, budžet se povećava.

4. Televizija kao promatrač stalno je prisutna.

5. U "Sobi za konzultacije" svaki kandidat daje dnevno izvješće - o svojim individualnim iskustvima, osjećajima, kontaktima. Ostali kandidati u njemu ne sudjeluju, svjedok izvješća je medijska javnost.

6. Svaka dva tjedna je dan kandidat napušta grupu. Grupa za isključenje nominira dva kandidata. Svaki član grupe također imenuje 2 kandidata, a o konačnom gubitniku odlučuju gledatelji RTL-a 2.

7. Svaki kandidat u bilo koje doba može dobrovoljno napustiti kuću "Big Brother". No kad ode, za njega je igra zauvijek završena. Samo onaj tko ostane 100 dana ima šansu za glavnu nagradu - 250.000 DEM.

Kontroverzni eksperiment njemačke satelitske televizije RTL 2

Big Brother: TV prija
najgledaniji je progPiše Zlatko VIDAČKOVIĆ
Fotografije EPA i Reuters

Dana 28. veljače deset hrabrih stupilo je u kuću "Big Brother" u Hürtu kod Kölna. Pet muškaraca i pet žena - junaka i junakinja našeg doba - odlučili su 100 dana živjeti bez privatnosti, pred televizijskim kamerama koje će njihov život prenositi na RTL-u u udarnim terminima.

Iako ideja o instaliranju kamera u životne prostore ljudi nije potpuno originalna - slične projekte organizirao je i popularni MTV i nekoliko drugih tv-postaja - ni jedna emisija nije imala toliku gledanost i medijsku pozornost.

Najpopularniji među sudionicima ovog televizijskog eksperimenta postao je Makedonac Zlatko. Na žalost brojnih gledatelja, Zlatko je drugi izašao iz zajednice. Odmah po njegovu izlasku uslijedile su mnogobrojne reakcije njegovih obožavatelja i Zlatko je postao zvijezda. Tijekom borbe s Jürgenom, drugim po popularnosti, koji je također bio kandidat za izlaz, gledanost serije dosegla je nevjerojatnih 4,7 milijuna gledatelja, što je rekord od samog osnivanja RTL-a. Jürgen i Zlatko zblížili su se poput braće da bi se potom morali razići - što je i bio koncept ovog *showa* - prvo se uspostavljaju prijateljstva, koja se zbog pravila igre i osvajanja premije moraju zanemariti.

Zvijezda novog
doba

Zlatko je zbog svoje popularnosti korisniji izvan kuće nego u njoj, za razliku od Jane koja je prva izašla i koja se otad rijetko pojavljivala u javnosti. Po izlasku iz "Big Brother" Zlatko se, po svemu sudeći, može nadati medijskoj karijeri. Postao je legenda u svom mjestu Nattheimu. Mnogi mu iskazuju podršku i u pismima, primjerice ovakvim: "On je i u BB-u onakav kakav je i inače!"; "Zlatko - ti si kralj Njemačke, učini nam uslugu - pokaži nam svoj život u popodnevnom programu!" "Ljudima se sviđa njegov glupavo-iskreni način, valjda zato što nikad nije studirao!"

jedan je od najčešćih komentara na njegovu iznenađnu popularnost.

Na Internetu je nastala čitava chat-komuna koja raspravlja o zbivanjima i konceptu "Big Brother". TV postaja RTL najavila je da će od sredine rujna novih 10 kandidata stati pred kamere.

To što je tzv. *container show* postao veliki medijski događaj za mlade, uopće ne čudi eksperte. Uwe Hasebrik, direktor Instituta za medijska istraživanja "Hans Bredow", seriju smatra dijelom našeg "društva zabave". Konačno, o tim se osobama razgovara i u školi i u kafiću.

Funkciju koju su u vicevima dosad imale plavuše sad preuzimaju likovi iz serija poput "Big Brother". Budući da nije riječ o stvarnom životu, osobe poput Zlatka uglavnom mogu biti zamijenjene. One su pretvorene u zvijezde da bi se učas ugasio. Gledatelji se prema njima ponašaju kao prema slobodnoj divljači. No, pitanje je kako će sudionici projekta izaći nakraj s usponom i "slobodnim padom".

Mnogi sociolozi tvrde da je teško kritizirati BB projekt. Njegove se protagoniste nadgleda kamerama, no nitko ih nije prisilio da se zatvore u

stambeni kontejner. Dramaturgija predviđa odabir prema kojem će najomiljeniji na kraju osvojiti novčanu nagradu, no što je tu gore od političkih izbora? Njemački "Teatar Z", postavljajući predstavu "Big brother is watching you Fernseh - WG", pokušat će dati odgovor na taj televizijski koncept.

Jedno od pitanja koje se nameće jest kako je moguće potpuno isključiti privatnost, a ipak, snimajući seksualne scene i scene u veceu, ne ići ispod remena. I kako je moguće prikazati golo tinju u prenesenom smislu kad akteri sve vrijeme moraju biti oni sami?

Jedno je ipak sigurno: svaki dan BB zajednice donosi novac. Već na prvo gledanje nameće se pitanje nije li, možda, riječ o novoj kvaliteti odnosa prema tehnici? Ili je to predanost bogu kvota (Quotengott - velika gledanost) kojem se žrtvuje sve ljudsko? Ta svaki *talk-show* već se godinama temelji na raznim varijantama unutarnjeg ili vanjskog razotkrivanja.

Život uživo

Zadiranje u privatnost pojedinca nije, međutim, privilegij gledatelja RTL 2. Ako želite zaviriti u nečiji život, a RTL

...dimašio je uspjeh filmova kojima je inspiriran, "Trumanova Showa" i "Ed TV-a":

fenos života običnih ljudi gram u povijesti RTL-a

KONTEJNER SHOW: 5 muškaraca i 5 žena uselilo se 28. veljače u kontejner u blizini Kölna kako bi 100 dana živjeli pod prisмотрom televizijskih kamera, a pobjednika čeka četvrt milijuna DEM

Big Brother

uživo, s vrlo malim vremenskim zakašnjenjem. Bolje stranice imaju i zvuk.

Na većini stranica slika na ekranu obnavlja se samostalno u određenim vremenskim intervalima, od 3 sekunde do polasata. Ako pogodite pravi trenutak, možete vidjeti 22-godišnju kalifornijsku ljepoticu kako se presvlači pred kamerom. No, većinu vremena na ekranu se ne događa ništa osobito zanimljivo. Ako je osoba koju gledate slučajno pred računalom, postoji mogućnost da s njom i "porazgovarate" razmjenjujući poruke preko računala. Internet

lazi pred kamerom, zbiva. Možete joj savjetovati što da učini ili joj reći što vam se u njezinu ponašanju ne sviđa.

Televizija i Internet su tako, kako što su mnogi futuristi zamišljali, ušli i u privatne živote ljudi. Pitanje je jesu li tome više krivi oni koji pristaju da se njihov privatni život snima ili pak oni koji takve programe na televiziji ili Internetu gledaju. Dok neki smatraju da je ovaj vid programa bolesni oblik voajerizma, drugi naglašavaju da se radi samo o zabavi. No, sigurno je da se u tome ne bi smjela prijeći granica dobrovoljnosti, jer snimanje nečijeg života skrivenom kamerom i emitiranje takvog materijala na televiziji ili Internetu spada u područje kriminala, a takvih je slučajeva sve više. Ipak, građani Hrvatske toga se još ne moraju bojati - kako u mnogim stvarima kaskamo desetak godina za razvijenim svijetom, može se pretpostaviti da se ni fenomen Velikog brata još neko vrijeme neće pojaviti u nas.

vam nije dostupan, to možete učiniti i na Internetu. Na adresi www.bbod.com popis je storina kamera koje 24 sata na dan snimaju određene lokacije u svijetu. Tu se nalaze Internet-stranice koje vam omogućuju snimanje prirodnih i arhitektonskih ljepota. Tako možete

vidjeti kako sunce zalazi iza mosta Golden Gate u San Franciscu ili surfere na plažama pokraj Los Angelesa. Ako odaberete opciju *personal cams*, ovisno o kvaliteti kamere i servera preko kojeg se emitiraju snimci, na ekranu svog računala možete pratiti nečiji život

je stoga otišao korak dalje u ovom konceptu, ponajprije zbog svoje interaktivnosti - vi, naime, svojim porukama možete utjecati na ono što se na ekranu, odnosno u životu osobe koja se na-

ZVJEZDA JE ROĐENA - ZLATKO TRPKOVSKI

Bez pročitane knjige do svjetske slave

Zlatko Trpkovski (24) industrijski je mehaničar iz Bavar-ske makedonskog podrijetla. Iako nije dugo izdržao u komuni "Big Brother" - glasovanjem je izbačen već u drugoj rundi - neočekivano je postao najveća zvijezda serije. U upitniku koji je ispunio na ulasku u komunu ustvrdio je kako mu je obitelj najvažnija na svijetu, a majka najbolja žena na svijetu. Mami može parirati samo zaručnica, s kojom živi već godinu dana. Jako je ljubomoran i nikad ne bi prevario djevojku. Za sebe kaže da nikad nije pročitao knjigu i da najradije igra videoigre. Teško bi se odrekao cigareta i svoje električne četkice za zube.

Na pitanje tko je William Shakespeare, Zlatko je odgovorio: "Ne znam, možda je snimatelj dokumentarnih filmova." Zlatkovo poštenje, iskrenost i skromnost donijeli su mu veliku popularnost među gledateljima, a nje-

gova je slava odavno prerasla televiziju. U tjedniku "Stern" izašao je na naslovnoj stranici, gdje je prozvan kraljem Njemačke. Već je dao brojne intervjue, u njegovu slavu ispevane su pjesme, dobio je vlastitu Internet-stranicu, a nedavno je pokrenut i Zlatkov show na RTL-u 2. Najavljeno je šest nastavaka show-programa "Zlatkov svijet", no nije objavljen iznos Zlatkova honorara.

Osim na televiziji, Zlatkova popularnost ubrzano raste i u svijetu reklame. Prema napisima nekih njemačkih novina, već bi ove godine na reklamama mogao zaraditi 5 milijuna maraka, a uskoro će snimiti i svoju prvu ploču. Novcem koji bi dobio da je pobijedio u "Big Brotheru" namjeravao je kupiti kuću za obitelj. Iako nije pobijedio, postao je autentična medijska zvijezda, pa se ni priželjkivana kuća više ne čini neostvarivim snom.

BITKA ZA NEW YORK

HILLARY CLINTON OS

Prva dama SAD-a glavni je kandidat za senatora čžav

Hillary postaje se ostavio ženu a p

Piše Zlatko VIDAČKOVIĆ
Fotografije AP

Dan je počeo mirno za prvu damu New Yorka. Donna Hanover bila je kod kuće, u službenoj rezidenciji, u idiličnom vrtnom okruženju na East Riveru. Glumica po zanimanju, prva dama New Yorka bila je upravo poslala djecu u školu i počela proučavati scenarije kad su je njezini prijatelji stali uspaničeno nazivati. Nakon naporne tiskovne konferencije, umoran i potišten, gradonačelnik Rudolph Giuliani objavio je da traži razvod braka nakon 16 godina zajedničkog života. Objašnjavajući novinarima posljedice svoje bolesti, raka prostate, zbog koje će morati provesti nekoliko mjeseci na liječenju, pedesetpetogodišnji Giuliani objavio je da će mu u tom razdoblju

HILLARY CLINTON: Hoće li prva dama SAD-a postati prvo senatorica, onda i predsjednica

trebati podrška njegove četrdesetpetogodišnje ljubavnice Judi Nathan, razvedene žene s Istočne strane New Yorka. No, sigurno je da se više neće moći osloniti na svoju zakonitu suprugu, koja je ostala potpuno šokirana onime što je čula. Ona i Rudolph privatno su razgovarali o tome da bi možda trebali promijeniti "prirodu svojih odnosa". No Rudy, kako ga je ona zvala, nije ni njoj ni svojim suradnicima dao naslutiti ono što je rekao novinarima. Donna se osjećala poniženom i bijesnom, i nikako nije htjela pristati na to da bude prikazana kao žena kojoj nije stalo do institucije braka. Svojedobno se suzdržala od komentara na glasine da njezin suprug ima seksualnu aferu s Cristyne Lategano, koja je danas visoka dužnosnica u gradskoj upravi.

Ovaj put nije spremna na šutnju. Odjenula je svoju najljepšu haljinu i nakit, sazvala novinare i sa suzama u očima priopćila da je i afera o Rudyjevoj vezi s gradskom službenicom bila istinita. Njezina tajnica popunila je praznine u slučaju: ta službenica bila

SVOJILA NEW YORK

e New York pošto je Rudolph Giuliani, popularni gradonačelnik New Yorka, ispao iz utrke

Senatorica jer je Giuliani prvo nda odustao od kandidature

je upravo Cristyne Lategano, a priroda njihova odnosa bila je intimna. Iznese-ni detalji samo su upotpunili scenarij predstave koja je sada glavna zabava stanovnika New Yorka: saga o seksu, moći i bolesti sa stvarnim likovima, zanimljivija od bilo koje sapunice.

Medicinska ljubavnica

Bilo je tu i komičnih situacija. Rat Rudyja i Donne dao je američkom predsjedniku Clintonu, veteranu seksualnoaferskog rata, mogućnost da udijeli neki savjet.

"Moramo im dati vremena", rekao je Bill Clinton, mrtvo ozbiljna lica.

Mnogi stanovnici New Yorka bili su daleko zainteresiraniji za sukob Rudy - Donna nego za obračun Rudy - Hillary. Njihovi prijatelji kažu da se prilikom njihova prvog sastanka, 1983., dogovorenog "naslijepo", rodila ljubav na prvi pogled. U ranim godinama Giulianijeva mandata zaljubljeni je par organizirao raskošne večernje zabave u svome prostranom domu. No, pošto su izbile glasine o aferi Lategano,

večernje su zabave prestale. Jedan je prijatelj čak pokušao organizirati dolazak svećenika u njihov dom ne bi li on izgladio njihove bračne sukobe, no Giuliani je tu ideju bijesno odbio.

Na što je gradonačelnik mislio kad je tako otvoreno priznao sve svoje probleme? Koliko god to nevjerovatno zvučalo, njegovi prijatelji kažu da je on, jednostavno, razmišljao naglas, psihički shrvan bolešću koja mu je ubila oca. Javno ozbiljan i krut, čovjek koji mijenja prijatelje kao što zmija mijenja kožu, Giuliani je privatno postao vrlo nježan i osjećajan. Njegovi se suradnici čude kad ih počne grliti tipičnim talijanskim zagrljajem.

Judi Nathan, nova Giulianijeva ljubavnica, po izjavama njegovih prijatelja jedina mu je šansa za ozdravljenje. Medicinska sestra po zanimanju spremna je posvetiti se svim njegovim zdravstvenim i emocionalnim proble-

mima. Kad su prvi put zajedno izašli na večeru, on ju je u pratnji novinara ispratio kući i dao joj poljubac za laku noć. Kad se nakon toga vratio u svoj dom, Gracie Mansion, njegove supruge više nije bilo. Pokupila je djecu i odletjela u Kaliforniju kod svojih roditelja.

Neki američki politički analitičari tvrde da bi bilo groteskno opisati rak prostate Rudolfa Giulianija ili nered u njegovu bračnom životu kao sreću Hillary Clinton, no politika katkad doista funkcionira na groteskan način. Nevjerojatna sreća što je ima Hillaryin suprug, američki predsjednik, provuk

RUDOLPH GIULIANI: Najuspješniji gradonačelnik New Yorka u povijesti i nesuđeni senator

BITKA ZA NEW YORK

RUDOLPH GIULIANI: 107. GRADONAČELNIK NEW YORKA

Odvjetnik, amaterski fotograf i noćna mora za kriminalce

Rudolph Giuliani rođen je Njujorčanin iz Brooklyna, a obrazovao se na Manhattanu i u Bronxu. Diplomirao je pravo na pravnom fakultetu u New Yorku, a profesionalnu je karijeru započeo kao službenik u Uredu okružnog suca za Južni okrug New Yorka. 1970. priključuje se Uredu javnog tužitelja. Tri godine kasnije, sa samo 29 godina, imenovan je šefom Odjela za narkotike te je napredovao do dužnosti izvršnog javnog tužitelja. 1975. odlazi u Washington na dužnost šefa kabineta zamjenika ministra pravosuđa. 1977. vraća se u New York, gdje do 1981. radi privatno kao odvjetnik, da bi se ponovno vratio u Washington, ovaj put na dužnost pomoćnika ministra pravosuđa. Na toj dužnosti pratio je tržište narkotika i nadzirao lokalne šerife.

Godine 1983. imenovan je za okružnog tužitelja za Južni okrug New Yorka, gdje je vodio žestoku borbu protiv

la ga je neoštećenog kroz oluju skandala i pakao *impeachmenta*. A sada se pokazalo da politička sreća definitivno prati i žensku polovicu najmoćnijeg američkog para. Neki čak tvrde: ili ih netko gore voli, ili su sklopili faustovski sporazum i prodali dušu vragu.

Istini za volju, stvari su se od samog početka čudno slagale u prilog prvoj dami Amerike. U vrijeme kad je odlučila kupiti kuću u New Yorku, u saveznoj državi u kojoj nikad prije nije živjela, nije bilo naznaka da će mjesto senatora iz New Yorka ostati upražnjeno. Kako bilo, Hillary se pažljivo pripremala za svoju kampanju, putujući uzduž i poprijeko po državi i osluškujući raspoloženje javnosti, da bi u pravome trenutku objavila svoju kandidaturu.

Njezin protivnik je, po nekoj čudnoj slučajnosti, postao kontroverzni, vrlo učinkoviti, beskompromisni gradonačelnik New Yorka. Prve ankete pokazale su da ih javnost podjednako podupire. Usto, oboje kandidata izazvalo je žestoke i strastvene reakcije, i to ne samo u protivničkim stranačkim taborima. Hillary, kao osoba s ne baš osobitim političkim senzibilitetom, napravila je mnoge glupe pogreške.

Isprva se, zapravo, činilo da se njezina situacija neprestano pogoršava, a velik broj žena u objema strankama postajao je na Hillary - alergičan.

I onda slijedi prekretnica, koga sudbine iznenada se okreće u Hillarynu korist. Javna osoba savršenog Giulianija, ponosa New Yorka devedesetih, počinje se naglo urušavati. Poput domina, problemi se na njega obrušavaju jedan za drugim. Liječnici mu dijagnosticiraju rak prostate, što on stočki podnosi, ne skrivajući informaciju za koju vjeruje da će mu donijeti pozitiv-

PRORAČUN: Manjak od 2 milijarde Giuliani je pretvorio u višak od 2 milijarde dolara

organiziranog kriminala, korupcije u tijelima uprave i poslovnog kriminala. Malo okružnih tužitelja doseglo je njegove rekorde u broju izrečenih kazni, a malo gradonačelnika njegove rezultate u cjelini.

Kao 107. gradonačelnik New Yorka, Rudolph Giuliani proveo je reforme koje su do temelja promijenile grad i način upravljanja njime. Dok je prije njegova stupanja na dužnost New York bio jedan od najopasnijih američkih gradova, podaci FBI-a pokazuju da je on sada najsigurniji veliki grad u SAD-u. Za njegova mandata New York je učvrstio svoju poziciju financijske prijestolnice. Dok je politika Gradskog vijeća New Yorka od 1990. do 1993. prouzročila gubitak od više od 300 tisuća radnih mjesta u privatnom sektoru, njegova politika smanjivanja

ne bodove u javnosti. No, pravi udar njegovoj karijeri dolazi, dakle, iz njegova ljubavnog života.

Nevjerni suprug

Njegov se dugogodišnji, naizgled vrlo uspješan brak raspada na očigled

poreznih davanja i poslovna politika dovele su do najsnažnijeg petogodišnjeg gospodarskog rasta u povijesti grada. Njegova predanost konsolidiranju gradskog proračuna pretvorila je manjak od 2 milijarde u višak od 2 milijarde dolara. U gradu je Giuliani poznat i kao žestoki navijač bejzbol kluba Yankees, a može ga se sresti i u operi, a zna biti i voditelj Saturday Night Livea ili gost u kasnoonoćnom programu Conana O'Briena. Uza sve to i amaterski je fotograf, njegove fotografije njujorške arhitekture nedavno su izložene u galeriji Soho.

Njegova izvanbračna afera postaje glavna tema američkih tabloida. Giuliani gubi aureolu moralne čistoće - svoje najsnažnije oružje u borbi protiv Hillary. Ono što su Amerikanci oprostili Clintonu, nisu bili spremni oprostiti Giulianiju. Clinton je od samoga po-

tonovsku igru i, priznavši vlastite grijehe, nastojao pridobiti javnost i zaštititi se od naknadnih udara. No, što vrijedi za demokratskog šminkera Clintona, ne vrijedi za republikansku ikonu Giulianija. Njujorški gradonačelnik morao se povući. Iako je kao razlog povlačenja iz utrke, u koju nikad nije ni službeno ušao, naveo rak prostate, svima su bili jasni pravi razlozi njegove odluke.

Republikanci su ostali razočarani i pokisli. Ostalo im je vrlo malo vremena do republikanske konvencije, 30. svibnja, da pretvore Ricka Lazija u ozbiljnog kandidata.

Sve što je pak Hillary Rodham Clinton trebala učiniti bilo je da se skloni ustranu i šuti o temi muških seksualnih avantura, kao što je to učinila i tijekom dugih mjeseci afere Lewinsky.

Granica popularnosti

Njezin najvjerojatiji protivnik, Lazio, nije posve bez izgleda. Lazio nema Giulianijevu snagu i popularnost, ali nema ni njegove slabosti ni neprijatelje. Mlad, zgodan i simpatičan kongresmen iz predgrada Long Islanda solidan je umjereno konzervativan republikanac, koji nema ni jednog od Giulianijevih neprijatelja u Republikanskoj stranci protiv sebe.

Mnogi američki mediji tvrde da će konačni rezultat izbora ovisiti o tome hoće li biti snažniji pokret za ili protiv Hillary, a manje o popularnosti republikanskih kandidata. Vjeruje se da postoji gornja granica popularnosti Hillary Clinton, koja se nije izdigla iz-

Hladnokrvnost, strpljenje i odlučnost, koje je Hillary Clinton pokazala za afere Lewinsky, sada se pokazuju kao njezin glavni adut u utrci za senatorsko mjesto

javnosti, a s tim se problemom suočio na potpuno pogrešan način. Mnoge je osobito šokiralo to što je vijest o razvodu prije priopćio javnosti nego vlastitoj supruzi. Pokazalo se da je njegovo pravo lice upravo onakvo kakvo su opisivali njegovi najžešći politički protivnici - lice lašca i nevjernog supruga.

četka svoga javnog života bio poznat kao ženskar i glumac, i Amerikanci su ga takvoga naučili voljeti.

No, Giuliani se predstavljao potpuno drukčijim, kao idealan suprug koji, usto, dolazi iz stranke kojoj su obiteljske vrijednosti moralni prioritet. U posljednjem trenutku pokušao je odigrati klin-

nad 45 posto čak ni kad su Giulianijevi problemi bili na vrhuncu.

Prva dama, koja je upravo dobila podršku svoje stranke za kandidaturu, mimo je dočekala rasplet situacije, potajno uživajući u svojoj moralnoj pobjedi - jedan od ljudi koji je najviše napadao njezinu suprugu zbog nemoralne upao je u močvaru skandala iz koje će se teško izvući. Hladnokrvnost, strpljenje i odlučnost, koje je pokazala tijekom afere Lewinsky, još jednom se pokazuju kao njezin glavni adut. Dokle sežu njezine političke ambicije, još se ne zna. No, mnogi republikanci tvrde da je moguće da u zadnji trenutak bude ubačena na Goreov izborni listić kao potpredsjednica SAD-a, čime bi, u slučaju izbora, automatski postala predsjednicom Senata. Drugi tvrde da njezine ambicije sežu znatno dalje, te da se sprema iskoristiti svoj potencijalni mandat u Senatu za izgradnju profila kandidatkinje za predsjednicu SAD-a. U svakom slučaju, Hillary Rodham Clinton definitivno je izašla iz političke sjene svoga supruga i pokazala se odlučnom i upornom političarkom koju ništa ne može zaustaviti.

RICK LAZIO: SENATORSKI KANDIDAT U FINANCIJSKOM ŠKRIPC

Je li 3,5 milijuna USD dovoljno za izbornu kampanju

Rick Lazio (42) diplomirao je pravo na Vassar Collageu u Poughkeepsieju. 1992. izabran je za zastupnika predgrada Long Islanda u Predstavničkom domu američkog Kongresa, a 1996. bio je ponovno izabran s najvećim postotkom glasova u povijesti okruga. Iste je godine bio imenovan na mjesto pomoćnika vođe republikanske većine u Kongresu, gdje igra važnu ulogu u zakonodavnoj politici. Bio je glavni Giulianijev konkurent za mjesto republikanskog kandidata za senatora. Dosad je prikupio 3,5 milijuna dolara za svoju kampanju reizbora u Kongres, ali će mu trebati znatno više da se suprotstavi Hillary Clinton, koja je prikupila 12 milijuna. Po recentnim istraživanjima, Hillary Clinton pobijedila bi ga sa 50 prema 31 posto, no taj rezultat treba uzeti s rezervom s obzirom na to da je većini Njujorčana on još nepoznat, osobito u usporedbi s prvom damom SAD-a.

ZAKON I POLITIKA

Pravni aspekt Elianova slučaja

Piše Zlatko VIDAČKOVIĆ
Fotografije AP

Slučaj dječaka Eliana pokrenuo je brojne rasprave među američkim pravnicima i političarima o pravnom aspektu problema. Najkontroverznija je nedvojbeno bila pravna osnova za dječakovo prisilno odvođenje od njegovih rođaka. Prema najnovijim otkrićima, pravno se radilo o uhićenju, koje je obavljeno temeljem tzv. naloga za uhićenje stranca, koji je izdan jer je Elianov boravak u zemlji suprotan imigracijskim zakonima Sjedinjenih Država. Taj nalog dao je zakonsku osnovu agentima Službe za imigraciju i naturalizaciju da u ranu zoru upadnu u dom dječakovih rođaka i odvedu ga oca.

No, najvažnije pravno pitanje jest može li se dječaku dati američko državljanstvo. Skupina najuglednijih američkih pravnik s područja obiteljskog i imigracijskog prava iznijela je svoj negativan stav o tom pitanju. Odluka kojom bi se šestogodišnjem djetetu dalo državljanstvo, protivno želji njegova oca, kojem je Služba za imigraciju i naturalizaciju dala pravo

da govori u ime svog sina, bila bi bez presedana i uvukla bi američki Kongres u obiteljska pitanja koja su u SAD-u tradicionalno zaštićena od upletanja države.

Tom bi odlukom Elian potpao i pod ograničenja za posjete Kubi koja vrijede za američke državljane.

Ta bi odluka bila neustavna, suprotna američkim imigracijskim zakonima i mogla bi se protumačiti samo kao ozbiljno i nedopustivo miješanje u odnos roditelja i djeteta, zaključuju američki pravnici.

Nitko nema pravo oduzeti Elianovu ocu sina koji je rođen u Kubi, ima kubansko državljanstvo i prebivalište u Kubi. Samo u slučaju da se ustanovi kako dječak uz svog oca nema uvjete za normalan obiteljski život, dobila bi se osnova za eventualno oduzimanje prava skrbništva Elianovu ocu. No, dokazi za to ne postoje.

Neovisno o tome, bilo kakve odluke Suda u Atlanti, a ni lokalnih vlasti, ne mogu bitnije utjecati na ovaj

DEMONSTRACIJE U MIAMIJU: Ogorčeni Kubanci koji su proteklih desetljeća napustili Castrovu diktaturu prosvjeduju zbog akcije američke policije

slučaj, jer je pitanje državljanstva i prava boravka u SAD-u u isključivoj nadležnosti saveznih vlasti. Odluka ministrice pravosuđa i javne tužiteljice Janet Reno da se dijete povjeri rođacima bila je samo privremenog karaktera i ona je imala pravo tu odluku opozvati.

Dakle, s pravnog stanovišta ne postoje uvjeti da se dječak zadrži u SAD-u te će slučaj, uprkos brojnim prosvjedima i političkim pritiscima, vjerojatno završiti njegovim povratkom na Kubu.

KRONOLOGIJA

24. 11. 1999. Potapa se brod s kubanskim emigrantima, pogiba Elianova majka i 10 putnika, Elian jedini preživljava na ostacima broda

27. 11. 1999. Elian je spašen kod obale Floride i, lakše ozlijeđen, prebačen u bolnicu

29. 11. 1999. Kuba optužuje SAD za otmicu

11. 12. 1999. Odvjetnici Elianovih rođaka traže politički azil za Eliana

5. 1. 2000. Služba za imigraciju i naturalizaciju (INS) odlučuje da se Elian vraća na Kubu

7. 1. 2000. Odvjetnici traže poništenje odluke INS-a o povratku

11. 1. 2000. Sudac u Miamiu donosi odluku o davanju privremenog skrbništva rođacima

21. 3. 2000. Odbačena je žalba na odluku o Elianovu povratku

7. 4. 2000. Elianov otac stiže u SAD

22. 4. 2000. Vladini agenti u zoru upadaju u kuću Elianovih rođaka i odvođe ga oca

27. 4. 2000. Gradonačelnik Miamijsa otpušta gradskog upravitelja jer nije smijenio šefa policije

28. 4. 2000. Nakon višednevnih prosvjeda zbog primjene sile šef policije u Miamijsu podnosi ostavku

ELIAN NA KUBI: Havana je doslovno prepuna jumbo-plakata s Elianovim likom i protuameričkim parolama

DINASTIJA BLAIR
BABY BOOM
U DOWNING STREETU 10

BLAIR NA PORODILJSKOM
DOPUSTU: Zbog rođenja djeteta, britanski premijer otkazao je sve političke obaveze do 5. lipnja, uključujući i sudjelovanje na summitu svjetskih političkih vođa

Zašto je Leo, nedavno rođeno četvrto dijete pravnice Cherie Blair i njezina supruga britan

Premijer Blair danas je popu politički suparnici ili nemaju

LEO - MEDIJSKA ZVIJEZDA: Neki su listovi Blairu nudili stotine tisuća funti za fotografiju djeteta, no on je dao samo službenu fotografiju

Piše Zlatko VIDAČKOVIĆ
 Fotografije AP i Reuter

Kraljevska obitelj napokon je odahnula. *Paparazzi*, koji su nevjerojatnom upornošću desetljećima nadzirali svaki trenutak njihova privatnog života, privremeno su našli novu žrtvu. Leo, četvrto dijete Tonyja i Cherie Blair, neposredno pošto je rođen dospio je u središte pozornosti britanskih i svjetskih medija. Pojedini listovi nudili su britanskom premijeru 100

tisuća funti za fotografiju njegova djeteta, no Blair je odbio sve takve ponude - napravljena je jedna službena fotografija koja je besplatno stavljena na raspolaganje svima posredstvom Interneta. Rođenje djeteta u Downing Streetu broj 10 prvi je takav slučaj u posljednjih 150 godina - dosadašnji premijeri oprezno su izbjegavali širenje obitelji tijekom mandata. Prva beba, kako su je već prozvali mediji, obnovila je spekulacije da će se obitelj Blair iseliti iz tradicionalne premijerske rezidencije, koju su već proširili na račun rezidencije na broju 11, u

REVUJA GLOBUS

kojoj je prije Blaira bio dom ministra financija. No, zbog sigurnosnih razloga, malo je vjerojatno da će se doista preseliti.

Britanski premijer neće otići na odmor, iako je smanjio svoje predstojeće obaveze. No, njegova je supruga, koja kao pravica radi koristeći djevojačko prezime Booth, još u siječnju, u ime sindikata, optužila Vladu da je odlukom da roditeljsko pravo na ukupno 13 tjedana porodijskog dopusta mogu koristiti samo roditelji čija su djeca rođena nakon lanjskog 15. prosinca povrijedila konvencije Europske unije. "Neprijatelji u bračnom krevetu", bili su tada naslovi britanskih novina.

njegove kolege iz drugih država članica EU davale beskrajno dugačke i većinom predvidljive odgovore na novinarska pitanja, mirno i gotovo nezainteresirano sjedeći za konferencijskim stolovima uz obaveznog voditelja konferencije. Tony Blair je sam stajao za govornicom te pun energije i zanosa, stilom koji je više nalikovao nastupu na kakvom predizbornom skupu nego na press-konferenciju izravno odgovarao na novinarska pitanja.

I na političko-ideološkom planu Blair je srušio sve postojeće konvencije. Bez ozbiljnijeg protivnika na lijevu, Blair je imao otvorenu mogućnost da skrene laburističku stran-

koledža, pobijedio sve svoje stranačke konkurente i trijumfalno se vratio u Parlament. No, među onim Britancima kojima je bitno seksualno opredjeljenje njihovih političkih predstavnika, laburisti su se definitivno pokazali kao pravi izbor.

Blair nije, međutim, imun na političke poraze, a za to je najbolji primjer nedavni poraz na lokalnim izborima u Londonu na kojima se Blairov politički marketing vratio laburističkoj strani poput bumeranga. Jednu od temeljnih odrednica Blairove kampanje, a to je osobna popularnost glavnog kandidata, vješto je iskoristio bivši gradonačelnik Londona Ken Livingstone, koji je tu dužnost obav-

MUNJEVITI USPON DO VRHA

Voda najbrže rastuće stranke u Europi

Tony Blair rođen je 6. svibnja 1953. Studirao je pravo na St. John koledžu u Oxfordu, a kao pravnik je radio sve do 1983., specijalizirajući se za pravna pitanja u zapošljavanju. U Parlament je ušao već kao tridesetogodišnjak, kao predstavnik izbornog okruga Sedgefield. Godine 1987. izabran je za glasnogovornika stranke za pitanja trgovine i industrije, a u narednim godinama je u laburističkim vladama u sjeni bio državni tajnik za energetiku te za zapošljavanje. Godine 1992. vođa laburista John Smith imenuje ga za ministra unutrašnjih poslova u sjeni. Vodio je kampanju za povećanje stranačkog članstva, pa se ono povećalo na 400 tisuća, čime je Laburistička stranka postala najbrže rastuća stranka u Europi. Na čelo Laburističke stranke izabran je u srpnju 1994. Dvije godine poslije predstavio je svoju političku platformu "Nova laburistička stranka, novi život za Britaniju" kojom je jasno naglasio ciljeve koje želi postići u Vladi. 1. svibnja 1997. Tony Blair doveo je Laburističku stranku do njezine najveće pobjede u stogodišnjoj povijesti.

Tony Blair je političar koji je u samo nekoliko godina vladavine potpuno promijenio sve dotadašnje predodžbe o političarima i uveo posve novu koncepciju političkoga marketinga u Veliku Britaniju

Zbog rođenja djeteta, britanski je premijer otkazao i svoje sudjelovanje na summitu 13 svjetskih političkih vođa, uključujući i američkog predsjednika Billa Clintona, na kojem je trebao govoriti o svom projektu "trećeg puta" između liberalnog kapitalizma i socijalne pravde. Sve njegove političke obaveze otkazane su do 5. lipnja, osim sastanaka s kraljicom Elizabetom.

Magnet za medije

No, rođenje djeteta tijekom premijerskog mandata najmanja je promjena koju je Blair unio u britanski politički život. Tony Blair je političar koji je u samo nekoliko godina vladavine potpuno promijenio sve dotadašnje predodžbe o političarima i uveo posve novu koncepciju političkoga mar-

ku udesno, u politički centar, dovodeći konzervativce u gotovo nemoguću poziciju. Blair je odustao od gotovo svih političkih odrednica koje su desetljećima bile simboli Laburističke stranke, poput podržavanja velikih kompanija i visokih poreza na dobit. Iako neki, cinično, njegovu politiku nazivaju "tačeriizmom s osmijehom", Blair je ipak pokazao da ne zaboravlja osnovne vrijednosti svoje matične stranke.

Pošto je potukao Konzervativnu stranku u gospodarskom sektoru njezinim vlastitim oružjem, Blair je pobijedio i liberalne demokrate na nekim pitanjima koja su ideološki bila u njihovu političkom zabranu: smanjio je zakonski dopuštenu granicu za seksualne odnose između osoba istog spola, a i u samu je Vladu uveo

ljao sve dok biša premijerka Margaret Thatcher nije ukinula grad London kao jedinstvenu upravnu jedinicu. Livingstone je, svjestan svoje popularnosti među stanovnicima Londona i aureole dvostruke političke žrtve - od kojih je drugu stekao pošto je Blair spriječio njegovu kandidaturu u ime Laburističke stranke - mudro procijenio da može pobijediti i sam. Livingstoneova pobjeda poslala je i drugu poruku laburistima - bez jakog kandidata njihova stranka ne znači mnogo. Istina je da su u dolasku laburista na vlast veliku ulogu odigrali konzervativci vlastitim autogolovima, no popularnost laburističke vlade danas se ipak pretežno temelji na popularnosti samog Blaira. Iako se prednost laburista nad konzervativcima nakon poraza na lokalnim izborima smanjila

škoga premijera Tonyja Blaira, postao glavna medijska zvijezda u Velikoj Britaniji...

Popularniji nego ikad: njegovi dječaci ili su homoseksualci

ketinga u Veliku Britaniju. Prije Blaira, britanski su čelni političari uglavnom bili stari, uštrkani i stereotipni. On je donio nov stil, pojavljujući se u javnosti gotovo uvijek nasmijan, poletan i susretljiv. Na taj je način, zapravo, pomeo sve svoje političke protivnike, kako u vlastitoj stranci tako i na britanskoj političkoj sceni uopće.

Blair privlači medije poput magneta, što god radio ili govorio. Kad sam prije nešto više od godine dana prisustvovao njegovoj konferenciji za novinare tijekom summita Europske unije, uvjerio sam se i zašto: dok su

nekoliko ministara koji su javno objavili svoju homoseksualnost, što je dotad bilo nezamislivo. Ne treba pritom zaboraviti da je u Velikoj Britaniji, strože i dulje nego u bilo kojoj drugoj zemlji, istospolna ljubav bila tretirana kao kazneno djelo.

Prvi poraz

Doduše, ni u Konzervativnoj stranci, koja se dojučer zaklinjala u obitelj i brak kao svete vrijednosti, stvari ne stoje kao nekad - bivši ministar obrane Michael Portillo je, pošto je javno iznio svoja neuobičajena iskustva s

s osamnaest na sedam posto, Blair je i dalje uvjerljivo najpopularniji političar.

Ima li Blair danas ozbiljnog političkog protivnika? Unutar Laburističke stranke definitivno ne - njegova pozicija stranačkog vođe, unatoč nedavnom porazu na lokalnim londonskim izborima, nije ozbiljnije politički uzdrmana. Nakon 18 godina oporbe nitko se među laburistima ne usuđuje osporiti vodstvo pobjedničkog premijera. Konzervativci pak, čija su tradicionalna protulaburistička oružja neutralizirana Blairovom politikom

"trećeg puta", nikako da pronađu svoj novi identitet. Njihov odlični rezultat na izborima za Europski parlament nije, s obzirom na vrlo mali broj birača koji su izišli na izbore, dovoljno politički relevantan da bi se na temelju njega mogao izvući zaključak o padu Blairove popularnosti. Njihov vođa, William Hague, jedan je od najbezličnijih i najnezanimljivijih političara koje su britanski konzervativci ikad imali na čelu svoje stranke.

Da bi mogli uspješno parirati laburistima u politički novoj Britaniji, konzervativci moraju odabrati ►

DINASTIJA BLAIR BABY BOOM U DOWNING STREETU 10

vođu koji će Blaira potući njegovim vlastitim oružjem. Mladi i ambiciozni Michael Portillo svjestan je te činjenice te strpljivo čeka sljedeće parlamentarne izbore kako bi, nakon zasada izglednog novog poraza konzervativaca, iznio svoju kandidaturu za čelnika stranke.

Liberalni demokrati, pak, ne predstavljaju za laburiste značajniju opasnost. Njihov dugogodišnji politički vođa Paddy Ashdown povukao se s čela stranke pošto je Blair izgrao obećanje koje mu je dao u zamjenu za njegovu političku podršku, a to je zamjena većinskog izbornog sustava proporcionalnim. U pitanju reforme Gornjeg doma Parlamenta, čuvenog Doma lordova, britanski premijer se ponovno pokazao vrlo odlučnim. Nasljedni lordovi bili su prisiljeni izabrati manji broj svojih predstavnika i pomiriti se s budućim potpunim uklanjanjem svojih političkih prava. Blairovu energičnu reformu Doma lordova nedvojbeno je olakšala činjenica da je većina nasljednih lordova bila iz redova Konzervativne stranke. Ostale članove Doma lordova zasada još imenuje kraljica na prijedlog Vlade, pa je to za Blaira dobar način da ojača prisutnost laburista u tom domu s nekoliko stranačkih veterana.

Povijesni sporazum

No, britanski se premijer prema Konzervativnoj stranci u nekim slučajevima ponio vrlo korektno. Za razliku od njemačkih socijaldemokrata, koji oporbenim demokršćanima nisu prepustili ni jedno od dva njemačka mjesta u Europskoj komisiji, Blair je mjesto drugog britanskog člana Komisije velikodušno prepustio bivšem guverneru Hong

MEDO ZA LEA: Skupina djece popratila je rođenje Lea Blair natpisom "Dečko je!", a plišanog medu i cvijeće u Downing Street 10 nosili su i policajci

Konga, konzervativcu Chrisu Pattenu. Drugo mjesto Blair je dao Neilu Kinnocku, bivšem laburističkom vođi, koji je vodio Laburističku stranku kroz niz poraza, od Margaret Thatcher do Johna Majora.

Blair je pokazao i znatno veću umješnost od svojih prethodnika u rješavanju problema Sjeverne Irske. Pod njegovim je patronatom sklopljen povijesni sporazum između katolika i protestanata, koji se samo nekoliko godina ranije, za vladavine željezne lady, Margaret Thatcher, doimao kao čista fantastika. Iako je sjevernoirski skupština nekoliko mjeseci bila suspendirana, IRA je napokon pristala da se razoruža i ovaj će tjedan ponovno početi raditi sjevernoirski Vlada. Uspiju li se teško uspostavljeni

mir i koalicijska Vlada dugoročno održati, bit će to najveći uspjeh Blairove Vlade, kojim će laburistički premijer, neovisno o svim drugim rezultatima, zauzeti važno i neizbrisivo mjesto u britanskoj povijesti.

Na vanjskopolitičkom planu britanski se premijer pokazao vrlo pragmatičnim. Unatoč zalaganju za okončanje ruskih akcija u Čečeniji tijekom tamošnjeg rata, Blair ipak nije dopustio da "sitni problemi" pokvare odnose između dviju nuklearnih sila. Najveću odlučnost Blair je pokazao u pitanju Kosova - britansko sudjelovanje u zračnim napadima na Srbiju i sudjelovanje britanskih vojnika u mirovnim snagama međunarodne zajednice pokazalo je da je Blair u vojnim pitanjima dostojan svoje

slavne prethodnice, koja nije ni časak oklijevala poslati britansku flotu na Falklande, na drugi kraj svijeta, kako bi zaštitila britanski teritorij i strateške interese.

Uvođenje eura

Najvažnije gospodarsko i političko pitanje koje očekuje britanskoga premijera u narednom razdoblju jest uvođenje zajedničke europske valute, eura. Iako laburistička Vlada, koja uživa podršku većine Britanaca, podržava zamjenu funte eurom, velika većina stanovništva tome se protivi. Ipak, britanski je premijer uvjeren da će se situacija promijeniti do održavanja referenduma o valuti. Britanski ministar vanjskih poslova Robin Cook taj je problem ovako obrazložio: "Kad euro bude uveden, i Britanci shvate da je u njihovu interesu da se priključe zajedničkoj valuti, onda će se i javno mnijenje okrenuti u korist eura."

Unatoč optimizmu, britanska je Vlada ipak odlučila da referendum o euru raspiše nakon idućih parlamentarnih izbora, jer ne želi svoju sudbinu vezivati za referendumski rezultat.

Blair se pak ovih dana zasigurno neće baviti tim mislima. Okružen samo članovima obitelji, iskoristit će nekoliko dana, oslobođen državnih i stranačkih obveza, za odmor. Istraživanja javnog mnijenja pokazala su da mu je rođenje djeteta donijelo i političke bodove, posebno u odnosu na njegove političke protivnike i rivale, konzervativnog vođu William Haguea i londonskog gradonačelnika Kena Livingstonea, koji nemaju ni jedno dijete. Ljubljenje djece u predizborno vrijeme ipak je stari promidžbeni adut svakog političara, posebno ako je dijete njegovo vlastito.

ŠTO KRIJU MEMOARI BIVŠE DADILJE?

Tajni život Blairove djece

O životu djece britanskog premijera zna se vrlo malo, i obitelj se trudi da tako i ostane. Osim Lea, Blairovi imaju dva sina: Euana (16) i Nickyja (14) te kćer Kathryn (12). Supružnici Blair žestoko štite privatnost svoje djece i taj će se odnos vjerojatno primijeniti i na novo dijete. Najočitiji primjer za to bio je u ožujku, kad je gospođa Blair podnijela tužbu protiv lista "Mail on Sunday", pošto je objavio izvatke iz memoara bivše dadilje njihove djece, Rose Mark. Unatoč tome što žive u središnjem Londonu, u Downing Streetu, troje Blairove djece putuje u zapadni dio grada u školu. Obiteljski prijatelji tvrde da je strogo katoličko obrazovanje Cherie

Blair pretvorilo u strogu majku koja jako brine o pristojnom ponašanju i odijevanju svoje djece. Naponi za očuvanje njihove privatnosti pokazali su se uspješnima, osim nekoliko rijetkih izuzetaka, među kojima je

najpoznatiji onaj kad su fotografirali Euana kako ljubi djevojku u jednom noćnom klubu. Iako je Euan jednog dana došao kući s modricama pošto su ga huligani pretukli nakon škole, policija je utvrdila da huligani nisu znali da se radi o premijerovu sinu.

Tijekom vikenda i školskih praznika obitelj Blair često odlazi u Chequers, službenu premijersku rezidenciju u Buckinghamshireu. Okruženi velikim livadama i vrtom, zaklonjeni od fotoobjektiva, članovi premijerove obitelji ondje u uživaju u miru. Ponekad Blairovi ljetuju i u inozemstvu, kao što je bio slučaj lani, kada je na poziv talijanske Vlade premijerova obitelj ljetovala u Toscaniji.

KAPITALISTIČKA NIRVANA

Sulak Sivarksa, tajlandski budistički aktivist, prijatelj dalaj-lame i bivši kandidat za Nobelovu nagradu za mir, na konferenciji u Dubrovniku:

Predsjednik Svjetske banke pravi je budist: njegovi ekonomisti četiri dana godišnje žive među siromasima

Razgovarao Zlatko VIDAČKOVIĆ
Snimio Darije PETKOVIĆ

U Hrvatskoj je od 4. do 9. lipnja boravio tajlandski budistički aktivist Sulak Sivarksa, jedan od najprominentnijih azijskih sociologa i mislioca. Dugogodišnji osobni prijatelj tibetanskog vjerskog vođe dalaj-lame i indonezijskog predsjednika Wahida Abdurrahmana, autor više od stotinu knjiga i monografija prvi put boravi u Hrvatskoj, i to na poziv organizatora međunarodne konferencije "Građenje mira u 21. stoljeću". Sulak je na tom skupu održao predavanje na temu "Temelji demokracije i međunarodni savezi". Poznat u cijelom svijetu po svom zalaganju za prava siromašnih i borbi protiv dominantnog utjecaja međunarodnih financijskih organizacija na gospodarstva zemalja u razvoju, Sulak je također osnivač Međunarodnog saveza socijalno angažiranih budista te je već šesnaest godina nakladnik časopisa "Sjeme mira".

■ Koji su razlozi vašeg boravka u Hrvatskoj i na konferenciji u Dubrovniku?

- Na poziv organizatora iz zapadne Kalifornije održao sam ključno predavanje na kojem sam govorio o demokraciji i međunarodnim odnosima. Gospodarstva većine zemalja danas, bez obzira na to koliko velike bile, kontroliraju međunarodne korporacije, Međunarodni monetarni fond, Svjetska trgovačka organizacija i Svjetska banka. Oni postavljaju gospodarski i tehnološki razvitak na prvo mjesto, vodeći pritom brigu samo o interesima bogatih, ali ne i siromašnih dijelova stanovništva. Većina ljudi u svijetu danas je siromašna i pothranjena, a samo mali dio uživa blagodati moderne civilizacije. Svojim radom želim skrenuti pozornost javnosti na taj problem. U mojoj zemlji ima pola milijuna vrlo siromašnih ljudi. Oni se sad povezuju i optimistično traže bolja rješenja. U svojim novostrovanim strukturama imaju čak i lokalnu valutu. Ta lokalna valuta nije vezana ni za nacionalnu valutu ni za međunarodne tokove kapitala. Ona potiče stvaranje lokalnih proizvoda i njome se mogu nabaviti osnovne stvari potrebne za

život: hrana, lijekovi i sl.

■ Gdje vidite rješenje problema dominacije međunarodnih financijskih organizacija?

- Ljude u tim organizacijama ne treba unaprijed smatrati zlima, već treba, a to nam nalaže i budizam, s njima voditi dijalog. Redovito razgovaram s predsjednikom Svjetske banke. On je učinio jednu vrlo dobru stvar: prisilio je svoje vodeće ekonomiste da četiri dana godišnje žive među siromasima. Nije im se to dopalo, ali sada mnogo više znaju i bolje osjećaju probleme siromašnih.

■ Gospodarstva nekih azijskih zemalja nazivaju tigrovima. No, nakon azijske krize taj se izraz sve rjeđe

u Kinu, a sada već idu u Vijetnam. Taj je uspon bio kratkoročan i nije bilo dugoročnih planova razvitka koji bi uključivali i zaštitu okoliša i obrazovanje stanovništva, što je presudno za boljitak na duge staze.

Nakon azijske krize u mojoj su me zemlji prvi put počeli shvaćati ozbiljno. Prije toga su me zvali glasnikom kraja svijeta.

■ Kakva je danas gospodarska i politička situacija u vašoj zemlji, Tajlandu?

- Nakon velike krize 1997., svi danas govore o oporavku. Neki dan sreo sam izaslanika MMF-a koji mi je rekao da se naša zemlja oporavlja i da su ministar financija i direktor Središnje

težno muslimanska, i on to ne zaboravlja. Prvi indonezijski predsjednik Sukarno bio je lud za ženama; drugi, Suharto, lud za novcem; a treći, Habibie, totalno lud. Wahid uspješno radi kompromise s međunarodnim financijskim organizacijama i uspješno kon-

U mojoj zemlji, Tajlandu, ima pola milijuna siromašnih ljudi, stoga su osnovali čak i lokalnu valutu koja nije vezana ni za nacionalnu valutu ni za međunarodne tokove kapitala

koristi. Zašto je došlo do krize?

- Bio sam jedan od rijetkih koji je stalno govorio da je ideja o tigrovima iluzija. Tajvan, Južna Koreja, Hong Kong i Singapur bili su najjači među njima, a moja zemlja, Tajland, željela im se priključiti. No, nitko me nije slušao. Svi su gledali u Japan kao uzor, poput halucinacije. No, nisu bili svjesni da su današnji Japan stvorili Amerikanci, kao i Njemačku.

Brzi gospodarski razvoj tzv. azijskih tigrova išao je na štetu okoliša i radnika. Velika područja su zagađena, velik broj šuma nepovratno uništen. Osim toga, taj se razvoj temeljio na jeftinoj radnoj snazi. Zapadne su korporacije prvo koristile tu radnu snagu u Južnoj Koreji, zatim su išle kod nas i

banke rekli da se situacija popravlja. No, pitao sam ga je li razgovarao s vozačem taksija ili s prodavačima. Oni bi mu rekli da se danas lošije živi i da je nezaposlenost porasla.

Politička se situacija stabilizirala. Tajland je prošao sedamnaest državnih udara, od kojih je zadnji bio 1992. Vlada je sada demokratski izabrana i ona slijedi politiku Svjetske banke.

■ Već trideset godina poznajete Wahida Abdurrahmana, današnjeg predsjednika Indonezije. Kakva je situacija u toj zemlji danas nakon smjene vlasti?

- Wahid je musliman, ali vrlo širokih pogleda. Indonezija je bila budistička, pa zatim hinduistička, a danas je pre-

trolira vojsku. Mislim da će uspješno demokratizirati zemlju. Potpredsjednica, Megawati Sukarnoputri, nažalost, nije jako sposobna i svoju popularnost zasniva na očevu imenu. No, brzo uči i možda za četiri godine postane i predsjednicom.

■ Dugogodišnji se prijatelj i tibetanskog vjerskog vođe dalaj-lame. Kako gledate na njegovu borbu?

- Vrlo poštujem dalaj-lamu, ne samo kao budističkog svećenika, nego kao plemenito ljudsko biće. On posjeduje unutrašnji mir, što je jako važno za vođu jednog naroda. Kinezi se prema njemu ponašaju vrlo arogantno i nazadno. Ono što kineska vlast radi u Tibetu užasno je. Tibetanska kultura se uništava, tibetanski budistički hramovi se ruše, zatire se tibetanska tradicija.

Kinezi rade još jednu veliku grešku: pokušavaju kombinirati maoizam s kapitalizmom, a to će prije ili kasnije slomiti. Oni se trebaju okrenuti svom taoizmu, konfučijanizmu i budizmu, svojoj drevnoj kulturi. Kad bi to toga došlo, naučili bi cijeniti i Tibetance i dalaj-lamu. Mislim da je pravi uzor za Kinu Indija, koja je uspješno kombinirala očuvanje vjerske tradicije i demokraciju. Kinezi se moraju osjetiti dovoljno snažnima da smijene svoje vođe i uvedu demokratski sustav.

TRAGEDIJA TIBETA

Divim se dalaj-lami

■ Koji su vaši dojmovi s posljednjeg susreta s dalaj-lamom?

- S Dalaj lamom sam razgovarao prije nekoliko dana u Berlinu, a ponovno ću ga susresti u Washingtonu na tibetanskom tjednu. Divim se dalaj-lami i tibetanskom narodu koji usprkos svim egzistencijalnim patnjama nije prestao brinuti o duhovnoj komponenti življenja. Oni su, zahvaljujući dalaj-lami, i u progonstvu očuvali svoje običaje, kulturu i način života. Premda se vjerojatno još dugo neće moći vratiti u svoju zemlju, oni će opstati kao nacija dok god ne budu zaboravili na svoje korijene i na duhovni život. Vjera je ono što ih čini snažnim.

EKSKLUZIVNO

MONAKO CARSTVO

Što stoji iza upravo pokrenute istrage protiv Andrea Palmera, osobnog financijskog menedžera mo

Francuski parlament tv njegova država servisi

PERAČA NOVCA

Piše Zlatko VIDAČKOVIĆ
Fotografije Reuters i AP

Kneževina Monako, turistički raj na Azurnoj obali u kojem prijavljeno prebivalište imaju najuspješniji tenisači, vozači Formule 1 i top manekenke, doživjela je ovih dana dvostruki udarac.

Istražni sudac u francuskom gradiću Grasse, koji se nalazi u neposrednoj blizini Monte Carla, obavijestio je monegaškog princa Rainiera da je pokrenuo istragu o poslovanju njegova osobnog financijskog menedžera Andrea Palmera zbog osnovane sumnje u umiješanost u financijsku malverzaciju tešku gotovo 80 milijuna dolara. Palmero je navodno te malverzacije izveo preko Državne agencije za izdavanje poštanskih maraka, kojoj je na čelu.

Istodobno, francusko parlamentarno izvješće o financijskim malverzacijama u Europi iznijelo je na vidjelo podatke po kojima je Monako raj za pranje novca te tvrdnju da njegovi zakoni ne odgovaraju međunarodnim standardima. Francuska Nacionalna skupština usvojila je izvješće velikom većinom glasova, uz protivljenje neogolističke stranke premijera Chiraca, koja je ustvrdila da bi to izvješće moglo zatrovati diplomatske odnose između dviju zemalja. Izvješće što obuhvaća gotovo 400 stranica ne ostavlja dvojbe da je vodstvo kneževine time što nema adekvatno zakonodavstvo i što se benevolentno odnosi prema financijskim operacijama međunarodnih kriminalaca - najodgovornije za sadašnje stanje. Francuska je naročito zabrinuta zbog zlorabe zakona koji jamči anonimnost u bankovnim transakcijama. U izvješću se francuskoj Vladi predlaže da preispita sporazume iz 1963. i razmisli o kažnjavanju kneževine tako da je prestane novčano pomagati.

Francuska, naime, financira gotovo cijelu monegašku državnu upravu i

sudstvo. Francuska narodna banka odgovorna je za monegaške banke, a francusko ministarstvo financija puni gotovo trećinu državnog proračuna kneževine.

Porezni sustav

Francuska je vlada pak naredila istragu o slučaju pranja novca, a njezin ministar financija Laurent Fabius izjavio je da očekuje vrlo brzu i učinkovitu policijsku istragu koja će raz-

riješiti slučajeve iznesene u parlamentarnom izvješću. Izvješće francuskih parlamentaraca pristiglo je samo dan pošto su čelnici Europske unije dogovorili ukidanje tajnih računa unutar EU kao dio napora za suzbijanje utaje poreza. Autori izvješća tvrde da ponašanje monegaških vlasti ozbiljno diskreditira francuske napore da suzbije ilegalne tokove novca. Francuski se listovi ovih dana ipak najviše pitaju zašto francuski porezni ►

KNEŽEVINA MONAKO Mala zemlja za veliki biznis

Površina: jedan i pol kilometar četvorni
Dužina morske obale: 4100 metara
Broj stanovnika: 29.972 - od toga 12.047 Francuza, 5070 Monegaska, 5000 Talijana, 7855 ostalih
Zaposleni: 43 posto u uslužnim djelatnostima, 19 posto u turizmu, 12 posto u trgovini, 11 posto u industriji, 7 posto u bankarstvu, 8 posto u građevinarstvu
Turizam: 2260 hotelskih soba
Službeni jezik: francuski, monegaški se podučava u školama
Državna religija: katoličanstvo
Vladar: Princ Rainier III., rođen 31. svibnja 1923.

monegaškog princa Rainiera, osumnjičenog za sudjelovanje u malverzaciji teškoj 80 milijuna dolara:

Prvi da princ Rainier i raju mafijaške poslove

EKSKLUZIVNO

MOĆ NOVCA

Kneževska
dinastija za
Hyde Park

Princ Rainier III. rođen je 31. svibnja 1923., a vladarom postaje 1949. godine. Nakon braka s Grace Kelly 1956. uspio je državu veličine londonskog Hyde Parka, u kojoj je kockanje donosilo 95 posto prihoda, pretvoriti u jedan od najvećih svjetskih financijskih konglomerata, popularno zvan Monaco, Inc. Njegova vladavina više nalikuje na organiziranu autokraciju nego na modernu monarhiju - ustavom ozakonjena diktatura daje mu apsolutne ovlasti ravne onima Luja XIV.

Princ Rainier imao je s Grace Kelly troje djece - kćer Caroline (43), sina Alberta (42) i kćer Stephanie (35). Njihov život nije nimalo idiličan. Caroline je ostala udovica i zbog bolesti izgubila kosu; princeza Stephanie kao mlada okušala se u pjevanju (1986. izdala je i ploču) i manekinstvu, imala je posebno buran bračni život, a sada živi sama s troje djece od dvojice očeva. Dok Caroline ima dvije kćeri: Alexandru (1) i Charlottu (14) i dva sina: Andréa (16) i Pierrea (13), a Stephanie dvije kćeri: Pauline (6) i Camille (2) te sina Louisa (8), prestolonasljednik Albert okorjeli je neženja. Uzaludni su bili napori i kneževske obitelji i žutog tiska da pronađu ženu prestolonasljedniku Albertu koji ne pokazuje interes za brak i nije osobito zainteresiran za žensko društvo. Zbog toga je posebno zabrinut stari princ Rainier, koji je narušena zdravlja pa mu je očuvanje dinastije Grimaldi važan životni zadatak. Mnogi Albertovi kritičari smatraju da je on mekušac kojeg bi državni problemi pregazili, a ni princ Rainier, unatoč poodmaklim godinama, ne pokazuje namjeru da mu prepusti prijestolje, barem dok se ne oženi. Prilikom proslave 700. godina dinastije Grimaldijevih, 1997., princ Albert je pak o svom budućem vladanju rekao: "Nastojat ću poticati razvoj Monaka, ali ne na štetu njegova šarma."

Porezne olakšice samo su jedan od razloga zbog kojih u Monaku prebivalište imaju brojni predstavnici svjetske elite. Monako pruža idealno životno okruženje za poslovne ljude, omogućuje im udoban i prestižan stil života, vrlo visoku osobnu sigurnost i sigurnost vlasništva, bogat društveni i kulturni život, brojne mogućnosti obrazovanja za djecu te modernu sportsku i zdravstvenu infrastrukturu.

Iako Kneževina Monako nije članica Europske unije, carinski sporazum s Francuskom omogućuje joj slobodan protok ljudi i kapitala, tako da kneževina koristi prednosti europskog slobodnog tržišta ali mimo strogog zakonodavstva Europske unije. Iako uz francuski koristi i monegaški franak istovjetne vrijednosti, vrlo je vjerojatno da će i kneževina preuzeti euro kao plaćevno sredstvo, kao i Vatikan.

No, službeno pristupanje Monaka europskoj monetarnoj uniji neće biti moguće sve dok kneževina ne prihvati zakonodavstvo EU-a. Premda je uvriježeno mišljenje da Monako najviše zarađuje od turizma i kockarnica, ti prihodi predstavljaju samo 15 posto ukupnih državnih prihoda. Ukupni prihod kneževine porastao je s pola milijarde dolara 1975. na 5 milijardi dolara u 1993., i otad blago raste.

S više od 40 banaka, 70 poslovnica,

3 predstavništva i 7 tvrtki za financijske usluge, bankovni sektor predstavlja najveći dio monegaškog gospodarstva. Smatra se da bankovni ulozi u monegaškim bankama premašuju 10 milijardi dolara, od čega je više od polovice vlasništvo osoba koje nemaju prebivalište u kneževini. Prema izvješću francuskih parlamentaraca, Monako ima 340 tisuća bankovnih računa, jedanaest puta više nego stanovnika. Monegaške banke ne obavljaju samo tradicionalne bankarske poslove nego stranim tvrtkama pomažu i da dobiju financijsku pomoć iz posebnih Vladinih fondova.

Trgovina nekretninama također je vrlo unosan posao u kneževini, pogotovo zato što je zemljište za gradnju vrlo ograničeno. Princ Rainier III. ostvario je mnogobrojne projekte razvoja infrastrukture. Kako je Monako otočić u moru francuskog kopna, jedini način da poveća teritorij bilo je širenje na more. U posljednjih dvadeset godina Monako se na taj način povećao za 40 hektara. Brojni projekti omogućit će Monaku da snažnije razvije i kongresni turizam, među kojima je najambiciozniji projekt Fontvieille II, kojim se planira novo širenje prema moru.

"Crvena" mafija

Zaštitni znak monegaške kneževine ipak ostaje kneževska obitelj, koja je daleko popularnija od vladajućih obitelji drugih malih europskih kraljevstava, poput Lihtenštajna ili Luksemburga, koje su gotovo anonimne. No, i monegaški princ bio je potpuno nepoznata osoba za međunarodnu javnost do svog braka s holivudskom zvijezdom Grace Kelly 1956. Slava koju je Monako tada stekao održala se do danas, stalno pothranjivana novim aferama iz dinastije Grimaldi, od kojih su najučestalije bile one Rainierove kćeri Stephanie. Strahovi za loše zdravlje princa Rainiera izazvali su novu zabrinutost posebice zbog jačanja ruske, "crvene" mafije, koja ima sve jači utjecaj u Monaku.

SAVEZNIK: Francuski parlament usvojio je izvješće o kriminalu u kneževini, kojem se protive jedino neogolisti premijera Chiraca

Smrt bankara Edmonda Saffra već je izazvala sumnje o financijskim aktivnostima mafije u Monaku. Prošlog studenoga Saffra, jedan od najbogatijih ljudi na svijetu, umro je u svojoj kupaonici u Monte Carlu. On zapravo sigurno nije jedina osoba u Monaku ili na Azurnoj obali koja se imala razloga bojati velike i zastrašujuće organizacije, tzv. crvene mafije. U proteklih pet godina ona je oprala milijune dolara u mnoštvu banaka u poslovima s nekretninama i uz pomoć shell kompanija - ozakonjenih udruga osnovanih samo zato da prljavi novac pretvaraju u čisti. To je bacilo sjenu na posljednje godine Rainierove vladavine. Poznato je da se ruska mafija ukorijenila u najmanje 58 zemalja uključujući Englesku i SAD, gdje američke obavještajne službe tvrde da je nekoliko banaka sudjelovalo u pranju ruskog "crnog" novca. Ali Rusi su se okupili upravo u Monaku u posljednjih nekoliko godina. Novi porezni raj bio je godinama magnet za organizirane kriminalce kao što je talijanska mafija. Policija i kriminalističke organizacije diljem svijeta potvrdile su da je to jedna od financijskih baza ruske mafije te da je nedostatak bankovnog sistema u Monaku upravo nemogućnost da se uđe u trag bankovnih računa poznatih kriminalaca.

Poput mnogih zemalja, uključujući Englesku, francuska je Vlada duboko zabrinuta zbog utjecaja ruske mafije na njezine institucije, a nekoliko je parlamentarnih zastupnika nedavno provelo posebnu istragu o aktivnostima ruske mafije. Jedan od njih, Arnaud Montaubourg kaže: "Monako je vrlo primamljiv mafiji za pranje novca kroz imanja, kazina i pronevjere. I Monako i Azurna obala preplavljeni su ruskom mafijom."

A, primjerice, u Palači pravde u Nici javni tužitelj Eric Mongolfier nerado priznaje: "Međunarodna je mafija ovdje, no iako se pokušavam protiv nje boriti, to je kao da stavljaš vreće pijeska u borbi protiv poplave."

SUDSKI PROCES KOJI ĆE PROMIJENITI SLIKU AMERIKE

PROPAST DUHAN

Pet najvećih američkih duhanskih kompanija, Philip Morris, RJ Rey poništiti odluku suda u Floridi, koji im je presudio da moraju platiti

Philip
Morris

74 milijarde
dolara

R.J.
Reynolds

36 milijardi
dolara

Brown &
Williamson

18 milijardi
dolara

Lorillard
Tobacco

16 milijardi
dolara

Liggett

790
milijuna
dolara

SKE INDUSTRIJE

Reynolds, Brown & Williamson, Lorillard i Liggett, najavljuje da će
čak 145 milijardi dolara zbog svjesnog izazivanja bolesti u pušača...

PROFIT I SMRT

Vlada SAD-a od prodane kutije cigareta zaradi 7 puta više od proizvođača

Presudom suda u Floridi, pet najvećih američkih duhanskih kompanija morat će platiti ukupno 145 milijardi dolara. Najveći duhanski konzorcij, proizvođač Marlboro Philip Morris, čija je tržišna vrijednost 56 milijardi dolara, trebao bi platiti 74 milijarde dolara, što čini 94 posto od njegova prihoda u 1999. R.J. Reynolds, proizvođač Camela i Winstona, čija je tržišna vrijednost 2,7 milijardi dolara, trebao bi platiti 36 milijardi dolara, što čini 479 posto njegova prihoda u 1999. Brown & Williamson, koji je u vlasništvu British American Tobaccoa i proizvodi cigarete Lucky Strike, a ima ukupnu vrijednost od 13,6 milijardi dolara, morao bi platiti 18 milijardi dolara, što čini 58 posto njegova lanjskog prihoda. Nešto je bolje prošao najstariji američki proizvođač cigareta Lorillard, proizvođač cigareta Kent, čija je ukupna tržišna vrijednost 6,2 milijarde dolara, a morat će platiti 16 milijardi dolara, što čini 76 posto lanjske zarade. Liggett, čija je ukupna tržišna vrijednost 317 milijuna dolara, platit će najmanje, odnosno 790 milijuna dolara, što predstavlja 139 posto njegove zarade iz 1999. godine.

Inače, američka duhanska industrija samo u domaćoj prodaji ostvari godišnji prihod od 45 milijardi dolara. Velik dio novca od prodaje putem poreza ide državi, pa se procjenjuje da je američko Ministarstvo financija od poreza na prodaju cigareta u posljednjih deset godina dobilo 118,6 milijardi dolara. Po podacima duhanske tvrtke R.J. Reynolds, američka Vlada od prodaje cigareta zaraduje sedam puta više po kutiji cigareta od tvrtke koja ih proizvodi.

Svjetska zdravstvena organizacija pak tvrdi da zdravstvena skrb oboljelih od posljedica pušenja znatno nadmašuje ukupan profit koji se ostvaruje prodajom duhana. Po tom izvoru, ukupni svjetski gubici, umanjeni za profit, iznose 200 milijardi dolara godišnje, od čega se trećina odnosi na zemlje u razvoju.

Piše Zlatko VIDAČKOVIĆ
Fotografije Reuters i AP

Duhanski rat, koji je dugo smatran donkihotskom borbom fanatičnih pojedinaca protiv superbogate i svemoćne duhanske industrije, doživio je, na samom kraju stoljeća, svoju senzacionalnu završnicu. Pet najvećih američkih duhanskih kompanija, Philip Morris, R.J. Reynolds, Brown & Williamson, Lorillard i Liggett, najavilo je žestoku borbu kako bi poništio presudu suda u Floridi, koji je presudio da moraju platiti rekordnu odštetu od 145 milijardi dolara zbog svjesnog izazivanja bolesti u pušača.

Najveća odšteta u postupku zbog osobnog oštećenja zdravlja, dosuđena na zahtjev više od pola milijuna pušača koji su oboljeli od raka pluća i drugih bolesti prouzročenih pušenjem, mogla bi, plate li je doista proizvođači, označiti kraj američke duhanske industrije, s nesagledivim posljedicama za američko gospodarstvo.

No, vijest o presudi nije osobito uznemirila Bijelu kuću. Njezin glasnogovornik Joe Lockhart izjavio je da je Bijela kuća oduvijek vjerovala da je duhanska industrija odgovorna zbog načina na koji je izradivala i reklamirala svoje proizvode.

Odvjetnici duhanske industrije pak tvrde da će njihove tvrtke nastaviti pravnu bitku, jer da bi se novac doista isplatio oštećenima, treba prvo riješiti na tisuće njihovih pojedinačnih tužbi, što može potrajati 75 godina.

Neovisno o tome, duhanska indus-

trija uvjerena je da će prizivni sud poništiti cijelu presudu. Odvjetnici tuženih tvrtki po završetku spora patetično su ustvrdili da su bili podvrgnuti insceniranom sudu u kojem su pravda, poštenje i zdrav razum bili eliminirani za račun emocija i predrasuda. Prije donošenja presude, odvjetnici duhanske industrije izjavili su da bi njihovih pet kompanija najviše moglo platiti 150 do 375 milijuna dolara, i da bi viša odšteta kompanije bacila u bankrot.

Bijesna porota

Pravni zastupnik oboljelih pušača, Stanley Rosenblatt, koji je tužbu podnio još 1994., tražio je od porote da odredi odštetu u visini od čak 196 milijardi jer su laži i obmane koje su odnijele živote stotine tisuća pušača trajale 50 godina. Porota, koju je činilo četvero nepušača, jedan pušač i jedan bivši pušač, za dvogodišnjeg suđenja saslušala je 157 svjedoka, a završno vijećanje, na kojem je određena visina odštete, trajalo je više od pet sati. "Puno nula", bio je jedini komentar suca Roberta Kayea dok je čitao presudu.

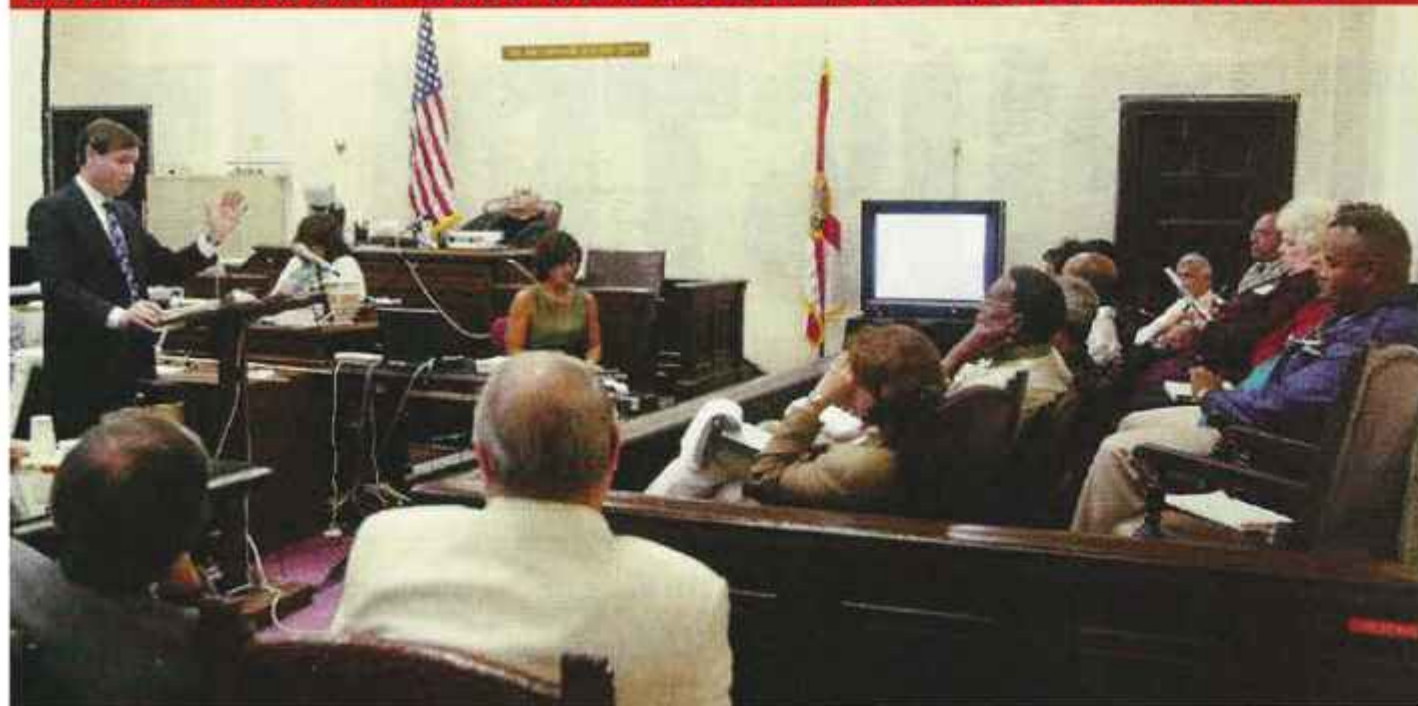
Opužba je bila naizgled jednostavna: duhanska industrija lagala je o tome koliko su njezini proizvodi opasni. Porota je to potvrdila, no visina dosuđene odštete govori o tome da je pritom bila bijesna, i da je željela ne samo kazniti duhansku industriju nego je i dokrajčiti. Činjenica da je sudac prihvatio tužbu troje ljudi koji predstavljaju pola milijuna oštećenih, što je dosad bila rijetkost u sudskoj praksi, neće biti dovoljna za obaranje presude.

Tvrđnju odvjetnika Philipa Morrisa da je odšteta od 145 milijardi dolara ▶

PRESUDA: "Puno nula", rekao je sudac Robert Kaye o visini odštete

SUDSKI PROCES KOJI ĆE PROMIJENITI SLIKU AMERIKE

OBRANA: Dan Webb (lijevo), odvjetnik Phillip Morrisa govori poroti tijekom suđenja u Miamiu 11. srpnja

smrtna presuda duhanskoj industriji jedan je član porote ovako komentirao: "Duhanska industrija potpisala je smrtnu presudu milijunima ljudi kojima je lagala o štetnosti svojih proizvoda. Za njih, bit ovog suđenja je novac. Za nas, to su ljudski životi..."

Kako je ista porota godinu ranije presudila dvaput u korist pušača, duhanska je industrija znala što je čeka. Stoga porota i nije bila najvažnija instanca koju su pokušali uvjeriti u svoju verziju istine. Oni su u nju nastojali uvjeriti suca, koji je mogao samostalno smanjiti visinu odštete, Prizivni sud, koji će donijeti konačnu odluku, i Wall Street, koji vrednuje utjecaj presude na vrijednost njihovih dionica. Za one koji se pitaju zašto je gubitak vrijednosti dionica duhanske industrije bio minimalan, odgovor je jasan: dosuđena svota od 145 milijardi dolara toliko je velika da nije izgledno da će biti potvrđena. Naime, zakon Savezne Države Floride zabranjuje presudu koja može izazvati bankrot tužene tvrtke.

Četrdeset godina američka duhanska industrija bila je nepobjediva na sudu. Duhanske kompanije dugo su bile najprofitabilnije kompanije u SAD-u te su značajan dio toga golemog profita trošile na najskuplje i naj-

bolje odvjetnike. Prije 1950. duhanska se industrija nije mnogo brinula o svom ugledu u javnosti. Posao je cvjetao, a javnost je malo znala o pogubnim učincima pušenja.

Značajan događaj koji je promijenio situaciju bilo je objavljivanje teksta "Cancer by the Carton" u popularnom časopisu "Reader's Digest", 1952. Taj je članak široj javnosti ukazao na izravnu povezanost pušenja i raka pluća.

Povijest duhanskog rata

Nakon dvije godine uslijedila je prva tužba protiv duhanske industrije. Eca Cooper tužila je R.J. Reynolds Tobacco Company pošto je njezin muž umro od raka pluća. Pravni su stručnjaci u to vrijeme vjerovali da će to biti prva u nizu tužbi te da će podnositelji tužbe, poput gospođe Cooper, biti bogato nagrađeni. No, duhanska industrija ništa nije prepustila slučaju. Angažirala je vrsne odvjetnike, a sud je, na koncu, presudio da nema nikakvih dokaza da pušenje izaziva rak. Bila je to prva u neprekidnom nizu od tri stotine sudskih pobjeda duhanske industrije.

Uslijedile su dvije tužbe protiv tvrtke Liggett & Myers koje su se dugo povlačile po sudu. Konačno, odbačene su nakon 12 godina.

A 1954. jedan je pušač iz Missourija tužio kompaniju Philip Morris zbog raka grla, no slučaj je došao na sud tek 1962., kad je porota nakon jednosatne rasprave tužbu odbacila.

Tek u šezdesetima duhanska je industrija doživjela prve udarce. Godine 1964. šef američke zdravstvene službe zaključio je da pušenje uzrokuje rak pluća, a sljedeće godine duhanske kompanije počinju stavljati naznake o štetnosti pušenja na kutije cigareta.

U povijesti duhanskog rata najznačajniji je slučaj Rose Cipollone. Ona je počela pušiti 1942., u svojoj sedamnaestoj godini, i nastavila je još četrdeset godina, iako je 1981. izgubila jedno plućno krilo zbog raka pluća. Dvije godine poslije, kad je već umirala, prestala je pušiti i podnijela je tužbu protiv duhanske industrije. Umrla je sljedeće godine, ali je njezina obitelj nastavila spor. To suđenje je 1988. iznijelo na vidjelo čuvenu studiju nazvanu "Poticaji pušenju cigareta". Bilo je posrijedi dotad tajno izvješće koje je još 1972. izradio istraživački centar tvrtke Philip Morris. U njemu su se našle i rečenice poput "Razmišljajte o cigaretama kao mjerici nikotinske droge". Bio je to prvi u seriji dokumenata koji su potkopali pravnu obranu duhanske in-

dustrije. Sudac je na kraju suđenja objavio da je pronašao dokaze zavjere koja je bila "velika po svojim ciljevima, izopačena po svojoj svrsi i uništavajuća po svojim rezultatima", presudivši da duhanski konzorcij Liggett mora platiti suprugu pokojne Rose Cipollone 400 tisuća dolara odštete. Sudac je tada ocijenio da je Liggett uvjeravao javnost o tome da njegovi proizvodi nisu štetni za zdravlje dok se upozorenja o štetnosti još nisu počela tiskati na cigaretnim kutijama. Bila je to prva ikad dosuđena novčana naknada u tužbi protiv duhanske industrije. No, viši je sud poništio presudu, a obitelj Cipollone bila je presiromašna da nastavi pravnu bitku.

Pravna bitka

Duhanska je industrija dugo temeljila svoju obranu na tvrdnji da sami pušači snose odgovornost za svoje zdravlje. No, sudske odluke i novi zakoni od tog su trenutka omogućavali obojelim pušačima da tuže duhansku industriju zbog "djelomične odgovornosti" za svoje zdravstveno stanje. Položaj duhanske industrije počeo je slabiti.

Godine 1988. šef američke zdravstvene službe ocijenio je da je nikotin droga koja izaziva ovisnost, čime je zadao još jedan snažan udarac proizvođačima cigareta, a posebno je bila važna presuda američkog Vrhovnog suda, koji je 1992. presudio da upozorenja na kutijama cigareta ne štite duhanske kompanije od sudskih tužbi.

Godina 1994. bila je ključna za tužbe protiv duhanske industrije. Tada je Mississippi postao prva savezna država koja je tužila duhansku industriju kako bi nadoknadila troškove prouzročene liječenjem oboljelih pušača. Iste je godine Diane Castano, čiji je muž umro od raka, pokrenula dotad najveći proces protiv duhanske industrije, kojem su se priključili milijuni pušača i u kojem je sudjelovao tim od šezdeset pravnika.

Iako je savezni prizivni sud poništio 1996. njihovu pravnu pobjedu, ova su dva slučaja bila prekretnica u duhanskome ratu. Pojedine savezne države i pušači, oboružani internim dokumentima duhanske industrije, obnovili su pravnu bitku.

Pošto je 1996. porota suda u Floridi odredila individualnu odštetu u jednom sporu protiv tvornice cigareta od čak 750 tisuća dolara, duhanski konzorcij Liggett prekinuo je odanost ostatku duhanske industrije i postigao dogovor s javnim tužiteljima pet američkih saveznih država obećavši im suradnju u pravnoj borbi protiv drugih kompanija, nadajući se da će time spriječiti buduće tužbe.

No, u roku od godinu dana i ostatak je duhanske industrije sklopio sporazum s javnim tužiteljima saveznih država: da plate odštetu od 368,5 milijardi dolara. Američka se duhanska industrija sporazumjela i s privatnim tužiteljima, dogovorivši isplatu od ukupno 206 milijardi dolara. Nastavak slijedi...

SVERCERSKI RAT PREKO ATLANTIKA

EU tuži američku duhansku industriju

Europska unija objavila je prošlog četvrtka da će tužiti nekoliko američkih duhanskih kompanija, tvrdeći kako ima dokaze da su uključene u krijumčarenje cigareta u Europsku uniju. Po tvrdnjama EU-a, krijumčarenje je prouzročilo manjak od nekoliko milijardi eura, što je najveći pojedinačni porezni manjak u EU-u. Najavljen je građanska a ne krivična parnica jer Uniju više zanima novac nego kažnjavanje krivaca.

U dvogodišnjoj je istrazi

utvrđeno da se tisuće kontejnera američkih cigareta ilegalno uvoze u EU iz trećih zemalja, a neplaćeni porez iznosi oko milijun eura po kontejneru.

Europska duhanska industrija u znatno je povoljnijem položaju od američke unatoč antiduhanskoj kampanji koja traje unutar Europske unije. Prošli je mjesec Europski parlament usvojio prijedlog da se povećaju upozorenja o štetnosti pušenja na kutijama cigareta, a u postupku je i

zakon kojim se također predviđa snažnija kontrola nad proizvodnjom i prodajom duhanskih proizvoda. Novim zakonom predviđa se smanjenje dopuštenog sadržaja katrana i nikotina u cigaretama (10 mg katrana i 1 mg nikotina po cigaret).

Kad je posrijedi oglašavanje cigareta, europska duhanska industrija na pragu je velike pobjede. Glavni savjetnik Europskog suda pravde u Luksemburgu objavio je da zakon o zabrani

oglašavanja duhanskih proizvoda ne potiče razvoj slobodnog tržišta i da ga Europska unija nema pravo donijeti. Iako će Sud donijeti odluku tek najesen, očekuje se da će se slijediti preporuku glavnog savjetnika.

Po podacima Europske komisije, od posljedica pušenja u Europskoj uniji godišnje umre pola milijuna ljudi.

CRNA EVROPA

Proboj po desnom krilu?

Čemu buka oko Haidera? Boji li se Evropa samo neizvjesne budućnosti demokracije u Austriji, ili pak opasnog presedana koji bi mogao sutra zakućati i na njezina vrata? Dok Hrvatska ide u Evropu, *Playboy* istražuje: koliko je uopće jaka desnica u evropskim zemljama - po ulicama i u parlamentu!

Jörg Haider

Fenomen uspona Slobodarske stranke austrijskog desničara Jörga Haidera digao je prašinu u evropskoj političkoj javnosti kao malo koji događaj posljednjeg desetljeća. Što se kuha na evropskoj desnici između crnog i smeđeg, i treba li već zvoniti na uzbunu?

Od sedamdesetih godina ovog stoljeća težište desničarskih i ekstremnih stranaka prebacilo se s juga Evrope na sjever i istok kontinenta. Osim u slučaju Italije, gdje je došlo do posebne preobrazbe neofašističkog pokreta, mediteranske zemlje koje su nekoć imale autoritarne režime sad su one u kojima je krajnja desnica najslabija.

**Piše: Zlatko
Vidačković**

U Španjolskoj i Portugalu to se može objasniti zasićenošću većine stanovništva ultranacionalističkim ideologijama. Od vojnog puča 1926., kad je na vlast došao Antonio de Oliveira Salazar, u Portugalu je bila ukinuta demokracija. Salazar je vladao sve do 1968., a njegov nasljednik Marcelo Caetano do 1974. Portugal je tek 1976. održao demokratske opće izbore, a prvog civila na mjestu predsjednika Republike, Maria Soaresa, dobio je tek 1986., kad je zemlja i primljena u

Gdje se krije sljedeći führer?

Primjeri razvijenih evropskih zemalja pokazuju da je ljuta desnica nepopravljivo razjedinjena. Srećom!

NJEMAČKA

Na parlamentarnim izborima u rujnu 1998., kao i na evropskim izborima, njemačka je krajnja desnica skupo platila svoje podjele ne prešavši prag od 5 posto. Usprkos radnim sastancima čelnika republikanaca Franza Schönhubera, šefa Deutsche Volksuniona (DVU) Gerhardta Freya i šefova NPD-a nije postignut nikakav dogovor. Svaka je stranka samostalno izašla na izbore, te su zajedno osvojili samo 3,3 posto glasova, pri čemu su republikanci osvojili 1,8 posto, a DVU 1,2 posto.

Bastioni krajnje desnice u Njemačkoj dijelovi su pokrajine Baden-Würtemberg oko Stuttgarta, dio Brandenburg i Saksonije te dijelovi na granici s Češkom i Poljskom. DVU je, u načelu, najjači na sjeveru i u bivšoj Istočnoj Njemačkoj. Uprkos lošim rezultatima na nacionalnoj razini, na lokalnoj razini krajnja desnica ima značajniju ulogu. Ekstremne stranke prešle su prag u 49 od 328 izbornih okruga širom Njemačke.

ŠVICARSKA

Uspjeh Slobodarske stranke u Austriji odrazio se i na nešto skromniji uspjeh Švicarske narodne stranke (SVP/UDC) na čijem je čelu Christoph Blöcher. Njegova stranka dio je savezne koalicije, ali ima vrlo radikalnih ogranaka u Zürichu, koji su ga svojim djelovanjem smjestili desnije od svih

EU. Stoga ne treba čuditi da je Portugalcima desnice navrh glave. Slično je i u Španjolskoj, gdje su demokratski izbori održani tek 1977., dvije godine nakon smrti diktatora Francisca Franca.

Ekstremna desnica u oba je slučaja bila vezana za nostalgičarske pozicije frankizma i salazarizma, što se u kombinaciji s katoličkim fundamentalizmom pokazalo nadasve neprikladnim za zemlje otvorene prema svijetu. S druge strane, konzervativne stranke u tim zemljama, ponajprije Narodna stranka u Španjolskoj, uspjele su uključiti i umrtviti nostalgičarske elemente. Drugim riječima, stariji birači, pristaše autoritarnih i nacionalističkih ideja, radije glasuju za umjereno desne stranke, kako im glasovi ne bi pali u bunar.

Kao rezultat, krajnja je desnica u Španjolskoj na parlamentarnim izborima 1996. osvojila samo 30.000 glasova, odnosno 0,05 posto, a slično se provela i 1999. Iako se nekoliko falangističkih skupina nije uspjelo okupiti u zajedničku snagu, glavna grupa, *Falange Española de la JONS*,

koju predvodi Gustavo Morales, ima desetak vijećnika u gradskim vijećima malih gradova i uspijeva progurati svoje stavove preko madridskoga dnevnika *Ya*. Valja spomenuti i Savez za nacionalno jedinstvo, frankističko-klerikalnih usmjerenja, te stranku *Democracia Nacional*, koja je predlagala kandidate za evropske izbore. Modernija je u svom pristupu i ne poziva se na falangizam, no unatoč tome predstavlja ultrakonzervativni pokret, usredotočen na otpor primanju useljenika i evropskim integracijama, protivljenje abortusu, te osudu regionalnog separatizma. Uzgred, *Democracia Nacional* višestruko je prosvjedovala protiv djelovanja NATO saveza, dajući podršku Slobodanu Miloševiću.

U Portugalu je marginalizacija desnice još izraženija. Salazaristička *Alianza Nacional* (povezana s francuskim Nacionalnim frontom) te *Frente de Direita Nacional* samo su neznatne skupine. Postojanje unutar Narodne stranke (*Partido Popular*) antievropskog krila, ultrakonzervativne frakcije *Direita Alternativa*, koju predvodi Angelo Abrunhosa, spriječilo je razvoj radikalnijeg desničarskog pokreta u zemlji.

U Grčkoj, u kojoj je parlamentarni život nakon niza pučeva obnovljen tek 1975., stranka EPEN koja navodi bivši vojni režim kao svoj uzor vladanja dobila je samo 0,24 posto glasova na posljednjim parlamentarnim izborima 1996. Od nje odcijepljeni "Grčki front" (*Ellini-*

ko Metopo) s Makisom Voridisom na izborima za evropski parlament osvojio je samo 7000 glasova. Neonacistički pokret "Zlatna zora" (*Chryssi Avgli*) dobio je 4464 glasa (0,07 posto).

Ipak, zapečak u kojem su se našle ekstremističke stranke na Mediteranu ne znači i nepostojanje rasizma. U Portugalu, primjerice, nasilje protiv Roma i dalje je značajan problem. "Narodne milicije" na sjeveru zemlje služile su se silom kako bi spriječile naseljavanje u pojedine gradiće, a *skinheads*, naročito članovi Nacionalnog akcijskog pokreta (MAN), počinili su nekoliko ubojstava (slučajevi *Alcindo Monteiro* i *Faustino*).

U Španjolskoj su pak znakovit primjer prošlogodišnji događaji u Terrasi, gdje se dio lokalnog stanovništva priključio *skinheadsima* u obračunu s imigrantima iz Maroka. Sukobi s ilegalnim useljenicima u Ceuti i Mellili pokazuju da se rasno nasilje nastavlja. No, državi treba priznati da djeluje protiv ksenofobije. U studenom 1998. izdavač Pedro Varela iz Barcelone, koji je vodio glavni centar za raspačavanje nacističke propagande u Evropi, osuđen je zbog "branjenja genocida".

U Francuskoj pak desničarski je pokret neopterećen povijesnim nasljedom.

Osnovan 1972., Nacionalni front na čelu s Jean-Marie Le Penom bio je glavna senzacija političke scene od 1983., i prvog velikog izbornog uspjeha, do prosinca 1998., kad se rascijepio. S 15 posto glasova na nacionalnoj razini, upravom nad četiri grada na jugu zemlje od 1995. i zastupnicima u svim regionalnim skupštinama te većim gradovima Nacionalni je front uspio usmjeriti političku debatu na pitanja useljenika, a njegovi prijedlozi o "naciji iznad svega" utjecali su na najkonzervativnije elemente na desnici.

Biračko tijelo Nacionalnog fronta, sastoji se pretežno od radništva i srednje klase, a doseže 4 milijuna ljudi. Stranka se uspjela osloboditi izolacije sklopivši lokalne koalicije u nekoliko regija 1997. Pitanje koaliranja s Nacionalnim frontom bilo je glavni uzrok podjela na desnom centru osamdesetih i devedesetih. Usprkos ksenofobičnim izjavama brojnih stranačkih čelnika, uključujući i samog Le Pena, jedan dio političara u strankama desnog centra bio je za sporazum s Nacionalnim frontom. No, zbog toga što su vode najjačih stranaka desnog centra, Chiracova RPR-a i UDF-a, odlučno odbile ideje o koaliciji

te zbog intenzivnog djelovanja ljevice i antirasističkih nevladinih organizacija Nacionalni je front ostao ispod praga od 16 posto i bez udjela u vlasti.

U takvim uvjetima stranka se počela dijeliti na populistički dio oko Le Pena, koji se protivio bilo kakvu sporazumu sa strankama desnog centra, te manjinsku skupinu na čelu s Brunom Mégretom, koji je bio za takvu koaliciju. Od siječnja 1999. ta dva krila odvojene su stranke: uz Nacionalni front na čelu s Le Penom stvoren je i Nacionalni pokret na čelu s Mégretom. Njihovi politički stavovi o potrebi izbacivanja stranaca, protivljenju evropskoj integraciji i uvođenju strožih mjera javne sigurnosti identični su.

Raskol stranke, koji nisu shvatili ni pristaše ni članovi, doveo je do dijeljenja glasova na izborima za Evropski parlament, pa je tako Nacionalni front osvojio 5,71 posto glasova i 5 mjesta, dok je Nacionalni pokret s 3,5 posto ostao bez zastupnika. Ovaj pad desničarskog pokreta u Francuskoj, koji otežava i Le Penova starost (72) i konkurencija euroskeptičnog Pokreta za suverenitet na čelu s Charlesom Pasquaom i Philippeom de Villiersom, koji nisu ekstremisti, potvr-

ostalih stranaka desnice. Blöcher je bio pokretač saveznog referenduma protiv ilegalnog useljavanja i prava na azil, kao i kampanje protiv uspostavljanja jačih veza Švicarske s ostalim zemljama, prije svega Evropskom unijom. Na izborima 1995. godine njego-

Cristoph Blöcher

va je stranka osvojila 14,9 posto glasova.

No, uspon desnice u Švicarskoj vezan je samo uz njemačko govorno područje. Ekstremističke skupine u ostatku zemlje, poput *Lige Ticino*, sve su slabije. Inače, u kantonima francuskog i talijanskog govornog područja velik dio stanovništva zalaže se za ulazak Švicarske u Evropsku uniju i napuštanje politike izolacionizma, no konzervativno seosko stanovništvo u kantonima njemačkog govornog područja protivi se promjenama.

SKANDINAVSKE ZEMLJE

Preispitivanje sustava socijalne države koji su uspostavile socijaldemokratske vlade, relativna stagnacija gospodarskog rasta, te otvaranje prema imigrantima i izbjeglicama, u društvima koja su tradicionalno bila etnički i religijski vrlo homogena dovelo je, tijekom sedamdesetih, do stvaranja pokreta protiv oporezivanja. Protuporezne stranke, koje su vodili Mogens Gilstup u Danskoj, te Anders Lange u Norveškoj, pretvorile su se s vremenom u populističke ksenofobične pokrete koji su se protivili uključenju skandinavskih zemalja u Evropsku uniju.

Stranke ovoga tipa zastupljene u norveškom i danskom parlamentu nemaju povijesnih ili organizacijskih veza s lokalnim neonacističkim pokretima ili skupinama koje neovisno djeluju. Riječ je o desničarskim strankama s ksenofobičnim tendencijama, prije nego o ekstremističkim, protudemokratskim organizacijama.

U Norveškoj Napredna stranka (*Fremskrittparti*), na čelu s Carlom Ivarom Hagenom, na posljednjim je parlamentarnim izborima 1997. osvojila 15,3 posto glasova, a sudeći po anketama, popularnost joj je porasla pa bi mogla računati na više od 20 posto.

RED, RAD, RASA - I MALO ADOLFA: Vjerovali ili ne, od desničarskih uličnih ispada neonacističkog tipa nije pošteđena ni Rusija. Barem bi oni mogli znati bolje!

Carl Ivar Hagen

Na **danskim** parlamentarnim izborima 1998. Napredna stranka (*Fremskridsparti*), koju predvodi Kim Behnke, osvojila je 2,4 posto glasova, dok je Danska narodna stranka (*Dansk Folkeparti*), koju vodi bivši socijaldemokrat Mogens Camre, osvojila 7,4 posto glasova, što joj je donijelo 17 zastupničkih mjesta.

U **Švedskoj** je uspjeh desnice u parlamentu vrlo ograničen. S tek 20.000 glasača, odnosno manje od 1 posto, *Sverigedemokrater SD* daleko je ispod izbornog praga od 4 posto za ulazak u parlament, te ima samo osam gradskih vijećnika u pet gradova. Unatoč tome, uspjeli su potpuno zbrisati sa scene svoje glavne konkurente, stranku *Ny Demokrati*, koja je 1991. osvojila 7 posto glasova, a na posljednjim izborima samo 0,1 posto.

Poput srodnih stranaka u Norveškoj i Danskoj, SD je uspio promijeniti odnos tradicionalnih stranaka prema imigraciji, iako nije imao zastupnika u parlamentu. Neonacističke neformalne skupine bile su aktivne tijekom prošle godine, kad je zabilježen stanovit broj napada na strance.

U **Finskoj** su na krajnjoj desnici tek manje skupine. Relativno najveći problem su *skinheads*, čija se aktivnost, kao i u drugim evropskim zemljama, svodi na povremene napade na građane drugih nacionalnosti. Stranka IKL na čelu s Mattijem Järviharjuom, koja sebe smatra nasljednicom fašističke stranke *Lapuanliike*, nije sudjelovala na proteklih izborima jer nije uspjela prikupiti predviđenih pet tisuća potpisa. Geslo joj je "Obiteljski dom, vjera i domovina", a zalaže se za povratak Karelije Finskoj, a protiv se primanju useljenika i evropskoj integraciji.

Na sastanku u Malmöu u lipnju 1997. postavljeni su temelji saveza krajnje stranačke desnice u Skandinaviji, nazvanog *Nord-Nat*. Savez ima povelju u kojoj se ističe zajednička želja okupljenih stranaka da zaštite nacionalni suverenitet, okoliš te nordijsku kulturu i narod, a suprotstavlja se valu imigracije "vezanom za krijumčarenje droga i terorizam".

den je na svim djelomičnim prijevremenim izborima održanim prošle godine. Zanimljivo je da su se Jörg Haider i Le Pen javno distancirali jedan od drugoga, navodeći da njihove stranke imaju različite ideje i ciljeve.

Putovi krajnje desnice u Europi tijesno su vezani za Talijanski socijalni pokret MSI (*Movimento sociale italiano*). On je, naime, poslužio kao organizacijski i ideološki model za formiranje ekstremnih stranaka diljem Evrope. Ta je stranka, pod vodstvom Gianfranca Finija prvo postala parlamentarna, a nakon skretanja prema desnom centru i promjene naziva u AN (*Alleanza nazionale*) i najjača desna stranka u Italiji.

Ono što je MSI učinilo uzorom za druge stranke desnice u Evropi, ponajprije za Mégretov Nacionalni pokret, njihovo je sudjelovanje u vladi Silvija Berlusconija 1994. po strategiji saveza na desnici. Nakon Finija to je pošlo za rukom samo Haideru, s time da Evropa nije ni približno tako oštro reagirala na ulazak Finijeve stranke u talijansku Vladu kao na ulazak Haiderove stranke u austrijsku. Ključ Finijeva uspjeha bio je

prekid s prošlošću: stranka koja je bila nedvosmisleni sljedbenik fašističke tradicije do svoje konferencije u Fiuggiju, 1995., postala je konzervativnom desnom strankom koja je profitirala neupletenošću u korupcionaške skandale. AN danas ima razmjerno umjerene stavove o useljavanju i drugim kontroverznim pitanjima.

Finij je jasno prekinuo s fašističkom tradicijom. Pošto je osudio totalitarizam Mussolinijeva režima te priznao mjesto pokreta otpora u nacionalnoj povijesti, u travnju 1999. Finij je posjetio i Auschwitz. No, na nižim je razinama neofašističko razmišljanje i pozivanje na Mussolinija i dalje prisutno. Prilikom intervencije NATO saveza na Kosovu stranka je pokazala crtu antiamerikanizma koja je nalik klasičnoj teoriji zavjere. Senator Teodoro Buontempo, stranački tvrdolinijaš, ustvrdio je da je NATO-ova intervencija čin agresije i dio rata protiv Evrope, predvođenog američkim bankarima i proizvođačima oružja.

Preobrazbu MSI-ja u AN i težnju za stilom svojevrsnog talijanskog neodegolizma, u nastojanju da se parlamentarni sus-

LATINSKI KVARTET: Odozgo prema dolje, u smjeru kazaljke na satu, italo-francuska ubojita desna krila - Gianfranco Fini, Bruno Mégret, Jean-Marie Le Pen i Umberto Bossi. Budući Haideri? Teško!

DESNE ITI - MOŽDA: Čak 2000 policajaca štitilo je austrijski parlament od prosvjednika dok je premijer Schüssel izlagao program koalicijske vlade s Haiderom

tav promijeniti u predsjednički, manji je dio članstva doživio kao izdaju. Ta skupina, na čelu s Pinom Rautijem, osnovala je novu stranku MSI "Trobojni plamen" (*Fiamma Tricolore*). Predstavljaju se kao nasljednici izvornog MSI-ja i nalaze podršku tek u najjačim desničarskim uporištima na jugu zemlje. Na posljednjim su izborima za Evropski parlament s 1,6 posto glasova dobili jedno mjesto, a i u nacionalnom parlamentu sjedi samo jedan njihov senator.

No, jedan od glavnih ekstremističkih pokreta u Italiji, koji se najviše ističe rasizmom i ksenofobijom, jest *Lega di Nord* Umberta Bossija. Sjeverna je liga bila jedna od triju stranaka koje su sudjelovale u Berlusconijskoj koalicijskoj vladi, ali je tu istu vladu svojim izlaskom i srušila. Iza zahtjeva za nezavisnošću sjevera zemlje, tzv. Padanije - koji zrcali želju srednje klase na sjeveru da se višak vrijednosti koristi za vlastiti napredak, a ne za pomoć jugu zemlje - krije se etnički, čak rasistički, zasnovana teorija.

Naime, bivši ideolog Sjeverne lige, profesor Gianfranco Miglio, smislio je tipologiju sposobnosti ljudi zasnovanu na klimatologiji, a njegova osnovna postavka glasi da se "civiliziranije nalazi u zoni umjerene klime", a "što se ide južnije, narodi su sve oslabljeniji toplinom".

Takve izjave, kao i tvrdnja jednog od zastupnika Sjeverne lige u parlamentu kako se DNA Talijana na sjeveru zemlje razlikuje od one Talijana na jugu, zoran su primjer kako jedan liberalni prosvjedni pokret zasnovan na gospodarskim zahtjevima može dovesti do rasističkih uvjerenja o mitskom etničkom identitetu. Na posljednjim izborima za Evropski parlament Sjeverna liga osvojila je 4,5 posto glasova, što je dokaz kontinuiranja

nog pada njezine popularnosti.

Primjer Italije potvrđuje da su desničari uvijek jaki na riječima, a kad dođu na vlast, ne ponašaju se bitno drukčije od ostatka političkog establišmenta.

Uostalom, pogledajmo Njemačku: osim strogih zakona protiv neonacizma, desnicu u Njemačkoj koči i činjenica da je u većini poslijeratnih vlada bila i bavorska Kršćansko-socijalna unija (CSU), toliko konzervativna da je teško biti desnije od nje a ne prestupiti pritom zakonske granice. Njihov sadašnji predsjednik i bavorski premijer Edmund Stoiber prvi je nakon austrijskih izbora predložio koaliciju narodnjaka s Haiderovim slobodnjacima.

Haiderov uspon ima više razloga. Jedan je nesumnjivo zasićenost Austrijanaca dugogodišnjom koalicijom socijaldemokrata i narodnjaka. No glas za Haidera također je i glas prosvjeda radništva zbog gospodarskih promjena izazvanih ulaskom u Evropsku uniju, te zbog povećanja broja imigranata iz zemalja bivše Jugoslavije. Konačno, ne valja zanemariti i strah nekih Austrijanaca od srozavanja na društvenoj ljestvici. Iako je je Haider svojim davnim izjavama o esesovima kao časnim ljudima ostavio dojam neonacista, bilo bi krivo takvima smatrati članove i pristaše njegove stranke. Neonacisti u samom FPÖ-u imaju doista marginalnu ulogu, a još je neznatniji njihov postotak u biračkom tijelu Slobodarske stranke.

Sam Haider nije ni ušao u novu Vladu, nego sjedi u sigurnoj fotelji guvernera Koruške i čeka svoj trenutak. On je potpuno siguran da njegovo vrijeme tek dolazi.

NIZOZEMSKA, BELGIJA

Nizozemska krajnja desnica također je podijeljena na *Conservatieve Demokraten* (CD), koje predvodi Hans Janmaat, te *Nationale Volkspartij* (NV). Dok je postotak glasova za CD pao s 2,5 posto 1994. na samo 0,6 posto 1998., NV je na posljednjim izborima izgubio sva tri zastupnička mjesta koja je imao u parlamentu.

Dok su ekstremističke stranke, uključujući i nacionalni front Huberta Defournaya, u francuskom govornom području Belgije, Valoniji, sitne, razjedinjene i beznačajne, u Flandriji je radikalni *Vlaams blok* na posljednjim izborima dobio čak 15 posto glasova. Glavni im je cilj nezavisna Flandrija, ali umjesto državnog nacionalizma zalažu se za Evropu etničkih zajednica, u kojoj će svaka etno-jezička grupa imati svoj nacionalni entitet. Stranci je ipak ukinuto financiranje iz proračuna jer je ocijenjeno da je rasistička.

VELIKA BRITANIJA

Uprkos rasističkim napadima u travnju 1999. u Londonu, britanska krajnja desnica potpuno je isključena iz politike većinskim sustavom glasanja koji malim strankama onemogućuje ulazak u Parlament. Na parlamentarnim izborima 1997. bilo je 87 ekstremističkih kandidata koje je predložilo 6 političkih skupina, a svi zajedno osvojili su tek 49.750 ili 1,23 posto glasova.

Najuspješnija je bila Britanska nacionalna stranka (*British National Party* - BNP) Johna Tyndalla, koja je najviše glasova osvojila u etnički mješovitim dijelovima Londona, gdje je u dvije izborne jedinice dobila 7 posto. Izgleda da su upravo takve zakonske prepreke razlog što male desničarske skupine izbjegavaju politiku uopće i koriste se terorizmom ne bi li ostvarile svoje ciljeve.

Šok budućnosti - jedan svijet, ali zato mnogo problema

Globalizacija: između da, molim i ne, hvala

Kad-tad Hrvatska će ući u različite svjetske organizacije i tako se kao država uključiti u globalizacijske tokove u kojima njezini građani zasad sudjeluju samo kad kliknu na *Net*. Treba li stoga otvoriti šampanjac, obući crninu ili samo sačuvati hladnokrvnost?

Piše: Zlatko Vidačković

I ma li u vašem gradu kineski restoran? Možda meksički ili, ako ništa drugo, barem onaj s hamburgerima? Iako su, naravno, zadnji Azijci koje ova zemlja pamti bili Huni, Avari i nešto Tatara prije mnogo stoljeća, glave tradicionalno čuvaju *škrlaki* umjesto *sombrerosa*, a *čeyapi* su zakon za sva vremena. Ako unatoč tome postoji sličan restoran, to je zoran dokaz globalizacije, koja je otišla malčice predaleko. Ne postoji li pak, jao si ga vama, ostali ste kaskati za njom na vlastitu štetu.

Ovaj nasumce odabran primjer svijeta koji postaje jednim i jedinstvenim ne pokazuje samo kako i najzamršeniji pojmovi i pojave poput globalizacije lako mogu postati providni nego i to kako je o njoj teško govoriti bez stanovita vrijednosnog obojenja. Ukratko, problem nije ima li globalizacije ili ne (ovo je pitanje, uostalom, besmisleno dok gledate CNN koji se emi-

tira iz Atlante, ili se spremate u internet-šoping) nego kakve globalizacije i koliko? A tu stvari postaju već malčice zamršenije.

Nekima je globalizacija ono što radi Bill Gates i pristup Internetu, drugima ono što čine Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka. Za jedne ona znači neugodnu dominaciju američkih ideja, novca i kulture u svijetu, za druge pak svjetsku pobjedu ideja slobodnog tržišta i demokracije. Negdje je mrze kao smrtnog neprijatelja suvereniteta nacionalne države, a drugdje slave kao konačan trijumf pojedinca i njegovih prava. Malo koji pojam izaziva kod različitih skupina toliko različite reakcije kao pojam globalizacije.

Znanstvenici kažu da je globalizacija mreža ekonomskih, političkih, tehnoloških i, konačno, medijskih procesa i postupaka kojima su donedavna različite i izolirane zajednice na

Abeceda globalizacije

Akao "azijski tigrovi": Indonezija, Južna Koreja, Tajland i ostale zemlje Istočne Azije koje su poslužile kao pokusni zamorci gospodarsko-razvojne politike MMF-a i Svjetske banke: pustiti kapitalizam s lanca, otvoriti širom vrata korporacijama, skresati troškove zdravstva i obrazovanja i onda držati palčeve nadajući se najboljem. Nažalost, pogrešno! Kad su se deseci milijuna ljudi koje je financijski slom "tigrova" ostavio na cesti pokušali vratiti prijašnjem načinu života, otkrili su da je zemlja na kojoj su brojne obitelji uzgajale hranu za vlastite potrebe pretvorena u korporacijska polja za masovnu proizvodnju izvoznih artikala koji trebaju Zapadu. Za tako stvoreno siromaštvo, glad i prisilne

migracije financijski eksperti još nisu pronašli djelotvorno rješenje.

Dkao Davos, tradicionalno mjesto sastanka Svjetskog ekonomskog foruma (WEF-a), koji je 1971. osnovao Klaus Schwab (lijevo), profesor ekonomije u Ženevi. Ovogodišnji sastanak, trideseti po redu, od 27. do 30. siječnja, kojem su prisustvovali, uz ostale uglednike, Bill Clinton i Tony Blair, održan je pod jakom zaštitom specijalaca i policije zbog straha od prosvjednika.

Gkao gospodarska i politička globalizacija: skeptici bi rekli, takav odnos snaga gdje korporacije imaju sva prava, države, posebice one nerazvijene, sve obveze, a demokraciji što ostane.

Hkao Hrvatska. Još nije ušla u WTO, a nema ni ugovorno regulirane odnose s EU-om. Zbog toga su hrvatski proizvođači pri ulasku na zapadna tržišta opterećeni carinama i nekonkurentni. Mnogima nije bilo jasno zašto

je "Pliva" kupila tvornicu lijekova u Poljskoj - no carinske povlastice koje ta zemlja uživa u trgovini sa zapadnim zemljama nemjerljive su s hrvatskim. Ulazak u WTO donijet će glavobolje nekonkurentnim proizvođačima, jer će Hrvatska morati dopustiti slobodan uvoz te smanjiti ili ukinuti carine na brojne proizvode.

No, i to će imati određene pozitivne posljedice, jer samo jaka konkurencija može stvoriti bolju kvalitetu i niže cijene, koje će pripremiti poduzeća za nemilosrdnu borbu na zapadnim tržištima.

Ikao IMF, odnosno Međunarodni monetarni fond, specijalizirana agencija UN-a osnovana 1947. prema Bretton Woods sporazumu iz 1944., promiče rast svjetske trgovine, dajući tzv. *standby* kratkoročne zajmove zemljama koje imaju privremene financijske manjkove, uz uvjet poduzimanja korektivnih mjera. Gdje on uđe, tu trava ne raste, reći će vam u zemljama koje su se opekale na njegovim aranžmanima, izlazeći iz njih zaduženije no prije. Za mnoge glavni igrač (i negativac) globalizacijskih procesa u svijetu.

Lkao Ruud Lubbers, jedan od najuglednijih teoretičara globalizacije, bivši nizozemski ministar gospodarstva (od 1973.) i premijer (od 1982. do 1994.), danas profesor na Globalizacijskim studijima Sveučilišta Tilburg u Nizozemskoj te Školi upravljanja "John F. Kennedy" na Harvardu. Tvorac prijedloga Moralnog kodeksa Evrope. Rođen 1939. godine, punim imenom Rudolph Franz Marie Lubbers. Za osnovne pojmove globalizacije pogledati njegov *site* na adresi:

www.globalize.org.

ovom planetu povezane u zajedničku ovisnost "jednog svijeta". Da ishod tih procesa nije sporan, jasno je otkad je za salatu u Vrbovcu ili Omišu odjednom postalo presudno ono što se događa u nekom bogu-iza-leđa ukrajinskom Černobilu. Sporni su sami ti procesi, i to toliko da čak i znanstvenici počinju sumnjati u globalizaciju kao imenicu u jed-nini pa radije govore o globalizacijama:

li se dogovoriti o nizu konkretnih pitanja. Dok oni mudruju, skupine koje su organizirale masovne prosvjede protiv Svjetske trgovinske organizacije u Seattleu, u studenome prošle godine, neće mirovati. Zakazale su nove prosvjede za washingtonski skup. Zašto se bune?

Porast i globalizacija trgovine (u pedeset godina od Drugog svjetskog rata obim svjetske trgovine uvećao se četir-

Davos, ekskluzivno zimovalište u švicarskim Alpama doživjelo je da usred sezone, u siječnju, na ulicama vidi specijalce, a po krovovima snajpere: sve to zbog protivnika globalizacije koji su htjeli omesti summit Svjetskog ekonomskog foruma

o ekonomskoj, političkoj, medijskoj...

U ono u što znanstvenici (čast izuzeci-ma!) još nisu posumnjali, posumnjali su obični smrtnici: naime, u način na koji se vodi i upravlja tim procesima, a koji isključuje njihovo, to jest naše, sudjelovanje. Oni ciničniji reći će stoga da je globalizacija samo novo ime za ono što su zemlje Trećeg svijeta jasno i glasno nazivale kolonizacijom.

Bilo kako bilo, svijet je postao jedinstveni šoping-centar u kojem su proizvođači i ideje prisutni svuda u isto vrijeme. I dok jača svijest o Svijetu s velikim S kao jednom zajedničkom mjestu za život, a društveni odnosi povezuju različita mjesta na takav način da na lokalne događaje utječe nešto tisućama milja daleko (stvarno, što je natjeralo onog Kineza da baš ovdje otvori svoj restoran?), međunarodne organizacije sve više postaju jedino mjesto donošenja važnih odluka koje pak dalekosežno određuju sudbinu pojedinih naroda i država.

Takve su organizacije famozno trojstvo: Svjetska trgovinska organizacija, Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka, koje su zakazale proljetni skup u Washingtonu, od 16. do 17. travnja 2000. Ministri financija iz cijelog svijeta okupit će se kako bi raspravljali o svjetskim gospodarskim kretanjima i pokuša-

naesterostruko!) naveli su velike korporacije i ulagače da razmišljaju o tome kako očuvati svoje privilegije, zaštititi se od eventualne negativne politike svojih vlada i, uopće, osigurati poštovanje svojih pravila igre. Odgovor je Svjetska trgovinska organizacija (WTO), čije su strukture toliko moćne da mogu poništiti neke odluke država članica, pa čak i njihove zakone, utvrde li da su u suprotnosti s njezinim pravilima.

Tako je, primjerice, 1993. WTO proglasio ilegalnim najvažnije odredbe američkog Zakona o čistom zraku, koji je tražio i od domaćih i od stranih proizvođača da proizvode čišći benzin. Građani smatraju da se korporacije služe WTO-om kako bi srušile sve zakonske sustave ekološke zaštite. WTO nije demokratski izabrana institucija; prijedlozi građana, potrošačkih i ekoloških organizacija te skupina za zaštitu ljudskih prava sustavno se ignoriraju, odbijaju se i zahtjevi za informacijama, a svi se sastanci održavaju kradom, iza zatvorenih vrata. Ipak, njegova politika ima presudan utjecaj na cijelu svjetsku trgovinu i na život svih.

Brojne su nevladine organizacije često prosvjedovale protiv pravila svjetske trgovine i ulaganja tvrdeći da ta pravila dovode do izrazite nestabilnosti svjetskih financijskih tržišta. To je pak uzrokovalo

financijske potrebe u istočnoj Aziji i u Rusiji, koji su doveli do dotad nezapamćenih otpuštanja ljudi, smanjivanja radnih prava, povećanih političkih tenzija i sličnog. Eksperti koji danas predlažu rješenja za svjetsku trgovinu isti su oni koji su do jučer slavili "azijske tigrove" kao primjere svojih planova gospodarskog napretka. Sada ti eksperti predlažu daljnje otvaranje tržišta, liberalizaciju zakonskih odredaba o investiranju, smanjenje prava država na reguliranje trgovine te dalju centralizaciju odlučivanja povećanjem ovlasti MMF-a i Svjetske banke.

Kako u MMF-u, tako i u Svjetskoj banci, 7 industrijski najrazvijenijih zemalja svijeta (SAD, Japan, Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Italija i Kanada) imaju više od 40 posto glasova u upravnim tijelima. To im daje mogućnost da nameću gospodarsku politiku zemljama negdašnjeg Trećeg svijeta, danas "globalnog Juga".

Kad su se zemlje Juga zadužile, radi otplate kredita i kamata morale su se ponovno zaduživati u inozemstvu i, prirodno, pristajati na sve uvjete koje bi im MMF nametnuo. Nijedna od tih država nije se izvukla iz problema dugova - gotovo sve zemlje koje su ušle u program pomoći MMF-a i Svjetske banke danas imaju znatno veće dugove nego što su ih imale prije toga.

Iako je MMF kritiziran prilikom azijske gospodarske krize, ta institucija zajedno sa Svjetskom bankom ostaje ključni instrument političke i poslovne elite za upravljanje svjetskim gospodarstvom. Predstavnici MMF-a i Svjetske banke tvrde da su azijskim zemljama dali veliku financijsku pomoć kako bi izašle iz krize, no njihovi protivnici tvrde da se te zemlje prisiljavaju na financijski vrlo restriktivne monetarne programe koji izazivaju velike socijalne poremećaje te da je politika koju su vodili MMF i Svjetska banka i dovela do krize u tim zemljama.

Te dvije financijske institucije suočit će se ovaj mjesec s velikim izazovom: ponovni fijasko u pregovorima poput onog što se dogodio u Seattleu ozbiljno bi uzdrmao kredibilitet tih institucija i oslabio njihov utjecaj na međunarodna financijska zbivanja. Njihovi protivnici najavljuju još žešće prosvjede na kojima žele ukazati na to da te institucije rade ne samo protiv interesa siromašnijih zemalja nego i protiv brojnih socijalnih, demokratskih i ekoloških standarda na Sjeveru.

Buni se Istok i Zapad: ni Jenkiji ne vole da WTO kao od šale ruši lokalne zakone, čak i one o pravu na čist zrak. Zato su zimus i podigli buku na ulicama Seattlea, rasturivši summit Svjetske trgovinske organizacije

Što se političke globalizacije tiče, ona je po završetku hladnog rata obilježena, s jedne strane, sve većom dominacijom SAD-a, jedine preostale velesile u svjetskim političkim odnosima, a druge prodorom demokracije i općih ljudskih prava u sve dijelove svijeta.

Globalizacija = Internet? Ne baš: 91 je posto korisnika u razvijenim zemljama, gdje živi tek petina čovječanstva

Ujedinjeni narodi trebali bi biti temeljni simbol takva svijeta univerzalnih vrijednosti, no globalizacijski procesi koji su promijenili svijet kao da su potpuno zaobišli tu instituciju, okoštalu u svojim strukturama iz razdoblja nakon 1945. Vijeće sigurnosti UN-a zapravo predstavlja najsnažniju afirmaciju države-nacije u njezinu najkonzervativnijem obliku. Uski krug diplomata koji štite nacionalne interese s manirama iz

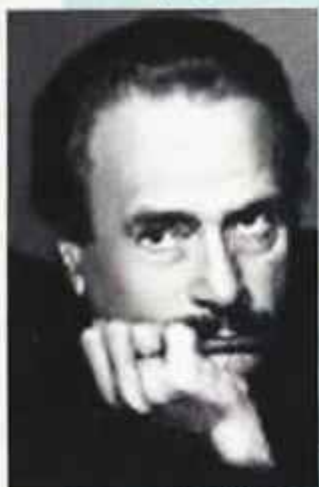
devetnaestog stoljeća i bez ikakva kontakta s običnim ljudima te suvremenim kretanjima i trendovima zasigurno ne predstavlja instituciju koja bi trebala odgovoriti izazovima globalizacije.

Iako na manjem zemljopisnom području, Evropska unija predstavlja pak sasvim suprotan primjer globalizacije političkih odnosa. Elitniji krug država članica omogućio je EU-u da u mnogim područjima dosegne standarde koji bi bili nezamislivi da se takav projekt pokušao ostvariti na većoj i heterogenijoj skupini država. U mnogočemu EU može poslužiti kao primjer za međusobno povezivanje država i njihovu suradnju u globaliziranom svijetu. Počelo je s ukidanjem carina, nastavilo se uklanjanjem graničnih prijelaza i stvaranjem zajedničkih institucija odlučivanja i dovelo do stvaranja zajedničke evropske valute i Evropske središnje banke.

U čemu su profitirali građani, a u čemu države? Građani su dobili slobodu

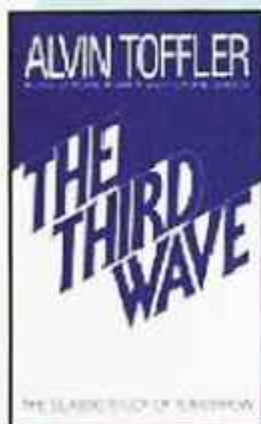
Mkao Herbert Marshall McLuhan, vizionarni teoretikar masovnih medija i pionir globalizacijskih razmišljanja, kojem duguemo metaforu o svijetu kao globalnom selu. On je, naime, zaključio da se moderno društvo elektronički povezuje u svjetsko globalno selo gdje naše ličnosti postoje brzinom svjetlosti. Rođen 1911. u Edmontonu u Kanadi, škotsko-irskog porijekla, umro 1980. u Torontu. Najpoznatija djela: *Mehanička nevjesta*, *Guttenbergova galaksija*, *Rat i mir u globalnom selu*, *Od klišea do arhetipa*.

Skao Seattle, simbol građanskog otpora i neposlušnosti politički globalnog odlučivanja "o nama, ali bez nas" koju provode WTO i Svjetska banka. Unatoč suzavcu i gumenim me-cima policije i Nacionalne garde, koji su kolijevku grungea na sjeverozapadnoj američkoj obali Pacifika 30. studenog prošle godine nakratko pretvorili u mini-Grozni, prosvjednici (radnici, far-

meri, ekolozi, vjernici, aktivisti za životinjska prava, ratni veterani, ukrajci: obični ljudi) uspjeli su spriječiti i rasturiti najavljeni ministarski sastanak WTO-a. Repriza nemira najavljuje se za Washington, 16. i 17. travnja 2000., gdje bi se na proljetnom skupu opet trebali naći MMF i Svjetska banka.

Tkao Alvin Toffler, autor *Trećeg vala* (1978.), još jedne globalizacijske Biblije, često nazivan američkim najomiljenijim poslovnim futuristom. Njegova najglasovitija tvrdnja glasi da se ljudska povijest, iako složena i kontradiktorna, može opisati kroz tri vala. Prvi je val krenuo kad smo posadili prvo sjeme, napustili nomadsko lutanje i počeli stvarati sela i razvijati kulturu. Drugi je val uslijedio nakon industrijske revolucije, kad je počelo masovno zapošljavanje u gradskim tvornicama, a kulminirao je eksplozijom atomske bombe nad Hirošimom. Treći val nije zasnovan na snazi nego na misli: to je informacijsko doba ili doba znanja, kojim upravlja informacijska tehnologija, ali ima i suvozače, prije svega zahtjeve širom svijeta za većom slobodom i individualizacijom.

Wkao WTO (Svjetska trgovinska organizacija) i World Bank (Svjetska banka). WTO je osnovan 1995. kao zamjena za GATT (opći sporazum o carinama i trgovini) iz 1948., promiče slobodnu trgovinu među državama smanjivanjem carina. Svjetska, odnosno međunarodna banka za obnovu i razvoj, specijalizirana agencija UN-a od 1945. daje komercijalne kredite, uglavnom za infrastrukturne projekte, koji nisu isplativi za privatni kapital (elektrane, putovi, brane i slično). Zajedno s MMF-om omiljena je meta nezadovoljnika diljem svijeta koji ih predstavljaju kao obične agente velikih korporacija, ona poslovična tri nitkova koji ne vide, ne čuju i ne govore, što se odnosi na pogubne učinke njihova djelovanja na zaposlene, potrošače i životnu sredinu.

Gdje prođu MMF i WTO, tu trava ne raste. Bogme, ni demokracija! Posljedice gospodarskog odlučivanja na svjetskoj razini iza zatvorenih vrata ne brinu samo ekoloze nego i radnike, čak i one razvijenih zemalja

kretanja, studiranja i zapošljavanja. Države su pak prenijele dio svog nacionalnog suvereniteta na višu razinu, ali ga time nisu izgubile, jer biti suveren u današnjem globaliziranom svijetu znači sjediti za stolom za kojim se odlučuje.

Dok gospodarski predstavlja najuspješniju integraciju na svijetu, na sigurnosnom planu EU je potpuno ovisan o "velikom bratu". Tu Evropi vedri i oblači NATO. Efikasnost je u njegovoj strukturi apsolutno iznad ostalih vrijednosti, a za to se brinu pragmatični Amerikanci. Svi poslijeratni pokušaji Evropljana da formiraju nadnacionalne vojne postrojbe završili su neuspjehom.

Njemačko-francuska brigada nikad nije profunkcionirala jer se nije moglo pronaći dovoljno časnika koji govore oba jezika, a nijedna se država nije htjela odreći svoga jezika u korist drugoga. Stoga su značajnije vojne baze u Evropi potpuno ovisne o američkoj opremi, zapovjedni je jezik engleski, a zapovjednik NATO snaga u Evropi uvijek je bio Amerikanac, od Eisenhowera do Wesleya Clarka.

Vojno djelovanje Ujedinjenih naroda pak nije se pokazalo osobito učinkovitim. Snage UN-a pokazale su se sposobnima tek za eventualno održavanje *statusa quo*. Katkad nisu uspijevale ni u tom zadatku, što su najtragičnije spoznali građani Srebrenice. Globalizacija stoga vjerojatno neće rezultirati stvaranjem nekakve svjetske vojske. Najveći doseg UN-a bit će, vjerojatno, snage za brzo djelovanje, ali i one će u svom djelovanju biti logistički potpuno ovisne o SAD-u. Njihovo slanje na teren može pak spriječiti svaka stalna članica Vijeća sigurnosti,

uključujući i Kinu, što stvara velike sumnje u učinkovitost cijelog koncepta.

Jedna od najvećih opasnosti globalizacije, kad odlučivanje prelazi na međunarodnu razinu, leži u slabljenju demokracije. Sadašnji sustav međunarodnih organizacija pati od kroničnog demokratskog deficita. Što se više odluka donosi na međunarodnoj razini, to je manje značenje nacionalnih parlamenata. A tada se možemo oprostiti i s temeljnom demokratskom idejom izravne zastupljenosti naroda. Kad je riječ o međunarodnim ugovorima, nacionalni ih parlamenti mogu samo ne ratificirati, ali ne mogu utjecati na njihov sadržaj. Same međunarodne organizacije nemaju parlament, a ako ga imaju, poput Evropske unije, prava su mu znatno ograničena.

Unutar EU-a sve su snažniji zahtjevi za donošenjem Ustava koji bi dao veća prava Evropskom parlamentu i povećao demokraciju i transparentnost institucija, po uzoru na nacionalne demokracije. No, dok stvari ovdje kreću u dobrom smjeru, na svjetskoj razini nema ni naznake sličnih kretanja.

Globalizacija ima posebno značenje na području ljudskih prava. Usvajanje Opće deklaracije o ljudskim pravima 1948. bilo je ključni korak u težnji da se uspostave standardi ljudskih prava na svjetskoj razini. No, na toj razini nema ustanove koja bi deklaraciju mogla i provesti. UN se pokazao nemoćnim i u znatno težim situacijama.

Dok je u većini svjetskih zemalja jedino nacionalna država čuvar temeljnih ljudskih prava, što može dovesti do teš-

kih anomalija, Evropa je putem Vijeća Evrope dostigla najvišu civilizacijsku razinu. Evropski sud za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourgu jamac je svih prava zapisanih u Evropskoj deklaraciji o ljudskim pravima, ondje građanin može tužiti i svoju nacionalnu državu smatra li da su mu prava ugrožena.

Može se, dakle, s punim pravom reći da globalizacija ljudskih prava nije prešla evropske granice. Jedan od najznakovitijih primjera jest pravo na život, odnosno zabrana smrtne kazne u svim zemljama članicama Vijeća Evrope. Dok Evropa to smatra barbarskim dijelom svoje prošlosti, u SAD-u su sadistička smaknuća na električnoj stolici normalna pojava i medijski spektakl. Turska se zbog smrtne kazne našla u velikoj dilemi: vođa kurdskih pobunjenika Ocalan osuđen je na smrt, no njegovo bi smaknuće dovelo do isključenja Turske iz Vijeća Evrope, što bi joj zatvorilo vrata za približavanje EU-u, o kojem u velikoj mjeri ovisi blagostanje njezinih građana.

Zanimljivo je promotriti kako globalizacija funkcionira u pravosuđu: Vijeće sigurnosti UN-a svojedobno je odobrilo osnivanje Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije, kao i onog za zločine u Ruandi. SAD je bio najglasniji u zahtjevima za njihovo osnivanje.

No, kad je prije dvije godine na konferenciji u Rimu donesena odluka o osnivanju stalnog Međunarodnog kaznenog suda, Sjedinjene su Države bile protiv jer nije prihvaćen američki zahtjev da se državljanima neke zemlje može suditi samo uz pristanak te iste zemlje.

Time je SAD jasno pokazao dvostruke kriterije: želi izbjeći slučaj da netko od njegovih građana bude optužen zbog brojnih vojnih intervencija širom svijeta. Na optuženičkoj klupi mogli bi se tada

Svijet kao globalno selo: živi li u njemu danas, recimo, jednostavnosti radi, 100

stanovnika, onda je polovica ukupnih seoskih posjeda u vlasništvu samo 6 seljana, sve redom Amerikanaca! 70 stanovnika je nepismeno, 50 gladije, a 80 stanuje ispod svakog civilizacijskog standarda. U takvom globalnom selu samo je 30 bijelaca, a tek jedan njegov žitelj ima završen fakultet

naći čak i neki bivši američki visoki državni dužnosnici, što SAD nikad neće dopustiti. Sve ostale države, uz manje rezerve, podržale su osnivanje suda. On će uskoro biti i osnovan u Haagu, ali vjerovatno nikad neće imati jurisdikciju nad građanima SAD-a. No, bez obzira na to, samo osnivanje tog suda najveća je pobjeda međunarodnog prava na svjetskoj razini. Ljudska prava time konačno dobivaju instituciju koja će ih štiti i na globalnoj razini.

Ipak, shvatimo li globalizaciju jednostavno kao nešto što zemljopisni položaj korisnika čini irelevantnim, ne može se zaobići Internet. Kad sam prije četiri go-

dine boravio u Sibiru, mogao sam se osobno uvjeriti u njegovu nevjerovatnu moć. Studenti iz Novosibirska, kojima je Internet jedini prozor u svijet, usprkos potpunoj zemljopisnoj izoliranosti bili su vrlo upućeni u sve što se zbiva na Zapadu, od kulture i znanosti do zabave i sporta.

No, kad smo već kod medijske globalizacije, nemoguće je zaobići ulogu engleskoga jezika. Zbog glazbene i filmske industrije, a zatim i putem Interneta on je postigao apsolutnu svjetsku dominaciju. Engleski je uspio u onome što nije uspio u tu svrhu zamišljeni i neslavno propali esperanto - biti šifra za osnovnu komunikaciju među ljudima u svijetu. Engleski jezik postao je dio opće kulture, kao i poznavanje rada na računaru. Bez tih dvaju znanja čovjek je u 21. stoljeću nepismen.

Shvatili je mi ovako ili onako, globalizacija je proces bez čijeg razumijevanja nijedno moderno političko vodstvo ne može planirati budućnost vlastite države. Ovdje su, zasad, sva ta razmišljanja teoretska, jer naša zemlja još nije izborila ulazak u WTO, koji je prva i trenutno najvažnija etapa našeg uključivanja u međunarodne organizacije. Bez ulaska u WTO ne može se ući čak ni u CEF-TA-u, ekonomsku organizaciju država srednje i istočne Evrope, u koju je Hrvatska svojedobno odbila ući, u vrijeme kad članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji nije bilo preduvjet.

Hrvatska je skupo platila zbog svoje tvrdoglavosti i pogrešnog shvaćanja modernog državnog suvereniteta i procesa globalizacije, a plaćat će, kako se čini, i u budućnosti. Jer, mnogi su vlakovi krenuli bez nas.

PRO

Kako to: države mole za članstvo u WTO-u, a građani zemalja koje su već unutra bune se protiv njega?!

CONTRA

Zašto sve zemlje žele ući u WTO? Zašto u čekaonici nervozno cupkaju i velika Kina i mala Hrvatska? Zato što WTO:

1. oslobađa svjetsku trgovinu nacionalnih barijera i ograničenja
2. smanjuje ili potpuno ukida carine na brojne proizvode
3. zabranjuje većinu uvoznih kvota
4. omogućuje gospodarstvu svake države članice da pod znatno povoljnijim uvjetima plasira svoje proizvode na tržišta drugih članica, koje, uzgred rečeno, čine lavlji dio svjetskog gospodarstva.
5. znatno povećava mogućnost stranih ulaganja, što je osobito važno za gospodarstva zemalja u razvoju.

Ni Zagreb ne spava: jako friški grafit na zidu u Draškovićevoj ulici

Zašto građani prosvjeduju? Prosvjedi tisuća ljudi potpuno su zasjenili financijski summit WTO-a u Seattleu, a slično se sprema i za travanjski skup MMF-a i Svjetske banke u Washingtonu. Građani tvrde da:

1. WTO služi isključivo interesima međunarodnih korporacija
2. leglo je njihovih infiltriranih lobista
3. uništava prava radnika i ljudska prava
4. uništava okoliš i kulturu življenja

5. koči lokalni razvoj
6. dodatno osiromašuje siromašne
7. povećava nejednakost
8. omalovažava nacionalni suverenitet.

Kako živi Dalaj-lama? "Nema tata, nema mama", ali što se još zna o tibetanskom budističkom prvosvećeniku, guruu filmskih zvijezda i najosebujnijem duhovnom i političkom vođi današnjice?

Dalaj Lama:

Voda, učitelj, superstar

Piše: Zlatko Vidačković

U podnožju Himalaje, u sjevernoj Indiji, leži gradić Dharamsala. Svjetskoj bi javnosti bio potpuno nepoznat da u njemu već četrdeset godina nije dom tibetanskog vjerskog vođe - Dalaj-lame.

Kad je u travnju 1960. godine prihvatio Nehruov prijedlog da smjesti svoju vladu u egzilu u Dharamsalu, Dalaj-lama nije želio povjerovati

da će ondje provesti ostatak svoga života i da se nikad više neće vratiti u Tibet, gdje je proveo prvih dvadeset i pet godina svog života. Lhamo Dhondrub dobio je vjersko ime Tentzin Gyatso te je proglašen Dalaj-lamom 22. veljače 1940. u Lhasi, nakon dugotrajne potrage budističkih svećenika koji su dječaka, reinkarnaciju 13. Dalaj-lame, pronašli u malom selu Taktser u

sjeveroistočnom Tibetu. Dalaj-lame su, prema tibetanskoj budističkoj vjerskoj tradiciji, očitovanja Bude od Samilosti, a odlučuju se reinkarnirati da bi služili narodu.

Dalaj-lama u svojoj je petnaestoj godini života pozvan da preuzme sve političke ovlasti, nakon što je 80.000 kineskih vojnika ušlo u Tibet. Išao je i na razgovore s Mao Zedongom i Deng Xiaopingom, koji su donijeli brojna kineska obećanja, ali ne i konkretne rezultate. Nakon učestalog kršenja dogovora Tibetanci su podigli ustanak koji je kineska vojska ugušila u krvi. Dalaj-lama i gotovo 100.000 Tibetana tada su preko Himalaja pobjegli u Indiju.

Tenzin Gyatso, 14. Dalaj-lama, u Dharamsalu privlači tisuće vjernika i znatiželjnika iz cijelog svijeta. Usprkos njima Dalaj-lamin životni ritam se vrlo rijetko mijenja. Ustaje vrlo rano, oko 4.30, često i prije izlaska sunca, koje se zimi teško probija kroz maglu i snijeg Dharamsale. Poput drugih bu-

sam kaže da bi najbolje bilo jesti ono što donose vjernici, aludirajući na običaje svećenika u istočnoj Aziji, koji svako jutro napuštaju svoj samostan sa zdjelom kako bi isprosili hranu, no priznaje da mu njegova pozicija to ne dopušta.

Dalaj-lama, poput mnogih Tibetana, nije bio vegetarijanac. To bi bio težak izbor s obzirom na kratko razdoblje u kojem podno Himalaje ima voća i povrća. Početkom šezdesetih godina odrekao se mesa smatrajući da će na taj način postići veći unutarnji sklad, no to mu je donijelo teške zdravstvene probleme pa se vegetarijanstva odrekao tek nakon žestokog napada hepatitisa i zahtjeva svojih liječnika i savjetnika. Doručak je istodobno i vrijeme za uspostavljanje kontakta s ljudskim i svjetovnim stvarima, što za Dalaj-lamu znači slušanje radija - prvo BBC-ja, a potom Indijskog radija i Glasa Amerike.

Nakon toga čita međunarodni tisak, uglavnom ključne priče i komentare. Jednoj novinarki koja ga je pitala za najbolji način da se pobijedi na izborima, hladno je odgovorio: *Smislite dobar slogan, dajte mnogo obećanja, a onda, jednom na vlasti, uvijek možete naći dovoljno opravdanja za njihovo neizvršavanje.* On tvrdi da se na politiku može gledati s visine i

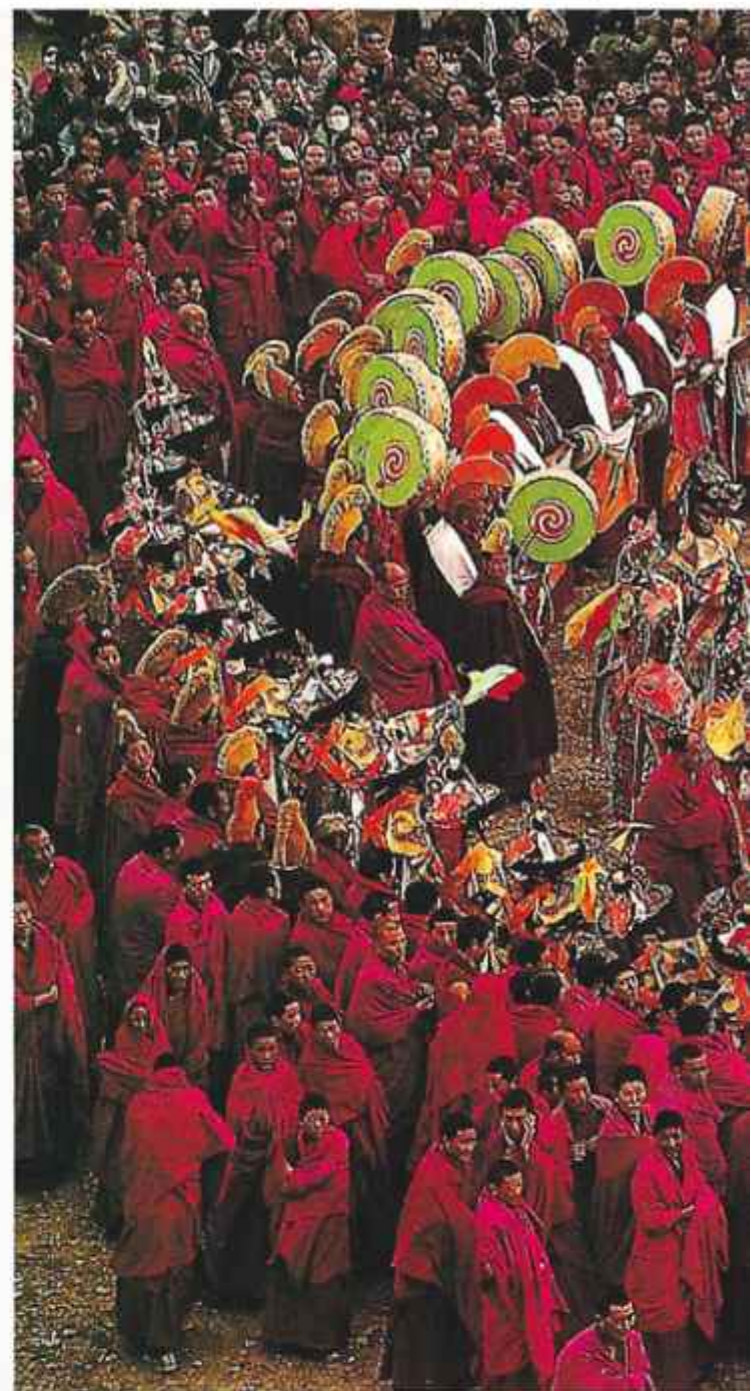
Dalaj-lama i komunistički vođa Mao Zedong: nakon lijepih riječi i slatkih obećanja, uslijedio je kineski teror i lamino progonstvo u Indiju

dističkih svećenika, najveći dio svog jutra posvećuje meditaciji, tvrdeći da upravo iz tih ranih trenutaka dana crpi snagu i nalazi rješenja za probleme koji ga opterećuju. To su rijetki i vrijedni trenuci pravog mira, nužnog za preispitivanje njegova vlastitog djelovanja.

Sat vremena potom Dalaj-lama doručkuje, vrlo skromno, obično samo crni čaj i tost. On

optuživati je za prljavost, no ona je po njemu ipak samo sredstvo u službi ljudskog društva, umnogome slična religiji.

Ostatak jutra Dalaj-lama posvećuje državičkim poslovima. Vrlo je svjestan svoje uloge političkog vođe i pomno prati zbivanja u svakodnevnom životu svojih sunarodnjaka. Zanimljivo je da je upravo Dalaj-lama, koji je istodobno vjerski i državni vođa, morao uvjeravati vlastite pristalice kako je nužno da se smanje njegove ovlasti i da veća sloboda iz-

bora i pravo odlučivanja izabranim predstavnicima tibetanskog naroda. Na njegov prijedlog pravo su glasa dobile sve osobe starije od 18 godina, a Zakonodavna skupština, uspostavljena 1960., sastaje se dvaput godišnje. Ta skupština ujedno kontrolira i Vladu, a sjednicama prisustvuje i Dalaj-lamin izaslanik. Svaki Tibetana u Indiji plaća porez u visini od jedne rupije, koji se troši za izdržavanje državne administracije. Među Tibetancima ima i stranaka, postoji čak i komunistička. No ta je stranka vrlo slaba i njezini se malobrojni članovi stalno sukobljavaju, optužujući jedni druge za izdaju.

U Dharamsali, kao i bilo gdje drugdje gdje se pojavi Dalaj-lama, nužno je ograničiti broj nadobudnih posjetitelja. Razlog tomu nije njegova odbojnost prema posjetiteljima, nego jednostavno potreba da veći dio svoga vremena posveti važnijim aktivnostima. Popodneva su u Dharamsali rezervirana za audijencije kod Dalaj-lame, privatne ili javne. Često su ganutljive i velik je privilegij prisustvovati im.

Nema sumnje da susret s osobom takve veličine, koja istodobno utjelovljuje ideju, duhovnost, vjeru, zemlju i narod, patnju progonstva i baklju nade, predstavlja fascinantno iskustvo. Tijekom razgovora povremeno gestikulira kako bi naglasio značenje ključnih riječi, a iz harmonije gesta i govora izvire snaga i čelič-

Obredni ples cham tibetanski redovnici izvode petnaestog dana prvog lunarnog mjeseca, a potom ritualno spaljuju lutku koja simbolizira sve ono zlo. Jesu li onda Hrvati zbog fašničkih običaja zapravo Tibetanci?

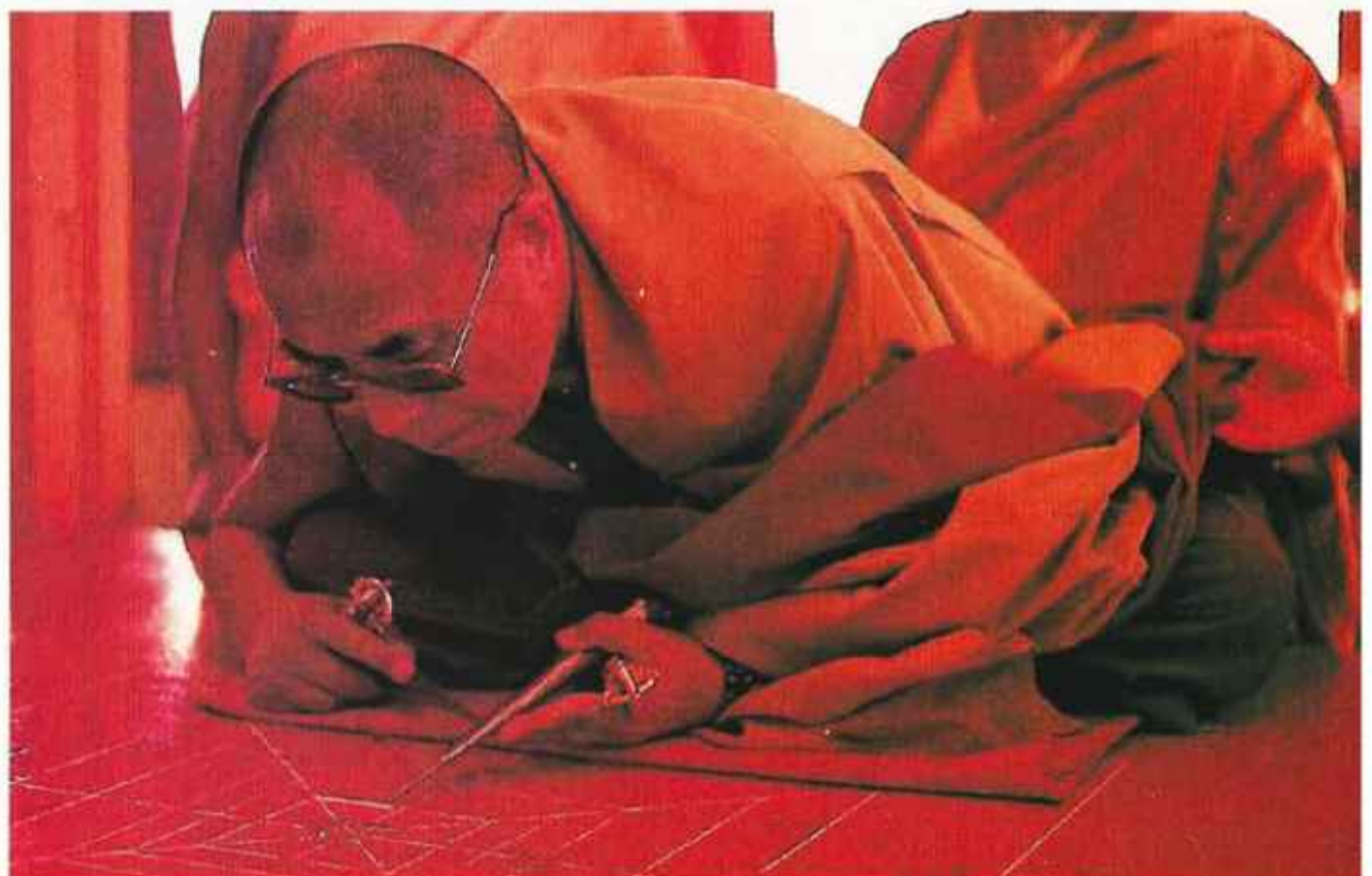
na volja. Dalaj-lama iskoristio je mogućnost da pojednostavi protokol izbacujući sve zastarjelo i nepotrebno. To mu danas omogućuje da se susretne s mnogo više izbjeglica iz Tibeta, što mu daje pravo da i govori u njihovo ime.

Kad mu radne obveze ostave vremena, vraća se čitanju knjiga, a kad god je to moguće, nakon audijencija provodi vrijeme u molitvi ili meditaciji. On je prvenstveno vjerski vođa, i ta se njegova uloga ne smanjuje, neovisno o drugim zadacima koje preuzima.

Prognani je suveren duboko svjestan i uloge medija, te često pristaje na intervju. Vjeruje da je njegova dužnost širiti istinu o svojoj zemlji, te kao putujući ambasador, samom svojom pojavom privlači simpatije za Tibet. Prema jednom indijskom diplomatu koji ga je imao prilike pratiti tijekom posljednjih dvadeset godina, Dalaj-lama nikad nije izgubio strpljenje ili burno reagirao, čak ni u situacijama koje bi uznemirile najsuzdržanije i najdiscipliniranije osobe.

"Smislite dobar slogan, dijelite obećanja šakom i kapom, a kad jednom dođete na vlast, lako ćete naći izlike zašto ih ne ispunjavate", mišljenje je Dalaj-lame o modernoj politici

Povremeno, za indijskog sumraka, odmara se gledajući televizor. Voli dokumentarne filmove o prirodi ili o povijesti dvadesetog stoljeća. Kad ima snage, na kraju dana se prošee i osluškuje zvukove prirode. Na počinak ide oko deset navečer, s molitvom kojom i započinje dan. Dalaj-lamin je život tako potpuno i nesebično posvećen zahtjevnom zadatku da smanjuje patnje drugih ljudi, napose svojih sunarodnjaka.

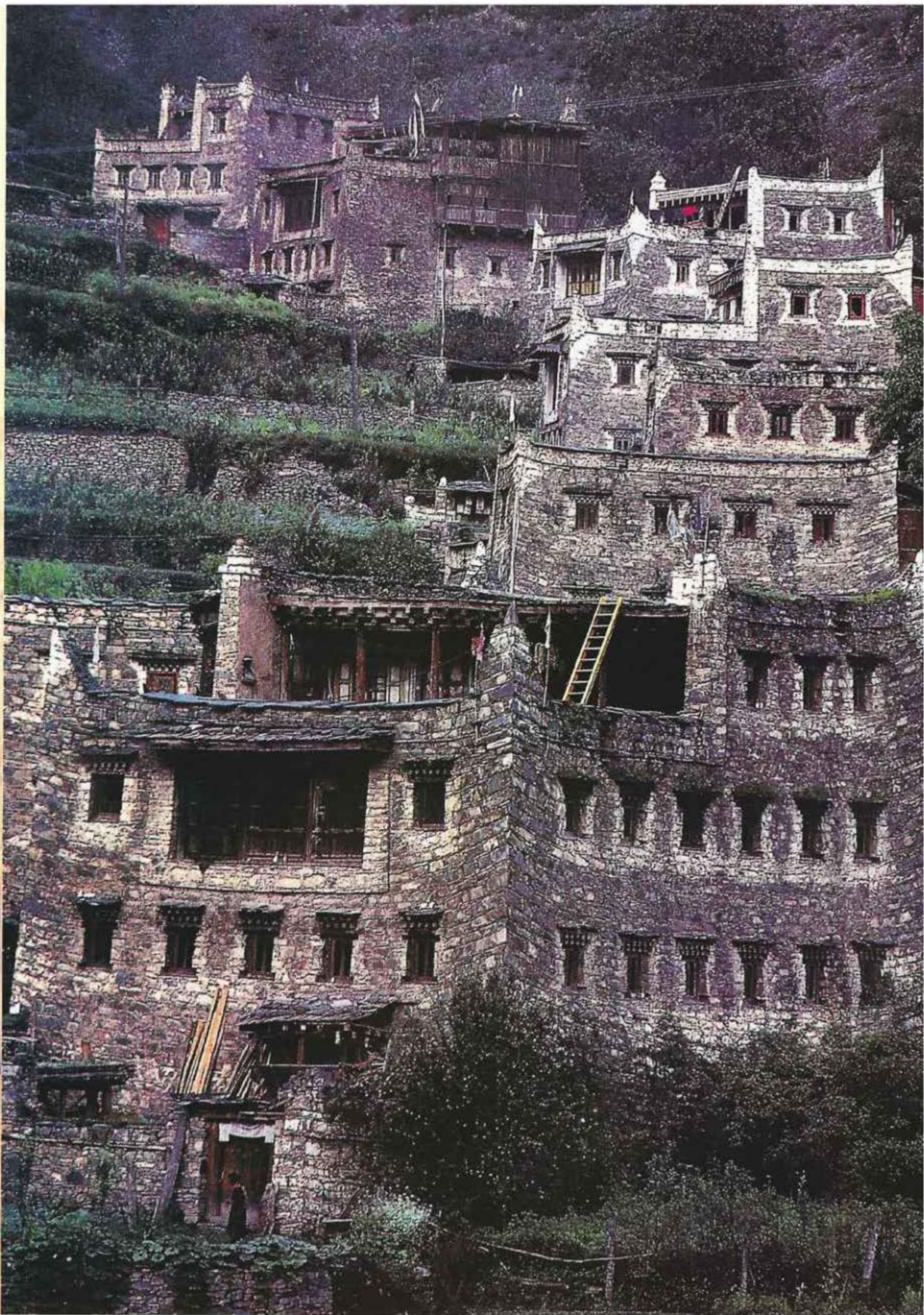

Kinezi su i prije okupacije savršeno dobro znali da se nijedan Tibetanac ne osjeća Kinezom te da nijedan Kinez ne smatra Tibetance dijelom svoga naroda. Iako je tada u Tibetu živjela tek šačica Kineza, to ih nije spriječilo da invaziju na Tibet pravdaju kao oslobađanje dijela vlastite zemlje od stranaca. Tibet je tijekom posljednjih pedesetih godina bio poprište najstrašnijih zločina druge polovice 20. stoljeća: genocida, etničkog čišćenja i apartheida.

Više od milijun i dvjesto tisuća Tibetana ubijeno je ili umrlo od posljedica okupacije. Kinezi su učinili sve kako bi zatrli tibetansku religiju, jezik i kulturu. Više od 6000 samostana, hramova i drugih religijskih objekata srušeno je sa zemljom. Mnoge skulpture od neprocjenjive umjetničke vrijednosti nepopravljivo su oštećene. Kinezi su masovnom kolonizacijom izmijenili etničku sliku Tibeta, te je dolaskom više od sedam milijuna Kineza šest milijuna Tibetana postalo manjina u vlastitoj zemlji.

Razmjeri uništenja Tibeta toliko su veliki da su zaprepastili čak i neke komunističke dužnosnike, poput bivšeg glavnog tajnika Kineske komunističke partije Hu Yao-banga, a čuveni ruski pisac i disident Aleksandar Solženjicin još je u vrijeme Sovjetskog Saveza opisao kineski režim u Tibetu kao *brutalniji i nehumaniji od ijednog drugog komunističkog režima na svijetu*. Pojavljuju se i izvješća prema kojima Kina koristi Tibetsku visoravan za odlaganje nuklearnog otpada.

Glavni tibetanski grad Lhasa postao je neprepoznatljiv. Pod izlikom čišćenja i modernizacije, ispisana je smrtna presuda izvornoj tibetanskoj arhitekturi. U samo nekoliko godina grad je ispunjen mnoštvom vojarni okruženih bodljikavom žicom. Ispred Jokhanga, najvažnijeg samostana u središtu grada, očišćen je veliki prostor, pod izgovorom da treba omogućiti bolji pogled. Pod tom šifrom

Ako su na Zapadu neboderi, a kako onda zvati višekatnice na Tibetu, krovu svijeta? Tradicionalne građevine u području Ngaba (na slici gore) u prizemlju kriju staje za živinu, zatim dolaze dva kata nastambe za svakodnevni život Tibetanaca, te, konačno, na vrhu, prostor koji je isključivo rezerviran za vjerske obrede i molitvu

krije se videonadzor potencijalnih demonstranata. Vojnički barovi i bordeli najtrivijalniji su oblik modernističkog kiča u glavnom tibetanskom gradu, ali preostali Tibetanci još uvijek se opiru sustavnoj želji da se izbriše svako sjećanje na povijest i prošlost.

Svjestan da su mogućnosti za nezavisnost Tibeta danas vrlo male, Dalaj-lama spreman je na kompromise. Nastojeći olakšati život onih Tibetanaca koji su ostali u Tibetu i zaštititi ostatke njihove kulture, objavio je kako je spreman prihvatiti kinesku kontrolu nad tibetanskim vanjskim poslovima i obranom u zamjenu za istinsku autonomiju. No, Kina ne pristaje ni na kakve kompromise. Mnogi su mladi Tibetanci u iseljeništvu ogorčeni politikom Dalaj-lame, smatrajući da se gandijevska politika u Tibetu pokazala promašenom i da valja organizirati ustanak, poput Palestinaca na okupiranim područjima u Izraelu, tvrdeći da se samo na taj način može privući pozornost svjetske javnosti. Dalaj-lama se tome protivi, svjestan da bi oružani sukob s državom koja ima više od milijardu stanovnika mogao dovesti do potpunog uništenja tibetanskog naroda.

Međunarodna zabrinutost i pritisci medija potaknuli su Kinu da 1981. prestane skrivati Tibet od vanjskog svijeta, otvorivši ga za turizam ograničenih razmjera. Uprkos lošim prometnim vezama i visokim troškovima, turisti ipak posjećuju Lhasu. Kao rezultat otvaranja Tibeta turistima, stranci su iz kontakta s lokalnim stanovništvom doznali više o pokoljima i uništavanju. To nije ostalo bez reakcije s kineske strane: pojačala se prisutnost vojske i policije u Tibetu. U jesen 1987. godine mnogi su stranci bili svjedoci protukineskih demonstracija u Lhasi i njihova gušenja. 1989. u samom

Richard Gere, snimljen s Dalaj-lamom u Indiji prigodom obilježavanja četrdesete obljetnice njegova progonstva, jamačno je najslavniji holivudski budist

je Tibetu nakon demonstracija uvedeno izvanredno stanje, protjerani svi stranci, a iste je godine Dalaj-lama dobio Nobelovu nagradu za mir.

Međunarodna javnost u proteklih je desetak godina sve naklonjenija Tibetu. Američki kongres donio je oštru rezoluciju kojom je priznao da je Tibet država pod stranom okupacijom. Clinton je prilikom posjeta Kini, istina mlađo, ali ipak zatražio poštovanje prava Tibetanaca, a Dalaj-lama je boravio i u Bijeloj kući. Cinizam se donekle

prepoznaje u tome što ga je službeno primila prva dama, Hilary Clinton.

Kina je pak uvjerena da je vrijeme na njezinoj strani. Peking čeka da 14. Dalaj-lama, koji danas ima 64 godine, umre i da tibetanski narod ostane obezglavljen. Razdoblje od nekoliko godina, koliko je potrebno za pronalaženje reinkarnacije Dalaj-lame, vrlo je dugo, a trebat će mnogo godina da odabrani dječak bude spreman obavljati svoje vjerske i državničke dužnosti. Osim toga nije isključeno da kineske vlasti otmu odabranog dječaka, kao što su to već učinili s Panchen-lamom.

Najveće nade Tibetanci sada polažu u Karmapa-lamu, kojeg Dalaj-lama obučava za najviše vjerske dužnosti. Karmapa-lama vođa je druge najvažnije sekte u tibetanskom budizmu i treći vjerski dužnosnik po rangu, iza Dalaj-lame i Panchen-lame. Sadašnji, četrnaestogodišnji Karmapa-lama, Ugyen Trinley Dorje, bio je jedini tibetanski vjerski dužnosnik kojeg je priznala i Kina i Dalaj-lama. U potrazi za reinkarnacijom posljednjeg Karmapa-lame, tibetanski budistički svećenici su 1992. pronašli dječaka u istočnom Tibetu i odveli ga u Lhasu, gdje je obučavan za svećenika. Primali su ga brojni kineski komunistički funkcionari, uključujući Jiang Zemina. No, s obzirom na to da mu je bilo uskraćeno visoko vjersko obrazovanje nužno za njegovu dužnost, mladi se Karmapa-lama, pod izgovorom da ide preuzeti neke glazbene instrumente, uputio potkraj 1999. godine preko smrznutih Himalaja u Dharamsalu u Indiji. Dok neki smatraju da je njegov bijeg bio nužan kako bi stekao prijeko potrebna znanja, drugi tvrde da je sada tibetanski narod unutar Tibeta ostao bez jedinog jakog vođe koji bi mogao s Kinom postići sporazum o suživotu koji bi omogućio očuvanje tibetanske kulture. Kina je izrazila spremnost da primi Karmapa-lamu natrag, ali on se zasad ne kani vraćati u Tibet.

Sadašnja situacija u Tibetu ne daje tibetanskom narodu nade u optimizam. Mnogi će se svjetski državci rado susresti i fotografirati s Dalaj-lamom i pružiti mu deklarativnu podršku, ali nitko nije spreman dovesti u pitanje dobre odnose s velikom Kinom, golemim tržištem za zapadne proizvode. S površinom većom od Evropske unije, Tibet u 21. stoljeće ulazi kao najveća okupirana država na svijetu.

Najmlađi politički uznik na svijetu: kad je 1995. Dalaj-lama proglasio šestogodišnjeg Gendhuna Panchen-lamom, drugim po rangu u budističkoj hijerarhiji, Kinezi su oteli i dijete i njegovu obitelj.

Tko to tamo puca: ETA, Abu Sayyaf, Hamas, Kurdi, ovdje se javlja HRB; svi oni računaju da će današnji teroristi sutra postati ministri, dok nama ostaje držati palčeve da se ne nađemo u krivo vrijeme na krivom mjestu

**Piše: Zlatko
Vidačković**

Znamo što je terorizam, zar ne? Jednostavno, kad se koristi nasiljem da bi se ostvario neki politički cilj. Kako kaže drevna kineska mudrost: *Ubij jednog da bi oslobodio deset tisuća.*

No, je li odista baš sve tako jednostavno s terorizmom, i, što je još važnije - imamo li pod konac 2000. godine uopće pravo biti toliko naivni? Gdje je granica između terorizma i borbe za slobodu? Htjeli mi priznati ili ne, to najčešće ovisi o ishodu borbe. Svaka država vlastite oružane pobunjenike smatra teroristima, no u slučaju da pobijede, postat će narodni heroji i bit će im podignuti spomenici, a atentati, diverzije i otmice preko noći će od terorističkih postati junačkim djelima. Turska za najvećeg terorista drži Ocallana, no da

se osnuje država Kurdistan, on bi vjerojatno bio njezin predsjednik. Afganistanske se talibane dugo smatralo teroristima, sve dok nisu pobijedili. Da ironija bude veća, kamp u kojemu se, navodno, krio Osama bin Laden, a koji je bombardirao SAD, pomogla je sagraditi CIA kako bi poduprla borbu protiv prosovjetskog režima. Irska IRA ne samo da nosi u nazivu "armija", po svojem ustroju, od činova nadalje, ona to i jest. Zašto? Efikasnost zapovjednog

Terorizam: dugi jezik kratkih cijevi

Jarrai. Ti mladići sustavno pale i uništavaju simbole španjolske države, stvarajući stanje trajne napetosti.

Ipak, jača dojam kako je ETA potpuno izgubila vezu s osjećajima većine Baskia. Ključni događaj koji je protiv nje mobilizirao javnost bilo je ubojstvo dvadesetdevetogodišnjeg vijećnika *Narodne stranke* Miguela Angela Blanca, otegotog u srpnju 1997. Za njegovo oslobađanje ETA je tražila puštanje na slobodu više od 460 zatvorenika, što je bio neprihvatljiv zahtjev. Nakon što je ubijen hicima u glavu, više od 6 milijuna ljudi izišlo je na ulice Baskije u prosvjed.

U najnovijim uhićenjima glavnu je ulogu imao legendarni i nepotkupljivi sudac Baltasar Garzon, svijetu poznat iz slučaja Pinochet. Garzon je pokazao da je odan provođenju pravde bez obzira na čijoj je ona strani, vodeći početkom osamdesetih akciju otkrivanja i raspuštanja polulegalnih španjolskih *Odreda smrti* (GAL) u Baskiji, što je rezultiralo ostavkom tadašnjeg ministra unutarnjih poslova.

Sukob u Baskiji ima brojne sličnosti s problemom Sjeverne Irske i vjeruje se da je upravo uspjeh tamošnjeg mirovnog procesa potaknuo ETA-u da 1998. proglasi neograničeni prekid vatre. Primirje je okončano u prosincu 1999. pošto je španjolska vlada odbila ETA-ine

zahtjeve za nezavisnošću Baskije. ETA je pokrenula seriju atentata u kojoj je smrtno stradalo 14 ljudi. Španjolska se vlada pak čvrsto drži stava da nikakvi pregovori nisu mogući dok se ETA ne odrekne oružane borbe. Prema predloženom novom zakonu, država će moći uhititi i političke sljedbenike ETA-e ako pokažu bilo kakvu potporu terorističkim akcijama. No, nitko u Španjolskoj ne smatra da će time separatistički pokret biti pobijeden - prava borba tek predstoji.

Osim po udaru na ETA-u, rujan će se pamtit i po tome što je filipinski predsjednik Estrada odlučio zadati odlučni udarac teroristima na jugu zemlje. Jav-

stručnjacima za preživljavanje u džungli. Tropski otok iz snova postao je njihova najgora noćna mora.

Iz skupine talaca otegotih 23. travnja pobjeglo je dvoje Amerikanaca, što je donekle smanjilo početne apetite američkih medija. No, situacija se iz temelja promijenila kad je nedavno otegot još jedan američki državljani, Jeffrey Schilling. Izvorni je plan otmičara bio da pokupe više od 100 turista, po mogućnosti što više Jenkija. No, našavši se u vremenskom tjesnacu, u indonezijskim su ljetovalištima otegot koga su stigli i pobjegli na Filipine, priznao je novinarima pobunjenički šef Abu Escobar.

19 talaca Al Sanyafa na tropskom otočiću Jolo nalikovalo bi epizodi iz filma "Žal" o hipijevskom raju da turisti u kratkim hlačama ne čame u kavezima od grana tropskog drveća dok u njih radoznalo bulje divlje životinje

nost još od travnja prati djelovanje filipinske terorističke skupine *Abu Sanyaf*, koja je otela veću skupinu talaca. Poput prisilnih sudionika u potencijalno smrtonosnom natjecanju u izdržljivosti, 19 je turista, talaca na dalekom otočiću Jolo na južnim Filipinima, bilo prisiljeno da u kratkom roku promijeni lagodni zapadnjački način života i postane

Ova otmica po mnogočemu spada u najbizarnije u povijesti terorizma. Naći se ostavljen od svih na oceanskom otočiću bilo bi poput epizode iz filma "Žal" o hipijevskom raju, da se taoci nisu našli u kavezima napravljenim od grana tropskog drveća. Dok su divlje životinje radoznalo gledale izložene predstavnike ljudske vrste, taoci su prvi put osjetili kako je u ZOO-u s onu stranu rešetaka. To traumatično iskust-

U Ulsteru grob do groba: prijatelji i rodbina s lijesom lojalista Bobby Mahooda, kojeg su 24. kolovoza u Belfastu ubile tzv. Ulsterske dragovoljačke snage

vo, sudeći po objavljenim pismima, pretvorilo je neke od talaca u borce za životinjska prava koji do kraja života ne žele vidjeti ni pticu u krlec. Objavljeni dijelovi pisama pokazali su da, iako uplašeni i slabi, taoci nisu izgubili smisao za humor, relativno se brzo prilagodivši surovim uvjetima života u divljini.

Osim zahtjeva da vojska obustavi napade na sklonište otmičara u džungli, taoci, koji su većinom bili odjeveni samo u kratke hlače i majice kad su ih otele iz luksuznog malezijskog hotelskog centra Sipadan, izrazili su i želje od kojih su neke bile na granici između očajanja i humora. Zatražili su materijal da zaustave prokišnjavanje svojih primitivnih skloništa, čisto rublje, naočale a jedan čak i *McDonald'sov* hamburger kako bi dopunio mršavu dijetnu prehranu od riže i kišnice.

"Živimo kao životinje, u prljavštini pod drvećem", požalilo se u pismu dvoje ogorčenih. Najbolje se snašla jedna Libanonka, koja je, dolazeći iz zemlje u kojoj je proživjela građanski rat, pokazala jaču otpornost na stres, a pribrane su ostale i dvije podeblje Južnoafrikanke, koje su u pismu navele da će ih prisilna dijeta možda napokon osloboditi od viška kilograma. No, optimistički tonovi u pismima ubrzo su nestali nakon što je vođa otmičara zaprijetio javnim odsjecanjem glava dvojici talaca koje bi se snimalo televizijskim kamerama.

Pregovori s *Abu Sayyafom* (Otac mačevalaca), koji je preuzeo odgovornost za otmicu, konačno su propali zbog nezasitnih zahtjeva otmičara. Uz političke zahtjeve za nezavisnošću regije, uspostavu islamskog zakona i zabranu ribolova strancima, zatražili su i naknadu troškova otmice, u što spada čak i najam ko-

Jarrai su bijesni podmladak baskijske ETA-e, koji danas uništava simbole španjolske vlasti, a sutra će se iz njega regrutirati profesionalni teroristički jurišnici

ginulo a osmero ostalo u zatočeništvu. Tada je poginuo i mladi brat osnivača *Abu Sayyafa* Gadafi Janjalani, koji je svojedobno uzeo ime po svom idolu, libijskom vođi. Prije nego što su odlučile da vojno okončaju talačku krizu, vlasti su, uz libijsko posredovanje teško 5 milijuna USD, uspjele osloboditi nekoliko zatočenika. U tome je

kaciji zaboravivši pogledati na kartu i vidjeti koliko su blizu pobunjeničkom kampu ili ratu u susjednoj državi. Malezijski turistički centar Sipadan, odakle su taoci odvedeni na Filipine, ključni je krijumčarski punkt između Malezije i Filipina i stoga potencijalno vrlo opasno mjesto za posjet.

Turoperator u zapadnim zemljama tvrde da oteći turisti postaju ključni ulog za pregovore terorista sa svojim vladama, te da će se broj otmica povećavati nastave li turisti posjećivati države razdirane unutarnjim sukobima. Prošlogodišnji masakr u Ugandi, u kojem je ubijeno osam turista, bio je osobito šokantan za Britance, čije je Ministarstvo vanjskih poslova objavilo popis 17 zemalja u koje ne preporučuje putovanja svojim državljanima.

No, dok je Kongo i Ugandu bilo lako skinuti s popisa turističkih destinacija, to je znatno teže učiniti s otočkim državama na Dalekom istoku, koje svake godine privlače milijune posjetitelja. Slična je situacija i s Egiptom, gdje masakr u Luxoru nije uspio smanjiti zanimanje turista iz cijelog svijeta za obilazak sfinga i piramida. Poslije se samo može rezignirano uzdahnuti: našli su se u krivo vrijeme na krivom mjestu.

Dvije podeblje Južnoafrikanke pisale su iz zatočeništva da će im prinudna dijeta od riže i kišnice pomoći da se oslobode viška kilograma, ali vedri su tonovi nestali kad je šef otmičara zaprijetio javnim odsijecanjem glava dvojici talaca

nja, kupnju hrane i plaćanje čuvara. Zahtjev upućen nakon otmice Amerikanca pokazao je da nisu nikakva izolirana skupina, nego dio svjetske terorističke mreže. Naime, potkraj kolovoza *Abu Sayyaf* zaprijetio je ubojstvom američkog taoca u slučaju da američke vlasti ne oslobode trojicu islamskih terorista koji čame u zatvorima SAD-a, uključujući Ramzija Youssefa, osuđenog za podmetanje eksplozije u Svjetskom trgovačkom centru u New Yorku 1993.

Abu Sayyaf, manja ali ekstremnija među dvjema pobunjeničkim skupinama na južnim Filipinima, u ožujku je oteo taoce iz dviju škola, no nakon vojne akcije 15 ih je oslobođeno, četvero po-

ključnu ulogu odigrao Gadafi, tijekom osamdesetih godina glavni sponzor *Abu Sayyafa*. Osnivač te organizacije ispekao je teroristički zanat u Afganistanu, gdje su njegovu borbu financirale CIA i Saudijska Arabija, a danas mu je glavni sponzor i dobavljač oružja neuništivi islamski terorist i milijarder Osama bin Laden.

S pripadnicima *Abu Sayyafa* prošle se godine pak sastao Rob Pelton, autor knjige *Najopasnija mjesta na svijetu*, kojega filipinska otmica nije nimalo iznenadila. Prema njegovim riječima, incident s otmičom zapadnih talaca na Filipinima sličan je onome u Ugandi kad su turisti kupili aranžman za posjet sigurnoj lo-

lanca jedan je razlog, ali će se u slučaju pobjede ona gotovo sigurno pretvoriti u vojnu strukturu. Teško je definirati terorizam kao djelovanje određenih organizacija i istaknutih aktera, no nije lakše ni s narodom ili samotnim pojedincima, čak kad i odgovaraju na nedvojbeno nasilje diktatorskih režima. Recimo, smaknuće Ceausescua. Je li to bio teroristički čin? Ne zaboravimo: radilo se o, po rumunjskim zakonima, legitimno izabranom i međunarodno priznatom predsjedniku. Bi li atentat na nekog kineskog komunističkog vođu, odgovornog za pokolj na Tienanmenu, bio terorizam? Da ili ne?

Što dalje, to teže: može li država biti počinitelj terorističkih akata? SAD, zna se, drži pod sankcijama nekoliko zemalja zato što daju podršku terorizmu. No, ako je atentat teroristički čin, što s neuspjelim atentatima na Castra, Gadafigu ili Sadama koje je izvela SAD. Je li to terorizam ili rat? Može li se te ljude likvidirati bez suđenja, neovisno o tome što znamo o kakvima je riječ? I kakve to veze ima s međunarodnim pravom? Ako je riječ o ratu, jesu li ti državni napali SAD? Pitanja mnogo, odgovori neuvjerljivi, a pojam terorizma ipak nije tako neupitan kako se na prvi pogled čini.

Nije samo pojam klimav nego je i slika od koje polazi mutna. Teroristički napadi u Alžiru toliko su učestali da se više nitko na njih ne osvrće. Osim rodbine žrtve, dakako. S druge pak strane, čak i ranjavanje pojedinca u Sjevernoj Irskoj

Nitko ne zna točan broj članova ETA-e, no policija procjenjuje da ih u čvrstom jezgru, treniranom za terorizam, nema više od tridesetak, a djeluju u skupinama po četvero

ili Izraelu bit će udarna vijest u svjetskim medijima. Terorizam? U redu, no znači li to da se u Alžiru radi o folkloru, kad se o tome već ne govori u vijestima?

Pozornost javnosti sumnjiv je kriterij, jer znatno ovisi i o tome jesu li u rješavanje krize umiješane velike sile ili je pak država s problemima, zbog manje strateške važnosti, prepuštena na milost i nemilost terorista. Tako je u većini slučajeva u Africi i Južnoj Americi. Nije pitanje samo "gdje" nego i "koga" napadaju. Kolika će medijska

kampanja biti pokrenuta u slučaju otmiče ili ubojstva samo jednog američkog državljanina, nije potrebno posebno spominjati.

Sve to valja imati na umu prije nego što zavirimo iza kulisa nedavnih spektakularnih antiterorističkih akcija. Naime, prošli su se mjesec Španjolska i

Francuska napokon odlučile na zajedničku akciju protiv ETA-e, a filipinska je vlada pokrenula veliku akciju protiv terorističkih skupina na južnim otocima kako bi okončala višemjesečnu talačku krizu.

Pozornost evropske javnosti osobito je usmjerena na borbu protiv ETA-e. Vlasti su u rujnu postigle dosad nezabilježene uspjehe: prvo je u akciji španjolske policije uhićeno gotovo cijelo ETA-ino političko vodstvo, a zatim je francuska policija u južnofrancuskom gradiću Bidartu uhitila i šefa ETA-e, Ignakiju Graciju Arreguija. Neposredno potom, otkrivene su i uništene eksplozivne naprave u blizini muzeja koji su posjetili španjolski kralj Juan Carlos te španjolski i njemački premijer. Većina se ETA-inih čelnika, u posljednje vrijeme, sklonila u francuski dio Baskije, no i za njih više nema sigurnosti s druge strane granice. Ipak, smatra se da će, unatoč uhićenju njezina čelnika, ETA i dalje snažno djelovati, jer operira u manjim skupinama, sposobnim za samostalnu aktivnost.

Već tri desetljeća ETA vodi prilično krvavu borbu za nezavisnost sedam područja u sjevernoj Španjolskoj i jugoistočnoj Francuskoj, koja baskijski separatisti smatraju svojom državom. ETA, odnosno Baskijska domovina i sloboda (*Euzkadi ta askatasuna*), prvi se put pojavila 1959. kao studentski pokret otpora režimu generala Franca. Za njegove je vla-

Abdullaha Ocallana Turska smatra utjelovljenjem terorizma, no kad bi se osnovala država Kurdistan, što mislite, tko bi bio njezin predsjednik?

Krvavi tragovi Hamasa: dva Palestinca s užasom gledaju posljedice okršaja radikalnih boraca za nezavisnost Palestine s izraelskom vojnom ophodnjom 27. kolovoza 2000.

davine bio zabranjen baskijski jezik, zatirana kultura, a mnogi su baskijski intelektualci završili u zatvoru zbog političkih uvjerenja.

Francova smrt, 1975., iz temelja je promijenila situaciju, te je Baskija sa svojih dva milijuna ljudi dobila značajnu autonomiju na lokalnoj razini: vlastiti parlament, policiju, škole i porezni sustav. No, uprkos činjenici da Baskija danas uživa veću autonomiju od bilo koje španjolske regije, ETA i njezini tvrdolinijaši nisu time zadovoljni i ne odustaju od potpune nezavisnosti. Ta je njihova borba tijekom proteklih trideset godina prouzročila smrt više od 800 ljudi, ponajprije španjolskih policajaca i lokalnih političara koji su se suprotstavljali ETA-inim zahtjevima.

Nitko ne zna točan broj članova te tajne organizacije, no španjolske vlasti procjenjuju da broj punopravnih članova, profesionalnih revolucionara koji čine jezgru ETA-e i koji su obučeni za ubijanje i djeluju u skupinama po četvero, ukupno nije veći od trideset. Uprkos tako malom broju, ETA ubojstvima, otmicama i ucjenama već desetljećima terorizira ne samo Španjolce nego i sve one Baske koji su protiv odcjepljenja. No, velik je broj simpatizera, onih koji podupiru, pomažu i štite ETA-u.

Njezino političko krilo *Herri Batasuna* (danas zvano *Euskal Herritarrok*) bori se za iste ciljeve političkim sredstvima. Osim toga, ETA je uspjela okupiti veći broj mladih ljudi, koji se nazivaju

2000: godina opasnog življenja

21. siječnja, Španjolska: Časnik ubijen bombom podmetnutom u parkirano vozilo u Madridu

22. siječnja, Španjolska: Ubijeni socijalistički političar i tjelohranitelj

6. veljače, Sjeverna Irska: Eksplozija u hotelu u Fermanaghu, gosti evakuirani nakon dojave

23. travnja, Malezija: 10 turista i 11 zaposlenih oteto i prebačeno na Filipine

7. svibnja, Španjolska: Novinar Jose Luis ubijen pred svojim domom

4. lipnja, Španjolska: Lokalni čelnik Narodne stranke Jesus Maria Pedrosa ubijen u Durangu

21. lipnja, Sjeverna Irska: dvoje ranjenih u eksploziji bombe u katoličkom dijelu Belfasta

1. srpnja, Filipini: Otet evangelist koji je posjetio kamp Abu Sayyafa

2. srpnja, Filipini: Otet njemački novinar koji je pratio otmičare

9. srpnja, Filipini: Otet francuski novinar i dva snimatelja

9. srpnja, Sjeverna Irska: Eksplozija automobila bombe u Portadawnu

12. srpnja, Španjolska: U eksploziji bombe u Madridu ozlijeđeno devet osoba

15. srpnja, Španjolska: Gradski vijećnik Jose Maria Carpena ubijen pred svojim domom

26. srpnja, Somalija: Oteto dvoje humanitaraca, Francuskinja i Englez

29. srpnja, Španjolska: Socijalist Juan Maria Jauregui ubijen u kafiću u Tolosi

7. kolovoza, Sj. Irska: U eksploziji auta natovarenog eksplozivom poginula 4 člana IRA-e

8. kolovoza, Španjolska: U eksploziji automobila poginuo poduzetnik Jose Maria Korta

8. kolovoza, Rusija: Osam je ljudi poginulo u eksploziji u središnjem dijelu Moskve

9. kolovoza, Španjolska: Ubijen časnik Vincente u Pamploni

18. kolovoza, Filipini: Oslobođena tri malezijska taoca

20. kolovoza, Španjolska: U Sallent

de Gallegu ubijeno dvoje policajaca

24. kolovoza, Španjolska: 4 eksplozije u različitim dijelovima Baskije

25. kolovoza, Jugoslavija: Nestao Ivan Stambolić, bivši predsjednik Srbije

25. kolovoza, Španjolska: Eksplozija bombe u Bilbaou

25. kolovoza, Sierra Leone: Zatočeno 11 britanskih vojnika

27. kolovoza, Filipini: Oslobođena grupa talaca

28. kolovoza, Hrvatska: U eksploziji u Gospiću ubijen Milan Levar

29. kolovoza, Španjolska: Ubijen bivši gradski vijećnik Manuel Azaustre

30. kolovoza, Sierra Leone: Otmičari oslobodili 5 britanskih vojnika

4. rujna, Rusija: U eksploziji u ruskom gradu Rjazanu poginulo dvoje, a ranjeno četvero ljudi

10. rujna, Sjeverna Irska: U akciji britanskih komandosa oslobođeni taoci

10. rujna, Malezija: Abu Sayyaf otima troje ljudi i odvodi ih na Filipine

12. rujna, Južna Afrika: U eksploziji bombe na oporbenom skupu u Cape Townu sedmero ranjenih

13. rujna, Španjolska: Uhićeno vodstvo ETA-e

15. rujna, Španjolska: U južnoj Francuskoj uhićen vođa ETA-e Ignaki Gracia Arregui

16. rujna, Španjolska: Demontirane bombe u muzeju prije posjeta kralja Juana Carlosa

18. rujna, Sjeverna Irska: Ured lojalista oštećen u eksploziji bombe

PLAYBOY FORUM

Nafta: trese li nas apstinencijska kriza?

Zaboga, zar ćemo opet voziti po načelu par-nepar? Cijene nafte divljaju na burzama, blokade cesta svakodnevna su pojava u Evropi, krizni stožeri sastanče non-stop - tko se tu ne bi sjetio kako nas je lupio po glavi onaj prvi naftni šok iz sedamdesetih! I tko je tome kriv: tusti pohotni šeici i emiri koji drže jednu ruku na slavini, a drugu na okidaču, ili je krivac ipak malo bliže, u vlastitom dvorištu?

Cijena sirove nafte na svjetskom tržištu prošlog je mjeseca dosegla najveću razinu u ovom desetljeću. Prvi put od završetka hladnog rata cijena barela nafte prešla je 35 dolara. Uzrok tome nisu odluke OPEC-a, ni proizvodne kvote niti gospodarske mjere drugih organizacija i država - tržišta su jednostavno reagirala na političku nestabilnost na Bliskom istoku. Za porast cijena ipak su djelomično odgovorni i Amerikanci. Objava njihova naftnog instituta da u skladištima tamošnjih toplana ima upola manje goriva nego lani, dodatno je pogoršala situaciju. Sustav grijanja američkih kuća i ureda uvelike je ovisan o naftnim proizvodima, a svaka najava moguće nestašice stvara nervozu na tržištu. Cijena nafte i dalje raste, unatoč intervenciji iz državnih rezervi kojom je Clinton pokušao spasiti situaciju.

Organizacija zemalja izvoznica nafte (OPEC) nije više u mogućnosti presudno utjecati na cijenu nafte. Izvoznici su ukinuli sva ograničenja u proizvodnji nametnuta zbog lanjskog pada cijene na 10 dolara. Proizvodnja je ove godine povećavana već nekoliko puta, no cijena nafte i dalje raste li, raste.

Zašto je nafta skupa? Pri likom svih dosadašnjih velikih povećanja cijena benzina i dizela, svjetska je javnost kritizirala OPEC i tražila da povećanjem proizvodnje sirove nafte utječe na smanjivanje cijena. No, OPEC danas ima sve manje utjecaja na formiranje konačne cijene benzina i dizel-goriva. U Evropskoj uniji, primjerice, cijena nafte formira se tako da najmanji dio novca dobije proizvođač. Čak 68 posto od cijene goriva

Visoka cijena goriva prije svega je posljedica načina na koji države pune svoje proračune: još lani je barel sirove nafte stajao tek 10 USD, a prodajna cijena goriva nije se smanjivala nego rasla zbog prilike da se povisi porez. Zdvojni izvoznici nafte onda su lijepo zavrnuuli pipac - i eto krize!

Piše: Zlatko
Vidačković

otpada na poreze, 16 posto ide rafinerijama i prodajnoj mreži, dok preostalih 16 posto pripadne proizvođačima. Stanje u zapadnim zemljama, članicama OECD-a, u cjelini nije bitno drukčije: porezi čine 48 posto cijene nafte, prerađivači i prodavači dobivaju 30 posto a izvoznici samo 22 posto. Dakle, visoka cijena goriva ponajprije je posljedica jednog od najefikasnijih načina na koji države pune svoje proračune. Među zapadnim zemljama najjeftinije gorivo (benzin i dizel), čak dvostruko jeftinije od ostalih, imaju Sjedinjene Države. Razlog tome nije veća domaća proizvodnja nego manje oporezivanje. Krajnji potrošači na Zapadu toga su sve svjesniji i zato se pritisak više ne usmjerava na zemlje OPEC-a nego na vlade, radi smanjivanja poreza na gorivo.

Sastanci OPEC-a nekad su se očekivali sa strahom - hoće li izvoznici nafte svojim odlukama dovesti do povećanja cijena kako bi im porasli profiti? No, danas je situacija posve drukčija - na vrh OPEC-a gleda se kao na ključnu organizaciju koja će te iste cijene stabilizirati i učiniti ih podnošljivima za svjetsko gospodarstvo. Nedvojbeno je da se OPEC iz temelja promijenio. Novi vrh OPEC-a skupina je menadžera sa znatno većim osjećajem odgovornosti za svjetsku ekonomiju nego što ga je imalo njegovo vodstvo prije tri desetljeća, kad je izazvalo najveću naftnu krizu u povijesti čovječanstva.

Novi stratezi OPEC-a kozmopoliti su i tehnokrati, a velik dio njih obrazovao se u SAD-u. Govore jezikom tržišnog gospodarstva i njih se ne treba bojati. I šefovi država

članica OPEC-a surađuju bolje nego ikad. Iranski predsjednik Mohammed Khatami prošlog je mjeseca sklopio savez sa starim konkurentom Saudijskom Arabijom radi dogovora o povećanju proizvodnje kako bi se cijene nafte održale na razini prihvatljivoj i za proizvođače i za potrošače. Drugim riječima, OPEC ne želi da njegove najdraže mušterije, rastrošne razvijene zemlje, ostanu praznih novčanika. OPEC-u je, dakle, u interesu održati globalnu gospodarsku stabilnost.

Domaćin posljednjeg *summita* OPEC-a, venezuelanski predsjednik Hugo Chavez, ipak je, barem na retoričkoj razini, pokazao gnjev spram Zapada. Cijelo stoljeće, kaže Chavez, uzimali su nam milijune tona nafte za bagatelu, a sada plaću što je nafta dosegla svoju realnu cijenu. Kako bi bilo lijepo da su zapadne zemlje pojeftinile proizvode koje prodaju nama, recimo računala, lijekova i automobile koje mi sami ne možemo proizvesti, te smanjile kamate na dugove, ljuti se venezuelanski predsjednik.

Razmatrajući formiranje cijene goriva, svakako valja zabilježiti što se događalo u razdoblju kad je cijena sirove nafte padala. Napose 1998. i 1999. godine, kad se cijena strmoglavila na 10 dolara po barelu. Prodajna cijena goriva u mnogim se zemljama uopće nije smanjivala, a negdje je čak i lagano rasla. Države su iskoristile priliku da povećaju proračunske prihode rastom poreza, a naftne kompanije su razliku u cijeni koristile za povećanje svojih profita. Tu tezu najbolje potvrđuje Velika Britanija: njezina je vlada u vrijeme pada cijene sirove nafte povećala poreze više nego što je cijena sirove nafte padala, pa je cijena goriva, u razdoblju od 1995 do 1999., porasla za četrdeset posto. Ovi podaci dokazuju da su prosvjednici pronašli pravog krivca.

Koje su posljedice i poučci dosadaš-

Nekoć se sastanak OPEC-a čekao sa strahom - hoće li izvoznici nafte svojim odlukama dovesti do povećanja cijena? Danas je drukčije: na novi, tehnokratski vrh OPEC-a gleda se kao na jedino mjesto gdje se poludjele cijene mogu stabilizirati i učiniti podnošljivima

njih naftnih kriza? Usprkos povećanju cijena i smanjivanju rezervi nafte, žed se za naftom ne smanjuje nego povećava. Prošle je godine svjetska potrošnja nafte bila 75 milijuna barela na dan, a ove je povećana za 2,4 posto. Dok je 1973. nafta predstavljala 45 posto ukupne svjetske energije, taj je postotak danas pao na 35 posto. Mnoge su zemlje, naime, bile žestoko pogođene naftnim šokovima 1973.-1974. i 1979.-1980., i otada su nastojale smanjiti vlastitu ovisnost o nafti. Vlade i kompanije svoje su napore usmjerile, prije svega, na smanjenje potrošnje gdje

OPEC: UJEDINJENI ŠEICI, COME OUT TO PLAY-AYY!

OPEC je osnovan u rujnu 1960. na Bagdadskoj konferenciji, radi osiguranja stabilnosti i razvoja naftnog tržišta. Okuplja jedanaest država izvoznica nafte: tri afričke (Alžir, Libija i Nigerija), jednu azijsku (Indonezija), šest bliskoistočnih (Iran, Irak, Kuvajt, Katar, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati), te još jednu latinoameričku zemlju (Venezuela).

Članstvo OPEC-a u međuvremenu je 1992. godine napustio Ekvador, a 1995. i Gabon. OPEC donosi odluke putem svojih stalnih tijela: Vijeća ministara, Odbora guvernera i Gospodarske komisije. Države članice OPEC-a opskrbljuju naftom četrdeset posto svjetskog tržišta i kontroliraju sedamdeset i osam posto svjetskih naftnih rezervi. Vijeće

ministara OPEC-a, koje čine ministri energetike svih zemalja članica, sastaju se dvaput na godinu da bi razmatrali stanje na međunarodnom naftnom tržištu, i odlučivali o kvotama proizvodnje nafte. Sjedište OPEC-a od osnutka je bilo u Ženevi, ali je 1965. godine premješteno u Beč, gdje se i danas nalazi njegovo tajništvo.

god je to bilo moguće. Države su počele stvarati naftne zalihe, s kojima su mogle intervenirati na tržištu. Vlade su postupno povećavale poreze na naftu i benzin, kako bi ohrabrile ljude i tvrtke da koriste alternativne oblike energije.

Gospodarski razvoj još ovisi o povećanoj potrošnji energije, ali taj je trend u razvijenim zemljama znatno ublažen. Ondje, naime, opada udio industrije u ukupnom gospodarstvu u odnosu na tercijarni sektor. S druge strane, zemlje u razvoju trebaju sve više nafte. Dok je u sedamdesetima taj udio bio 26 posto, danas je on blizu 40 posto i nastavlja rasti. Istraživanja pokazuju da zemlje u razvoju koriste dvostruko više nafte za proizvodnju iste količine dohotka od razvijenih zemalja.

Zapadne su naftne kompanije sve do sedamdesetih držale cijenu nafte niskom, povećavajući ovisnost o njoj. No, povezivanje zemalja proizvođača omogućilo im je da povećaju cijenu sirove nafte u ranim sedamdesetima za čak 130 posto, što je dovelo do globalne recesije. Svjetskim recesijama sedamdesetih, ranih osamdesetih i ranih devedesetih godina prethodilo je povećanje cijena nafte.

Dok je prvo povećanje namjerno izazvao OPEC, krizu nakon 1979. izazvala je iranska revolucija i iračko-iranski rat. Nakon iračke okupacije Kuvajta 1990. cijene

U desetljeću nakon izbijanja prve naftne krize potrošnja nafte pala je u zapadnoj Evropi i Japanu za više od 2 posto, a u SAD-u za čak 14 posto. Trend ovisnosti o nafti na Zapadu je padao. U ranim osamdesetima nafta je predstavljala 13 posto uvoznih troškova zapadnih zemalja, da bi deset godina poslije spala na samo 4 posto.

Kao rezultat tih promjena, povećanje cijena nafte koje je zadesilo svijet prošle i ove godine nije bilo ni približno toliko štetno za razvijeni svijet kao što bi to bilo nekad!

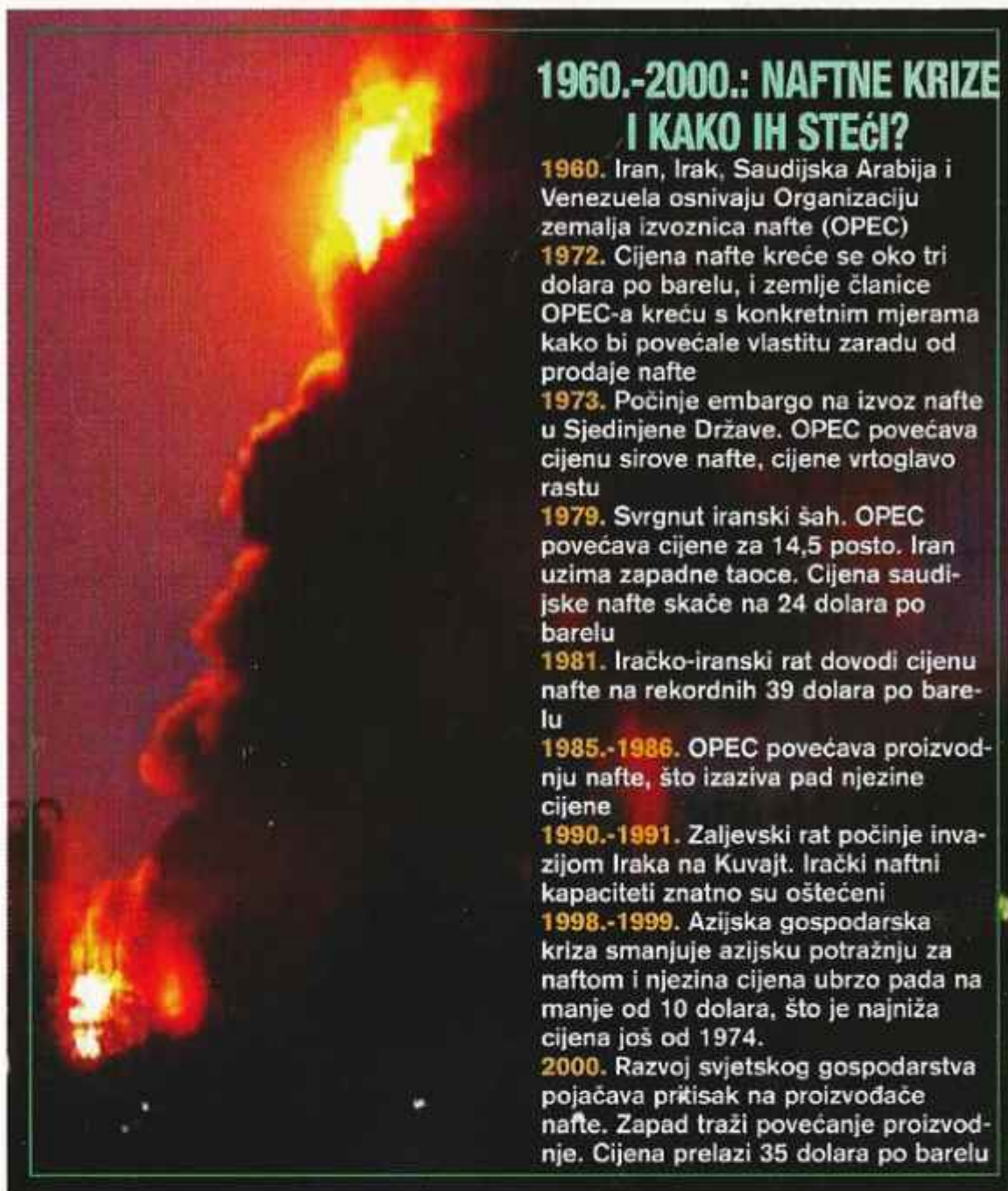
ne su ponovno skočile zbog straha da će kriza ugroziti opskrbu naftom. Cijena nafte lani je, u ožujku, dosegla samo 10 dolara po barelu, što je zemlje OPEC-a potaknulo da smanje proizvodnju. Mnoge članice kartela došle su u nezavidnu ekonomsku situaciju - njihove vlade morale su radikalno smanjivati javne troškove i suočiti se s općim nezadovoljstvom.

Proizvođači nafte bili su toliko očajni zbog niske cijene da im je trebalo samo deset minuta da na sastanku odluče smanjiti dnevnu proizvodnju za 1,7 milijuna barela. To smanjenje, zajedno s izlaskom azijskih zemalja iz recesije i povećanom potražnjom, dovelo je do povećanja cijena nafte na više od 30 dolara po barelu. Prošlogodišnje niske cijene dovele su do spajanja velikih naftnih kompanija kao što su BP i Amoc, te Mobil i Exxon.

Što radi Hrvatska? INA iz vlastitih izvora pokriva četvrtinu ukupnih hrvatskih potreba za naftom. U tu četvrtinu spada i eksploatacija naftnih polja u inozemstvu: u Bijelim noćima u Sibiru, te manjim crpilištima u Angoli i Egiptu. Veliki ovisnik o naftnoj energiji u Hrvatskoj je Hrvatska elektroprivreda, koja ti-

Sadašnja naftna kriza neće imati kratkoročnih posljedica za Hrvatsku. Glavni je razlog u tome što država koristi INA-in kapital za ublažavanje naftnih šokova. No, kako je INA u državnom vlasništvu, to znači smanjenje državnih prihoda, dakle i opet sezanje u džep poreznih platiša

jekom suša za dobivanje struje koristi svoje termoelektrane u Sisku i Rijeci, tražeći od tamošnjih rafinerija da rade s velikim ostatkom mazuta. To pak ostavlja dodatne posljedice na cijeli lanac naf-

1960.-2000.: NAFTNE KRIZE I KAKO IH STEĆI?

1960. Iran, Irak, Saudijska Arabija i Venezuela osnivaju Organizaciju zemalja izvoznica nafte (OPEC)

1972. Cijena nafte kreće se oko tri dolara po barelu, i zemlje članice OPEC-a kreću s konkretnim mjerama kako bi povećale vlastitu zaradu od prodaje nafte

1973. Počinje embargo na izvoz nafte u Sjedinjene Države. OPEC povećava cijenu sirove nafte, cijene vrtoglavo rastu

1979. Svrnut iranski šah. OPEC povećava cijene za 14,5 posto. Iran uzima zapadne taoce. Cijena saudijske nafte skače na 24 dolara po barelu

1981. Iračko-iranski rat dovodi cijenu nafte na rekordnih 39 dolara po barelu

1985.-1986. OPEC povećava proizvodnju nafte, što izaziva pad njezine cijene

1990.-1991. Zaljevski rat počinje invazijom Iraka na Kuvajt. Irački naftni kapaciteti znatno su oštećeni

1998.-1999. Azijska gospodarska kriza smanjuje azijsku potražnju za naftom i njezina cijena ubrzo pada na manje od 10 dolara, što je najniža cijena još od 1974.

2000. Razvoj svjetskog gospodarstva pojačava pritisak na proizvođače nafte. Zapad traži povećanje proizvodnje. Cijena prelazi 35 dolara po barelu

tne proizvodnje. U nas se fluktuacija svjetskih cijena nafte ne održava uvijek na cijenu goriva, bilo da je riječ o povećanju ili smanjenju. Stoga je vrlo vjerojatno da ni sadašnja naftna kriza neće imati kratkoročnih posljedica na domaće gospodarstvo. Glavni je razlog tome što se država koristi INA-om i njezinim kapitalom za ublažavanje naftnih šokova. Hrvatske su se vlade u posljednjem desetljeću ponašale slično: akumulirale su gubitke u INA-i, što je za posljedicu imalo konstantno smanjivanje njezina kapitala.

No, budući da je INA u državnom vlasništvu, ta politika rezultira smanjenjem prihoda za državu. Država katkad i izravno preuzima gubitak: kad su privatni vlasnici benzinskih crpki optužili INA-u zbog ukidanja rabata, nakon dugog razmišljanja priskočila je u pomoć, pokrivši manjak smanjenjem poreza. Gubici se tako prenose na državni proračun i na sve građane Hrvatske.

Hrvatska vlada svojom politikom cijena nafte kratkoročno štiti potrošače, odgađajući restrukturiranje gospodarstva

Zelena energija - slobodno pustite vjetar! Naime, cijena kilovatsata iz vjetroelektrane već danas je u svijetu konkurentna ugljenu i zemnom plinu

Crno zlato: blaženstvo ili prokletstvo? Izvoznici su pojeftinili naftu, ali Zapad nije pojeftinio kamate na kredite, žale se sve glasnije u zemljama OPEC-a

za neko bolje sutra, i tako prave probleme gura pod tepih. Hrvatskoj treba ono što su već početkom naftnih kriza počele raditi sve razvijene zemlje: program energetskog razvitka kojim bi se sustavno smanjila ovisnost gospodarstva o sve skupljijoj uveznoj nafti. Za Hrvatsku je osobito važno sve veće korištenje zemnog plina. No, pravo i dugoročno rješenje ne krije se u vrsti energije koja se koristi nego u smanjenju ukupne potrošnje. To je pak moguće restrukturiranjem gospodarstva, gdje bi se veliki potrošači energije

Hrvatska vlada politikom cijena nafte kratkoročno štiti potrošače i tako mete problem pod sag: pravo rješenje ne leži čak ni u vrsti energije koja se koristi, nego u smanjenju potrošnje. A to je nemoguće bez velikog spremanja cijelog gospodarstva

BUŠOTINE I DOLARI: HOPA-CUPA PO BARELU

- Ukupna dnevna potrošnja nafte: 71,7 milijuna barela
- Ukupne svjetske naftne rezerve: 1,047.200 barela
- Najveći proizvođači nafte (u barelima na dan):
 - Saudijska Arabija - 8 milijuna
 - Sjedinjene Države - 6,5 milijuna
 - Rusija - 5,9 milijuna
 - Iran - 3,5 milijuna
 - Kina - 3,5 milijuna
- Procjene naftnih rezervi (u tisućama barela)
 - Članice OPEC-a:
 - Saudijska Arabija - 260 milijardi
 - Irak - 110 milijardi
 - UAE - 95 milijardi
 - Kuvajt - 95 milijardi
 - Iran - 92 milijarde
 - Venezuela - 66 milijardi
 - Zemlje izvan OPEC-a:
 - Rusija - 49 milijardi
 - Meksiko - 27 milijardi
 - Kina - 24 milijarde
 - SAD - 23 milijarde
 - Kazahstan - 14 milijardi
 - Norveška - 10 milijardi

je, ponajprije teška industrija, sve više napuštali u korist lake industrije s razvijenom tehnologijom, usmjerenom na izradu finalnih proizvoda.

Ima li alternative nafti? Čak i u SAD-u, zemlji s jeftinim benzinom, okretanje alternativnim izvorima energije uzima sve više maha. Građani Kalifornije, nakon demonopoliziranja državne energetske industrije, u lipnju su dobili priliku kupovati tzv. zelenu energiju. Njezina proizvodnja danas čini 2,3 posto ukupne proizvodnje energije u SAD-u, a stručnjaci procjenjuju kako će trebati barem deset godina da dosegne razinu od 10 posto. Čak i u Kaliforniji, koja pati od kroničnog manjka energije, i u kojoj "zelena energija" ima udio od 12 posto, manje od 2 posto korisnika odlučilo se koristiti isključivo njome. No, visoke cijene fosilnih goriva i sve veća ekološka svijest dale su takvoj energiji najsnažniji poticaj. Primjerice, cijena proizvodnje struje iz vjetroelektrana pala je sa 40 centi po kilovatsatu, kolika je bila 1980., na samo 5 centi i konkurentna je ugljenu i prirodnom plinu.

U Teksasu će uskoro biti dovršen najveći kompleks vjetroelektrana na svijetu, ukupne snage od 208 megavata. Ta je američka država usvojila propis kojim obvezuje industriju da do 2009. koristi barem 2000 megavata "zelene energije". No zbog državne potpore i sve nižih cijena proizvodnje, stručnjaci predviđaju da će premašiti tu brojku u samo 18 mjeseci. S tržištem koje raste 30 do 40 posto godišnje, vjetroelektrane su izrasle u industriju koja zarađuje 4 milijarde dolara na godinu. Iako se sedam najvećih proizvođača vjetroelektrana nalazi u Evropi, SAD je drugi u svijetu po proizvodnji novih turbina za njih. Procjenjuje se da će ukupne investicije u vjetroenergiju doseći 200 milijardi dolara. Izgradnja solarnih elektropostrojenja naročito je krenula u zemljama u razvoju, gdje je nepostojanje tradicionalne elektroenergetske infrastrukture čini isplativom. Iako su solarne ploče skupe, skori tehnološki napredak u proizvodnji omogućit će smanjenje troškova izgradnje za 40 posto, dok će produktivnost samih ploča biti uvećana za polovicu.

Premda su najveće tvrtke, poput BMW-a, već predstavile modele kojima ne treba ni nafta ni benzin nego čista, alternativna goriva, problem automobilske goriva ostaje otvoreno. Scena iz nastavka filma *Povratak u budućnost*, kad ljudi profesor trpa smeće u rezervoar letećeg automobila kao pogonsko gorivo, vjerovatno najbolje dočarava san ekologa i političara da svoje zemlje oslobode ovisnosti o crnom zlatu. No, u novom će stoljeću život bez nafte ipak još biti samo znanstvena fantastika.

RAT SPOLOVA: TKO SAD VODI?

Ne zovite ih "bejbe", radije zovite "upomoć!": Hillary i sestre, bojna poslovnih žena i političarki uz pomoć nekoliko elitnih feminističkih postrojbi, dobile su već svoje bitke - hoće li sada dobiti i rat?

I Moć stvori ženu...

Na početku je tutnjalo na svim bojišnicama: kasnih šezdesetih žene su ritualno spaljivale grudnjake (bogme, stradao je na tim lomačama i pokojni primjerak *Playboya*), a muškarci prvi put u povijesti mukotrpno naučili da se sude nekako ne pere samo od sebe te da je praktično lakše održati se u iluziji da je zemlja ravna ploča poput palačinke nego da je stol unaprijed postavljen, a postelja spremna. A onda je nekako utihnulo.

Stvarno, kako stoji s ratom spolova rasplamsanim feminističkim pokretom sedamdesetih: tinja li, bliži li se svome kraju ili su žene samo odabrale neke druge načine borbe? Bit će da je ipak ovo posljednje: kao i svim zakonitim potomcima ludih šezdesetih, i osviještenim ženama nije, nakraju, preostalo ništa drugo ne-

go da i one krenu na dugi marš kroz institucije sistema - policiju, vojsku, banke, politiku...

Problem je u tome što su one to shvatile ozbiljno, a mi prekasno! Tješili smo se intimno da su naše suparnice s druge strane fronta zapravo nesretne, jer je to s tim feminizmom otišlo predaleko - dalo im više neovisnosti nego što mogu podnijeti i narušilo njihove odnose s muškarcima - te da će se čak i ta njihova famozna ravnopravnost pokazati kao suludi eksperiment osuđen da se kad-tad nasuče na hrid biološke različitosti.

I tako, dok smo se mi lijepo tješili, evo njih posvuda: u vojsci, policiji, bankama, politici - tiho, ali djelotvorno žene osvajaju društvenu moć, tu najdražu mušku igračku.

Kako im to, dovraga, uspijeva, kad su muškarci od malih nogu programirani za natjecateljski pristup koji će im kasnije služiti u životu: konkurencija, borba, timski rad, rizici, pobjede, porazi, priznanja, nagrade... U takav svijet ulazimo spremni, a žene se tek moraju privikavati i uyježbavati na okrutna muška pravila uspjeha u politici i biznisu. Valjda se zato, u početku, žene prihvaćalo kao puku dekoraciju, ali danas je jasno da tu s njima nema šale.

Što je, tu je, i više nije u pitanju imaju li žene moć, nego što s njome čine? Recimo, tvore većinu stanovništva na Zemlji, pa bi, sukladno svojoj glasačkoj moći, već danas mogle preuzeti političku vlast u demokratskim zemljama.

A hoće li? Raznorožna istraživanja pokazuju da se žene uglavnom opredjeljuju za muške političare. Ulijevaju im, kažu, veće povjerenje i sigurnost kad je riječ o upravljanju državom. Standardni feministički protuargument poziva se na neinformiranost, odnosno na odgovornost društva za slabije obrazovanje žena, no može li to s neobrazovanostu vrijediti, primjerice, za jednu Švicarsku?

Tamo su, naime, na brojnim referendumima upravo ženski glasovi bili ti koji su sve do kasnih sedamdesetih priječili dodjeljivanje prava glasa Švicarkama. Nije im pomoglo - na koncu su Švicarke i Švicarci dobili predsjednicu,

Christianne Amanpour, zvijezda CNN, s gazdom Tedom Turnerom. Suprugu Jamesu Rubinu, glasnogovorniku State Departmenta, ostaje slaba utjeha: kad već ne može gledati sa ženom televiziju, može ipak gledati ženu na televiziji!

Ruth Dreifuss (1998.-1999.). Obratno, država u kojoj su žene postigle najveće uspjehe u politici bez sumnje je Norveška. Ne samo da je Gro Brundtland tamo gotovo deset godina obavljala dužnost premijerke nego su u devedesetima še-

fovi triju najjačih stranaka u zemlji bile šefice. Ili, ako hoćete: žene. Na jednom televizijskom predizborno sučeljavanju uopće nije bilo ni jednog muškarca. Laburistička je stranka prije dvadeset godina usvojila pravilo po kojem že-

Pet žena za četiri M: moda, mediji, mnijenje i moć!

DONATELLA VERSACE godinama je bila modna kreatorica u tvrtki *Versace*, na čelu linije *Versus*. Nakon ubojstva brata Giannija u njegovoj kući u Miamiju u lipnju 1997., preuzela je svjetski poznatu modnu kuću sa sjedištem u Milanu. Kao glavna dizajnerica tvrtke postigla je veliki uspjeh, a njezina je odjeća naišla na dobar odziv i kupaca i modnih kritičara. Živi u Milanu. Njezina jedanaestogodišnja kći Allegra jedina je pravna

nasljednica Giannijeva poslovnog carstva, dok je sin Daniel nasljednik ujakove kolekcije slika.

DONNA KARAN osnivačica je, predsjednica i glavna dizajnerica tvrtke *Donna Karan International*. Krenula je u modni biznis 1985. naoružana ambicijom i svježim idejama. Tri godine kasnije lansirala je liniju DKNY, koja joj donosi najveći dio njezina godišnjeg prihoda od 639 milijuna dolara. Prije dvije godine shvatila je da treba pomoć muškarca za vođenje tvrtke te imenovala Johna Idola za direktora. Udana za kipara Stephana Weissu, majka jednog i pomajka dvoje djece.

HELEN GURLEY BROWN (lijevo) glavna je urednica međunarodnih izdanja *Cosmopolitana*. Uspjela je shvatiti da uspješan ženski časopis mora uvažavati i žensku seksualnost. Njezina

knjiga *Seks i slobodna djevojka* (1962.) postala je svjetski bestseler, objavljena u 28 zemalja i prevedena na 16 jezika. Udana je za producenta Davida Browna.

OPRAH WINFREY (desno), novinarka i producentica, uz Christianne Amanpour najmoćnija je žena s američkih ekrana. Svaki tjedan svojim programima samo u Sjedinjenim Državama dostiže gledanost 33 milijuna fanatičnih poklonika. Udana je za Stedmana Grahama, živi u Chicagu.

CATHLEEN BLACK predsjednica je *Hearstovih* novina. U usporedbi s njom, i Oprah i Amanpourka su Pepeljuge. Ona je medijski mogul iz sjene i, nakon ostavke Patricije Fili-Krushnel (*o tome vidi okvir na sljedećoj stranici*), apsolutno najjača žena na tom području. Dovoljno je reći da *Hearstovih* 16 magazina

izlazi u 101 međunarodnom izdanju u 41 zemlji. *Hearst* ju je preuzeo iz *USA Today*, koji je Cathleen za osam godina vođenja učinila vodećim američkim dnevnikom, a pored *Hearsta*, sjedi i u upravnim odborima *Coca-Cola* i *IBM-a*.

ne moraju sačinjavati između četrdeset i šezdeset posto kandidata na izborima, na ubrzo su je slijedile i ostale stranke. Odnosi između spolova znali su se naći i unutar predizbornih slogana, no uglavnom na zabavan i duhovit način. Na izborima početkom devedesetih Konzervativna stranka nastojala je iskoristiti činjenicu da je muž premijerke Gro Brundtland, Arne Olav, bio član njihove stranke. *Učinite ono što i Gro*, glasio je slogan, *izaberite konzervativca*. Reakcija Laburističke stranke bila je brza. Uslijedio je kontrastan slogan: *Učinite ono što je učinio Arne. Izaberite Gro!*

Kad je Elisabeth Rehn izabrana za finsku ministricu obrane, prvu ženu na tom mjestu u evropskoj povijesti, Norvežani su bili zatečeni. Kad već susjedi imaju ministricu, zašto je ona za ministra obrane imenovala muškarca, pitali su novinari premijerku Brundtland. Ona je uz osmijeh odgovorila: *Za Norvežane nije toliko očito da je obrana važnija od pravosuđa.*

I one mogu izgoriti, zar ne?

U velikom biznisu nema cici-mici - to vrijedi i za žene! Izbor najmoćnijih poslovnih žena na svijetu još prije godinu dana uključivao bi Dianu Brooks (lijevo), predsjednicu glasovite aukcijske tvrtke *Sotheby's*, zatim Jill Elikann-Barad (gore), šeficu *Mattel Inc.* (kontrolira dizajn, proizvodnju i marketing igračaka na globalnoj razini: *Barbie*, *Fisher-Price*, *Disney*), i, možda najjaču među njima, Patriciju Fili-Krushnel (desno), prvu ženu u povijesti koja je postala direktoricom jedne kontinentalne medijske mreže: američki ABC dao joj je apsolutne ovlasti ne samo u financijskim poslovima nego i u televizijskom programu (vijesti, zabava, čak i sport).

Trajale su jedno ljeto. Ostavku Diane Brooks na vodeće mjesto u *Sotheby'su* iznudila je prijetnjom skandala ljuta konkurentska kuća *Christie's*: navodno su neke dražbe pod Dianinim vodstvom u *Sotheby'su*, o sramote, bile namještene. Toliko što se tiče skrupula kad je u pitanju lova i moć. Elikann-Barad i Fili-Krushnel odstupile su tiše, ali su svejedno odstupile: prva se povukla u privatni život, a druga u jednu manju internetsku tvrtku.

sjeverna, može pohvaliti većom zastupljenošću žena u politici, po pitanju biznisa stvari stoje obrnuto: američke su poslovne žene u posljednjem desetljeću izbile na čelo brojnih multinacionalnih kompanija. Prema izvještajima *Bloomberg/Women*, burzovne agencije specijalizirane za indekse tvrtki kojima upravljaju žene, 30 najjačih takvih tvrtki u SAD-u 2000. godine vrijedilo je na burzama ukupno 237 milijardi dolara, a među njima se nalaze i takvi divovi kao što su *Hewlett-Packard* i *Avon*, dvije tvrtke s famoznog popisa 500 najjačih

časopisa *Fortune*. Carly Fiorina, šefica ili CEO *Hewlett-Packarda*, globalnog proizvođača kompjutera sa sjedištem u Palo Altu u Kaliforniji, u posljednjoj je fiskalnoj godini iskazala prihod od 42,4 milijarde dolara i već dvije godine zaredom vodi na *Fortuneovoj* listi najmoćnijih žena američkog biznisa.

Posebno su mediji područje moći u kojima žene drže sve jače položaje. I to s obje strane: najjača poslovna žena u medijskom svijetu nedvojbeno je Cathleen Black, predsjednica *Hearst Magazines*, najvećeg svjetskog izdavača časopisa, a najveći utjecaj na javno mnijenje najvjerojatnije ima novinarka CNN-a Christianne Amanpour. Javnost je, uz ostalo, pamti po tome da je u izravnom javljanju iz Sarajeva verbalno ispljuskala Clintona zbog njegove tadašnje neodlučne politike prema Bosni. Neki je nazivaju lešinarkom koja obilazi svijet u potrazi za krvlju, no ona se zbog toga pretjerano ne uzbuđuje - milijuni i moć ipak stvaraju imunitet na zanovijetanje.

Na području biznisa vrlo je izražen problem ženske konkurencije. Mnoge poslovne žene, naime, doživljavaju druge ambiciozne žene u kompanijama kao veće konkurente od muškaraca i često svjesno sprečavaju njihovo napredovanje. Osim toga, broj žena koje žele biti na visokim poslovnim dužnostima nije toliko da bi, čak i u slučajevima zakonske garancije potpune ravnopravnosti, popunio raspoloživa mjesta. Znatno dio obrazovanih i modernih žena svjesno se odlučuje za poslove koji nose manje odgovornosti i obveza, kako bi se mogle

Neki su norveški sociolozi poslije toga cinično ustvrdili da se muškarci miču iz politike jer prava moć leži drugdje, pa žene naprosto preuzimaju dužnosti koje muškarci više ne žele. Kao, uzmimo, *gastarbajteri* u Njemačkoj.

Ovako ili onako, sve veće sudjelovanje žena u politici (zasad) ne znači nužno i jačanje feminizma. Inače bi, recimo, premijerka Tansu Çiller učinila čuda u Turskoj. Vratimo li se još načas u emancipiranu Skandinaviju, neke švedske političarke tvrde da se to za njih uvijek pokazuje kontraproduktivnim te da su se uglavnom susretale s negativnim reakcijama, pa čak i odbacivanjem, kad su se ponašale previše feministički. No, skandinavske političarke u pravilu smatraju da je ključno da pokažu sposobnost za drugačiji način upravljanja, odnosno da one to mogu raditi i različito i bolje.

A kako stoje stvari u okrutnom svijetu biznisa? Dok se Evropa, osobito ona

Dobro došli u 2001. - sa ženama na vlasti!

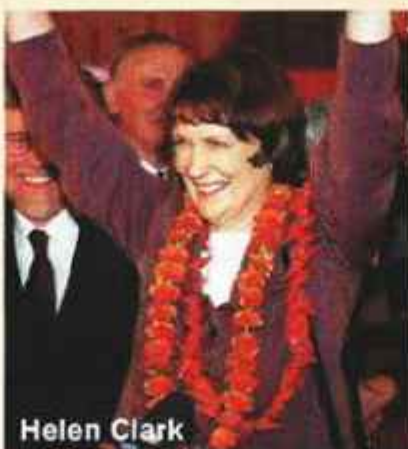
Mary McAleese, predsjednica Irske (od 1997.) Rođena 1951., profesorica prava (1993.-1997.), prorektorica Sveučilišta u Belfastu, prva britanska državljanka i osoba iz Sjeverne Irske izabrana za predsjednicu Irske. Tijekom izbora 1997. porazila četiri protukandidatkinje i jednog protukandidata: jadnik je po broju glasova bio uvjerljivo posljednji.

Tarja Halonen, predsjednica Finske (od 2000.) Rođena 1943. U parlamentu od 1979., potpredsjednica socijaldemokrata i ministrica pravosuđa (1990.-1991.), ministrica vanjskih poslova (1995.-2000.), majka jedne kćeri. Lani u koluvozu konačno se udala za dugogodišnjeg partnera Penttija Arajörviu.

Vaira Vike-Freiberga, predsjednica Latvije (od 1999.) Rođena 1937., odrasla u dijaspori u Kanadi, profesorica lingvistike u Montrealu prije povratka u Latviju 1998. godine.

Helen Clark, premijerka Novog Zelanda (od 1999.) Rođena 1950., članica parlamenta od 1981., predsjednica Odbora za vanjsku politiku (1984.-1987.), zamjenica vođe laburista (1990.-1993.), vođa laburista i oporbena čelnica (1993.-1999.). Kao premijerka drži resor kulture i usto je šefica tajnih službi. Udana za Petera Davisa od 1981., nema djece.

Chandrika Bandaranaike Kumaratunga, predsjednica Šri Lanke (od 1994.) Rođena 1945., predsjednica i premijerka od 1994., drži resore obrane te financija i planiranja. Kći dvoje premijera, Solomona i Sirivamo Bandaranaike. Njezin suprug, političar

Helen Clark

Mary McAleese

Tarja Halonen

Mireya Moscoso

Vaira Vike-Freiberga

Vijaya Kumaratunga, ubijen je 1988. Tijekom predsjedničke kampanje 2000. preživjela je pokušaj ubojstva ali je izgubila oko. Majka dvoje djece.

Mireya Moscoso Rodríguez, predsjednica Paname (od 1999.) Rođena 1946., od 1991. predsjednica stranke *Arnolfist*, 1994. predsjednički kandidat. Bila je udana za Rodriguesa de Ariasa Madrida (1901.-1988.), koji je bio predsjednik Paname od 1940. do 1941., od 1949. do 1951. te 1968. Usvojila je dijete.

Sheikh Hasina Wajed, premijerka Bangladeša (od 1996.) Rođena 1945., vođa opozicije od 1991. do 1996. Kao premijerka drži

Sheikh Hasina Wajed

resor obrane. Preuzela je vodstvo stranke od svog oca, premijera Sheika Mujibura Rahmana (1920.-1975.), koji je ubijen u državnom udaru zajedno s njezinom majkom i trojicom braće. Majka dva sina. I još malo čiste egzotike: žene trenutno drmaju i San Marinom (poglavarica Maria Domenica Michelotti), Bermudima (premijerka Jennifer Smith) te Nizozemskim Antilima (premijerka Suzanne Romer).

više posvetiti ne samo djeci nego i svemu ostalom što smatraju važnijim za osobno ispunjenje.

Ako se već vodi rat spolova, svejedno: hladan ili vruć, i ako se vodi na terenu biznisa i politike, onda je u njemu kao i u svakom drugom ratu: za pobjedu nije presudna samo moć muškaraca nego i stanje u ženskoj vojsci - nezainteresiranost za borbu, nizak borbeni moral, dezerterstvo, kompromiserstvo, pacifizam...

Na koncu konca, svatko neka brine svoje brige, no ostaje nam pitanje stila. Naime, postoji li takvo što kao ženski stil iskazivanja moći? Točnije: koliko su uspješne poslovne žene i političarke, gledano u cjelini, različite od muškaraca na istim ili sličnim funkcijama? O tome se izgovorilo svašta: te da su demokračnije ali i beskompromisnije od muškaraca, te da su liberalnije (kad je riječ, recimo, o miru ili o smrtnoj kazni), to osobito vrijedi ako su na značajnijim političkim funkcijama, a nešto manje za žene kao biračko tijelo. Ukratko, humanije su i u politiku i biznis unose brigu za obično ljudsko biće. O svemu tome dade se raspravljati, ali jedno je sigurno: nedostatak interesa

žena za neko pitanje (poslovno ili političko) signalizira i nevažnost teme. Uostalom, teško je tu generalizirati: na svaku ženu u politici - kakve su, primjerice, finska predsjednica Tarja Halonen ili irska Mary McAleese - dolazi po jedan muškarac u suknji! Pa zvala se ona nekad Margaret Thatcher ili danas Madeleine Albright!

Kako god okrenuli, ipak je tu osnovna podjela na sretnice sa Zapada i one manje sretne iz tranzicijskih zemalja. U redu, još je aktualna dilema hoće li prije Crncu ili ženi uspjeti postati predsjednikom SAD-a, i još stoji izjava anonimnog političara iz Demokratske stranke da je jedino vrijeme kad se žene može uključiti u izbornu utrku onda kad stvari izgledaju tako loše da

Počelo je s jabukom, a dalje je išlo ovako:

Prva zabilježena vladarica u povijesti: mezopotamska kraljica **Ku-Baba** (2500. p.n.e.)

Prva kandidatkinja za predsjednicu:

Victoria Chafin Woodhull, SAD (1872. i 1892.), natjecala se u ime *Stranke jednakih prava*. Inače, vrlo osjećajna ličnost: prva žena brokerica na njujorškoj burzi i ujedno prvi izdavač Marxova *Komunističkog manifesta* u Sjedinjenim Državama! Zbog njezinih stavova o slobodnoj ljubavi američki ju je tisak nazvao *Sotonom u suknji!*

Prva ministrica: Nina Bang (1866.-1928.), danska ministrica obrazovanja. Izabrana 1924. godine, povjesničarka i novinarka, članica izvršnog odbora danske Socijaldemokratske stranke.

Prva premijerka: Sirimavo Ratwatte Dias Bandaranaike (1916.-2000.), premijerka Šri Lanke (izabrana 1960.), udovica Solomona Bandaranaikea, premijera Cejlona (1956.-1959.). Premijerka od 1960. do 1965. godine, zatim od 1970. do 1977. i od 1994. do 2000. godine.

Prva predsjednica: Maria Estela Martínez de Peron (slika desno), predsjednica Argentine. Od 1973. do 1974. bila je potpredsjednica države i predsjednica Senata, vršitelj dužnosti predsjednika države od 1974. do 1976. Na čelu *Peronističke stranke* od 1974. do 1985., u zatvoru od 1976. do 1978., u izbjeglištvu u Španjolskoj od 1981. do 1983. Udovica generala Juana Perona.

Prva ženska većina u vladi: **Švedska (1999.)**, odnos ministara i ministrica u Vladi je 9 naprema 11!

preostaju samo dramatični potezi. Svejedno, žene već kontroliraju vojne obavještajne službe čak i u Americi. General-pukovnica Claudia Kennedy, pomoćnica načelnika glavnog stožera američke vojske za obavještajna pitanja, najviše je rangirana žena u američkoj vojsci. Karijeru je počela 1969., u vrijeme kad je ženama bilo zabranjeno školovanje na vojnim akademijama poput *West Pointa*, te je postala jedna od prvih žena u američkoj povijesti koje su zapovijedale muškarcima. Claudia Kennedy stekla je slavu i zbog svog sudjelovanja u istrazi o seksualnom napastovanju u američkoj vojsci, a priznala je da je i sama često morala odbijati vrlo uporne pokušaje prisilnog seksualnog odnosa.

Dobro, na sličnoj funkciji imamo i mi Đurđu Adlešić, no je li to dovoljno? Naime, suprotno očekivanjima, ulazak demokracije i tržišnog gospodarstva u postkomunističke zemlje potkopao je emancipaciju žena. Ni prije nije bilo sjajno u stvarima ravnopravnosti, tako da je jedan ugledni disidentski pisac

poput Milana Kundere mogao mirno izjaviti: *Više volim Slovačkinje od Čehinja, jer su manje emancipirane!* Međutim, u privatizacijama su postradale tradicionalne tvrtke koje su uglavnom zapošljavale žene (tekstil i slično), a mogućnost poslodavca da slobodno bira na tržištu radne snage hendikepira žene u startu: zašto plaćati porodijski? Istraživanja pokazuju da je mogućnost dobivanja posla u srednjoj i istočnoj Evropi tripud veća za muškarca nego za ženu. Demokracija je pak otvorila vrata konzervativnim strankama koje zagovaraju patrijarhalni odnos prema ženama. I tako: muž bez posla, a žena u kući. Iako valja priznati da su tranzicijske zemlje već imale premijerku: Hanu Suchocku u Poljskoj, od 1992. do 1993.

Nije, dakle, čudo što smo u nedavno objavljenom stenogramu Tuđmanovih razgovora za žene u politici mogli naći izraz *babe*. Ne čude ni dvije ministrice u sadašnjoj hrvatskoj Vladi (zdravlje i turizam). Ionako nije riječ o političarkama od zanata koje bi mogle značajnije utjecati na Vladinu politiku. Potpred-

sjednica Vlade Željka Antunović koordinira društvene djelatnosti, ali je premijerov zamjenik ipak muškarac. Iako 20 posto glasova za HNS na čelu s Vesnom Pusić u Zagrebu pokazuje da Hrvati nemaju ništa protiv žena na čelu političkih stranaka, Norveška je za nas, ipak, još svjetlosnim godinama daleko.

Predsjednica? Ma, to smo već imali!

Koja je političarka bila najmoćnija? Britanci će izvući Margaret Thatcher, Izraelci Goldu Meir, Indijci Indiru Gandhi, a Hrvatska?

Svi će se sjetiti Savke Dabčević-Kučar (premijerka, odnosno predsjednica Izvršnog vijeća SRH) i Milke Planinc (u Hrvatskoj predsjednica Sabora, poslije, na saveznoj razini, premijerka SFRJ), no jeste li znali da je Hrvatska (dobro, SR Hrvatska) već imala i predsjednicu? Ne, ni Milku ni Savku, nego Emu Derossi Bjelajac, predsjednicu Predsjedništva SRH 1985.-86.! Jest da je funkcija bila reprezentativna, a moć simbolična, ali ipak predsjednica!

Impressum

Dr. sc. Zlatko Vidačković

SVIJET NA PRIJELAZU STOLJEĆA

Međunarodni odnosi, diplomacija, mediji i društvo 1998. – 2001.
zbirka novinskih članka

Nakladnik

Umjetnička organizacija Metropolis (MET)
Vladimira Nazora 37, Zagreb

Za nakladnika **Darko Vidačković**

Urednik Željko Anzulović

Grafičko oblikovanje i priprema **Darko Vidačković**

Zagreb, prosinac 2024.

ISBN 978-953-49886-4-0

